

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav informačních studií a knihovnictví
Informace, média a knižní kultura

Diplomová práce

Bc. Eliška Rudová

**Lidové knihovny a jejich čtenáři v
okrese Tachov**

**Public libraries and readers in
Tachov District**

Vedoucí práce: PhDr. Jiřina Šmejkalová, CSc.

Praha 2022

Obsah

Obsah	3
1 Úvod	13
2 Vývoj veřejných knihoven okresu do 40. let 20. století	17
2.1 Knihovny okresu Tachov od roku 1900 do 30. let	17
2.1.1 Období mezi lety 1900-1920	19
2.1.2 Období mezi lety 1920-1938	25
2.2 Knihovny okresu Tachov za 2. světové války	30
3 Vývoj knihoven ve 40. až 90. letech 20. století	35
3.1 Lidové knihovny okresu v 40. a 50. letech.....	38
3.2 Lidové knihovny okresu v 60. a 70. letech.....	43
3.3 Lidové knihovny okresu Tachov v 80. a 90. letech	57
3.3.1 Historický vývoj lidových knihoven okresu Tachov v 80. letech	62
3.3.2 Historický vývoj lidových knihoven okresu Tachov v 90. letech	66
3.4 Případová studie	74
3.4.1 Historický vývoj vybrané místní lidové knihovny okresu Tachov	74
4 Praktická část	83
4.1 Metodologie	83
4.1.1 Výzkumný vzorek - účastníci výzkumu.....	86
4.1.2 Výzkumné otázky - polostrukturovaný rozhovor	87
4.2 Analýza rozhovorů	90

4.2.1	Knihovna 1	93
4.2.2	Knihovna 2	96
4.2.3	Knihovna 3	99
4.2.4	Knihovna 4	102
4.3	Shrnutí analýzy rozhovorů	105
4.3.1	Lidové knihovny okresu Tachov z pohledu jejich čtenářů v 50-90. letech	106
4.3.2	Čtenáři lidových knihoven okresu Tachova jejich pohled na čtení obecně	109
4.3.3	Čtenáři lidových knihoven okresu Tachova jejich pohled na 80. a 90. léta	120
5	Závěr	135
6	Seznam literatury	139
6.1	Archivní materiály	139
6.1.1	Fond Okresní knihovny Tachov	139
6.1.2	Kroniky	140
6.1.3	Nezpracovaný archivní materiál	142
6.1.4	Obrazový materiál, fotografie, mapy	144
6.2	Ostatní	144
7	Příloha 1	151
7.1	Profilace čtenáře	151
7.2	Profilace čtenářského zázemí - knihovna	151
7.3	Profilace čtenářského zájmu - knižní fond	152
7.4	Profilace období 80.-90. let (čtení, knihovna)	152
7.5	Doplňující otázky	152
8	Příloha 2	155
8.1	Přepis rozhovorů s R1 a R2	155
8.2	Přepis rozhovoru s R3, R4, R5, R6	165
8.3	Přepis rozhovoru s R7	174
8.4	Přepis rozhovoru s R8	176
8.5	Přepis rozhovoru s R9	180

8.6	Přepis výpovědi R10	185
9	Příloha 3	187
10	Příloha 4	193
10.1	Aktiv dobrovolných knihovníků - doslovný přepis	193
	Seznam obrázků	199
	Seznam tabulek	201

Poděkování:

Tímto bych ráda poděkovala své vedoucí práce PhDr. Jiřině Šmejkalové, CSc. za příkladné vedení práce a za podnětné připomínky v rámci konzultací. Poděkování rovněž patří knihovnicím Renatě Hrubé a Ivaně Křížkové, za organizaci setkání se čtenáři při rozhovorech. Dále děkuji všem čtenářkám a čtenářům, kteří byli ochotni účastnit se rozhovorů v rámci výzkumu a též děkuji za vzpomínky na knihovny a čtení, které mi poskytli. Díky patří mé rodině za psychickou podporu po celou dobu studia a svému příteli děkuji za technickou pomoc, kritické připomínky, rady a trpělivost.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, řádně jsem citovala všechny použité zdroje a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne,

Bc. Eliška Rudová

Abstrakt/česky:

Cílem této diplomové práce je zmapování činnosti veřejných lidových knihoven na okrese Tachov v období 80.-90. let a jejich vliv na čtenářskou populaci tohoto okresu. Zkoumání v této oblasti je podmíněno historickou i populační diverzitou příhraničního okresu a předmětem zkoumání jsou lidové a střediskové knihovny a jejich čtenáři. V jednotlivých kapitolách práce bude nastíněn vývoj knihoven na okrese Tachov přibližně od začátku 20. století až do 50. let. Období od 50. let do 90. let 20. století bude blíže rozpracováno na základě archivního materiálu veřejných knihoven jako původců z fondu ve Státní okresním archivu Tachov (konkrétně fondy Okresní knihovny Tachov 1953-1996). Na základě těchto materiálů (statistických výkazů, zpráv o činnosti, zpráv z revizí fondu apod.) bude dále nastíněna činnost knihoven z hlediska výpůjčních služeb (se zaměřením na knihovní fondy knihoven), jejich práce se čtenářem a vliv na čtenářství obyvatel okresu. Toto působení knihoven bude dále zkoumáno v praktické části, kde na základě metody kvalitativního šetření s použitím polostrukturovaných rozhovorů se čtenáři i knihovníky, kteří knihovny na okrese navštěvovali nebo v nich působili v 80.-90. letech 20. století.

Abstrakt/anglicky:

The aim of this diploma thesis is to map the activities of public folk libraries in the Tachov district in the period of the 80s-90s and their influence on the reading population of this District. Research in this area is conditioned by historical and population diversity border district and the subject of research are folk and center libraries and their readers. In the individual chapters of the thesis, the development of libraries will be outlined in the Tachov district approximately from the beginning of the 20th century until the 50s. Period from 50. the years to the 90s of the 20th century will be elaborated in more detail on the basis of archival material Public libraries as originators from the collection of the State District Archives Tachov (specifically the collections of the Tachov District Library 1953-1996). On the basis of these materials (statistical reports, activity reports, reports from the Fund's revisions, etc.), further outlined the activities of libraries in terms of loan services (with a focus on library collections of libraries), their work with the reader and the influence on the readership of the population District. This effect of libraries will be further examined in the practical part, where based

on the method of qualitative investigation using semi-structured interviews with readers and librarians who visited or worked in libraries in the district in the 80s-90s of the 20th century.

Klíčová slova (česky):

čtenáři * čtenářství * uživatelé knihoven * práce se čtenářem * lidové knihovny * místní lidové knihovny * obecní knihovny * výchova čtenářů * knihovny 80. let 20. století * knihovny 90. let 20. století * knihovny v pohraničí * dosidlování * okres Tachov * střediskové knihovny * veřejné knihovny * čtenáři okresu Tachov * okresní knihovna Tachov * městská knihovna Planá u Mariánských Lázní * městská knihovna Stříbro * spolkové české knihovny * spolkové německé knihovny * školní vesnické knihovny

Klíčová slova (keywords):

readers * reading * work with readers * public libraries * libraries in socialism * municipalities library * readers of Tachov region * reading behaviour * read * reader * library users * Tachov district * school libraries * federal czech libraries * federal deutsch libraries

Klíčová slova (Schlüsselworte):

Lesen * Bücherein * Bücher * volksbibliothek * bibliothek * Tachau * Mies * Plan * Sudetenland * bundesbücherein * schulbibliothek

Seznam zkratek	
BVLK	Budujeme vzornou lidovou knihovnu
ČSR	Československá socialistická republika
KLK	Krajská lidová knihovna
KSČ	Komunistická strana Československa
KVČ	Kulturně výchovná činnost
Měk	Městská (knihovna)
MLK	Místní lidová knihovna
MNV	Místní národní výbor
MSK	Městské středisko kultury
něm.	německy
NJP	Národní jednotka pošumavská
OK	Okresní knihovna
OLK	Okresní lidová knihovna
ONV	Okresní národní výbor
orig.	originál (v originále)
OV KSČ	Okresní výbor Komunistické strany Československa
PS	Pohraniční stráž
RF	regionální funkce (knihoven)
RM	Reichsmark - říšská marka (platidlo)
ROH	Revoluční odborové hnutí
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
SdP	Sudetendeutschen Partai
SOkA	Státní okresní archiv
SVK PK	Studijní vědecká knihovna Plzeňského kraje
tj.	to je; to jest
tzv.	takzvaně, takzvaný
viz	viz též
ZDŠ	Základní devítiletá škola

Kapitola 1

Úvod

Diplomová práce navazuje tematicky na mou předchozí bakalářskou práci, která se týkala regionálních funkcí knihoven z pohledu obsluhovaných knihoven na okrese Tachov a poskytování veřejných knihovnických a informačních služeb knihoven v současnosti. Zájem o historii západočeského okresu Tachov byl základem pro vypracování této diplomové práce se zaměřením na knihovnictví, knihovny a na vztah čtenářů k místním veřejným knihovnám v minulém století.

Diplomová práce je zaměřena na veřejné knihovny okresu Tachov v minulém století, tedy přibližně v období 20. až 90. let, s užším zaměřením se na stav knihovnictví okresu od 60.-90. let 20. století. Hlavním zdrojem a pramenem pro zkoumání byl archivní materiál dostupný ve Státním okresním archivu v Tachově ve fondu Okresní knihovny Tachov, jejichž analýzou a zpracováním byla vypracována teoretická část diplomové práce, týkající se vývoje knihovnictví na okrese od roku 1956 do roku 1996. Na teoretickou část poté navazuje část praktická, kde byl na základě metody kvalitativního šetření za pomoci polostrukturovaného rozhovoru s vybraným výzkumným vzorkem zjišťován subjektivní postoj a vliv veřejného knihovnictví v 60.-70. letech a také s užším badatelským zaměřením na subjektivní postoje čtenářů k veřejným knihovnám v 80. a 90. letech.

Okres Tachov byl až do roku 1945 demograficky a populačně homogenním regionem. V populaci zastávalo německy hovořící obyvatelstvo početní většinu a to téměř ve všech částech okresu, s výjimkou větších měst jako bylo Tachov, Planá nebo Bor u Tachova a také v oblasti, nazývané proto to tzv. „ostrůvek české národnosti.“ v okolí města Stříbra. Tato populační vět-

šina měla svou vlastní kulturu, o níž je předpokládáno, že v oblasti knihovnictví byla nad českým kulturním zázemím dominantní. Pro své specifické demografické a populační zázemí tohoto příhraničního okresu před rokem 1945 tak v počátku vypracovávání rešerše a vyhledávání relevantních zdrojů bylo předpokládáno, že v oblasti vývoje veřejných knihoven a knihovnictví ve 20.-40. letech 20. století, bude převládat absence zdrojů a potřebných dat a že nebude možné určit, jakou strukturu mělo knihovnictví okresu Tachov před koncem druhé světové války. Tento předpoklad byl vzápětí během vypracovávání práce a při hledání potřebných zdrojů a literatury mírně přehodnocen a navzdory očekávání bylo k vývoji veřejných a neveřejných knihoven okresu Tachov před druhou světovou válkou nalezeno (oproti předchozímu odhadu) významné množství zdrojů, zvláště pak samotných archivních záznamů z obecních a školních kronik. V konečném důsledku tak značná část získaných faktů nebyla do práce z důvodu zachování požadované struktury závěrečných prací zařazena, avšak z hlavních pramenů se dalo usuzovat, že okres Tachov měl do roku 1945 početně uspokojující síť veřejných (nebo při- nejmenším přístupných) knihoven, nutno však dodat, že tyto knihovny byly převážně německé

- české knihovny se zde vyskytovaly jen sporadicky. Tato menšinová síť českých knihoven byla před začátkem druhé světové války značně oslabena vlivem předválečných historických událostí, které se v pohraničí odehrály a německé knihovny byly stejným způsobem oslabeny, ne-li nenávratně poškozeny po skončení druhé světové války. Z těchto důvodů tak v letech poválečných bylo nutné vybudovat zcela novou knihovní síť, která navazovala i na novou populační strukturu obyvatelstva okresu, které bylo vlivem tzv. dosídlovací politiky a odsunem německý hovořícího obyvatelstva obměněno.

Následný poválečný vývoj knihoven přibližně od 50. do 90. let 20. století na Tachovsku již nebyl zatížen nedostatkem pramenů, zdrojů a literatury. Pro analýzu vývoje veřejných knihoven v těchto letech bylo vycházeno výhradně z pramenů zachovaných ve fondu z činnosti Okresní knihovny Tachov, přístupného ve Státním okresním archivu v Tachově. Pro doplnění bylo též využito nezpracovaného archivního materiálu, který pocházel z činnosti jedné místní lidové knihovny, která je v provozu do současnosti. I přes významné množství těchto pramenů, které vypovídaly o postupném vývoji veřejného knihovnictví okresu Tachov, kdy od počátku 50. let byla soustavně v rámci Jednotné soustavy knihoven na okrese založena veřejná místní lidová knihovna téměř v každé obci a též byly udržovány v činnosti čtyři větší městské knihovny, které

v závislosti na tzv. střediskový systém soustavy lidových knihoven zastávaly funkce knihoven střediskových, nebylo možné zhodnotit vztah a postoje místních čtenářů k těmto nově vzbudovaným kulturně-vzdělávacím a výchovným institucím. Z tohoto důvodu byla pro praktickou část zvolena metoda kvalitativního šetření za použití polostrukturovaného rozhovoru a aplikována na vybraný výzkumný vzorek, který se sestával ze současných čtenářů obecních knihoven, kteří byli zároveň uživateli a návštěvníky těchto institucí i během již zmíněného období přibližně od začátku 50.-60. let do konce 20. století na Tachovsku, za účelem zjištění subjektivního postoje těchto čtenářů vůči veřejným knihovnám minulého století.

Kapitola 2

Vývoj veřejných knihoven okresu

Tachov do 40. let 20. století

2.1 Knihovny okresu Tachov od roku 1900 do 30. let

V návaznosti na první knihovní zákon (*Zákon č. 430/1919 Sb. o veřejných knihovnách obecních, ze dne 22. července 1919*) se měly stát obecní knihovny centry vzdělanosti a kultury a společenského dění v obci. Zásadou tohoto legislativního ustanovení měla v českých zemích vzniknout bohatší síť veřejných obecních knihoven a bylo tak právně stanoveno, aby úřady zřídily v každé obci veřejnou obecní knihovnu. Území, které dnes spadá pod okres Tachov, ovšem pro provedení tohoto zákona o tzv. českých veřejných knihovnách nemělo uspokojivé podmínky. Struktura obyvatelstva na Tachovsku na začátku 20. století byla z převážné většiny německá¹ a česky hovořící obyvatelstvo se zde vyskytovalo v početní menšině (tedy navzdory tomu, že se vznikem Československa se německé obyvatelstvo stalo úřední menšinou (Šimeček a Trávníček, 2014, s. 236)).² Většina obcí okresu byla převážně obydlena německy mluvícím obyvatelstvem (platilo to například pro menší vesnice, kde zastoupení Čechů bylo spíše výjim-

---

¹Při sčítání lidu v roce 1921 tvořilo obyvatelstvo německé národnosti 98% obyvatel okresu. (Landkreis Tachau, ©online)

²Češi v západním pohraničí na Tachovsku byli výhradně úředníci a jiní státní zaměstnanci (například vojáci, četníci apod.). Prolínání dvou národností v českém státě na většinově německém území se projevovalo například uzavíráním sňatků, cit: „Po roce 1918 v pohraničí docházelo ke smíšeným sňatkům a s tím se velmi oslabovaly šovinistické snahy Němců a jejich dříve nevyvratitelný názor na práva česků“ (SOka Tachov, Kronika města Bor, 1964-1994, s. 18). Kromě tedy české menšiny, byla další menšinou židovská menšina. (Vaishar a Nosková a Nováková, 2019, s. 9).

kou). Tento aspekt se týkal také zastoupení německých a českých veřejných knihoven, které bylo též oproti jiným okresům na tehdejší území Čech značně odlišné a nekonzistentní ani po přijetí prvního knihovního zákona, který například ukládal povinnost obcím založit menšinové oddělení ve veřejných knihovnách pro určitý počet dané menšiny v obci.³ Rozvoj sítě českých veřejných obecních knihoven (tedy na základě doposud zjištěných dat) na Tachovsku do roku 1945 byl z tohoto důvodu problematický - tam, kde obecní (česká ani německá) knihovna nezaložena nebyla, bylo předpokládáno, že svým způsobem byla nahrazena⁴ jinou vzdělávací institucí; totiž školou, která měla k dispozici školní knihovnu (zpravidla však tyto knihovny sloužily při výuce žáků ve školách).⁵ Podobnou roli vykonávaly místní národnostní spolky a jimi zřízené knihovny. Archivních historických pramenů, které by byly nápomocné k reflexi existence a činnosti německých spolkových knihoven na území okresu Tachov právě v 1. polovině 20. století, se zachovalo jen zlomkové množství. Z činnosti českých spolkových nebo školních knihoven se zachovaly zmínky v místních obecních kronikách nebo také v kronikách jednotlivých příslušných škol (opět se ovšem jednalo o výjimky a to z toho důvodu, že česky hovořící obyvatelstvo nebylo na území tehdejšího okresu Tachov majoritní částí obyvatelstva). Tato část historie vývoje veřejných knihoven (českých i německých) na území Tachovska se s ohledem na pozdější stav v poválečných letech ukázala jako stěžejní (i přesto, že zpočátku nebylo předpokládáno, že se podaří vývoj v první polovině 20. století blíže nastínit a to především v důsledku nedostatku dat, archivního materiálu či jiných dostupných zdrojů) - a to z toho důvodu, že v tomto směru v oblasti českého veřejného knihovnictví a veřejně přístupných knihoven okresu Tachov došlo během následujících desetiletí k výrazným změnám.

---

³ Území, které se dalo označovat jako tzv. ostrůvek české národnosti na Tachovsku, nacházející se v oblasti kolem města Stříbra, též ve svém početním zastoupení Čechů v jednotlivých obcích nepřesahoval knihovním zákonem stanovenou hranici nad 400 obyvatel. V obcích jako byla například Sulislav, Svinná, Butov, Vranov, Sytno, Milíkov, Vrbice nebo Těchlovice v první polovině 20. století bylo české obyvatelstvo považováno za početní menšinu (Všetičková, 2013, s. 5).

⁴ „V období let 1848-1918 nastal poměrně rychlý rozvoj veřejných lidových knihoven. Přitom jejich společenskou funkci nadále ve nestejně míře vykonávaly vedle obecních také knihovny školní, ale zejména spolkové a někdy z počátku i soukromé.“ (Šindelář, 1989, s. 97)

⁵ Otázkou, která však nebyla zodpovězena, zůstává, zda i tyto knihovny primárně určené pro žáky a učitele ve školách, byly zpřístupněny široké veřejnosti (v 2. polovině 19. století zpřístupnění těchto knihoven bylo možné tam, kde zpravidla nebyly zakládány české veřejné knihovny (Šindelář, 1989, s. 98)).

2.1.1 Období mezi lety 1900-1920

Zpráva Zemského statistického úřadu Království českého ve svazku (Svazek III., sešit 2.) věnovanému knihovnám, muzeím a jiným vzdělávacím institucím, uvádí, že v roce 1897, kdy bylo statistické šetření prováděno, nebyla v okresech Tachov, Stříbro a Planá žádná lidová, veřejně přístupná knihovna. (Zemský statistický úřad Království českého, 1901, s. X) Stejný dokument z let 1905 a 1910 (Zprávy zemského statistického úřadu Království českého) ale již ve svém přehledu dokládá, že při šetření počtu všeobecně přístupných knihoven okresu bylo v uvedených letech (1905, 1910) celkem 23 těchto knihoven (výčet zahrnoval tedy i knihovny v okrscích Tachov, Stříbro, Planá u Chebu, Bezručice a Přimda (viz tabulky 2.1 a 2.2)). Do statistického šetření úřadu v těchto letech spadaly též knihovny školní (německé): Schulbibliothek v obci Neuzedlisch (Nové Sedliště) a Bücherei der deutsches Schulvereines (knihovna německého školního sdružení) v obci Gezna (Jezná) a Ullitz (Úlice). Dále pak také byla zahrnuta farní knihovna v obci Pfraumberg (Přimda), nejspíše též německá (Bibliothek der Pfarre Pfraumberg). Zbylé přístupné knihovny spadaly pod správu německých a českých spolkových organizací a jejich místních odborů; příkladem je česká spolková knihovna v Sollislau (Sulislavi) místního odboru spolku Národní jednoty pošumavské nebo spolkové knihovny místních oddělení německých spolků Bundes der Deutschen in Böhmen v obcích Atzedlisch (Staré Sedliště), Neumarkt (Úterý), Wittingreith (Vítkov) nebo Deustchen in Böhmerwaldbundes v obci Atlsattel (Staré Sedlo) a ve městě Haid (Bor u Tachova). Výjimkou nebyla ani knihovna čtenářského spolku (Bibliothek des Lesenvereins) v již zmíněné obci Přimda. Mimo výkazy statistického šetření Statistického úřadu Království českého byla zjištěna například knihovna v obci Michelsberg-Michalovy Hory, o které je zápis v obecní kronice, cit.: „Na jaře 1910 byla založena v obci nacionalistickým Svazem Němců obecní knihovna a terciálním spolkem Libertas v Plané.“ (SOkA Tachov, Kronika obce Michalovy Hory, 1836-1908;1964-1983, skenovaná s. 63).

Celkem se tedy v roce zjišťování Zemského statistického úřadu (tedy v roce 1905) na tehdejší území okresu Tachov nacházelo 10 obecně přístupných knihoven, které měly ve svých fondech úhrnem 2 804 svazků. O pět let později bylo dle statistického šetření zjištěno, že okres Tachov měl pro své čtenáře přístupných 15 knihoven (celkový počet za roky 1905

20 KAPITOLA 2. VÝVOJ VEŘEJNÝCH KNIHOVEN OKRESU DO 40. LET 20. STOLETÍ

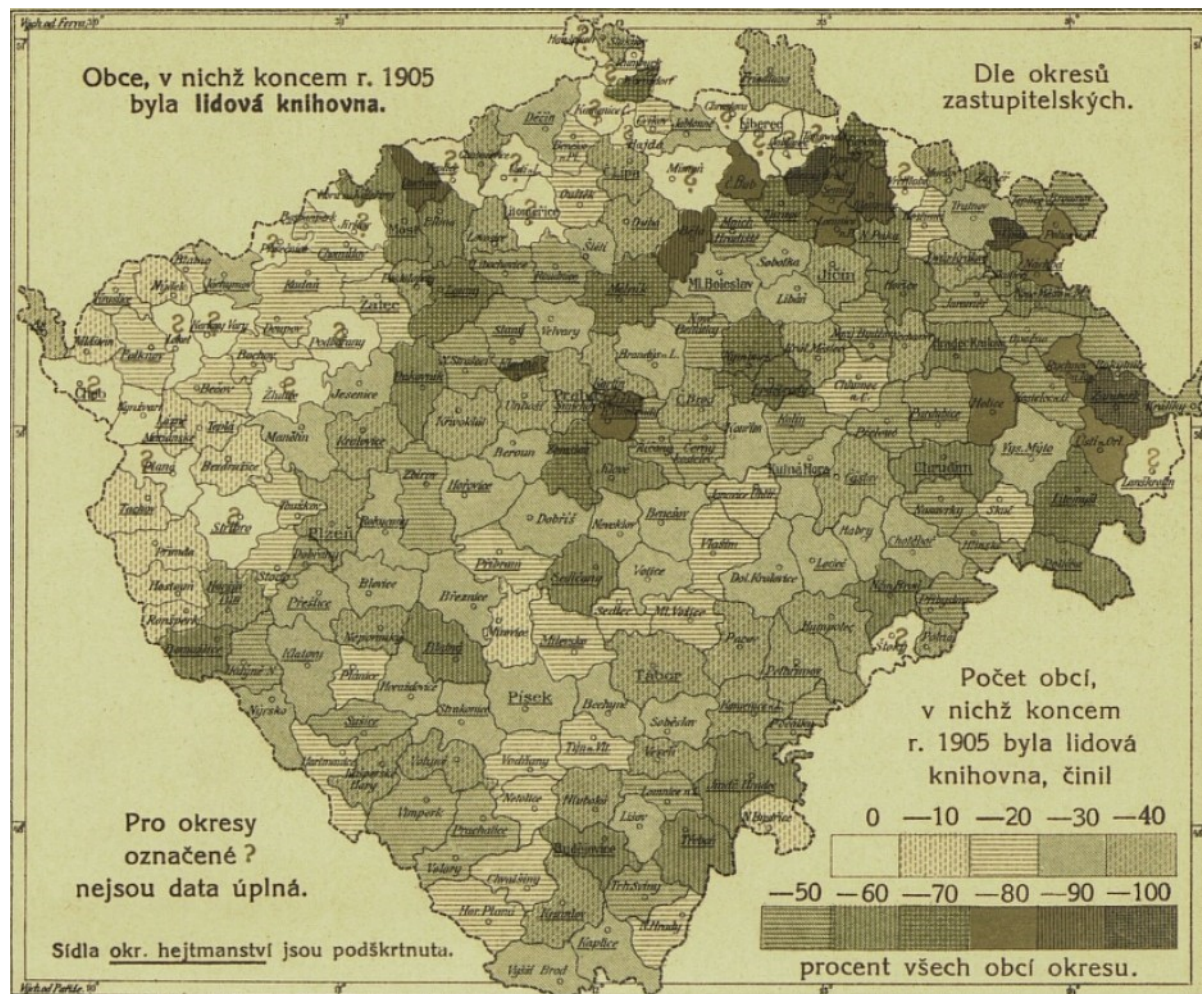
a 1910, tedy 23 v tabulkách zmíněných⁶). Například ze 41 obcí vedených v roce 1910 v celém okrsku Pfraumberg (Přimda) bylo všeobecně přístupných 5 knihoven. V okrsku Plan (Planá u Chebu) to byly 2 obce s všeobecně přístupnou knihovnou z celkového počtu též 41 obcí, okres Mies (Stříbro) v 54 obcích měl zřízenou knihovnu v pěti z nich. Okrsek Tachau (Tachov), kde bylo 36 obcí, byly z nich 4 obce, v nichž byla knihovna. Vesměs se jednalo o knihovny německé (spravované místními německými spolkovými organizacemi), které dle statistického šetření byly přístupné veřejnosti. Uvádí se, že například v soudním okrese Pfraumberg (Přimda) byly v roce 1910 dvě knihovny přístupné jen členům místního spolku (podobně tomu bylo i v okrese Plan (Planá u Chebu)).

Data znázorněná v kartogramu 2.3 tak potvrzují, že ještě před rokem 1905 nebyla na okrese Tachov žádná (zjištěná) veřejná knihovna, kterou by spravovala nebo podporovala obec (přirozeně tak nelze vyloučit, že by nebyly v provozu jiné typy knihoven, podporované jinými institucemi či organizacemi). Stejně také byl menší počet svazků na 100 obyvatel okresu, kteří se hlásili k české národnosti – a to s výjimkou okrsku Stříbro, kde spadalo na 100 obyvatel 40 českých knih v lidových knihovnách⁷; ve zbývajících okrscích okresu Tachov bylo více německých knih, připadajících na 100 obyvatel okresu (5 knih na 100 obyvatel v okrsku Bezdržice, Tachov, Přimda). Soudní okres Planá v době výkaznictví neměl úplná data. V porovnání se stavem ostatních územních celků v českých zemích na základě výše uvedených kartogramů, je možné usuzovat, že před rokem 1910 nebyla ve všech obcích na území tehdejšího okresu Tachov zřízena lidová knihovna, a tak zde síť veřejných knihoven byla o poznání méně obsáhlejší než-li v jiných okresech.

---

⁶ Jedná se pouze o odhad, který byl stanoven na základě výsledků z již zmíněného zdroje, tedy dle statistických výkazů Zpráv zemského statistického úřadu Království českého. Jednalo se o výběr z těch knihoven, které byly v době statistického šetření označeny jako veřejně přístupné (školní knihovny nevyjímaje). Je na místě podotknout, že data ze šetření nemusela být úplná, proto nelze s určitostí prokázat, zda počet veřejně přístupných lidových i spolkových knihoven nebyl větší či naopak menší. Zároveň ze statistického přehledu nebyly zahrnuty jiné typy knihoven (muzejní, odborové, administrativní, zámecké apod.) u nichž nelze prokázat, že byly přístupné široké veřejnosti.

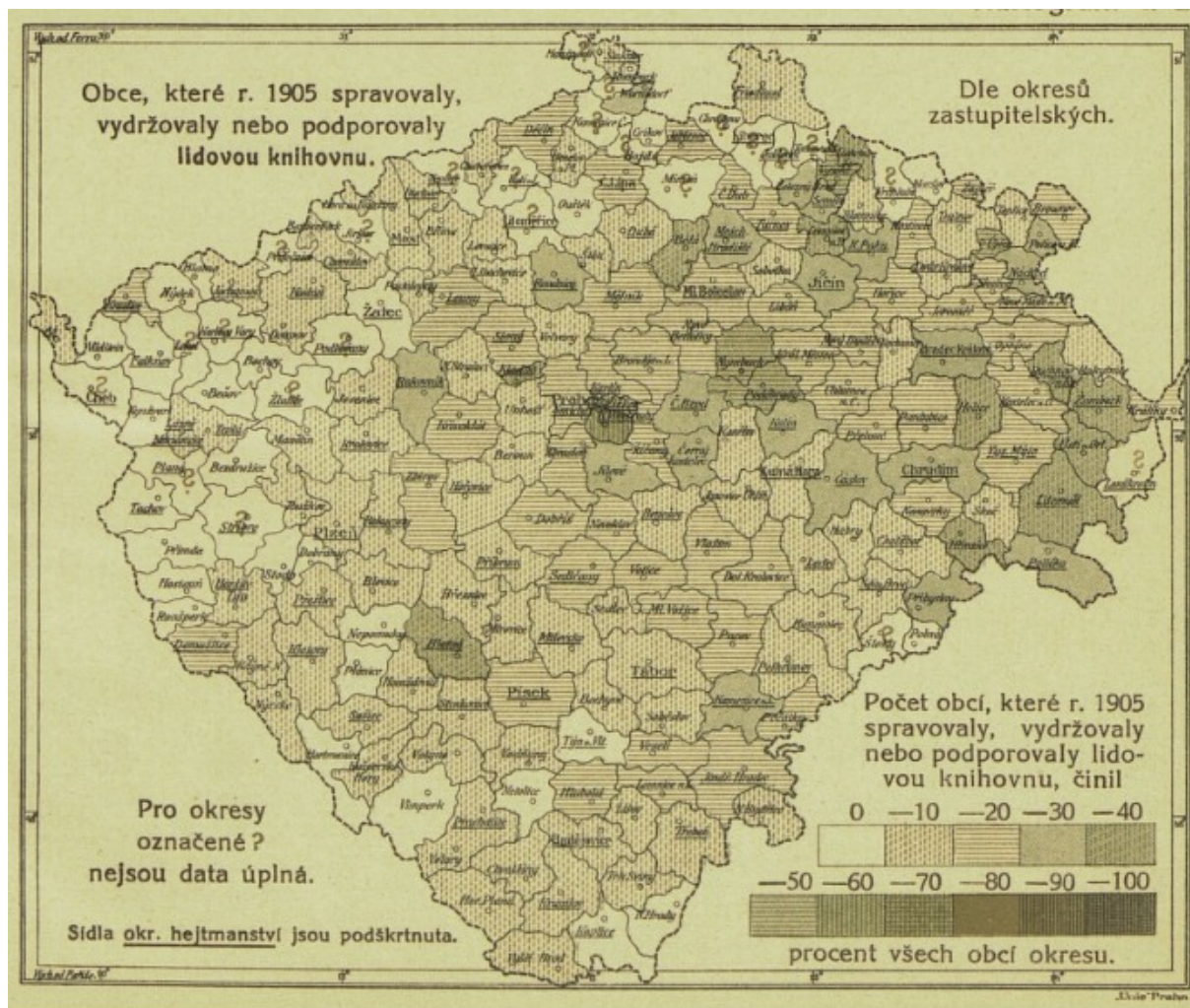
⁷ Jak již bylo zmíněno výše, jednalo se o území, nazývané jako tzv. ostrůvek české národnosti, kde žilo v menšinovém počtu česky hovořící obyvatelstvo.

Obrázek 2.1: Kartogram Zpráv zemského statistického úřadu Království českého z roku 1905

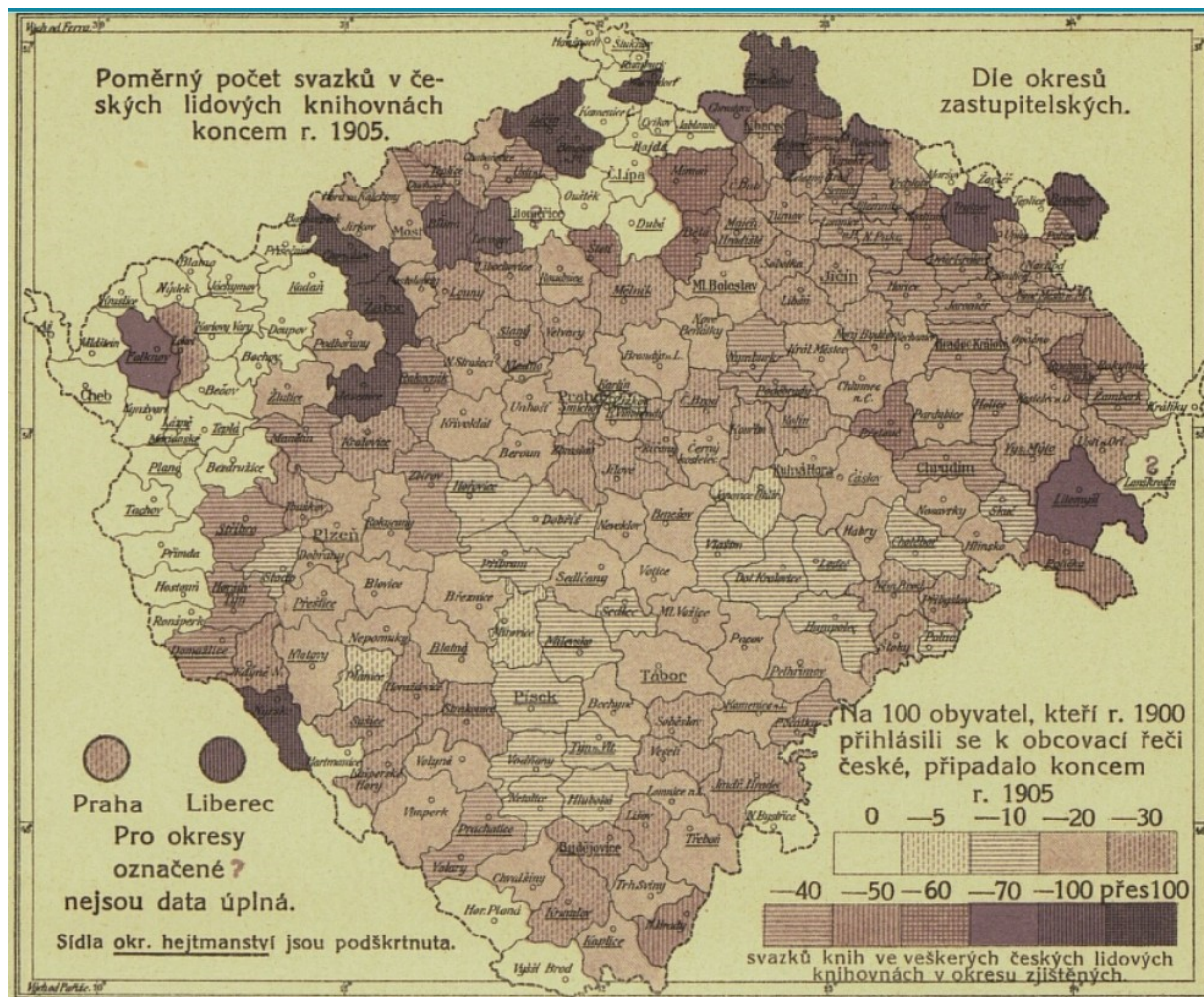
Obrázek 2.2: Výšeč oblastí zahrnující Tachovsko: stav k roku 1905, převzato z Obr. 2.1

Obrázek 2.3: Kartogram Zpráv zemského statistického úřadu Království českého z roku 1905

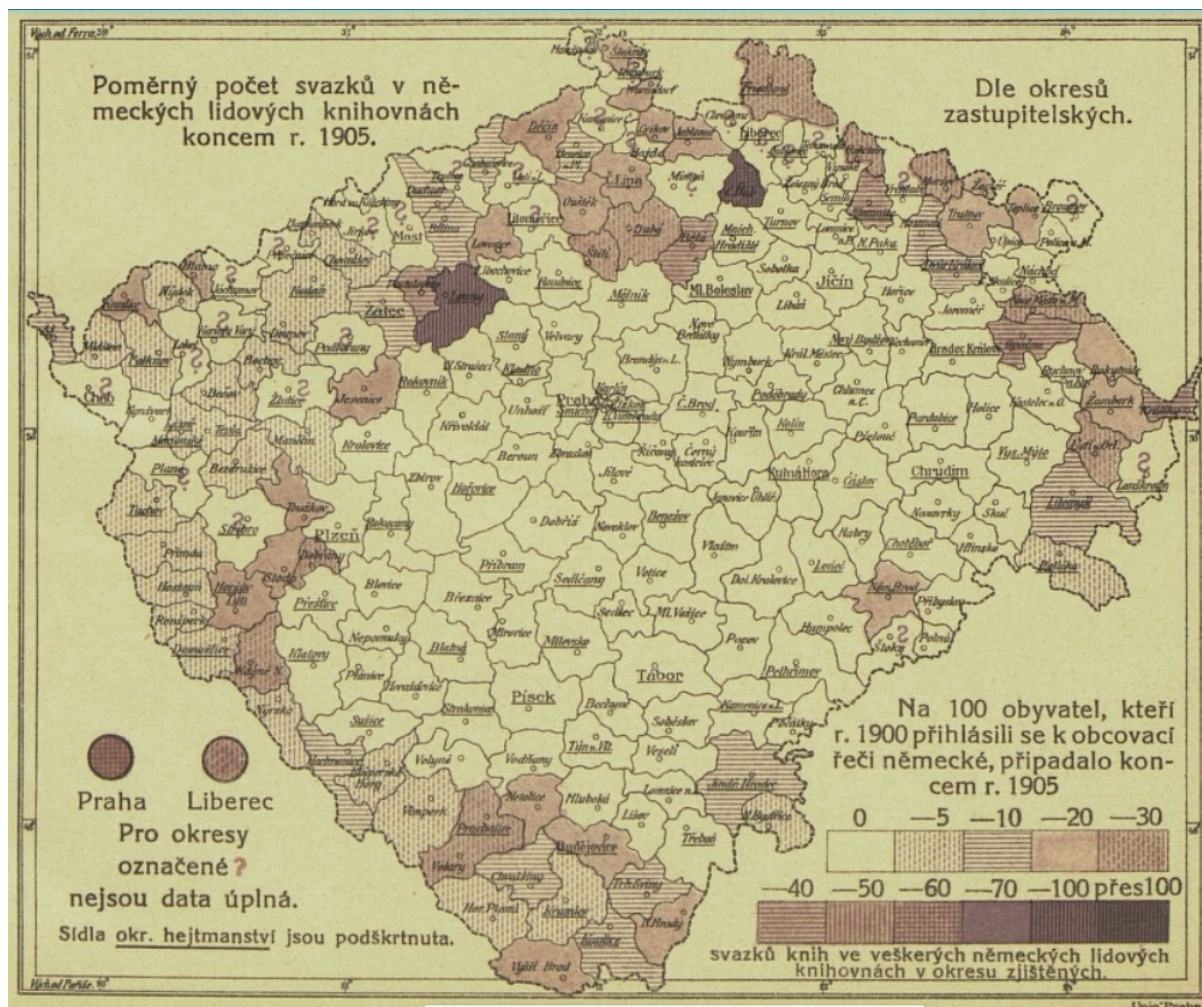
Obrázek 2.4: Výšeč oblasti zahrnující Tachovsko: stav k roku 1905, převzato z Obr. 2.3

Obrázek 2.5: Kartogram Zpráv zemského statistického úřadu Království českého z roku 1905

Obrázek 2.6: Výšeč oblasti zahrnující Tachovsko: stav k roku 1905, převzato z Obr. 2.5

Obrázek 2.7: Kartogram Zpráv zemského statistického úřadu Království českého z roku 1905

Obrázek 2.8: Výšeč oblasti zahrnující Tachovsko: stav k roku 1905, převzato z Obr. 2.7

*Obrázek 2.9: Fotografie místní části spolku Bund der Deutschen in Böhmen
Fotografie Místní skupiny německého spolku Bundes der Deutschen in Böhmen v kronice
obce Lestkov z roku 1910*

2.1.2 Období mezi lety 1920-1938

V pohraničí na Tachovsku, kde převládalo i ve 20.-30. letech 20. století německy hovořící obyvatelstvo, se o rozvoj kultury a vzdělanosti staraly v případě česky hovořícího obyvatelstva národnostní spolky.

Početní stav všech českých lidových, spolkových nebo školních knihoven nebyl do konce roku 1920 zcela konkrétně stanoven a vzhledem k německé majoritní části obyvatelstva okresu se dal odhadovat jako výrazněji méně početný. Dokazují to i statistická data, získaná v letech 1920-1921 při šetření a publikována v roce 1923 v díle *Veřejné knihovny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v roce 1921*, kterou sestavil František Fajfr. Souhrnně v soudních okresech Planá u Chebu, Bezdržice, Stříbro, Tachov a Přimda, které byly v době provádění šetření součástí tehdejšího okresu Tachov, bylo v činnosti v roce 1921 63 německých veřejných knihoven a jen jedna česká (vyskytující se v soudním okrese Stříbro). Z tohoto počtu uváděných, 42 pat-

řilo pod obecní správu (Fajfr, 1923, s. 28)⁸, 4 knihovny byly vedeny ve vlastnictví spolku za podpory obce, dalších 12 knihoven bylo z tohoto počtu spolkových, avšak bez podpory místních obcí (Fajfr, 1923, s. 28, 31). Od posledního statistického šetření, provedeného v letech 1905 a 1910, kdy bylo zjištěno 23 všeobecně přístupných knihoven, se počet těchto knihoven zvýšil více jak o polovinu. Jak již bylo ovšem zmíněno, jednalo o knihovny německé. Lze tak odhadovat, že i přes legislativní zakotvení 1. knihovního zákona byl přístup místního českého obyvatelstva k literatuře v první řadě zprostředkováván místními spolky, které zveřejnily své spolkové knihovny, tak i za přispění obecných škol, které provozovaly žákovské a učitelské knihovny. Není přesně známo, o jaké konkrétní svazky se jednalo, indexy nebo seznamy knih se nedochovaly, lze však předpokládat, že se v případě školních a učitelských knihoven mohlo jednat o odbornou literaturu určenou k výuce a v případě jiných částečně veřejně přístupných knihoven o literaturu převážně dobrodružnou, tzv. krásnou (ostatně jak dokládají data z roku 1921, kdy v německých a jedné české veřejné knihovně okresu tvořilo 53% svazků tzv. zábavné literatury (Fajfr, 1923, s. 31)). Ohledně obsahu knihovních fondů určité pochyby vyjádřil ve svém článku *Pochybná funkce veřejných knihoven* Karel Mejsner, kde poukazyval na to, že zakazy nákupu brakové literatury (tj., cit.: „spisy umělecky a obsahově bezcenné, výtvory nemravného rázu (díla pornografická), tzv. krváky, detektivní a indiánské povídky, které sensačním způsobem dráždí fantazii čtenářovu, pamflet“) mohou být vnímány jako protipól demokratického výběru knihy a literatury. (Novotný, 1962, s. 42) I tato tzv. osvětová a poučná literatura byla ve veřejných knihovnách vybírána a posuzována: v souvislosti s třetím článkem zmíněného prvního knihovního zákona č. 430/1919 se objevovaly hlasy, že se jedná o řízenou cenzuru a neumožnění čtenáři zvolit si literaturu dle jeho vkusu – byť je označována za tzv. brak, podřadný žánr a obecně méněcenná díla, podporující nesprávný mravní charakter čtenářů (detektivky, „krváky,“ indiánky, western a podobně). Právě paradoxně o tato díla byl ze začátku 20. let největší zájem – jak ze strany producentů a nakladatelů, tak ze strany čtenářů. Zákaz distribuce obecně závadných, brakových a jiných žánrů literatury podporovalo i nařízení vlády č. 607 z 5. listopadu 1919. Cílem totiž bylo, aby knižní fond byl hodnotný a poskytoval informační náplň vhodnou pro čtenáře nového Československa. Díla tohoto charakteru

⁸ Toto statistické šetření vykazovalo činnost veřejných knihoven všeobecně, v tomto konkrétním případě tak nebylo rozlišováno, zda se jedná o veřejnou školní knihovnu, což nevylučuje, že daná statisticky vykázaná knihovna v obecné škole (tedy v obci) nebyla v obecním vlastnictví.

byl cenzurním opatřením zařazována na tzv. index za první republiky častěji, a proto se dařilo soukromým čítárnám a knihovnám, kde tyto svazky nepodléhaly žádným indexům. (Pavliček, 2015, s. 706) V případě Tachovska se dochovaly zmínky o literatuře⁹ ve fondu školní žákovské knihovny pouze z kroniky české obecní školy v Tachově, která byla založena v roce 1929 a provozována za podpory Národní jednoty pošumavské. Během jejího působení až do roku 1938, kdy byla uzavřena, školní knihovnu využívalo průměrně 40 dětí, které si ročně půjčili 20-25 knih. České školy byly provozovány i v dalších městech a obcích okresu (Bezručice, Cebiv, Konstantinovy Lázně, Planá, Chodová Planá, v Boru, na Přimdě, v Rozvadově, Tachově, Lesné a také v Pavlově Studenci. (Vondráček, 1935, s. 180)) a některé z nich měly též své vlastní školní knihovny.

---

⁹ *Prezident Masaryk (1929), Vyučování výživě a stravování (1929), O dětech z pomezí (1929), Encyklopedie československé mládeže (1929), Zdravotní systém tělovýchovný (1930), Škola a skauting (1930), Navečer (1930), Sborník Národní jednoty pošumavské (1930), Naše obec a okolí (Balbín), Hradky a zámky české (1932), mapy Čech, Tonda z Pošumaví, Dospívající dívky (1934), časopis Mladý svět (1935) a další. Dary pocházely většinou od soukromých osob, ale několik knih darovalo Ministerstvo školství a národní osvěty, jiné Národní jednoty pošumavské a Inspektorát v Chebu. Celkový počet svazků v žákovské knihovně nebyl zcela přesně uveden, výpůjčky například za školní rok 1936-1937 dosahovaly až jednoho tisíce svazků. (SOkA Tachov, Kronika obecné školy Tachov, 1921-1938, s. 58, 60, 71, 86, 122)*

Obrázek 2.10: Fotografie zachycující žáky ve školní třídě při četbě (školní třída v Pavlově Studenci v roce 1934). Popisek u fotografie uváděl: „Žáci ve škol. roce 1934-35“, (SOKA Tachov, *Kronika obecné školy Pavlův Studenec*, s. 50)

Tzv. suplující roli veřejných obecních knihoven, jak již bylo zmíněno, v období 20. a 30. let zastávaly též knihovny spolkových organizací (tedy za předpokladu, že byly zpřístupněny i širší veřejnosti, nejen členům samotného spolku). Příkladem české spolkové (a později také obecní knihovny tehdejšího okresu Stříbro) byla knihovna českého místního odboru Národní jednoty pošumavské v Sulislavy. Ta byla založena již v roce 1888 (cit.: „(...) integrovaná obec Sulislav má v roce 1988 výjimečné výročí a sice 100 let vzniku knihovny. U vzniku této knihovny stáli akademici kraje, kteří byli odraženi ve spolku Radbuza.“ (SOKA Tachov, *Kronika města Stříbro, 1984-1992*, s. 139, skenovaná s. 82)) a Brichtová (2011) uvádí, že v roce 1909 měla k dispozici až 700 knižních jednotek, na konci 30. let bylo pro čtenáře k dispozici až 1 500 svazků, včetně periodik. Až do roku 1938, kdy byl knižní fond zničen¹⁰, vykonávali funkci knihovníků místní učitelé.

¹⁰ cit.: „(...) první činem (SdP) bylo zničení místní české knihovny, která měla okolo 1 500 svazků a byla umístěna v budově hostince Kostincova domu. Veškeré knihy byly naházeny na hromadu v zahradě hostince a spáleny.“ Z knihovny se tak dochovaly pouze ty svazky, které byly v době požáru půjčeny u místních obyvatel. (SOKA Tachov, *Kronika obce Sulislav, 1957-1992*, s. 104; *Kronika města Stříbra, 1984-1992*, s. 140).

Zatímco školní knihovna obecné školy v Tachově již zřejmě obnovena nebyla, obecní (původně spolková) knihovna v Sulislavy byla znovu založena až po druhé světové válce. (SOkA Tachov, Kronika města Stříbra, 1984-1992, s. 140). Potvrdit fakt, zda byly na Tachovsku ještě do roku 1938 zakládány či udržovány i další veřejné české knihovny, se nepodařilo. Ve znění 1. knihovního zákona z roku 1919 se však i v soudních okresech Bezručice, Planá, Přimda, Stříbro a Tachov knihovny zakládaly – Fajfr uvádí, že mezi lety 1919-1921 na okrese Tachov nechalo nově zřídit knihovnu dalších 25 obcí (z toho nejvíce v soudním okrese Tachov a Stříbro, kde také úměrně tomu byl nejvyšší počet obcí) (Fajfr, 1923, s. 21).

Vzhledem k německé národnosti majoritě na Tachovsku je pochopitelné, že zde v 1. polovině 20. století vyskytovaly i německé spolkové, školní nebo obecní knihovny, které přirozeně převládaly.¹¹ Jaká byla skutečná činnost například německých spolkových organizací¹² v souvislosti se zakládáním knihoven ke konci 30. let, se nepodařilo v době vzniku této práce přesněji určit. Za těchto podmínek se lze pouze domnívat, že jako jiné spolky na území zabraném Německou říší byly na přelomu 30. a 40. let pravděpodobně zrušeny nebo sloučeny do sítí knihoven patřících k Německé říši i zdejší spolkové knihovny (německé). (Gawrecká, ©online, s. 16). Na Tachovsku německé spolky do roku 1938 zakládaly knihovny v několika obcích s význačným podílem německého obyvatelstva,¹³ a tak jejich knihovny mohly být podporovány i během válečných let a to za přispění místních obyvatel, pokud o ně byl zájem. Jedná se však jen o předložené hypotetické dohady, protože z nedostatku faktů nelze tuto informaci o stavu německých knihoven ve 30. letech na Tachovsku přesněji potvrdit. Můžeme tak pouze předpokládat, že i během 20. a 30. let zůstaly v provozu české i německé všeobecně přístupné knihovny, které byly zjištěny při statistickém šetření v letech 1905 a 1910 a 1921.

---

¹¹Fajfr (1923) uvádí, že v soudních okresech Bezručice, Planá, Přimda, Stříbro a Tachov bylo 224 obcí, z toho v 63 obcích byla v činnosti veřejná knihovna, tedy ve 28% z nich. (Fajfr, 1923, s. 25)

¹²Nosková (©2019) uvádí, že v meziválečných letech byly na území Čech a v pohraničí měly německé knihovny větší podporu ze strany obecní správy nebo místních majetnějších obyvatel.

¹³Pro doplnění uvedme, že v těchto vesnicích, kde německé spolky působily, tvořilo německé obyvatelstvo většinu (Neuzedlisch/Nové Sedliště = 98.7 % , Wittgreith/Vítkov = 100 % , Altsattel/Staré Sedlo 99.2 % , Haid/Bor = 93.9 % , Labant/Labuť = 99.3 %) (Schnabl, 1973, stana 86-87; 144-145; 22-23; 11; 64-65)

2.2 Knihovny okresu Tachov za 2. světové války

Počínající válečný konflikt, vznik Protektorátu Čechy a Morava a předešlé připojení pohraničních oblastí Československa k Německé říši¹⁴ způsobil v kontextu knihovnictví narušení do té chvíle budované knihovnické sítě českých (i německých) veřejných knihoven.¹⁵ Podobná situace zasáhla do vývoje knihoven i na Tachovsku.

Při odstoupení pohraniční oblasti došlo na tomto území k zániku většiny českých knihoven, onehdy z celkového republikového počtu 1 378, udávaného statistickým šetřením veřejných obecních knihoven v roce 1937. (Richter, 2020, s. 8). Z německých knihoven v českých zemích bylo zničeno celkem 3 464 obecních knihoven (Richter, 2020, s. 8). Na příkladu české spolkové a obecní knihovny v Sulislavi, které byla v návaznosti na události po tzv. Mnichovské dohodě zahrnuta na území Německé říše a zničena, se můžeme domnívat, že podobně mohla být zakončena existence i dalších knihoven na území okresu (zvláště pak těch českých), pokud se je nepodařilo místním obyvatelům zachránit a tak některé svazky z místních knihoven zachovat. České obyvatelstvo v pohraničí, žijící na území Tachovska, přišlo nejen o část svých českých obecních knihoven (oddělení v německých knihovnách pro české obyvatelstvo se uzavírala a nebyla přístupná (Šimeček a Trávníček, 2014, s. 307)) ale také o přístup do jiných kulturních institucí: „Česká menšina měla též problém s kulturním využitím a získáváním informací ve

¹⁴ Před i po tzv. mnichovských událostech v roce 1938, kdy se české pohraniční oblasti podstoupily Německé říši, byla situace i na Tachovsku vyhrčená a po volbách v roce 1939 se k politické moci se dostala strana SdP - Sudetendeutschen Partai (Čadek, 2015, s. 101). Předválečné události vyvrcholily v září a v říjnu roku 1938, kdy například na náměstí v Tachově bylo shromážděno nad jeden tisíc lidí a došlo k ozbrojenému konfliktu. (Vetrák, 2010, s. 38) Na tuto situaci reagovalo české obyvatelstvo okresu odchodem do vnitrozemí (byli to nejen Češi, ale i členové místního židovského obyvatelstva a příslušníci jiných než nacistických politických stran.) Během tzv. křišťálové noci v listopadu téhož roku byla vypálena a srovnána se zemí i místní židovská synagoga v Tachově. Připojení tohoto území k Německé říši mělo vliv i na část populace, hlásící se k německé národnosti. Nastala zde situace, kdy většina německých obyvatel neprojevila zájem zařadit se k říšským obyvatelům a naopak pohled z „Říše „na sudetské Němce tohoto okresu byl spíše odmítavý, ostatně, tento postoj dokládá zápis v kronice města Bor: „Styk obyvatelstva s Oberlandráty byl možná jedině prostřednictvím Henleinovy strany (N.S.D.A.P.)... přestože vůdčím heslem té doby bylo *Ein Volk, einer Reich, ein Führer!* a pozdravem *Heil Hitler!* a *Sieg heil!* říší Němci pokládali sudetské Němce za méněcenné a netajili se tím nijak“ (SOKA Tachov, Kronika města Bor, 1964-1994, s. 19-20)

¹⁵ Tato území byla spravována úřadem Regierungsbezirk Eger im Reichsgau Sudetenland. Pro obyvatele tehdejšího okresu Tachov (tvořeného okresy Přimda a Tachov) toto označení tzv. „Sudety“ bylo nepreferované - sami se cítili spíše součástí území nazývaného Egerland. (Vetrák, 2010, s. 31) To potvrzuje i z Ortsbetreuer pro obec Langendörflas (Dlouhý Újezd) (Orstbetreuer für Langendörflas, rozhovor, 2022), kdy se tehdejší obyvatel hlásil k území zazývané jako südliche Egerland. Během druhé světové války spadaly pod politický okres Tachov a Přimda vnitřní okresy Bor, Michalovy Hory. Od současného území okresu se za druhé světové války oddělil okres Planá (území města Planá a Bezdržice). (Landkreis Tachau, ©online)

svém mateřském jazyce. Uzavřeny byly české biografy, divadla a většina knihoven.“ (Nenutil a kol., 2010, s. 55) V případě pohraničních německých knihoven, byla situace taková, že většina z nich na zabraném území byla přesunuta do německé sítě knihoven. Voborníková (2016) uvádí, že do Německé říše bylo přesunuto až 22 veřejných německých knihoven z podstoupného území a výše spravovány odborem Unterricht und Kultur (Šimeček a Trávníček, 2014, s. 306). Obecně po propuknutí druhé světové války činnost německých obecních knihoven začala stagnovat a postupně tato nečinnost předznamenala konec rozvoje, který byl započat v počátcích 20. let. (Voborníková, 2016, ©online)

O tom, které knihovny za druhé světové války na Tachovsku byly nebo nebyly v provozu, se ovšem nepodařilo v době vzniku této práce dohledat ucelená data.¹⁶ Výjimku v řadě tzv. „nedochovaných“ historických záznamů tvoří některé zápisy v obecních nebo školních kronikách: takovým příkladem je Kronika obecné školy v Damnově (Dammou). O školní knihovně se v roce 1939 zmiňuje jedním krátkým zápisem ve smyslu, že bylo škole poskytnuto 100.000 RM,¹⁷ ze kterých nakoupila 24 knih pro školní knihovnu. (SOkA Tachov, Kronika obecné školy Damnov, 1870-1945, s. 108) Další dochované zápisy z válečných let jsou k dispozici v Kronice obce Michalovy Hory, která pro roky 1910-1945 obsahuje záznamy v češtině.¹⁸ Poznámka týkající se obce Boněnov (v překladu v kronice obce Michalovy Hory) dokládá jedno z tehdejšího hlediska nejspíše běžných knižních propagand a nucené četby, cit.: „Na školním hřišti v Michalových Horách se konalo slavné ukončení školního roku za účasti žáků z Boněnova,

---

¹⁶ Některé knižní celky a sbírky, které mohly v knihovnách existovat do roku 1945, byly ničeny nebo rozprodávány na konci druhé světové války a v následujících letech po ní. Na okrese Tachov do roku 1945, jak již bylo řečeno, bylo početné německé mluvící obyvatelstvo nedobrovolně odsunuto (nejen) z území tehdejšího okresu Tachov a obyvatelstvo okresu tak bylo nahrazeno tzv. dosídlenci. Tito nově přichozí obyvatelé ale neměli kulturní či jiný vztah k dokumentům, které měly tzv. „německý“ charakter a proto byly tyto dokumenty v poválečných letech často ničeny (tuto událost dokládají i osobní vzpomínky pamětníků, původních německých obyvatel, kteří byli z okresu odsunuti: například v obci Dlouhý Újezd byly dle výpovědí tamních odsunutých německých obyvatel veškeré německé listiny, dokumenty a nebo knihy hromadně páleny uprostřed vesnice (Orstbetreuer, rozhovor, 2022)) Možné roztrošení německých knihovních sbírek bylo zapříčiněno v poválečných letech například i jejich prodejem nebo výměnou v rámci jiných typů knihoven, jako tomu bylo například při nákupu českých knih do těchto fondů (jak dokládá popis u knihovní jednotky uložené ve sbírkovém knihovním fondu v Muzeu Českého lesa v Tachově, cit. „Koupeno v antikvariátu v Č. Budějovicích z výtěžku za prodané něm. knihy ze sběru.“ (archiv autora)). Existuje i možnost, že se některé svazky zachovaly skryté v domovech, které dříve patřily německým obyvatelům, i spolu s ostatními cennostmi, které nebylo možné při odsunu tohoto obyvatelstva odnést spolu s majetkem.

¹⁷ Reichsmark - říšská marka (pozn. řešitele).

¹⁸ Do roku 1945 většina obecních a školních kronik psána německy. Tento zápis byl zpětně přeložen kronikáři po druhé světové válce do češtiny.

Hostíčkova, Michalových Hor, Výškova a Křížence. (...) Každý žák, který končil školní rok, obdržel knihu *Mein Kampf*." Též v roce 1940 škola v Boněnově obdržela (cituji) „od Führera“ knihu Dějiny světové války od Stegermanna. (SOkA Tachov, Kronika obce Michalovy Hory, 1836-1908, s. 95, skenovaná s. 40)

Shrnutí

I přes značně omezené historické prameny a zdroje, které by byly nápomocny ve vykreslení vývoje českých nebo německých veřejně přístupných knihoven Tachovska v první polovině 20. století, lze po analýze z předchozích kapitol obecně konstatovat, že vzhledem k historickým událostem a k demografické homogenosti obyvatelstva okresu Tachov, nebyla síť českých všeobecně přístupných veřejných knihoven příliš početně uspokojující. Zatímco v případě českých knihoven jejich činnost spočívala výhradně v iniciativě a podpoře ze strany českých národnostních spolků, o německých spolkových nebo veřejných knihovnách na okrese lze říci jen velmi málo (a to i přesto, že německé knihovny byly provozovány v každé 3. obci okresu). Avšak ve vztahu k pozdějším poválečným historickým událostem dodejme, že právě tato většinově německá kultura a obecně knihovnické zázemí byla pro okres Tachov do roku 1945 typickým habitatem a ryze české knihovny se vyskytovaly jen v určitých oblastech (kde byla početná česká menšina) a pouze v některých institucích. Tato práce je ze své podstaty spíše orientována na veřejně přístupné knihovny - s ohledem na vývoj v předchozím období a ve srovnání se stavem veřejných knihoven v druhé polovině 20. století, lze tvrdit, že ačkoliv byl přijat zákon, který stanovoval povinnost zřídit obecní knihovnu v každé obci, na okrese Tachov byl tento aspekt v oblasti českého knihovnictví aplikován zřejmě jen výjimečně a posléze, po roce 1938 a s začátkem druhé světové války rok poté, byly i tyto základy českých veřejných knihoven doslova poničeny. Převládající kulturní zázemí veskrze německých knihoven se také na okrese nezachovalo ve své původní podobě, a to v souvislosti s poválečnými událostmi, které budou blíže představeny v následující kapitole.

Název obce (německy)	Název obce (česky)	Zřizovatel/majitel	Počet svazků
Tachau-Tachov			
Altzedlisch	Staré Sedliště	Bücherei des Bundes der Deutschen in Böhmen	90
Neuzedlisch	Nové Sedliště	Schulbibliothek	143
Tachau	Tachov	Volksbibliothek (Lidová knihovna; soukromá)	400
Tachau	Tachov	Volksbibliothek der Bund des Deutschen in Böhmen	207
Mies-Stříbro			
Gesna	Jezná	Buch. d. deutsch. Schulvereines	473
Sollislau	Sulislav	Knihovna Nár. Jedn. Poš.	170
Sollislau	Sulislav	Knih. akad. sp. Radbuza	105
Weseritz-Bezdrůžice			
Marianfels	Slavice	Büchersamml. f. d. Jugend	63
Neumarkt	Outerý (Úterý)	Volksbücherei des Bund. der Deutschen in Böhmen	176
Pfraumberg-Přimda			
Pfraumberg	Přimda	Bibliothek d. Pfarre Pfraumberg	800
Pfraumberg	Přimda	Bibliothek des Lesenvereins	87

Tabulka 2.1: Zjištěné všeobecně přístupné knihovny okresu do 1. poloviny 20. let - rok 1905

Název obce (německy)/území	Název obce (česky)	Zřizovatel/majitel	Počet svazků
Tachau-Tachov			
Altzedlisch	Staré Sedliště	Bücherei des Bundes der Deutschen in Böhmen	<i>neuveveno</i>
Neutzedlisch	Nové Sedliště	Schulbibliothek	167
Wittingreith	Vítkov	Büch. d. Bundes d. D. i. B.	47
Mies-Stříbro			
Kscheutz	Kšice	Büch. d. B. d. D. i. B.	71
Wranov	Vranov	Büch. d. D. Schulver.	180
Sollislau	Sulislav	Knih. míst. odb. N. J. Pošum. (1886)	<i>neuveveno</i>
Ullitz	Úlice	Volksb. d. deutsch. Schulvereines (1894)	<i>neuveveno</i>
Kladrau	Kladruby	Bücherei d. Orstgr. des Bundes der Deutschen i. B. (1906)	959
Pfraumberg-Přimda			
Altsattel	Staré Sedlo	Bibliothek des Deutschen Böhmenwaldbundes	112
Haid	Bor	Bibliothek des Deutschen Böhmenwaldbundes	100
Haid	Bor	Bibliothek dr Sophien-Stiftung (1870)	71
Labant	Labuť	Bibliothek des Lesevereines	82
Rosshaupt	Rozvadov	Volksbücherei des Männergesangvereines	204
Plan-Planá u Chebu			
Neudorf	Ves Nová	Bch. d. B. d. D. i. B.	96
Thein	Týnec	Bücherei des Vereines zur Hebung der Viehzucht	134

Tabulka 2.2: Zjištěné všeobecně přístupné knihovny okresu do 1. poloviny 20. let - rok 1910

Kapitola 3

Vývoj knihoven ve 40. až 90. letech 20. století

Odsun německých obyvatel na Tachovsku:

Při odsunu německých obyvatel byli příslušníci této národnosti donuceni opustit své domovy a majetek a postupně od června 1945 do listopadu 1946 byli odsunováni zpět do sovětských a amerických okupačních zón na území tehdejšího Německa (Fatková a Funk a Pauknerová, 2014, s. 51). Seznam německých obyvatel z roku 1946 udával, že na území pod správou města Tachova se nacházelo 10 493 německých obyvatel - až na výjimky byly všechny tyto osoby určeny k deportaci. (Blahutová, 2010, s. 27-30) Na konci tohoto vysídlovacího procesu zůstalo na Tachovsku méně jak 500 Němců - většinou to byli antifašisté a lidé ze smíšených rodin (kdy jeden z manželů byl české národnosti). (Fatková a Funk a Pauknerová, 2014, s. 53) **Osidlování pohraničí na Tachovsku:**

Komunistická strana Československa (KSČ) byla v případě tachovské oblasti zapojena i do akce „Pojď s námi budovat pohraničí!“. Bylo cílem navázat na přirozenou hranici se sousedním státem a v duchu vlastenectví obnovit tradice pohraniční stráže, tedy tzv. hraničářů. (Zemančíková, 2020, (@online)) Dosídlování obyvatel bylo oficiálně ukončeno rokem 1950 (kdy zanikl i tehdejší Osídlovací úřad). (Zemančíková, 2020 (@online)) Mezi první obyvatele, kteří se dostali na území okresu Tachov co by dosídlenci, byli obyvatelé z Ukrajiny a z Rumunska, následovali Rusové, rumunští Ukrajinci (přesněji etnikum ukrajinských Rusínů - ti pocházeli i ze Zakarpatské Ukrajiny v počtu 1 200 osob). Za dalších několik let to byli lidé z vnitrozemí (jižní čechy) a z Volyně (tzv. volynští Češi a Slováci. Volynští Češi pocházeli ze sovětské Volyně a oblastí Žitomiru (bylo jich 1 283)). Slováci z Rumunska (v počtu 1 350) tvořili polovinu přistěhovalců slovenské národnosti. (Vaishar a Nosková a Nováková, 2019, s. 6-7). V době, kdy se sem dostávalo toto reemigrační obyvatelstvo, bylo v Tachově jenom o málo méně než 4 000 obyvatel. Výhody, které by lákaly další obyvatele na okres, však nebyly výrazné – okres se skládal především z venkovských velkých zemědělských a lesních statků či pozemků. (Kotrbatá, 2010, s. 271). Těsně po válce se celkový počet obyvatel snížil o téměř jeden tisíc. Následné dosídlování počet lidí opět rapidně zvýšil natolik, že odpovídal nejvyššímu statisticky zjištěnému počtu. (Kotrbatá, 2010, s. 270) Dnes se s lehkou nadsázkou dá říci, že Tachovsko neobývá rodina, která by zde byla „původně“, tedy přesněji ještě před začátkem druhé světové války.

Jak již bylo v předchozí kapitole naznačeno, přibližně od 20. let 20. století na okrese Tachov byla nejednotná a spíše sporadicky organizovaná či méně početná síť knihoven, které by byly přístupné širší veřejnosti. S výjimkou českých a německých spolkových knihoven, které se později stávaly knihovnami obecními, zde existovaly i školní knihovny, které sloužily jako prostředky vzdělanosti výhradně ve školách. Tachovsko a knihovny, vyskytující se na jeho území, během druhé poloviny 40. let prošlo mnohými změnami. Tyto historické události bychom mohli označit za tzv. malé dějiny tohoto regionu¹, které se sice odehrávaly na historicko-sociodemografickém pozadí², ale jejichž dopady byly (a i v současné době jsou) významné právě v oblasti knihovnictví. Jak již bylo zmíněno, okres Tachov v předchozích letech tzv. přišel o základy knihovní sítě (buď sloučením německých knihoven se sítí knihoven v Říši nebo právě zničením českých knižních celků, či také jejich samotnou neexistencí v předválečných letech apod.) a zároveň v důsledku masového odsunu německých obyvatel, byl zbaven celkového kulturního zázemí, které udržovalo knihovny a knihovní síť před začátkem druhé světové války. Odsunem tzv. kořenového obyvatelstva se svými tradicemi, kulturními hodnotami a minulostí a s příchodem nových usedlíků na Tachovsko ve 40. letech v rámci dosídlovací politiky, se přirozeně započaly tvořit pomyslné nové základy pro bohatší síť (českých) veřejných knihoven v tomto pohraničním okrese. Každé etnikum (tzv. dosídlenců), které začalo obývat opuštěná německá města a obce, s sebou přineslo své vlastní tradice, zvyky a kulturní hodnoty, které se na Tachovsku ujaly jako tzv. nové zvyky. (Kotrbatá, 2010, s. 278) Odras tehdejší nově vytvářené kultury se promítl do kraje i do budoucnosti, zvláště pak do podoby veřejných lidových knihoven.

---

¹Tzv. mikrohistorie (Carlo Ginzburg).

²Přesto určení národnosti je pro okres Tachov není přesné, protože rozložení společnosti podle demografie není stejné jako jejich kulturní zázemí. (Kotrbatá, 2010)

Stavba železné opony na Tachovsku:

Jako jiných příhraničních okresů, se týká i oblasti kolem Tachovska zásah do krajiny tzv. železnou oponou, která celkově vedla mezi rozděleným východním a západním blokem. Nejdříve na hranicích působila finanční stráž, ta byla později nahrazena pohraniční stráží a jejími útvary (zkratka PS). V 50. letech začaly na okrese působit obranné prapory PS (v Dolním Žandově, Halži, Lesné, Rozvadově)). Oblast kolem státních hranic prošla od roku 1949 dodnes patrnými úpravami a zásahy – cílem bylo omezit pohyb obyvatel v blízkosti hranice, vzniklo tak zakázané pásmo (v šíři 2 km), hraniční pásmo, kde byl pobyt na povolení a kde se domy musely likvidovat a poslední částí bylo pohraniční pásmo, kde se obyvatelé mohli pohybovat volně. (Fatková a Funk a Pauknerová, 2015, s. 67-68). Tento aspekt je zde zmiňován právě z toho důvodu, že značná část tzv. strážců hranic (Pohraniční stráž) se na Tachovsko dostala i se svými rodinami a stali se tak součástí tzv. dosídlenců.

3.1 Lidové knihovny okresu v 40. a 50. letech

Brzké počátky rozvoje nové poválečné knihovní sítě na Tachovsku nelze zmapovat přesněji, protože se dokumentace z let 1945-1956 (rok 1956³ je rokem, kdy vznikl fond Okresní knihovny Tachov, z něhož je v této práci čerpáno jako z hlavního zdroje) nedochovala, stav obecních knihoven lze vysledovat pouze z dostupných záznamů z obecních kronik. Dodatečnou reflexi o stavu obecních knihoven na okrese podává i článek v časopise *Čtenář* z roku 1954. Článek uváděl, že se na Tachovsko a do jeho knihoven sjeli brigádníci, kteří měli za úkol zlepšit podmínky vývoje knihoven a také odstranit nevyhovující situaci při spolupráci s místními národními výbory a knihovnami. Zmiňována je v článku těžší osvětová práce v příhraničních oblastech a v malých obecních knihovnách,⁴ kde je přirozeně méně čtenářů (čím je méně obyvatel). V sedmi knihov-

³ Pouze z ojedinělých záznamů z roku 1956, například ty ze *Zprávy o činnosti pojízdné knihovny II, na okrese Tachov za I. čtvrtletí roku 1956* vyplývá, že okres Tachov měl v tomto roce 464 čtenářů (z toho 191 dětí a mládeže).

⁴ Z tehdejšího pohledu měly lidové knihovny problémy kvůli svému umístění a nevyhovujícím prostorám (často to nebyly místnosti určené pro knihovnu, ale pouze kanceláře či jiné místnosti provizorně upravené na knihovnu), což souviselo i s nedostatkovým vybavením knihoven (regály, židle, prostory pro čtenáře, topení apod.) S nepříznivým plněním pokynů nadřízených okresních knihoven měly obecní lidové knihovny i ve vyplňování statistik a výkazů (často tak, že knihovny svou činnost jinak

nách okresu se hledali noví knihovníci, prováděla se očista fondu, knihy ve fondech byly řazeny. (Čtenář, 1954, s. 354)⁵ I přes tyto dostupné zmínky, hlavní archivním zdrojem pro představení situace knihoven okresu v prvních poválečných letech zůstávaly kroniky (pokud se v nich kronikáři o působení knihoven zmiňovali). Například v obci Třískolupy bylo nejvyšším kulturním vyžitím po dlouho dobu od roku 1952 místní promítání v kině – zmínka o knihovně pochází z roku 1952 (kdy kronika uvádí, že o knihovnu byl ze strany čtenářů malý zájem) a v roce 1956 byla tato obecní knihovna přestěhována dokonce na půdu jedné z budov z prostor školního kabinetu, kde byla uložena do té doby, protože obec neměla stále postaven kulturní dům. Obecně se toto období v menších obcích okresu projevovalo tím, že se obyvatelé mimo hospodářských záležitostí snažili zvelebovat své okolí svých bydlišť – stavby kulturních domů se dokončovaly až během 60. a 70. let a z toho důvodu v roce 1960 získala knihovna, čítárna a klubovna v obci Třískolupy vlastní místnost v prvním poschodí v nově postaveném Kulturním domě. (SOkA Tachov, Kronika obce Třískolupy, 1946-1978, s. 33) Některé obce naopak, jako v případě obce Újezd pod Přimdou, měly kulturní poměry zatíženy nedostatečnou finanční situací a proto fond tamní obecní lidové knihovny nebyl dle slov kronikáře bohatý, cit.: „V obci existuje lidová knihovna, ale její knižní fond je poměrně chudý. Do obce zajížděla též pojízdná knihovna s dobrým výběrem knih. Občané si mohli vybírat četbu podle vkusu.“ (SOkA Tachov, Kronika obce Újezd pod Přimdou, 1959-1975, s. 43 (skanovaná s. 25))

Zde se blíže věnujme zmínce o tzv. pojízdné knihovně. V polovině 50. let začal na okres zajíždět knihovní bibliobus. Pojízdná knihovna se ujímala rozvážení knih do menších obcí v letech 1956-1958, samotný autobus, přestavěný na bibliobus, byl však ve vlastnictví krajské knihovny v Plzni, která ho zapůjčila (nebo podle některých zdrojů věnovala okresu). Na začátku 60. let se bibliobus dostal i do vlastnictví okresní knihovny Tachov a rozvážel knihy pro 48 obcí (mezi takové obce patřila Hošťka, Kundratice, Malé Dvorce, Dehetná, Bonětice, Olešná, Lhota, Lužné nebo Bezděkov). Jednalo se o vůz značky NG 89-00 Praga RND (například v jeho vybavení byly šroubováky, olejový hever, kleště na opravy, klíče, montážní páky,

---

nevykazovaly). Navíc se na poválečné scéně od roku 1949 objevila nová cenzurní vlna – mnoho takto určených knih končilo ve sběrnách. (Kubiček, 2019, s. 217-219)

⁵Podpora místních lidových knihoven v menších obcích souvisela s výchovou socialistického člověka – a mimo individuálního čtení se uplatňovaly principy hromadné četby, řízených diskuzí o literárních tématech, kritických úvah nad čteným textem, čímž se knihovny stávaly organizátory ideového působení na čtenáře jako jedince, a měly tak přispět k „utváření socialistického člověka.“ (Černý, 2019)

žárovky, skleničky, pláště, baterie a další technické vybavení). Oba bibliobusy (druhý byl darován knihovně ve Stříbře) byly v provozu do roku 1963 (tento rok byla jejich činnost ukončena), což bylo v období, kdy se okres a jeho knihovny začaly formovat do střediskového systému a tak pojízdné služby nebyly zcela potřeba. (SOkA Tachov, Okresní knihovna Tachov, karton 72/16) V bibliobusu se půjčovala například klasická politická literatura, krásná literatura nebo díla ruských a slovenských nebo německých autorů. Zajímavé bylo, že pojízdná knihovna pořádala i promítání (promítalo se v Boječnicích, Čečkovicích nebo Pavlovicích filmy jako Pád emirátu, Kolotoč humoru, Pytlákova schovanka, Odsouzená vesnice nebo Odvážná hra). Mimo půjčování knih vykonávalo osazenstvo bibliobusu i jiné služby - metodickou pomoc nabízelo obcím jako byly Kundratice nebo Svatá Kateřina a dovoz obalového materiálu na balení knih. (SOkA Tachov, Okresní knihovna Tachov, karton 72/16)

Pokud navážeme ještě na záznam z kroniky obce Třískolupy, kdy v počátcích zavádění knihovních služeb byly fondy místních lidových knihoven spíše obsahově i početně omezené, byly ale i obce, které fond knihovny zmenšily ne z nedostatku finančních prostředků nebo z nezájmu čtenářů, ale z důvodu vyřazování knih, které byly posouzeny jako závadné. To byl případ místní lidové knihovny v obci Zadní Chodov, kde v roce 1948 vyřadili „nežádoucí krásnou literaturu“. Z jakých pohnutek nebo dle jakého klíče se tak dělo, zápis v kronice nesděloval (SOkA Tachov, Kronika obce Zadní Chodov, 1958-1986, s. 28 (skenovaná s. 18)). O čtyři roky později se v knihovně této obce vyřazovalo znovu: byla to vesměs literatura krásná, která „neodpovídala požadavkům socialistického budování“. Tzv. zvláštní fondy a jejich tvorba v knihovnách a stahování literatury se dle dochovaných záznamů z archivního fondu začalo provádět na Tachovsku právě již z počátku 50. let: archivní spis uvádí mezi lety 1952-1953. V tyto roky Ministerstvo školství, vědy a umění a ministerstvo financí vydalo seznamy navržených knih k vyřazení (jednalo se například o trockistickou a protisovětskou literaturu, dále pak díla legionářská, díla Tomáše G. Masaryka i jeho syna Jana Masaryka, Edvarda Beneše). Tyto a další tituly byly sepsány do seznamu knih určených k vyřazení, jednalo se tedy o seznam tzv. závadných knih, které měly by být převedeny z fondů veřejných knihoven do skladů nebo depositů, nepřístupných čtenářům. Stejně tak se kroniky obecně ani v těchto obcích nezmiňovaly o bližším původu knih, které byly v oněch letech v knihovně k dispozici. S ohledem na příchod nových dosídlenců se opět opíráme o domněnku, že se většinou jednalo

o dobrovolné dary přistěhovalců nebo zachovalé fondy z původních knihoven, které se podařilo zachovat. Je ovšem otázkou, na kolik tyto fondy mohly být velikostně uspokojující, pokud bychom brali v potaz, že si dosídlenci s sebou brali mimo nejnnutnějších věcí na cestu a přežití i knihy, které by byli posléze ochotni věnovat do obecní knihovny. Záznamy o těchto knihovních jednotkách se nezachovaly nebo dosud nebyly dohledány.

Kromě místních lidových knihoven na okrese se začaly otevírat a budovat také budoucí městské lidové knihovny. Vznik tachovské veřejné knihovny je zdokumentován v kronice města Tachova, viz následující úryvek:

Citát z kroniky města Tachov:

„(...) Veřejná knihovna v Tachově byla zřízena už 28. října 1945 kdy byla knihovna slavnostně otevřena. O vybudování veřejné (zachráněné české knihovny se zasloužil František Lichovský, vrchní kádr z doby okupace) se dále zasloužil četnický strážmistr Kozlík, okresní knihovní inspektor. Při zakládání městské knihovny je nutno zmínit se o „zachráněných“ českých knihách staričkým Tachovanem české národnosti Františkem Mičkou, klempířem a instalatérem, který pracoval v době okupace v Tachově jako topič a údržbář v tabákové továrně. František Mička nosil do práce svůj „klempířský kufřík“ s nástroji a vrátný v továrně natolik staričskému zaměstnanci důvěřoval, že po zkušenostech prvního roku až ani nevěnoval pozornost jeho kufříku při odchodu z továrny. Toho využil starý Čech uprostřed německého živlu, běsnícího pod nacistickými korouhvemi, a když byly dováženy do tovární kotelný haldy českých knih z veřejné, školní a ze soukromých knihoven uprchlých Čechů, plnil jimi tajně svůj kufřík a schovával je doma, jak sám se vyjádřil: ...až přijde zase jejich doba. A přišla! Staričský Mička se objevil shrben pod batohem, nacpaným knihami v ředitelně městské školy, aby zde předal do českých rukou, kterých si je budou vážit. Stejně svým objevením se ve škole obecné položil základ ke školní žákovské knihovně i na této škole. A přes 100 knih předal městskému knihovníku Františku Sichovskému. Knihovna slavnostně otevřená při oslavách 27. výročí založení ČSR, byla rozšířena různými dary obyvatelstva i spolků a k 31. prosinci 1945 měla už 168 svazků. Tento počet rostl během roku 1947 na 564 knih a k 31. prosinci 1948 měla městská veřejná knihovna až 957 svazků. V roce 1949 převzala vedení městské knihovny učitelka Anna Šestáková, dne 31. prosince 1950. Na celém okrese je k 31.12.1950 celkem 76 veřejných knihoven.“ (SOKA Tachov, Kronika města Tachov, 1945-1958, 1985, s. 383).

Od počátku 50. let se tak veřejná městská knihovna v Tachově nacházela v budově Kulturního domu a byla spravována Místním národním výborem, později, když získala funkci okresní lidové knihovny (OLK), byla přesídlena pod správu Městského kulturního střediska (MKS) v Tachově. Od tohoto období tato okresní knihovna začala plnit i funkci tzv. střediskové knihovny a centra pro metodickou práci s místními lidovými knihovnami.

Veřejná knihovna v Tachově nebyla jedinou městskou knihovnou okresu – v kronikách jsou stejně tak zaznamenány poválečné počátky vzniku městské knihovny ve Stříbře nebo městské knihovny v Plané u Mariánských Lázní: „V prosinci roku 1945 vyzval předseda místní správní komise občany, aby ze svých knihoven věnovali hodnotné knihy pro veřejnou městskou knihovnu.“ (SOkA Tachov, Kronika města Planá, 1945-1966, s. 26) V této veřejné knihovně se poté uskutečnil v roce 1946 projev předsedy MSK při příležitosti oslav 1. výročí květnové revoluce; místní předseda projevil v proslovu vděk za darované knihy do místní veřejné městské knihovny. Celkem to bylo 175 knih. Samotné půjčování započalo právě za rok, v roce 1946 - město Planá zakoupilo další knihy a v roce 1947 čítala knihovna 417 svazků. (SOkA Tachov, Kronika města Planá, 1945-1966, s. 26) Více rozvést vývoj městské knihovny v Tachově, ve Stříbře a v Plané se alespoň v náznacích podařilo, ovšem vznik městské knihovny v Boru u Tachova v místních kronice do 50. let dohledán nebyl. (SOkA Tachov, Kronika města Bor, 1964-1994, s. 6-41) Pokud navážeme například na významnou knihovnu v Sulislavi, její činnost těsně po druhé světové válce (poté, co byl její fond zničen), nebyla obnovena. Provoz této místní lidové knihovny byl obnoven až v roce 1949 (a to přičiněním místního učitele pana J.). Po jeho odchodu v roce 1957, knihovna začala stagnovat a o její provoz nebyl zájem ze strany čtenářů ani ze strany MNV. Fond knihovny byl svezzen do střediskové knihovny v roce 1968 a tím byla na několik let činnost knihovny ukončena.

3.2 Lidové knihovny okresu v 60. a 70. letech

Změna v síti knihoven a vznik nového knihovního zákona (*Zákon č. 53/1959 Sb. o jednotné soustavě knihoven z roku 1959*) ustanovila rozdělení jednotlivých druhů knihoven mezi své zřizovatele a provozovatele. Struktura knihovnické sítě navázala na rozdělení státní správy, a tak vedení krajských lidových (KLK) a okresních lidových knihoven (OLK) spadalo pod

správu národních výborů a péče o místní lidové knihovny (MLK) byla zajišťována ze strany místních národních výborů (MNV) (Kubíček, 2019, s. 224).

Dle zápisu městské kroniky Tachov bylo na okrese, cit.: „(...) na celém okrese je k 31. 12. 1950 celkem 76 veřejných knihoven“. Zda do tohoto počtu spadly městské a lidové knihovny souhrnně, se nepodařilo dohledat. Ke konci 50. let (tj. v roce 1956-1960) byly vytvořeny první dokumenty dle statistických výkazů, týkajících se místních lidových knihoven. Na jejich základě bylo možné zjistit, že na území okresu bylo v počátku 60. let téměř sto místních lidových knihoven. (SOkA Tachov, Okresní knihovna Tachov, karton 21/16, 22/16) V návaznosti na stav knihoven v předchozím období to byl velmi vysoký počet. Převážná část těchto lidových knihoven během 60. let a v druhé polovině let 70., zanikla. Důvodů bylo několik; z historického kontextu okresu kvůli nedostatečnému osídlení ke konci 50. let vesnice postupně chátraly, domy byly vybydlené a nakonec na většině místech byly srovnány se zemí. V kontextu let 60. způsobila zánik obcí (a jejich knihoven) stavba tzv. železné opony, kdy několik vsí a osad spadalo do různých úrovní hraničního pásma. Tyto obce byly vylidněny, a tak domy zůstaly prázdné nebo obydleny jednotlivci, kteří v pásmech obrany mohli zůstat. Jedna knihovna zanikla v obci Lučina, která byla též srovnána se zemí a částečně zatopena při stavbě stejnojmenné vodní nádrže. (Fatková a spol., 2014) Ovšem i s ohledem na tyto události, většina knihoven zanikla do konce 70. let za situace, kdy nebyl zvolen do funkce knihovník, čtenáři o knihovnu neměli zájem, klesala návštěvnost nebo místní národní výbory nebyly ochotny své knihovny nadále udržovat v chodu.

Střediskový systém a všeobecné základy sítě knihoven na Tachovsku začaly být budovány v roce 1965. V tomto roce probíhaly přípravy na adaptaci na tuto místní síť knihoven (docházelo k revizím knihovnických fondů, budování tzv. výměnných fondů pro lidové knihovny apod.). Cílem bylo zajištění dostatečného výběru literatury čtenářům i v malých obcích a usnadnění práce dobrovolných knihovníků v obecních knihovnách. V praxi tato pomoc znamenala vybavení místních lidových knihoven zpracovanými tzv. knihovnickými soubory (knihy obalené, s knižními lístky) a jejich pravidelný rozvoz ze střediskové knihovny do knihoven obecních. (SOkA Tachov, Okresní knihovna v Tachově, karton 21/16) Okresní knihovna v Tachově zpočátku spravovala ve svém tzv. střediskovém okrsku 16 veřejných knihoven, v roce 1968 se jejich počet zvýšil na 27 místních lidových knihoven. Středisko v Plané u Mariánských Lázní bylo vytvořeno v roce 1969;

mělo 21 knihoven v obcích. Jako poslední střediskovou pobočkou vzniklo oddělení při knihovně v Boru u Tachova.⁶ Všechna tato výše zmíněná střediska metodické pomoci spravovala několik dalších knihoven, kterým mimo dodávek knih z výměnného souboru měla poskytovat i finanční a poradenskou pomoc. V menších obecních knihovnách tak metodičtí pracovníci a knihovníci pomáhali neprofesionálním knihovníkům s vedením statistiky, dodáváním obalového či administrativního materiálu a s výběrem nebo zajištěním vyhovujících místností pro provoz obecní knihovny (většina knihoven měla totiž do té doby nevyhovující prostory; nebylo vymalováno, netěsnila okna, nebylo zavedeno topení, chybělo vnitřní zařízení nebo knihovna neměla k dispozici samostatnou místnost; knihovníci půjčovali buď ve sdílených prostorách nebo u sebe doma). Většina dobrovolných knihovníků v obecních knihovnách vykonávalo funkci knihovníka jako vedlejší zaměstnání – ve svém stálém zaměstnání pracovali jako učitelé, dělníci, prodavači nebo již byli v důchodovém věku či studovali.

V roce 1968, kdy se poprvé oficiálně uvedlo v činnost středisko Tachov, bylo dle krajského sumáře, sestaveného v lednu toho roku, na okrese celkem 95 knihoven: z toho 1 okresní (Tachov), 3 městské a lidové knihovny s profesionálními knihovníky (Bor, Stříbro, Planá) a 91 místních lidových knihoven s dobrovolnými/neprofesionálními knihovníky. V tomto téměř jednom stu knihoven bylo 5 370 čtenářů, z toho 2 987 čtenářů do 14 let věku. V okresní knihovně Tachov bylo registrováno z tohoto počtu 1 275 z nich (dospělí i děti), zatímco v městských a místních lidových knihovnách bylo zbývajících 4 095 čtenářů. (SOkA Tachov, Okresní knihovna Tachov, karta 3-5/16) Po roce 1969 přibylo do střediskového systému dalších pět lidových knihoven s neprofesionálními knihovníky, čímž se zvýšil celkový počet veřejných lidových knihoven okresu na rovných 100. (SOkA Tachov, Okresní knihovna Tachov, karta 3-4/16) Zvýšení počtu knihoven ale přineslo snížení počtu čtenářů: jen za dva roky jich ubylo z celého okresu 346.

---

⁶ Střediskový systém byl veden na dva způsoby – prvním, kdy knihovny byly pod správou svých zřizovatelů a byly tyto knihovny tak samostatným zařízením a druhým způsobem, kdy se z místní lidové knihovny stala pobočka, spadající pod nadřazenou okresní knihovnu a její metodické pracoviště. Fondy do knihoven putovaly v tzv. výměnných souborech, které se měnily buď mezi jednotlivými knihovnami nebo se vracely zpět do své mateřské knihovny, odkud byly dováženy do dalších místních knihoven v obcích. (Kubiček, 2019, s. 228-230)

Sumář lidových knihoven okresu v období mezi 60. a 70. lety 20. století:

4 střediskové knihovny: Bor u Tachova, Planá u Mariánských Lázní, Tachov, Stříbro. **91 menších obecních knihoven v těchto obcích a osadách:** Záchlumí, Velké Dvorce, Kundratice, Přimda, Nová Ves, Pernolec, Pavlovice, Mchov, Lhota u Stříbra, Únehle, Lom, Lučina, Milíře, Horní Kozolupy, Slavice, Strahov, Erpužice, Damnov, Branka, Borek, Strachovice, Dehetná, Zhoř, Kladruby, Telice, Zadní Chodov, Broumov, Jalový Dvůr, Kyjov, Vranov, Butov, Svinná, Víchov, Černošín, Týnec, Těchlovice, Jezerce, Otročín, Březí, Vítkov, Štokov, Sytno, Lhota, Svojšín, Holyně, Mynkov, Řebří, Ostrovce, Řešánov, Vížka, Zliv, Dolní Víska, Horní Víska, Kořen, Vysoké Jamné, Cebiv, Krlín, Zálezly, Domaslav, Kopec, Lobzy, Popov, Vrhavěč (Heřmanova Huť), Oldřichov, Neblažov, Nahý Újezdec, Malý Rapotín, Málkovice, Lužná, Lestkov, Písařova Vesce, Kšice, Únehle, Ošelín, Nedražice, Janov, Klíčov, Ústí, Pozorka, Vrbice, Láz, Milevo, Chodský Újezd, Horní Jadruž, Dolní Jadruž, Maršovy Chody, Velký Rapotín, Brod nad Tichou, Brod u Stříbra, Tuněchody, Boječnice, Milíkov (SOkA, karton 21/16, 22/16)

Úplná realizace střediskového systému byla dokončena v roce 1974. S kompletním formováním střediskového systému byly spojeny i organizační změny knihovnických fondů jak v místních lidových knihovnách, tak v samotném střediskovém výměnném fondu: prověřování fondů, vyřazování apod. Výraznější změna oproti stavu na konci 60. let se projevila v počtu samotných lidových knihoven. Do roku 1973 se počet všech veřejných knihoven (včetně městských a profesionálních lidových) snížil na 97. (SOkA Tachov, Okresní knihovna v Tachově, karton 3-5/16) Dle stejného komentáře ke statistickému výkazu pro období let 70., je uváděno, že většina lidových knihoven okresu byla umístěna do budov pod správou MNV (většinou sídla výboru, kulturní domy, kde knihovně byla vyhrazena místnost). Pokud to nebylo možné, sídlily v budovách školy. Některé obecní knihovny existovaly ve formě samostatných skříní nebo neměly svou vlastní místnost a nacházely se v bytě knihovnic (například Nové Sedliště nebo Žďár). Jen výjimečně knihovny disponovaly vlastním knihovnickým fondem, převážná většina z nich využívala dovozu tzv. výměnných souborů ze střediskových knihoven.

Včetně budování střediskového systému okresu Tachov, se šedesátá a také počátek let sedmdesátých, pojil s ideou kulturních institucí, které měly působit na čtenáře prostřednictvím

literatury. Knihovny okresu Tachov, primárně zaměřené na výpůjční služby, se tak mimo zapojení se do celostátní soutěže „Budujeme vzornou lidovou knihovnu“, kdy v letech 1964-1989 byly oceněny titulem *Vzorná lidová knihovna* místní lidové knihovny ve městech a obcích jako Planá u Mariánských Lázní, Bor u Tachova, Bezručice, Prostiboř, Konstantinovy Lázně, Přimda nebo Holostřevy (*Čtenář*, 6/1978, 164 a *Čtenář*, 6/1985) a podobně⁷, zasahovaly dle nařízení i do knihovnických fondů. Kromě již zmíněných cenzurních zásahů v 50. letech (viz kapitola 4) byly knihovní fondy všech knihoven okresu takto prověřovány znovu. Vyřazování fondů v souvislosti s naplněním pokynů dle vydané *Směrnice ministerstva kultury ČSR o zvláštních fondech tiskovin v knihovnách jednotné soustavy čj. 9695/72 a čj. 9696/72 vydané Ministerstvem kultury ČSR v roce 1972* (přepis součástí Příloh), bylo na okrese zahájeno na jaře roku 1973. Tato směrnice byla následována vydáním seznamu knih, kterých se případně vyřazování z fondu knihoven týkalo: *Seznam zastaralé a nevhodné literatury, která bude vyřazována z knižních fondů*, který vyhotovila Ústřední mezirezortní komise pro řízení a prověrky knihovnických fondů. Tehdejší Okresní knihovna Tachov, jako reprezentant výkonu těchto činností okresu, obdržela jak znění *Směrnice*, tak již zmíněného seznamu knih k vyřazení a odeslala ho do svých přidružených knihoven. Sama požadované knihy ze svého fondu vyřadila a tutéž revizní prověrku provedly i lidové knihovny a to převážně v květnu a červnu roku 1973. Zpráva o vyřazení knih a jejich seznamy se dochovaly například v archivním fondu lidových knihoven ve Stráži u Tachova, v Halži, v Bezručicích nebo Chodském Újezdu. Samotné průběžné zprávy Okresní knihovny Tachov hovořily o tom, že k výkonu a kontrole provedených revizí bylo vytvořeno 21 pracovních skupin, které prověřily fondy v 92 místních lidových knihovnách. Následně v 11 z nich byly provedeny kontroly, zda místní pracovní komise pro výběr a odstranění nežádoucích knih pracovala správně. V tomto ohledu nebyla zjištěna žádná pochybení. (SOkA Tachov, Okresní knihovna v Tachově, karton 54/16) Prověrky a vyřazování od roku 1972 platily i pro knihovny ZV ROH⁸. Dle *Závěrečné zprávy ze dne 11. června 1973* byly kontroly provedeny i ve 24 knihovnách ROH (na okrese to byla například provozní a odborové knihovny Kozak Tachov, ČSAD Tachov, UD Zadní Chodov, Lesní závod Přimda, Kozak Černošín, Státní statek Stříbro...atd.).

⁷ Čestné uznání Ministerstva kultury poté získala na konci 70. let například MLK Chodský Újezd (*Čtenář*, 1978). Avšak o pořádání čtenářských akcí okresu (jako byla čtenářská soutěž *Fučíkův odznak*, zmínky nalezeny nebyly).

⁸ Jejich činnost však není předmětem této práce, proto se o nich nezmiňujeme podrobněji.

Z celkových 13 161 svazků těchto odborových knihoven se vyřadilo, svezlo a následně bylo uchováno mimo využití 343 svazků. Mezi takové svazky patřila například díla Ivana Klímy (konkrétně *Mezi třemi hranicemi*, *Bezvadný den*, *Milenci na jednu noc*, *Hodina ticha nebo Mezi třemi hranicemi*), dále díla Hany Bělohradské (*Poslední večere*, *Bez krásy bez límce*) nebo Dušana Hanšíka (*Genius průměrnosti*, *Bomba pro Heydricha*, *Začátek je v Jáchymově*). (SOkA Tachov, Okresní knihovna v Tachově, karton 54/16)

Celkem dle závěrečného sumáře bylo v souvislosti se *Směrnici č.j. 9696/72* svezeno a vyřazeno z fondů 92 školních, 44 místních lidových, 24 odborových knihoven, jedné muzejní, jedné NF knihovny a jedné střediskové knihovny celkem 4 617 svazků. (SOkA Tachov, Okresní knihovna v Tachově, karton 54/16)

Vybraná díla ze seznamu, který byl přiložen ke Směrnici Ministerstva vnitra z roku 1972 (ve formě Příjmení: Název díla): Alda, J.: Domove líbezný, Mládí světa, My světa dobudem Aškrnázy, Ludvík: Putování za švestkovou vůní, 100 dnů Beneš, K. J.: Jitro v kraji Polan: Rudá v černé Beneš, Jan: Drobná domovní údržba Boháč, Anto- nín: Národnostní mapa ČSR Clairová, André: Rozkvetlá zeď Černý, Vladimír: Jak vésti k porozumění mape, Československý lid v boji za mír Čondl, Karel: Školy našeho pohraničí Dějiny exatních věd v českých zemích Fechtner-Svoboda: Prvouka pro 1. ročník Fiš, Gendij: Překonaná legenda From, Erich: Umění milovat, Rakousko 1848, Problémy mladé generace Horníková-Kryštofek: Písně rudých průkopníků Hořec, Petr: Almanach Naše vojsko Hrabal, Bohumil: Automat Svět, Ostře sledované vlaky, Problémy mladé generace, Výbor z české prózy Hudec, Vladimír: Vítězný únor 1948 Jičínský, Petr: Jak hledal dědeček jablíčko Kautmanová, S.: Statečný hoch Konovalov, Grigorij: Stepní maják Král, Václav: O Masarykově a Benešově kontrarevoluční a protisovětská politika Lužík, Rudolf: Slovanská družka Marjenko, M.: Za modrou lískou Melichar, Václav: Portréty současných slovenských spisovatelů Menzel-Šolc: Praha hrdinská Moudrý, Karel: Přehlídka Nejedlý, Zdeněk: T.G. Masaryk Novák, Ladislav: Pásmo vzpomínek Pavel, J.: Junáci na Otavě Pichlík, K. : Československé osvobozenécké hnutí za II. Světové války Rattinger, B.: Nejvyšší státní orgány ČSR Rukověť české literatury od roku 1918 Seget, J.: Tváře známé a neznámé Smetana, A.: Úvahy o budoucnosti lidstva Stejskal, Cyril: Rozvoj péče o mládež v Čechách Sto otázek věřících a nevěřících Stručný filozofický slovník Stuchlý, K.: 1948 - rok vzpomínání Stuchlý, Hynek: Týden dětské radosti Špalíček národních písní Stein, G.: Rudá Čína Věčné přátelství Šťastný, A.J.: Východní vítr Volavková, N.: V. Barvitiu Ku-Čcheng-en: Opičí král Kopecký, Josef: J. A. Komenský

Obrázek 3.1: Fotografie tachovského náměstí:

Okresní knihovna v Tachově, budova uprostřed, kde knihovna sídlila (datace fotografie: 60. léta), zdroj: soukromý archiv autora

Při zjišťování informací o činnosti místních lidových i střediskových knihoven okresu Tachov v tomto časovém období jsme omezeni pouze na zachované dokumenty z archivního fondu Okresní knihovny Tachov nebo na případné archivní materiály, které mají formu zápisů obecních kronik. Dostupná dokumentace archivního fondu Okresní lidové knihovny v Tachově pochází primárně z činnosti svého původce, jímž byla právě tato okresní lid. knihovna. Z tohoto důvodu můžeme zjistit o stavu dalších knihoven okresu v 60. letech jen kusé informace: například Městská knihovna v Plané u Mariánských Lázní se v tomto období stěhovala z budovy místního muzea do Domova důchodců (dle kroniky v době, kdy sídlila v prostoru muzea, měla ve svém fondu 500 svazků, při stěhování do Domova důchodců měla více jak 5 000 svazků) (SOkA Tachov, Kronika města Planá, 1945-1966, s. 185 (skenovaná s. 95)). Samotná Okresní knihovna v Tachově, která se jako okresní a středisková knihovna stala ústřední institucí Jednotné soustavy knihoven v okrese Tachov, se například v roce 1960 stěhovala z budovy bývalého MNV do 1. patra v domě na náměstí (viz 3.1)⁹. O dva roky později bylo knihovně přiděleno i 2.

⁹V době stěhování měla knihovna 29 150 knižních svazků, počet čtenářů nebyl uveden. Toho roku nejvíce výpůjček tvořila beletrie, nejméně pak přírodovědná literatura - 131 svazků, zemědělská literatura - 155 svazků. (SOkA Tachov, Kronika města

patro budovy¹⁰ a s tímto rozšířením byly provedeny opravy a nutná rekonstrukce celých prostor (práce na nové elektroinstalaci, nové osvětlení, výstavba otopné plynové soustavy, renovace podlahových krytin apod.) (Pavlíková, 1991, s. 229).

Analýzou činnosti a dobového stavu místních lidových knihoven lze částečně demonstrovat situaci při budování střediskového systému Jednotné soustavy knihoven na příkladu tehdejšího okresu Tachov. Představili bychom tedy vývoj v místní lidové knihovně Záchlumí, kde až do roku 1975 vykonávali roli knihovníků učitelé nebo ředitelé místní ZDŠ. Tato knihovna ve svých počátcích sídlila v budově školy – nejprve v dobré světlé místnosti, poté se opět stěhovala do jiných prostor - do bytu tehdejší knihovnice. (SOkA Tachov, Okresní knihovna Tachov, 75/16) Tento příklad, kdy se knihovna opět dostala do prostor školy, není ojedinělý. Místní knihovna v Pernolci (spravovaná MNV Částkov) byla též umístěna v budově školy. Měla podobu dvou knihovnických skříní a v roce 1964 měla 20 stálých čtenářů, ale primární služby této knihovny se zaměřovaly jen na výpůjční služby. Zde též byla knihovnicí (na začátku 60. let) učitelka místní základní školy. Nejinná situace byla v obci Lučina – z počátku jejího fungování v roce 1961 byla knihovna v místnosti kulturního domu, kde knihovníkem byl opět učitel. Její knihovní fond byl poměrně velký, obsahoval 500 svazků a byl též doplněn o knihy z knihoven Milířů a z Mýta (kde opět vykonávali funkci knihovníků učitelé ze základních škol). Fond knihovny byl zcenzurován o zastaralou zemědělskou literaturu v roce 1962, kdy ji vyřadili. Knihovna měla 28 čtenářů, později se jejich počet zvýšil na 12 dospělých a 43 dětských čtenářů. Za zápis čtenáři platili 5Kčs (dospělí) a 1 Kčs (děti). Až na úplném počátku 70. let si do knihovny zástupce knihovnice objednal do výměnného souboru více knih povinné četby a také literaturu ve slovenském jazyce pro slovenské obyvatele Lučiny¹¹. (SOkA Tachov, Okresní knihovna Tachov, karton 21/16)

Ze začátku 60. let se také do knihoven posílaly knižní dary z fondu KNV (Krajský národní výbor) - například do knihovny Broumov byly darem zaslány tyto tituly (řazeno dle názvu, autoři v dokumentu uvedeni nebyli): *Hovoří matka*, *Životopis V. I. Lenina*, *Základy marxismu – leninismu*, *Naši IV.*, *Čtyři knihy sonetů*, *Jak využít finance*, *Ústava ČSSR*, *Společný chov prasat*, *Politické články a polemiky*, *Politická ekonomie*, *15 budovatelských let*, *K dějinám boje proti*

Tachova, 1945-1967, s. 337 (skenovaná s. 170))

¹⁰Důvodem byl nedostatek skladovacího prostoru pro knižní fond.

¹¹Obec zanikla v důsledku stavby stejnojmenné vodní nádrže.

revizionusmu, 40 let rudého práva... apod. Broumovská knihovna v 60. letech byla výjimkou mezi působením knihovníka učitele – zde totiž funkci zastával pan Č., důchodce. Knihovna samotná byla umístěna v kanceláři MNV. Měla ovšem velmi málo čtenářů – a totiž čtyři. Knihovní fond, v počtu 350 svazků, byl umístěn ve třech knihovničkách. Až v roce 1963 přišla knihovna o další dva čtenáře (v celkovém součtu tedy knihovnu navštěvovali jen dva čtenáři). Knihovník to vysvětloval tím, že fond je tak malý, že už ho měli čtenáři přečtený – a proto OK poskytla soubory ze svých střediskových fondů.

Zaniklá obec Písařova Vesce měla knihovnu též umístěnou v budově ZDŠ, kde byla ve formě jedné malé knihovní skříně. Čtenářů bylo málo a neměli o půjčování zájem: knihovnice zastávala názor, že v obci, cituji: „jsou nepořádní lidé, od kterých se knížky těžce dostávají zpět.“ Ovšem i do této knihovny byly zaslány darem tyto svazky: *KG I., II., III., Základy zdravotní vědy, Nauka o člověku, Kdo je?, Dětská ruská literatura, Lenin 29, 50 let KSČ.* (SOKA Tachov, Okresní knihovna Tachov, karton 21/16)

Podobná byla též situace místní lidové knihovny v Michalových Horách. První úplné záznamy v kronice ohledně knihovny v Michalových Horách jsou uváděny pro rok 1960. Zde převzal předseda osvětové besedy funkci knihovníka – v té době ale knihovna dle slov kronikáře, cit.: „vůbec nefungovala“, protože se půjčovaly jen 4 knihy do měsíce. O něco jiná situace nastala v dalším záznamu z téhož roku, kde je vysvětlováno, že knihovna byla v roce 1960 v nečinnosti a že až do roku 1964 knihovnu tvořily dvě hromady knih na půdě budovy MNV. Poté se na popud předsedy osvětové besedy knihovna přestěhovala do prostor před kanceláři MNV a začalo se půjčovat i přes upozornění minulého knihovníka, že v obci není o knihy zájem. O knihovnu a knihy v ní se začal starat nový knihovník V.V. (předseda Osvětového výboru), kdy se pokoušel nakoupit do fondu nové knihy, staré přebaloval do papíru a najal na výpomoc knihovnici J.S. Takto byla knihovna znovuotevřena v roce 1969 - zápis uvádí úsměvnou vzpomínku pisatele kroniky, kdy zmiňuje, že předseda osvětového výboru věnoval obnově knihovny svůj veškerý volný čas a nikdo mu při tom nepomohl (ovšem se ho zastal bývalý předseda a knihovníkovi byla udělena odměna). V roce otevření tedy měla knihovna celkem 420 svazků a půjčovalo se jednou týdně. Ve srovnání s výše zmíněnými lidovými knihovnami se například v MLK v obci Štokov situace jevila o něco příznivěji: v roce 1961 knihovna měla k

dispozici dvě místnosti – jednu čítárnu¹² a půjčovnu.¹³ V rozmezí let 1961-1967 měla knihovna nejvíce 43 čtenářů. Naopak nejméně jich knihovnu navštěvovalo 12 (a to právě ve zmíněném roce 1967). (SOKA Tachov, Okresní knihovna Tachov, karton 21/16)

Obce, které provozovaly místní lidovou knihovnu v 60. letech (podle abecedy):

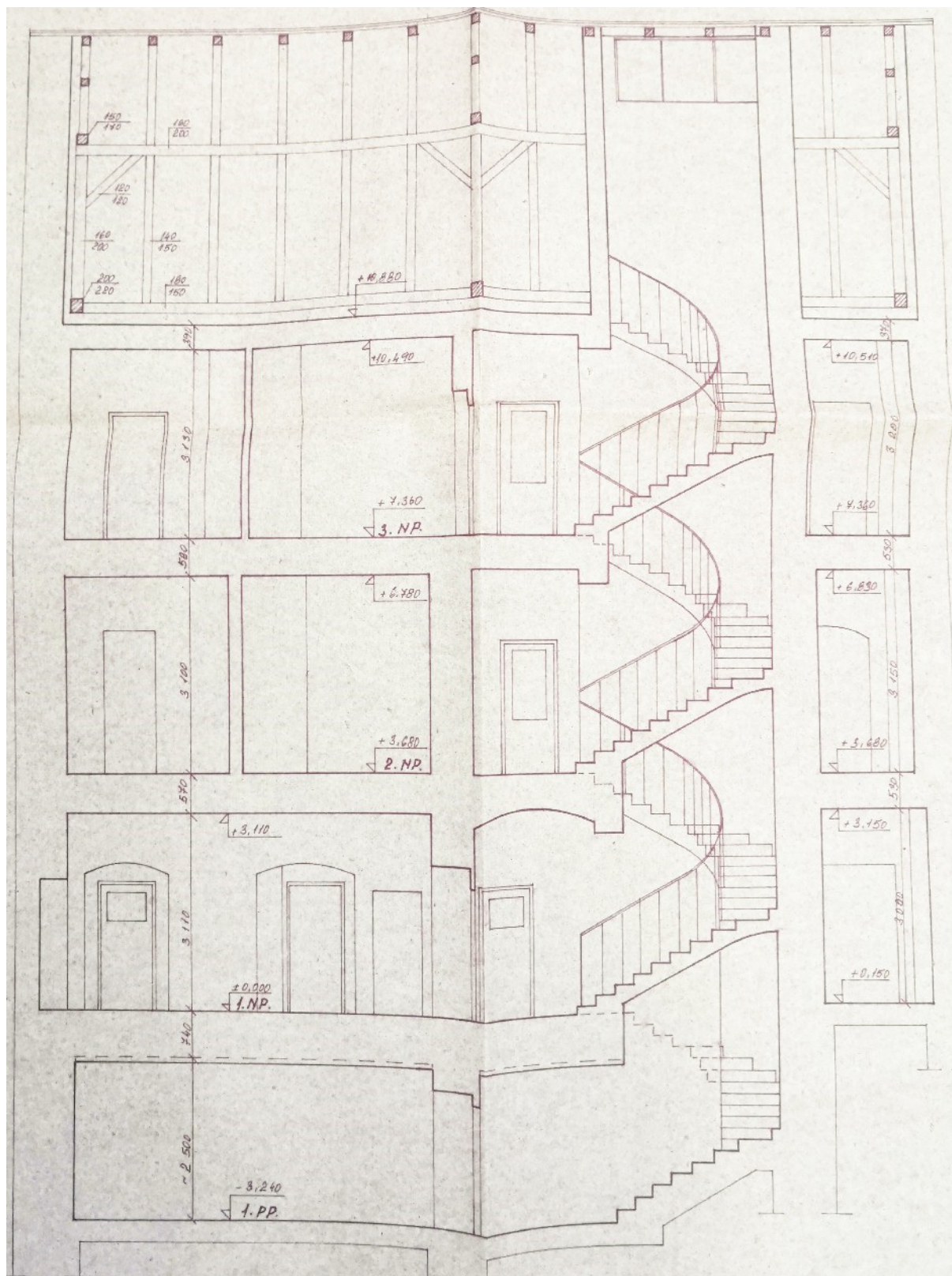
Boječnice Borovany Brod Brod nad Tichou Broumov Cebiv Ctiboř Částkov Černošín
 Darmyšl Diana Dlouhý Újezd Dolní Jadruž Doly Domaslav Erpužice Halže Holostřevy
 Horní Jadruž Horní Kozolupy Horní Polžice Hošťka Chodová Planá Chodský Újezd Je-
 zerce Kateřina Kladruby Kočov Kokašice Konstantinovy Lázně Kosov Kostelec Kramolín
 Krásné Údolí Křivce Křízenec Kšice Kunderatice Kurojedy Labuť Láz Lažany Lesná Lest-
 kov Lhota Lobzy Lom Lomy/Lom Lučina Lužná Malé Dvorce Malý Rapotín Maršovy
 Chody Melcov Michalovy Hory Milevo Milíkov Naconice Nahý Újezdec Neblažov Nedra-
 žice Nová Ves Nové Sedliště Očín Okrouhlé Hradiště Olbramov Ostrov Osvětové Besedy
 Ošelín Otročín Pernolec Písařova Vesce Planá Plezom Polučany Prostiboř Přimda Pyt-
 lov Racov Rájov Rozvadov Řešín Souměř Stan Staré Sedliště Staré Sedlo Strahov Stráž
 Stráž Stříbro Studánka Svahy Svinné Svojšín Sytno Štokov Těchlovice Telice Tisová Tr-
 nová Trpísty Třebel Třískolupy Týnec Újezd pod Přimdou Únehle Velké Dvorce Velký
 Rapotín Víchov Vranov Vrbice Vysoké Sedliště Vyškov Zadní Chodov Záduch Záchlumí
 Zhoř Zhořec Ždár Žebráky

Během 70. let se Okresní lidová knihovna Tachov pokoušela získat ve správním řízení pro knihovnu nové prostory. Při rekonstrukci budovy bývalého renesančního mlýna v Tachově čp. 308 bylo uvažováno o přemístění knihovny právě do těchto prostor. Stavební studie na plánované stavební úpravy na knihovnu počaly v roce 1977 (například v adaptační studii se počítalo s čítárnou a nových knižních depositů). (SOKA Tachov, Okresní knihovna Tachov, 1977, karton 83/16) Návrh na přemístění se ovšem nepodařilo realizovat a knihovna zůstala se sídlem na náměstí v Tachově.¹⁴

¹²Čítárna v knihovně Štokov měla pro účely besed a čtenářských kroužků i televizor, hrací plochu (šachy), vyskytovala se zde výstavka politické literatury a atmosféru navozovala i květinová výzdoba.

¹³Ve fondu knihovny v roce 1961 bylo 49 titulů dětské literatury, 103 titulů společensko-politické literatury, 294 beletrie, 18 svazků literatury přírodovědné, 141 literatury zemědělské a 108 titulů literatury naučné.

¹⁴V současné době je budova zámeckého mlýna sídlem místního Tachovského dětského sboru, který je začleněn do Základní umělecké školy Tachov.

Obrázek 3.2: Řez A-A' - stavební plány Okresní knihovny Tachov
Stávající stav (SOKA Tachov, karton 83/16, projektová dokumentace, 1987)

Pokud navážeme na vývoj jednotlivých lidových knihoven v tomto desetiletí, vraťme se do knihovny v obci Michalovy Hory. O něco více dobově vypovídající je zápis kroniky z roku 1970, kdy se kronikář vyjadřuje ke čtenářskému postoji tehdejších obyvatel obce i okolí – kronikář vypovídá, že se v obci četlo obecně málo (tedy v době, kdy veřejná knihovna měla 29 registrovaných čtenářů), většinou knihovnu navštěvovaly děti, dospělí méně. Knihovna nebyla jen v obci Michalovy Hory, ale i v jejím okolí, jako například ve vsi Boněnov. Kronikář neopomenul zmínit, že tyto knihovny byly většinou, cit.: „pro parádu“ a zpravidla malé; v obci totiž dle kronikáře byli i lidé, kteří za celý život přečetli jednu knihu (zmínka je o asi osmdesáti letém muži, který za život přečetl jen dílo s názvem *Hraběnka Sára*, ale již nedokázal vypovědět, o čem kniha byla). K tomuto připojil kronikář osobní poznámku, cituji: „(...) ostatně v době televize by pro většinu lidí již nebylo knížek, aspoň těch lepších (po stránce umělecké) třeba vůbec. A také v tom shonu po penězích není na čtení ani čas. Ke štěstí stačí: 1) auto (jako nejvyšší cíl), televizor, lednička, pračka, naftová kamna a pořádná široká válenda. To všechno zaprvé... Zadruhé všechno ostatní (například děti).“ (SOkA Tachov, Kronika obce Michalovy Hory, 1836-1908, 1964-1983, s. 244)

Na začátku 70. let knihovna v Michalových Horách byla stále umístěna ve stejné místnosti jako při jejím znovuzaložení v roce 1969 - knihovnici zde vykonávala paní E.H., která byla povoláním dělnice ve firmě Leka. Knižní fond této knihovny tvořila převážně literatura zábavná (krásná) a bylo zapsáno 28 čtenářů. Fond knihovny byl i v tomto období dovážen ze střediskové knihovny v Plané u Mariánských Lázní.¹⁵

---

¹⁵V roce 1971 ve středisku pod správou knihovny v Plané u Mariánských Lázní pracovalo 5 pracovníků důchodového věku, 2 úřednice, 2 ženy v domácnosti, 2 učitelky a dva dělníci.

Shrnutí

Vybudování nové poválečné sítě českých veřejných knihoven, započaté po skončení druhé světové války, bylo poznamenáno několika vnějšími zásahy, které jakkoliv pozměnily i tak bohatou síť kulturních veřejných institucí, jako byly právě lidové knihovny. V souvislosti s předválečnými událostmi byla na okrese zničena či postupně zanikla převážná většina původních veřejných, školních nebo spolkových knihoven. Z těch knihovnických fondů, které se podařilo zachovat, vznikaly fondy prvních nových knihoven, například těch ve větších městech okresu, jako byla Planá u Mariánských Lázní, Stříbro a Tachov nebo Bor u Tachova. V menších obcích a osadách se knihovny zakládaly z dobrovolných darů obyvatel, kteří do obcí přišli jako tzv. osídlenci. I přesto, že se střediskové knihovny snažily udržovat standardizovanou podobu ve všech místních lidových knihovnách, provoz v několika desítkách z nich nebyl podporován ze strany jejich provozovatelů (Místních národních výborů), ale také ani ze strany čtenářů (knihovny nenavštěvovali). To, i další faktory (například demolice plně neobydlených vsí a osad, stavba vodní nádrže, budování tzv. železné opory a hraničních pásem apod.) měly za následek zrušení velké části knihoven v obcích ještě během 70. let 20. století. Jako možná náhrada na zrušení místních lidových knihoven do druhé poloviny 60. let na okres zajížděly dva bibliobusy. Kromě samotného rušení knihoven jako institucí, v těch zbývajících byly během začátku 70. let prováděny revize za účelem povinného vyřazení knih z fondů (tedy takové literatury, která byla označena jako tzv. závadná). Ovšem i přes výše uvedené historické události si knihovny postupně budovaly (a některé i udržovaly) roli místních kulturních a společenských a (kromě škol) i vzdělávacích center v obcích i městech. Vlivným faktorem, který sloužil jako předpoklad pro dobrou propagaci knihoven, byl fakt, že většina knihovnicků v menších knihovnách byla dobrovolných, svým stálým povoláním to byli učitelé, ředitelé místních škol nebo důchodci (dále několik místních knihoven bylo umístěno v samotných budovách škol). Do konce 70. let tak zbudovaný systém veřejných lidových knihoven okresu (zbudovaný na vzájemné pomoci větších střediskových knihoven menším obecním) tvořil v porovnání se stavem před druhou světovou válkou zdaleka nejhustěji pokrytou síť, s přihlédnutím k faktu, že veřejně přístupná obecní knihovna se nacházela téměř v každé obci na území tehdejšího okresu Tachov.

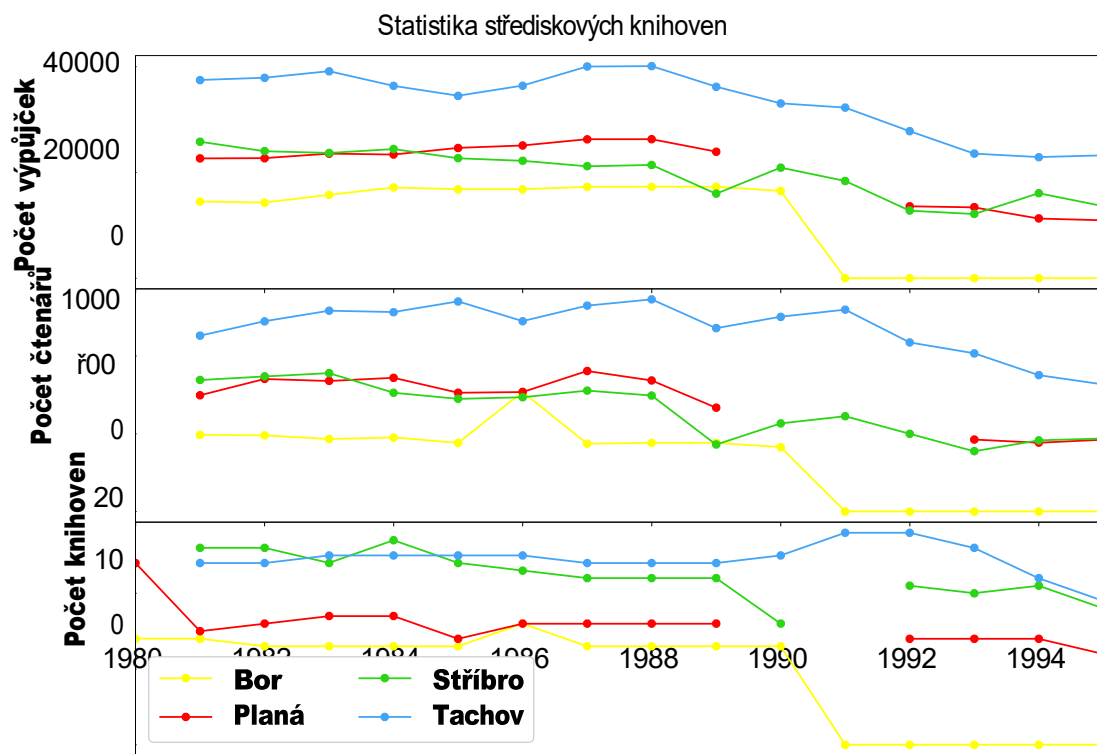

3.3 Lidové knihovny okresu Tachov v 80. a 90. letech

Úvodem této kapitoly opět poznamenejme, že základním materiálem pro získání detailnějšího přehledu o činnosti knihoven byl archivní fond Státního okresního archivu v Tachově. Tento fond je složen převážně ze statistických výkazů, plánů přehledů činnosti knihoven, zpráv z metodických návštěv knihoven a nebo také stavebních plánů a dokumentací, které se dochovaly z činnosti místních lidových knihoven a taktéž z činnosti knihoven střediskových. Dodejme, že se jedná o archivní materiál, který se z velké části dochoval pro období od roku 1956 do roku 1996 (což byl rok, kdy okresní knihovna zanikla a přešla pod jiného zřizovatele) a který navazuje na činnost jejího původce, kterým byla Okresní (lidová) knihovna Tachov. Také z převážné části se nejvíce zpracovaného materiálu dochovalo právě z činnosti této okresní knihovny, která byla centrální knihovnou pro okres Tachov a proto se z ostatních knihoven (jako byla Bor, Planá, Stříbro) materiály v tomto fondu nedochovaly nebo pokud ano, pak nekompletní. Z této příčiny jsou místní lidové knihovny střediska Tachov a samotný historický vývoj popsány podrobněji než v případě již zmíněných ostatních knihoven, působících v 80.- 90. letech v tachovském okrese.

Následující graf (viz 3.3) znázorňuje vývoj počtu čtenářů, výpůjček a také počet přidružených a spravovaných místních lidových knihoven (MLK) k jednotlivým tzv. střediskovým pobočkám v průběhu 80. let do 2. poloviny let devadesátých okresu Tachov. Jedná se o statistická data, získaná z archivního fondu *Okresní knihovna Tachov* ze Státního okresního archivu v Tachově. Jednotlivé položky (čtenáři/ výpůjčky/ knihovny MLK) jsou výkazem činnosti všech místních lidových knihoven okresu Tachov za uvedené období (a v jednotlivých okrscích, které byly střediskovými knihovnami spravovány).

Ze směru zleva doprava mají přiznané linie grafu (symbolizující jednotlivé ukazatele), klesající tendenci. Z toho je patrné, že během 80. let v poskytování svých služeb i střediskové knihovny v počtu svých přidružených místních lidových se držely svých hodnot a standardů. Počátkem 90. let v knihovnách okresu došlo k prudkému poklesu a ke stagnaci knihovnických služeb - nejvíce patrné je to u prvků, který reprezentuje počet čtenářů, který ve srovnání s předchozím desetiletím se výrazně snížil. Podobně se klesající tendence na grafu ukazuje též v počtu výpůjček ve všech místních knihovnách, kterých také pod správou jednotlivých

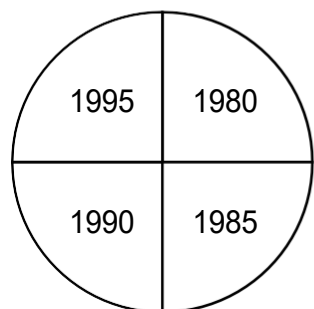

Obrázek 3.3: Čtenáři, výpůjčky a přidružené MLK (1980-1995):

vývoj počtu čtenářů, výpůjček a přidružených MLK za jednotlivé roky dle jednotlivých střediskových knihoven. Sestaveno na základě dat z fondu Okresní knihovna Tachov.

střediskových knihoven postupně ubývalo (jedna z příčin mohlo být zrušení městské knihovny v Boru u Tachova jako knihovny se střediskovou funkcí, kdy místní knihovny byly přiděleny pod správu zbývajících knihoven).

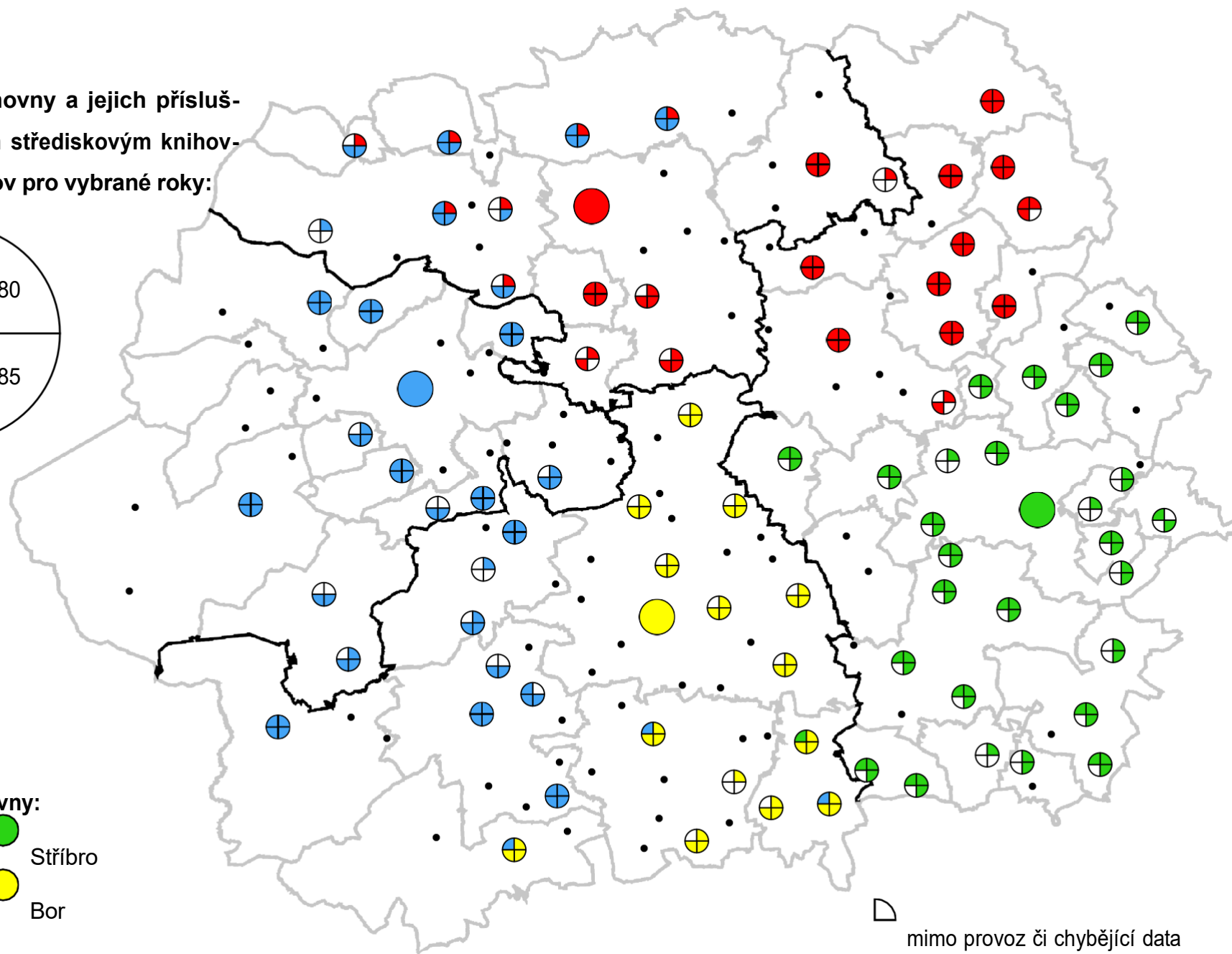
Místní lidové knihovny a jejich příslušnost k jednotlivým střediskovým knihovnám okresu Tachov pro vybrané roky:

Střediskové knihovny:

• další obce (bez knihoven)

— hranice katastrů obcí
 — hranice území obcí s rozšířenou působností

◤ mimo provoz či chybějící data

Mapa (3.4) *Místní lidové knihovny a jejich příslušnost k jednotlivým střediskovým knihovnám okresu Tachov pro vybrané roky 1980-1995* znázorňuje politický okres Tachov s vyznačením čtyř střediskových knihoven a s jejich přidruženými místními lidovými knihovnami za období od roku 1980 do roku 1995. Znázorňuje probíhající změny počtu a příslušnosti místních lidových knihoven ke svým správcům - tedy ke střediskovým knihovnám. Nejvíce jsou tyto změny patrné na rozhraní území, kde měla své knihovny tachovská městská a okresní knihovna (vyznačeny modře) a městská knihovna v Plané (vyznačeny červeně). Podobně se MLK přesouvaly ze střediska do střediska i v případě Stříbra a Boru. Z důvodu zániku střediska Bor v roce 1991 se většina jemu přidružených knihoven rozdělila do středisek zbývajících (tedy po většinou pod středisko Tachov a středisko Stříbro). Stejnou výměnu absolvovaly tři knihovny, které v rozmezí od roku 1990 a 1995 nejprve byly součástí střediska ve Stříbře a poté byly přesunuty do střediska v Tachově. Mapové schéma bylo vytvořeno z dat statistických výkazů z fondu Okresní knihovny Tachov. Data jsou pro některé roky a pro některé typy údajů neúplná (například pro roky 1991 a 1990 se tvořily statistiky psané ručně a z toho důvodu, pokud se nedochoval strojopis, byla data nečitelná).

Pro doplnění dodejme, že prezentované schéma knihoven okresu se v této podobě do současnosti nezachovalo. O téměř 40 let později je na okrese Tachov 36 veřejných knihoven; tři městské knihovny pověřené výkonem regionálních funkcí (Planá, Stříbro a Tachov), z toho je pod správou knihovny pověřené regionální funkcí Planá (v terminologii střediska Planá) 7 neprofesionálních knihoven (tedy místních lidových knihoven), pod pověřenou knihovnou Stříbro je 11 obsluhovaných knihoven a pod střediskem Tachov je 1 knihovna profesionální a 14 neprofesionálních knihoven. (SVKPK, 2022, s. 9, 12-13) V porovnání s rokem 1970 je to o více jak 50 % méně knihoven. Můžeme s lehkou nadsázkou konstatovat, že se systém veřejných knihoven na Tachovsku se v současnosti přiblížil počtu, který byl statisticky zjištěn před začátkem 20. letů minulého století. Zánik (úbytek) knihoven byl nejvíce patrný v letech po tzv. Sametové revoluci, tj. mezi roky 1990-1995.

3.3.1 Historický vývoj lidových knihoven okresu Tachov v 80. letech

Jak je prezentováno na předchozím mapovém schématu (viz 3.4), na začátku 80. let byla síť knihoven okresu Tachov udržována tak, jak byla utvořena do střediskového systému v 60. letech. Knihovny byly považovány za centra kultury a politického působení a zároveň měly zastávat i aktivní roli ve „včasném zprostředkování relevantních dokumentů a informací uživatelům“ (Kubiček, 2019, s. 238). Na počátku 80. let pracovaly na okrese 4 profesionální knihovny (Planá, Tachov, Stříbro, Bor) a dalších 84 menších lidových knihoven, zpravidla s dobrovolnými neprofesionálními knihovníky. Dalších 50 knihoven okresu bylo školních (18 žákovských, 18 učitelských a 14 společných).¹⁶ Odborových knihoven se zachovalo 7, muzejní knihovny byly dvě (Knihovna Okresního muzea v Tachově a knihovna Městského muzea ve Stříbře), technické knihovny ve výrobě Plastimat, UD Chodov, zdravotnické v Plané a v Tachově.¹⁷ Zbylé knihovny (64) byly místní lidové knihovny.

V 80. letech se vedení okresní knihovny v Tachově opět snažilo o stavební úpravy stávajícího sídla. V té době okresní knihovna plnila funkci knihovny střediskové ve svém okrsku. Též během tohoto desetiletí zřídila svou pobočku na nově vzniklém sídlišti v Tachově. Fond okresní knihovny tvořilo 89 500 svazků – s takovým počtem svazků, který se zvyšoval, knihovna potřebovala nové prostory a žádala tak o přístavbu nové budovy k té stávající (na náměstí v Tachově). Stavbu přídatné budovy v roce 1981 schválil Okresní podnik bytového hospodářství (SOKA Tachov, Okresní knihovna Tachov, karta 83/16). V budově, kde knihovna ve dvou patrech sídlila, bylo v přízemí ještě klenotnictví a podnik LSD Jednota Tachov. V roce 1983 došlo k vypracování studie pro modernizaci Okresní knihovny v sídle čp. 10. Knihovna se pro tento krok obhajovala dopisem, v němž zmiňovala i existenci městských knihoven ve Stříbře, v Plané a v Boru. Zda byla přístavba realizována, nebylo možné z archivní dokumentace dohledat.

Lidové knihovny okresu v letech 1980-1985

Následující přehled byl sestaven na základě dat ze statistických výkazů, přesněji z *Přehledů celookresní činnosti knihoven* (za jednotlivé roky 1980-1985, konkrétně fond Okresní knihovna

¹⁶Ve fondu Okresní knihovny se záznamy o nich nedotýkaly tak úzce, jako v případě tohoto roku. Lze tedy na základě tohoto archivního materiálu uvést, že tyto knihovny měly zájem o četbu mimo čítankové osnovy a příručky pro učitele.

¹⁷Tyto druhy knihoven nejsou předmětem analýzy této práce, proto se o nich nezmiňujeme podrobněji.

Tachov, kartony 5/16, 57/16 a 62/16). Data měla povahu statistických výčtů počtů čtenářů, počtů výpůjček, počtů střediskových knihoven a lidových knihoven, které spadaly do správních okrsků jednotlivých středisek.

Mezi lety 1980-1985 byly do střediskového systému knihoven zapojeny tyto knihovny: profesionální lidová knihovna v Boru u Tachova, městská knihovna v Plané u Mariánských Lázní, městská knihovna Stříbro a okresní knihovna Tachov. V roce 1981 došlo k omezení činnosti knihovny v Plané (též i k omezení jejího střediskového okrsku) a proto bylo 7 místních lidových knihoven přesunuto ze střediska Planá do správy střediskové knihovny Tachov.¹⁸ Celkově klesal a stoupal i počet knihoven v jednotlivých střediskových knihovnách a tím i celkový počet knihoven tehdejšího okresu Tachov (z původních 85 knihoven v roce 1980 jich v roce 1985 bylo 78 - tedy všechny místní lidové knihovny a 4 zbývající městské, jedna okresní knihovna a jedna profesionální lidová knihovna).¹⁹

Celookresní počet čtenářů se v tomto období odvíjel od počtu místních lidových knihoven v jednotlivých okrscích: průměrně čtenáři tvořili 18-19 % z celkového počtu obyvatel okresu. Mezi místní lidové knihovny, které za celé pětileté období měly nejvíce registrovaných čtenářů celookresně, patřily knihovny v Třemešné, Černošíně, Trpístech, Chodském Újezdu, v Chodové Plané, Konstantinových Lázních nebo v Kladrubech. U těchto MLK bylo statisticky vykazováno také nejvíce provedených výpůjček (kromě již uvedených k takovým knihovnám patřila ještě MLK Přimda, Prostiboř, Záchlumí nebo Bezdružice). Pokud statistiky uváděly u některých lidových knihoven nízký počet čtenářů (nízkým počtem lze označit počet registrovaných čtenářů menší jak 15, v porovnání s ostatními výsledky). Jednalo se o knihovny v Lázi, Strahově, Olešné ve Žďáru nebo v obci Milevo.²⁰

Z větších knihoven (Bor, Planá, Stříbro a Tachov) statisticky nejvyšší výsledky vykazovala ve všech kategoriích (tedy počet čtenářů, počet výpůjček, počet spravovaných lidových knihoven) knihovna v Tachově.²¹ V zástupu za knihovnou v Tachově byla knihovna ve Stříbře,

¹⁸ Jednalo se o MLK v obcích: Broumov, Dolní Jadruš, Chodová Planá, Chodský Újezd, Michalovy Hory, Nahý Újezdec, Zadní Chodov

¹⁹ Stav těchto místních lidových knihoven zůstával neměnný – často byly knihovny se sídlem v budovách MNV, ve školách, výjimkou nebyly ani knihovny provozovány v bytech knihovníků nebo obecní knihovny v podobě skříní bez samostatné místnosti.

²⁰ Důvodem nízkého počtu čtenářů býval i tomu úměrný nízký počet obyvatel v dané obci.

²¹ Opět se tento stav odvíjel od vyššího počtu obyvatel města Tachov v porovnání s ostatními městy, také vyšším počtem obsluhovaných knihoven apod.

poté následovala knihovna v Plané a statisticky nejméně co do počtu čtenářů, výpůjček nebo spravovaných MLK měla středisková knihovna v Boru u Tachova.

Každoročně sestavovaly městské a okresní knihovny Plány činnosti na následující kalendářní rok. Se začátkem roku 1985 Okresní knihovna v Tachově se v *Plánu činnosti* na tento kalendářní rok připravovala na propagaci politickou činnost KSČ, na zvyšování odborné, politické a kulturní úrovně pracujících lidí a na výchovu mladé generace (jako pomoc při rozvoji jejich tvůrčích aktivit s *cíli světonázorovnými a estetickými v rámci socialistické výchovy*). Jako Okresní knihovna měla také na starosti zpracovávání a výkon knihovnických služeb (katalogizace, příspěvky do Zpravodaje, pořádání pracovních porad, vypracování přírůstkové seznamy politické a společenskovedné literatury, prohlubování práce s politickou literaturou, spolupráce se školami apod). Mezi kulturně politické akce za rok 1984 chtěla dle *Plánu činnosti* Okresní knihovna Tachov připravit pro čtenáře přednášky, nástěnky a besedy (to vše například na téma výročí úmrtí V.I. Lenina, J. Wolкера, ale také na Březen-Měsíc knihy, výročí narození F. Kubka, K. Konráda, D.I. Mendělejeva nebo K.V. Raise). (SOka Tachov, Okresní knihovna Tachov, karton 62/16)

V roce 1984 vypracovala tento Plán činnosti pro rok 1985 také Městská knihovna v Boru u Tachova. Jako centrum kulturně výchovné činnosti se měla knihovna zapojit do oslav 40. výročí boje československého lidu a osvobození vlasti Sovětskou armádou a také propagaci Roku mládeže, čímž měla přispět k rozvoji kulturních aktivit mladé generace, zvláště pak učňovské a dělnické mládeže. Využívat měla i dostupnou literaturu v průběhu roku k výchově dětí a mládeže. Také definovala roli knihovny pro tento rok: tedy soustavně by měla provádět prověrky fondu a opravovat poškozené knihy, evidovat knihy, které byly ztraceny a tutéž činnost provádět i při svých přidružených knihovnách. Jako profesionální knihovna měla též zvýšit nákup knih, jejich odborné zpracování (katalogizaci), účastnit se se svými zaměstnanci školení a odborných seminářů. Důraz se kladl přednostně na práci s politickou literaturou a propagaci literatury o historii, o civilní obraně apod.

Knihovny okresu v letech 1986-1990

Knihovní služby i v těchto letech byly pro obyvatele okresu Tachov zajišťovány čtyřmi střediskovými knihovnami a místními lidovými knihovny v obcích. Jejich počet celookresně zůstával za toto období neměnný – všech knihoven bylo až do roku 1989 na okrese každý rok kolem osmdesáti. Situace dle nejvyššího počtu čtenářů nebo výpůjček u místních lidových knihoven se opakovala i v tomto časovém rozmezí: mezi MLK s nejvíce výpůjčkami do roku 1990 patřily knihovny v obcích Přimda, Chodský Újezd, Holostřevy, Stráž, Konstantinovy Lázně, Kladruby a Záchlumí (a to ze všech fungujících středisek). Největší čtenářská základna byla registrována v MLK Třemešné, Konstantinovy Lázně, Kladruby, Přimda, Chodský Újezd, Chodová Planá. Měnil se jen počet čtenářů v těch knihovnách, kde jejich počet byl nižší jak 20 registrovaných čtenářů na obec/knihovnu: jednalo se o osady a menší obce Strahov, Racov, Dolní Jadruž Vranov nebo Broumov.

V roce 1988 vypracovala Městská knihovna Stříbro *Plán činnosti na rok 1989*.²² V Plánu se propagační činnost knihovny měla zaměřit na 45. výročí SNP, výročí RVHP nebo 50. let od okupace českých zemí (tedy v rámci výstav, besed apod.). Městská knihovna plánovala dosáhnout počtu 1 435 čtenářů a středisko Stříbro chtělo získat 780 čtenářů. Stejně tak měla v plánu pořádat kulturně-politické akce: nástěnky, výstavky a kolektivní akce (výročí narození či úmrtí spisovatelů jako byli V.I. Lenin, K.V. Rais, I.A. Krylov, J.Š. Baar; Měsíc knihy, MDŽ, filmová představení *Co je všechno v knihách*, *Dobrodružství vědy*, *Co zavinil Gutenberg*, *Pohádky a Ruské byliny*).

Městská knihovna Bor též vypracovala *Plán činnosti na rok 1989*. Plán uváděl, že knihovny jsou kulturně výchovné instituce a, cit: „(...) jejich základním posláním je ovlivňovat světonázorovou, internacionální a estetickou výchovu člověka, formovat jeho morálku, podílet se na utváření socialistického způsobu života a životního prostředí.“ Samotná Městská knihovna chtěla dosáhnout v následujícím roce 570 čtenářů a 29 000 výpůjček. I mezi plánované akce patřily besedy pro dětské čtenáře v dětském oddělení. Středisková knihovna Bor plánovala za rok 1989 získat 430 čtenářů a provést 17 300 výpůjček – plán jí určil zpracovat nové knihy, rozvést je do knihoven, rozvést propagační materiály a zaměřit se na prostory a vzhled svých přídrů-

²²Tento *Plán*, stejně jako ty předchozí, sestavila knihovna z výchozího Programu dalšího rozvoje kulturně výchovné činnosti v okrese Tachov po XIII. sjezdu KSČ a z Hlavních směrů kulturně výchovné činnosti na rok 1989, vydaných Státní knihovnou ČSR.

žených lidových knihoven. Téměř identický *Plán činnosti na rok 1989* zpracovala i Městská knihovna v Plané. Vytyčila si však o něco rozdílnější úkoly, než jaké ve svých Plánech uváděly předchozí městské knihovny. Kupříkladu chtěla bojovat proti kriminalitě a ostatním negativní jevům akcí „Šance pro tři miliony“ nebo „Denně něco pro zdraví“, dále pak podněcovat knihovny do účasti v soutěži BVLK, orientovat se na „kulturně výchovné působení knihoven na rozvoji a tvůrčí aktivitě čtenářů“ nebo „podílet se na přeměnách myšlení, napomáhat při zvyšování úrovně vzdělanosti, kulturnosti a veřejné informovanosti“ svých čtenářů a obyvatel města Plané i okolí. Středisko Planá v plánování definovala jako stěžejní činnost poskytování výměnných souborů knih pro své přidružené místní lidové knihovny. Věnovat se měla i těm knihovnám, které se zapsaly do soutěže BVLK. Dále se měla v plánu orientovat na zlepšení situace v MLK Brod nad Tichou, Kokašice a Cebiv. (SOkA Tachov, Okresní knihovna Tachov, karton 62/16)

3.3.2 Historický vývoj lidových knihoven okresu Tachov v 90. letech

S rokem 1990 došlo k zániku správní působnosti na úrovni krajů a většina knihoven byla zařazena do správní působnosti MK ČR (Ministerstva kultury ČR). U obecních úřadů se knihovny střetávaly s nepochopením a neochotou dále vést knihovnu v obci či městě (z tohoto důvodu velká většina malých městských nebo vesnických knihoven zanikla).²³ (Kubíček, 2019, s. 261-263) V prvních dnech změn ve státní správě po roce 1989 bylo zřejmé, že i v oblasti knihovnické správy a organizace bude nutné aplikovat určité změny. Knihovní zákon č. 53/1959 Sb. nebyl pro poměry dostačující a jiný zákon (č. 429/1990 Sb.) přenášel působnost na obce a obecní úřady, které měly nyní za povinnost se o místní knihovny starat (stejně tak zákon 367/1990 Sb. o obcích).

Okresní lid. knihovna Tachov byla zařazena pod správu tehdejšího okresního úřadu a začala plnit funkci městské veřejné knihovny a stále také střediskové (také označovaná jako středisko). Středisková knihovna se tak stala opět středobodem pro ostatní knihovny okresu (MěK Bor, Planá, Stříbro a pro zbylých 64 místní lidových knihoven). Při Aktivu²⁴ knihovníků a v jeho zápisu z roku 1990 zaznělo: „domnívám se, že je třeba zachovat všechno pozitivní co bylo

²³ Střediskový systém byl později nahrazen tzv. metodickou pomocí menším knihovnám v rámci „regionální funkcí knihoven“.

²⁴ Pracovní porada, pozn. řešitele

v průběhu minulých let vykonáno. V síti veřejných knihoven je tím pozitivním střediskový systém a celookresní knihovnické systémy.“ Autorka zápisu z Aktivu knihovníků poukazuje na význam místních knihoven, které plní funkci kulturních informačních a studijních institucí.²⁵ Klád se důraz na dobrou službu a zavedený systém středisek a centralizace knihovnických služeb. (SOkA Tachov, Okresní knihovna Tachov, karton 72/16). V roce 1991 měla Okresní knihovna celkem 2 443 registrovaných čtenářů a k dispozici 113 142 knihovnických jednotek (SOkA Tachov, Kronika města Tachov, 1976-1994, s. 269 (skenovaná s. 272)). Během roku 1990 byla okresní knihovně přidělena budova bývalého OV KSČ v Hornické ulici, čímž se uvolnila budova čp. 10, kde byla do té doby knihovna umístěna. Zároveň se zrušila pobočka městské knihovny na sídlišti-Východ a depozitní sklady (které byly knihovně přiděleny v 80. letech v ulici K.H. Borovského čp. 125). Knihovně tak byly přiděleny prostory v bývalém Domě politické kultury (1. a 2. podlaží²⁶, celkem 3 místnosti pro deposit v suterénu).²⁷ Průběh stěhování reflektoval také článek v časopisu *Čtenář* z roku 1991 a jak bylo uvedeno, Městská knihovna byla otevřena 11. 12. 1990. Nové prostory byly čtenáři přijaty vcelku vřele, i když většina čtenářů byla toho názoru, že prostory na náměstí byly „více vyhovující“. (Pavlíková, 1991, s. 230)

Knihovny okresu v letech 1990-1995

Na počátku 90. let byl zaznamenán pokles počtu jak knihoven jako takových – pokles se týkal místních lidových knihoven - též tak pokles počtu čtenářů (viz též 3.3) v nich a počet provedených výpůjček. S pozitivním rozvojem knižního trhu, kdy nakladatelství a vydavatelství produkovala množství knih (novinky, bestsellery, obnovená produkce tehdejšího samizdatu, exilové produkce apod.), knihovny nebyly tak schopné flexibilně reagovat na aktuální knižní produkci, jejich fondy byly proto často zastaralé (Suková, 2011, s. 19) a čtenáři i na Tachovsku

²⁵ Postavení knihoven v 90. letech bylo předmětem i čtenářských výzkumů, provedených za toto období. Postavení veřejných knihoven v 90. letech reprezentovali ve svých výzkumech i zpracovatelé jako byla například v roce 1996 Jana Sodomková, která ve svém projektu orientovaném na využívání knihoven veřejností a jejich zájem o četbu z knihoven. (Suková, 2011) Podobné výzkumy v českém prostředí provedl i Aleš Haman (*Literatura z pohledu čtenářů*, 1991), na Slovensku to byl například kolektiv autorů (Judita Kopáčilová, Ludmila Hrdináková a Anna Gašparočivá: *Čítanie mládeže v Slovenskej republike* nebo v zahraničí - pro příklad uvedme výzkumy čtenářství z pohledu veřejných knihoven ve studii *Studies on research in reading and libraries* (Kaegbein a Luckham a Stelmach, 1991) nebo *Promoting Reading to Adults in UK Public Library* (Allred, 1999) či dále ve studii *Readers advisory services in the public library* (Saricks a Brown, 1997)

²⁶ V 1. podlaží bylo umístěno tzv. středisko a sklad tzv. výměnného fondu, určeného pro 28 tehdejších místních lidových knihoven spadajících pod středisko Tachov. (Pavlíková, 1991, s. 229-230)

²⁷ V této budově sídlí knihovna do současnosti.

Oddělení pro dětské čtenáře Okresní knihovny v Tachově.

Obrázek 3.5: Interiér nových prostor Okresní knihovny v Tachově: stav oddělení pro děti a mládež přibližně kolem roku 1990 (Pavlíková, 1991)

si více knihy kupovali a tvořili tak vlastní domácí knihovny, než aby využívali služeb knihoven (Halada, 1995, s. 414 a Haman, 1991, s. 59). Obecně tak knihovny v menších obcích byly rušeny pro nezájem čtenářů,²⁸ jejich sídla se měnila, fondy byly v obcích stěhovány do jiných prostor nebo vyřazovány²⁹ či byly obnovovány fondy z dříve svezených a nedostupných fondů. Později měly obce (respektive obce jako zřizovatelé a správci místních lidových knihoven)

²⁸ S nezájmem o čtení souvisí také změny ve využívání volného času po roce 1989: zatímco za tzv. „minulého režimu“ se čtení knih považovalo za „správnou oddechovou činnost“ (Vávra, 2014), po revoluci se pomyslný žebříček hodnot změnil a lidé (čtenáři i nečtenáři) začali více využívat jiných aktivit ve svém volném čase (zvyšil se zájem o trávení času na internetu, u televize, návštěvami kulturních akcí a společensko-kulturních zařízení - kina, divadla, restaurace, kluby, osvojování sportovních aktivit apod.) (Traillinová, 2014, s. 27) a časový kredit na čtení knih tak postupně klesal (Halada, 1995)

²⁹ V roce 1994 vyřadili v Místní lidové knihovně Chodová Planá z vlastního fondu knihovny 589 svazků knih obsahově zastaralých či poškozených. Knihy byly z MLK odvezeny do Okresní knihovny v Tachově. (SOKA Tachov, Okresní knihovna Tachov, karton 33/16)

potíže s financováním³⁰ těchto kulturních institucí a nebo nebyly naplněny personální potřeby knihoven (z tohoto důvodu byla ukončena činnost MLK v Broumově právě v roce 1991 (SOkA Tachov, Okresní knihovna v Tachově, karton 6/16)). V roce 1991 došlo k reorganizaci samotné funkce střediskové knihovny v Boru u Tachova (pro její provoz nebyly nalezeny nové vhodné prostory) a její knihovní fond byl svezen do střediskové knihovny v Tachově. Devět místních lidových knihoven pod její správou bylo rozděleno pod správu zbývajících střediskových na okrese (Tachov získal Stráž, Třemešné, Racov, Darmyšl, Bernartice, Planá Damnov a Kurojedy a Stříbro převzalo Staré Sedlo a Holostřevy). Na okrese tedy v druhé polovině 90. let aktivně pracovala jen tři středisková centra. Celkový celookresní počet knihoven z původního stavu postupně během uvedeného období klesl na 48 knihoven (z toho počtu bylo 45 místních lidových knihoven a 3 větší městské nebo okresní knihovny).

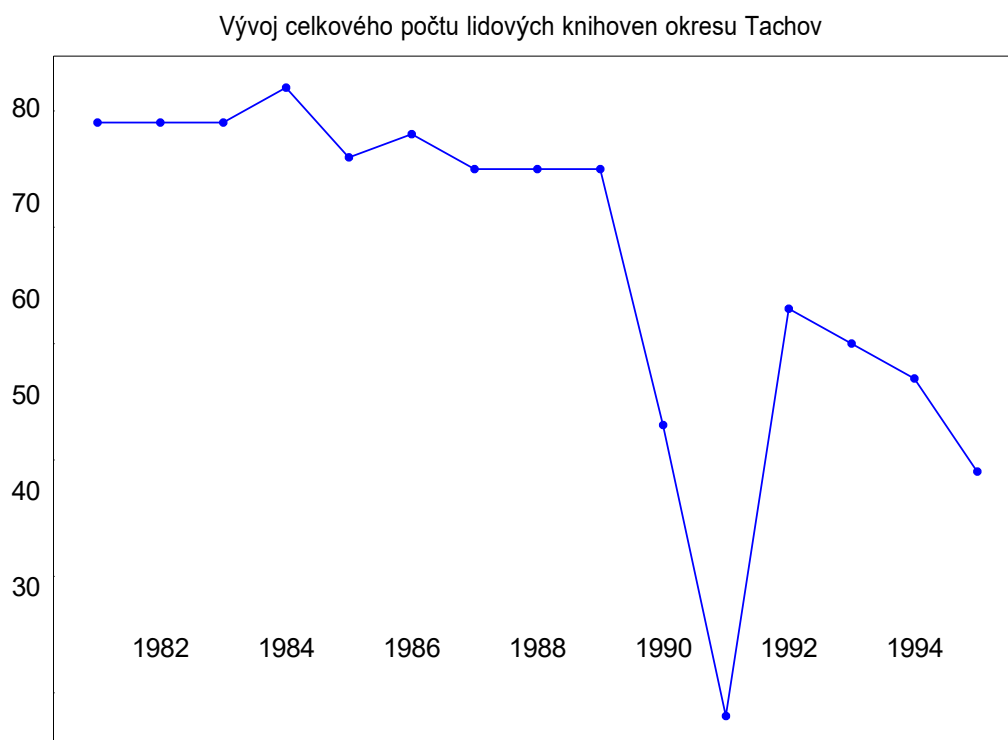
Služby knihoven obecně měly být více modernizovány a postupně uzpůsobovány novému prostředí, ve kterém se nacházely, aby mohly plnit roli „místních informačních středisek, zabývajících se zpřístupňováním všech druhů vědomostí a informací svým uživatelům.“ (IFLA, 1994) Jejich knižní fond měl vyhovět všem místním požadavkům čtenářů co se do kvality a rozmanitosti týče, avšak neměly by být „fondy ani služby ideologicky, politicky, ani z náboženských důvodů cenzurovány a neměly by být pod komerčním tlakem.“ V 90. letech se tzv. kvalita knižní fondů diskutovala například ve měsíčníku *Čtenář: měsíčník pro práci s knihou*, kde jednotliví autoři polemizovali nad otázkou zpřístupňování „brakové a nemravné“ literatury v knihovnách.³¹ V názorech nepanovala shoda; zastávána byla teze, že knihovny by měly určovat, jaká literatura v nich bude přístupná (a tedy se to týkalo i milostných románů se sexuální tematikou, detektivek, harlekýnek, apod.) (Hubenová, 1994, 196-197), ale také názor opačný, kdy knihovny by měly zpřístupňovat všechny druhy literatury, nesoudit čtenáře této tzv. pokleslé a respektovat jejich výběr (Kupcová, 1994, 339 a Janáčková, 1994, 391), protože například čtenáři v menších obecních knihovnách byli na literaturu „typu Javořická“ uvyklí (Peňáz, 1995, 137) a pokud by tato literatura z knihoven vymizela, knihovny by přišly

³⁰ Dle zprávy Okresní knihovny v Tachově o stavu knihoven okresu Tachov za rok 1994 tento problém měly i větší knihovny, což vedlo k důsledkům, že nebyly prostředky na nákup knihovního fondu nebo na předplatné periodik (to učinil například obecní úřad v obci Darmyšl, který odmítl financovat nákupy periodik do knihovny (SOkA Tachov, Okresní knihovna Tachov, karton 6/16)), které bylo pro knihovny finančně náročné.

³¹ Zde je možné upozornit na tematicky podobnou paralelu, která souvisela s vydáním prvního knihovního zákona v roce 1919, která naopak zakazovala pořizovat do fondu tzv. tuto brakovou literaturu (viz 2.1.2).

o své stálé čtenáře (Frolíková, 1994, 426). V listopadu 1995 vyšlo nařízení ve smyslu zákona č. 576/1990 Sb. o pravidlech hospodaření a rozpočtovými prostředky České republiky a obcí v České republice se k 29. únoru 1996 zrušila příspěvková organizace Okresního úřadu Tachov Okresní knihovna v Tachově. (SOkA Tachov, Okresní knihovna Tachov, karton 72/16). Tímto dokumentem byly vyčerpány archivní materiály z fondu Okresní knihovna Tachov (materiály po roce 1996 archivní fond již neobsahoval).

S přechodem do dalšího tisíciletí se objevovaly nové existenční „výzvy“ veřejných knihoven: jednou z nich bylo například přijetí zákona o ochraně osobních údajů a jejich zpracování v roce 2000, počátkem roku 2001 zanikly okresní úřady a byly ustanoveny kraje, o rok později byla vládním rozhodnutím schválena koncepce Programu podpory zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven, který mimo jiné ustanovil některé okresní knihovny jako garanty poskytování veřejných a informačních služeb a také jako metodickou pomoc pro menší veřejné (zpravidla obecní) knihovny s poskytováním těchto služeb i pro občany jednotlivých obcí a malých měst (což byl jeden ze zásadních kroků ihned po třetím knihovním zákoně - o dva roky později byl v návaznosti na tyto regionální funkce vydán Ministerstvem kultury i metodický pokyn a též metodický pokyn, určený pro zřizovatele knihoven (obce) a nebo pro jejich provozovatele. (Kubíček, 2019, s. 264-267)) Na tento model poskytování služeb mezi knihovnami navázaly i knihovny okresu Tachov. Hlavním garantem pro výkon služeb v tzv. regionálních funkcích knihoven se v plzeňském kraji stala Studijní a vědecká knihovna v Plzni. Po zrušení Okresní knihovny Tachov v roce 1996, byla Studijní knihovnou pověřena výkonem služeb v rámci tzv. RF (regionálních funkcí knihoven) veřejná knihovna v Tachově, která byla začleněna jak odbor do Městského kulturního střediska Tachov (tedy Městské kulturní středisko Tachov-odbor knihovna). Později v souvislosti s přenesením výkonu funkce pověřených knihoven byla stanovena i v ostatních městských knihovnách ve Stříbře, v Plané a v Boru. (Hendrychová, 2011, ©online). Mezi jednotlivými obecními úřady se uzavíraly nové smlouvy o poskytování služeb ze strany těchto pověřených knihoven. (Čerňová, 2008, s. 67). Bylo to v období, kdy okres Tachov měl celkem 40 veřejných knihoven na 51 379 obyvatel celkem (což v přepočtu 1 veřejná knihovna na 1 284 obyvatel). (Čerňová, 2008, s. 75) V roce 2001 funkci tzv. pověřených knihoven vykonávaly městské knihovny v Plané u Mariánských Lázní (obsluhovala 8 menších obecních knihoven), městská knihovna ve Stříbře (ta poskytovala veřejné a informační služby pro občany

Obrázek 3.6: Grafové znázornění počtu místních lidových knihoven: veřejné knihovny v období 80. a 90. let 20. století na Tachovsku

v 11 obcích) a Městské kulturní středisko Tachov-odbor knihovna v Tachově, která měla 16 obsluhovaných knihoven. (Čerňová, 2008, s. 69) Bývalá středisková knihovna v Boru u Tachova byla stanovena jako obsluhovaná knihovna střediska Tachov, ovšem byla jedinou profesionální knihovnou v jejím okrsku. Tento systém se zachoval do současnosti.

Názorněji výše popisovaný vývoj knihoven okresu Tachov představuje graf (viz 3.6) na následující straně. Je patrné, že nejen počet čtenářů a počet výpůjček v místních lidových knihovnách, byl na okrese přibližně do začátku 90. let stálý. Jednalo se o stálý počet i všech veřejných (lidových) knihoven okresu všeobecně.³² Data v grafu 3.6 jsou zkreslena údaji za rok 1991—a to z nedostatku dat ze zdroje.³³

³² Opět zdůrazněme, že do tohoto počtu byly zahrnuty pouze místní lidové knihovny a střediskové/městské knihovny okresu Tachov, ne však knihovny školní, administrativní či jiné.

³³ Zdrojem je zde myšlena část fondu Okresní knihovny Tachov, kde se potřebná statistická data nebyla dochována.

S ohledem na vývoj místních lidových knihoven v 80. a v 90. letech, se ještě jednou vraťme ke knihovně v obci Sulislav. Zde krátce navážeme na znění dochovaných záznamů v kronice této obce, které nám poslouží k reflexi činnosti této knihovny během 80. a 90. let. V roce 1981 totiž v obci Sulislav byla lidová knihovna obnovena (poté co v roce 1970 odešel i její knihovník (povoláním učitel), který výpůjční služby v knihovně udržoval, cit.: „... snad hlavně proto, že se nenašel nikdo, kdo by chtěl tuto práci konat.“ (SOkA Tachov, Kronika obce Sulislav, 1957-1992, s. 265)). Okresní národní výbor v Tachově pro tuto obnovu poskytl celkem 458 svazků knih. Knihovníkem se stal pan R.H. a převzal knihovnu v roce, kdy se v ní registrovalo celkem 33 čtenářů. Knihovna poté až do roku 1992 (kdy zápisy z obecní kroniky končí) byla stále v domě čp. 42 (dle rétoriky tato budova stále patřila obci, nejdříve „občanskému výboru“ do roku 1989 a poté od roku 1990 „obecnímu úřadu“), půjčovala stále v rozmezí od 16 do 18 h každé pondělí, vždy zdarma. Občané si nejvíce půjčovali krásnou literaturu a časopisy. Jejich dodávání (časopisů) až na jeden rok platila obec; v roce 1988 ovšem přestala financovat dodání 5 časopisů. Knihy nejspíše pocházely z fondu střediskové knihovny (Stříbro): v letech 1988 a 1989 měla knihovna ve fondu přes jeden tisíc knih. V témže roce získala knihovna čestné uznání ONV Tachov a jako odměnu za aktivity k významným výročím obdržela fotokopii olejomalby s názvem „Obilní lány“ z roku 1878 od polského malíře. (SOkA Tachov, Kronika obce Sulislav, 1957-1992, s. 433). V roce 1989 zápis v kronice uváděl (SOkA Tachov, Kronika obce Sulislav, 1957-1992, s. 481), že knihovna jako instituce ztratila svou samostatnost a byla sloučena s Městskou knihovnou ve Stříbře jako její pobočka. V tomto období měla tato knihovna 40 registrovaných čtenářů. Ještě v roce 1991 těchto zapsaných čtenářů měla knihovna 31, opět bylo vypůjčeno více jak 500 knih (stejně jak v předchozích letech); počet registrovaných čtenářů ale skokově klesl na 20, rok poté. (SOkA Tachov, Kronika obce Sulislav, 1957-1992, s. 560) *Přehledy celookresních výsledků* se v archivním fondu dochovaly pouze za rok 1994, kdy je ještě knihovna v Sulislavi zmiňována ve výkazu (na 188 obyvatel obce měla 22 registrovaných čtenářů). Podle informací z března 2022 knihovna v obci funguje i v současnosti. (Strohschneider, [elektronická pošta], 2022) Jedná se tak o jednu z mála místních českých veřejných knihoven, která byla součástí (s časovými výseky, kdy nebyla knihovna v provozu) historického vývoje knihoven okresu Tachov již od konce 19. století.

Shrnutí

Na závěr této teoretické části podotkněme, že osmdesátá léta v souvislosti se stavem a činností místních lidových knihoven okresu Tachov by se dala označit za stabilní a ve srovnání s pozdějším desetiletím také prosperující. Až na správní přesuny místní lidových knihoven do správy jiných střediskových knihoven (například ze střediskové knihovny v Plané u Mariánských Lázní). V 90. letech se zánikem místních národních výborů jako místních správců a provozovatelů lidových knihoven obecních, kontinuálně zanikl i zájem ze strany obecních úřadů o zachování knihovny v obci. Správa se změnila počátkem i v okresní knihovně v Tachově: z okresní knihovny se během první poloviny 90. let stala městská veřejná knihovna a byla přidělena pod Městské kulturní středisko Tachov – odbor knihovna. Svou tzv. funkci střediskové knihovny si uchovala až do roku 2002, kdy se stala tzv. pověřenou knihovnou, na niž dle nového systému knihoven v ČR byla přenesen výkon tzv. služeb poskytovaných v rámci regionálních funkcí knihoven ČR. Ústřední knihovnou pro výkon tzv. regionálních funkcí knihoven se pro plzeňský kraj stala Studijní a vědecká knihovna v Plzni. Mimo Městského kulturního střediska – odbor knihovna Tachov, se tzv. pověřenou knihovnou stala v pozdějších letech i městská knihovna ve Stříbře a v Plané u Mariánských Lázní. Městská knihovna v Boru u Tachova během prvního roku 90. let svou funkci střediskové knihovny zrušila. Stala se tak profesionální tzv. obsluhovanou knihovnou, pod správou pověřené knihovny v Tachově. I počet samotných obecních knihoven (v terminologii označovaných jako základní knihovny tzv. obsluhované) se během 90. let výrazně snížil – a s tímto faktorem se pojil i pokles čtenářů v knihovnách a výpůjček. I přes tyto změny si nová síť veřejných knihoven na okrese, spojená s výkonem služeb tzv. regionálních funkcí knihoven, zachovávala struktury a hodnoty, které zde byly budovány v minulosti na základě střediskového systému.

3.4 Případová studie

3.4.1 Historický vývoj vybrané místní lidové knihovny okresu Tachov

Ve výběru je představována místní lidová knihovna v obci Dlouhý Újezd. Pro tuto závěrečnou práci je specifická tím, že zde byla zachována dokumentace z činnosti této knihovny, která ovšem nebyla při skartačním řízení zařazena do fondu Státního okresního archivu a zůstala uložena v knihovně.³⁴

Knihovna v obci byla založena v roce 1947. Do tohoto roku knihovna v obci zřejmě neexistovala; respektive v době zpracování této práce o ní zmínky nalezeny nebyly (ani o spolkové ani o školní knihovně, přestože bylo roku 1938 v obci 100% obyvatel německé národnosti (Schnabl, 1973) v počtu 647).³⁵ První zmínka v zachovaných dokumentech z fondu Okresní knihovny v Tachově (SOka Tachov, Okresní knihovna Tachov, karton 29/16) o knihovně Dlouhý Újezd byla z roku 1955; to byly knihovně nabídnuty knihy zdarma darem od Místního národního výboru. Knihovna se původně nacházela v jedné místnosti budovy MNV, která dnes slouží jako rodinný dům. (SOka Tachov, Okresní knihovna Tachov, MLK Dlouhý Újezd, Halže, karton 29/16) Většina darů zpočátku do knihovny přicházela od místních dosídlených občanů (v prvním roce měla knihovna 100 svazků).

V letech 1949-1951 měla knihovna 40 čtenářů, své svazky dostávala výhradně opět z darů od obyvatel a čtenářů a jiné tituly byly nakupovány z půjčovního a z příspěvků místního národního a okresního výboru. Dle kroniky je uváděno, že největší zájem byl o knihy dobrodružné tematiky, nejvíce se pak půjčovalo v zimě (v létě jsou zemědělské práce). V roce 1952 získala pracovní pozici knihovnice kronikářka, která knihovní fond seřadila podle obsahu i podle největší půjčovnosti. Také vyřadila 40 knih, které shledala jako méněcenné (svazky byly odezdány místnímu inspektorovi a nejspíše z fondu knihovny vyřazeny) (Kronika obce Dlouhý Újezd, 1945-2014). Ještě do roku 1962 vykonával funkci knihovníka pan F. a knihovna sídlila v budově MNV (čp. 150). Po nějaké době dále nejspíše funkci knihovnice vykonávala pí B. (povoláním učitelka). Tu v roce 1963 nahradila pí N. (povoláním účetní). Knižní fond byl v té

³⁴Shodou okolností se jednalo o dokumenty, které se ani v kopiích nenacházely v kartonech patřících MLK Dlouhý Újezd ve fondu Okresní knihovny Tachov - pozn. řešitele.

³⁵Výjimkou mohla být pouze na začátku 20. století rozsáhlá knihovna ve vlastnictví židovské menšiny v Dlouhém Újezdu (*King of Poland for One Night*, s. 6)

době rozdělen do tematických skupin (viz 3.7). Pro lepší doplnění fondu byl dovážen výměnný fond z OLK (Okresní lidová knihovna v Tachově). O dva roky později, v průběhu léta roku 1964, se v knihovně nepůjčovalo³⁶ a knihovna byla z tohoto důvodu uzavřena (a knihy byly následně půjčovány v místní žakovské knihovně ve škole). V polovině 60. letech knihovnice N. onemocněla a půjčoval za ni pan N. (místopředseda místního národního výboru). Zároveň se knihovna měla stěhovat do budovy školy, kde pí B. měla uvolnit dvě místnosti a odstěhovat se do vlastního domu. Tato plánovaná změna půjčovných prostor knihovny nejspíše nebyla provedena, protože po stavbě nového kulturního domu v roce 1977 (stavba započata v roce 1975) se knihovna umístila právě do prostor této stavby (viz Obr. 3.9) a je zde umístěna dodnes (1. nadzemní podlaží). Proto v *Přehledu činnosti* z roku 1978 byla uváděna jako jedna místnost v kulturním domě. Též stále neměla knihovna svůj vlastní fond, proto využívala knihovna fond střediskové knihovny. V témže roce dostala knihovna čestné uznání v soutěži *Budujeme vzornou lidovou knihovnu*.

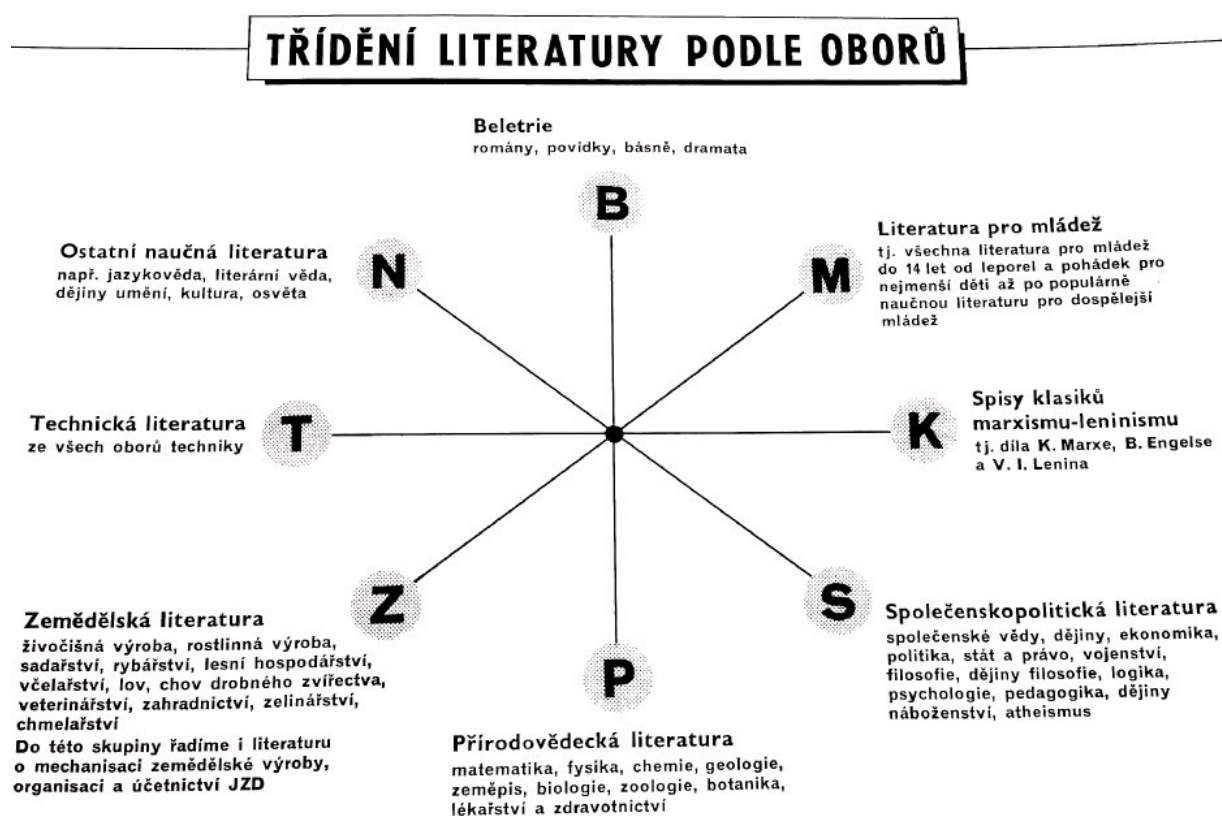
Ostatně jako i střediskové/městské knihovny okresu předkládaly své *Plány činnosti*, byly takové pokyny Okresní knihovnou v Tachově rozesílány i do místní lidových knihoven spolu s pokyny pro vyplnění statistických výkazů. Do knihovny v Dlouhém Újezdu docházely tyto pokyny přibližně od roku 1982. Obsahem pokynů byly i podklady a doporučení ohledně kulturně-politické činnosti knihovny (v rámci tzv. působení literatury na „socialistického čtenáře“ to měly být přednášky, výstavy, nástěnky apod.). Jednalo se převážně o významná výročí narození a úmrtí (pokud se to týkalo významných politických i kulturních osobností) nebo výročí založení (organizací, svazů) či významných historických událostí.

V roce 1982 ovšem dle *Celoroční zprávy o činnosti MLK v Dlouhém Újezdu ze dne 10.2.* se knihovnice aktivně neúčastnila kolektivních akcí KVČ³⁷, což v důsledku (dle zprávy) znamenalo neusilovat za knihovnu o postup do soutěže BVLK. Ten rok bylo v knihovně přihlášeno 83 čtenářů, z toho polovina dětí do 14 let (což bylo 33% z celkového počtu obyvatel v obci). Pro zajímavost, tento statistický údaj se jen o dva čtenáře neshodoval s výsledkem předpokládaným v *Plánu činnosti*, který předchází kalendářní rok knihovnice vyplňovala. Na činnosti

---

³⁶Z důvodu práce v zemědělství.

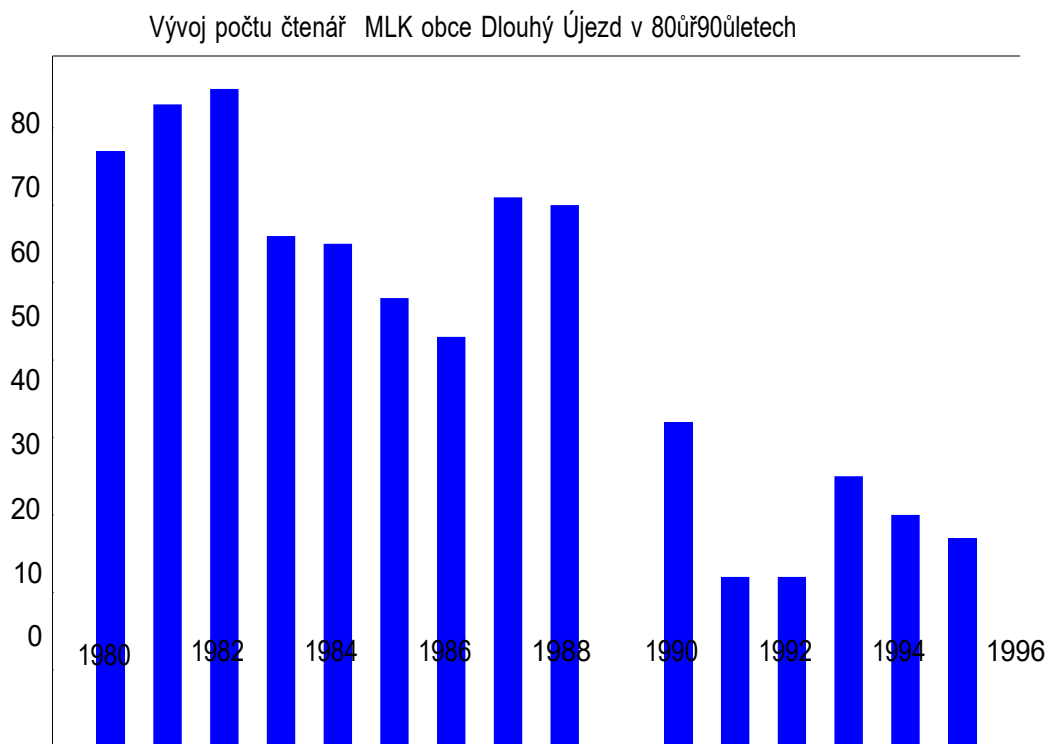
³⁷... a to i přesto, že Pokyny vydávané OK Tachov na tuto skutečnost upozorňovaly: *Dále Vás při této příležitosti chceme upozornit na to, že rok 1982 je ve znamení zvýšené aktivity vzhledem k 65. výročí VŘSR a toto výročí by se v knihovnách mělo výrazně projevit* (MLK Dlouhý Újezd, 1982, nezpracovaný fond)

Obrázek 3.7: Rozdělení knihovního fondu dle tematických skupin

knihovny se podílelo MNV: obce přispívala finančně na náklady na otop, elektřinu, čistící prostředky, vodu, kancelářské potřeby a platy (odměny). V roce 1986 knihovnice N. do této *Zprávy o činnosti* a do *Plánu činnosti* napsala, že „uklízím zadarmo“ (což v konečném výsledku znamenalo, že o prostory knihovny se starala v rámci výkonu své práce). Například v roce 1988 se v *Plánu činnosti* a v *Návrhu činnosti MLK Dlouhý Újezd*, který byl knihovně poslán, objevily možnosti tvorby nástěnek nebo výstavek na téma: 60. výročí V. sjezdu KSČ, 40. výročí vzniku RVHP, 65. výročí úmrtí V.I. Lenina, 50. výročí úmrtí N. K. Krupské, 105. výročí narození A. Zápotockého nebo 60. výročí úmrtí Jiřího Mahena. Aktivně místní knihovna byla zapojena do pořádání besed nebo čtenářských soutěží pro děti a mládež. Nezpracovaný fond obsahoval i metodický materiál (nedatovaný), který byl pro tyto akce práce se čtenářem do knihovny zasílány z Okresní knihovny v Tachově. Jednalo se například o metodické návody jak vést přednášky nebo čtenářské soutěže na témata literárních děl (Josef Lada - Bubáci a hastrmani, 1988; A. Gajdar - Čuk a Gek; Sergej Alexejev - Příběhy z ruských dějiny; Bohumil Říha - O letadélku Káněti; Tři ze tří milionů; literární kvíz „Druhá světová válka v literatuře“ nebo „Závislost: příběhy z literatury“ apod. (Metodické texty k besedě, Místní knihovna Dlouhý Újezd, nedatováno, nezpracovaný fond)). *Plán činnosti MLK Dlouhý Újezd* byl sestavován v roce 1989: „*Vážené knihovnice, vážení knihovníci, jako každý rok, je i letos třeba vyplnit PLÁN ČINNOSTI vaší knihovny - termín: nejpozději do konce LISTOPADU 1989*“. V nabídce politicko-kulturních výročí bylo na rok 1990 40. výročí osvobození naší vlasti Sovětskou armádou, dále pak 70. výročí Rudého práva, 120. výročí narození V.I. Lenina a nebo 170. výročí narození Bedřicha Engelse. Rok 1989 byl pro knihovnu v Dlouhém Újezdu rokem, kdy měla 70 čtenářů a úhrnem bylo provedeno 1 650 výpůjček celkem. Ve svém fondu půjčovala též časopisy: *ZZ, Květy, Žena a móda, Murzilka, Sovětská literatura, Tribuna, Tvorba, Stadion, Kulturní rozvoj, Kmen, ABC*.

Seznamy čtenářů (tedy ty seznamy, u kterých bylo možné určit dataci) se dochovaly v nezpracovaném fondu knihovny od roku 1984. Celkově dle číselných dat patřilo období 80. let mezi čtenářsky nejvíce příznivé roky (až do roku 1989 se počet stálých uživatelů/čtenářů držel nad hranicí 50 registrovaných uživatelů za rok). V seznamech čtenářů byla nejen data se jmény a číselnými údaji, ale často i s bydlištěm čtenářů a jejich povoláním. V 80. letech nejvíce čtenářů knihovny tvořili žáci ZDŠ z okolí. Nadpoloviční většinu (přesněji 52 %) dětští čtenáři a

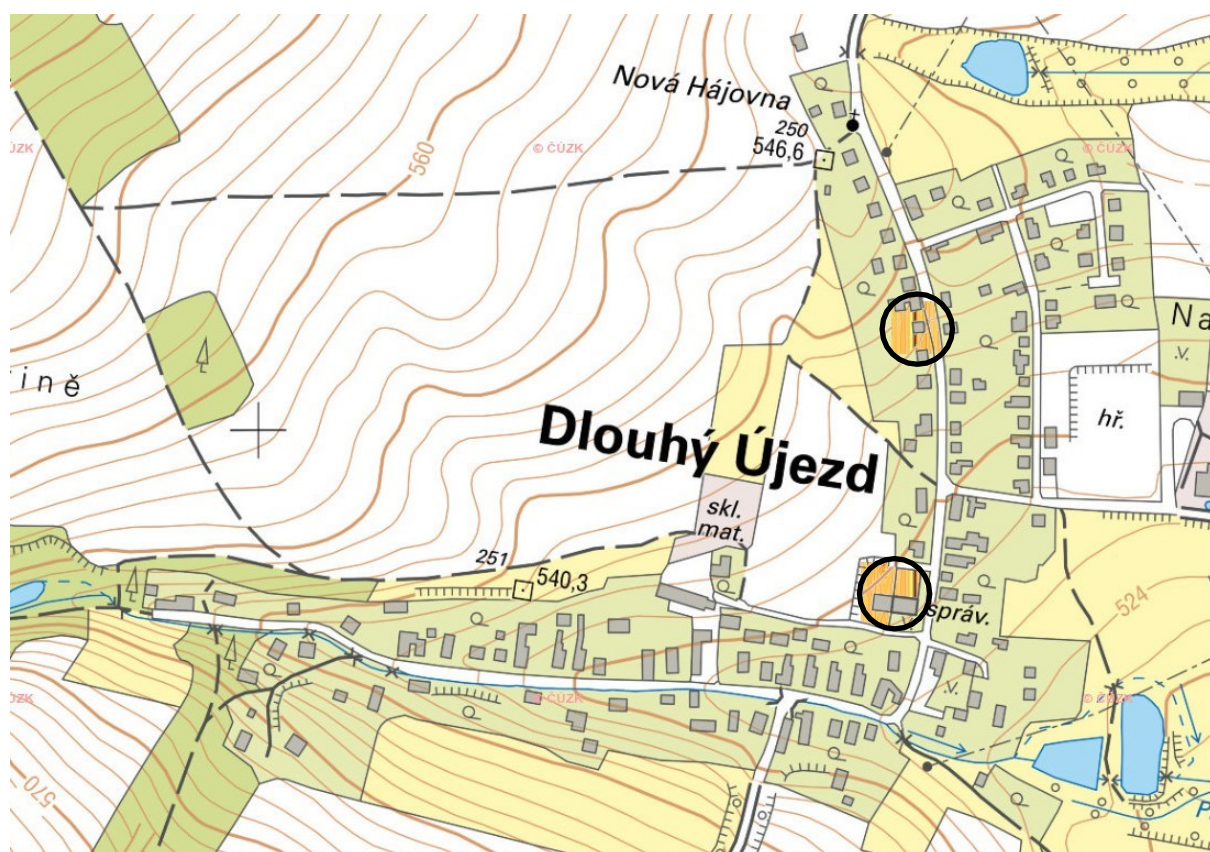

Obrázek 3.8: Počet registrovaných čtenářů v MLK Dlouhý Újezd za období 80. a 90. let)

žáci tvořili paradoxně v roce, kdy celkově čtenářů měla knihovna za uvedené období nejméně, tedy v roce 1986. Nejmenší zastoupení žáci základních škol z celkového počtu měli v roce 1989 (32 %).³⁸ Skladbu čtenářstva knihovny dále tvořili lidé důchodového věku. Zbylé čtenáře by se dalo rozdělit do následujících skupin: dělníci, učitelé a zaměstnanci místních státních podniků (ČSAD, Delta, Jednota, Státní statky, Lesy, Rybena, Agroservis, Kozak TC apod.)

Přesnější počet čtenářů můžeme též vysledovat z dat uvedených v *Přehledu celookresních výsledků za roky 1980-1995* (viz Graf 3.8). Ke stálému počtu obyvatel se ale počet měnil mnohem více; největší čtenářská základna byla v knihovně již ve zmíněném roce 1981 a 1982. Postupně po roce 1989 (kde chybí data, protože knihovna buď nebyla v provozu nebo se

³⁸ Ke stagnaci čtenářského zájmu dětí a mládeže docházelo i na Slovensku (Kopáčilová a Hrdináková, Gašparočivá, 2010, s. 5), protože rozmach nových technologií (televize, internet, videohry) se stal pro děti a mládež součástí dospívání a trávení volného času. Knihovny byly ze strany těchto uživatelů vnímány jako půjčovny knih (tedy získával se zde přístup k tištěným zdrojům) a také jako místo setkávání s vrstevníky. (Hedemark, 2020, s. 87)

Obrázek 3.9: Umístění MLK v obci Dlouhý Újezd

Žlutě zvýrazněné části reprezentují umístění budovy, ve kterých obecní knihovna sídlila (nejdříve budova MNV a poté kulturní dům)

zařadila jako pobočka Okresní knihovny Tachov a data byla vykázána jinak), ovšem opět klesl zájem čtenářů, a to je na případu této knihovny projevilo skokovým úbytkem z roku 1990, kdy v knihovně bylo registrováno 42 čtenářů, na 22 čtenářů v roce 1992. Ještě na začátku roku 1983 v knihovně pracovala stále pí N., dle hodnocení byla knihovna dobře vybavena, sídlila stále v budově kulturního domu v obci. V roce 1987 byla knihovna dle adresáře Okresní lidové knihovny umístěna v čp. 168, uprostřed vsi (viz Obr. 3.9; kulturní dům).

V těsném roce tzv. politické změny, tedy v roce 1990, byl znatelný pouze ve statistickém měření pokles počtu čtenářů; z původních 62 v roce 1989, na 42 registrovaných čtenářů (viz Graf 3.8). Jak je zřetelné z grafu a jak bylo zmíněno výše, během 90. let se jejich počet postupně dále snižoval - nejméně jich knihovnu navštěvovalo v roce 1998, a to 10. Změna ve skladbě čtenářské populace byla též znatelná; z žáků základních škol se v jednotlivých případech

stávali žáci středních škol nebo středních odborných škol, ze zaměstnanců státních podniků zůstala povolání jako byla prodavačka, dělník, zubař, administrativní pracovnice a účetní nebo se čtenáři dostali do důchodového věku. V roce 1998, kdy bylo čtenářů v knihovně registrováno 10, to byli dva žáci ZDŠ, 1 žák odborné školy, čtyři dělnice, jedna čtenářka důchodového věku a 2 administrativní pracovnice. Pokud od roku 1990 bylo čtenářů v knihovně nejvíce, bylo to v právě v roce 1990, kdy čtenářská populace v Dlouhém Újezdu byla tvořena žáky přespolečných základních škol (35 %) a zbylí čtenáři zastávali funkce pracovníků v místních podnicích a firmách (Kozak, Slutex, Teroz, Česká spořitelna apod.) nebo byly žáky středních průmyslových a odborných škol či důchodci.

Od vystavování v rámci výstavek a od tvorby nástěnek se ani z počátku 90. let neupustilo. Do knihovny v Dlouhém Újezdu v roce 1990 a 1991 dorazilo doporučení od okresní knihovny, aby například pořádala výstavky k výročí: narození Karla Čapka, Boženy Němcové, narození Karoliny Světlé nebo Vítězslava Nezvala či Františka Smolíka.

Ani v počátcích let 90. se zájem čtenářů o literaturu nezměnil. Samotný knižní fond se stále dělil na literaturu naučnou, krásnou, naučnou pro mládež a krásnou pro mládež a též do příslušných tematických skupin. Z těchto tematických skupin se v roce 1991 nejvíce půjčovalo v literatuře krásné (jak u dětí, tak u dospělých). Ke změnám knihovního fondu jistě docházelo a pokud, tak tyto změny byly patrné ve složení tzv. výměnných souborů, které do knihovny byly expedovány (viz Seznam knih pro MLK Dlouhý Újezd). V roce 1991 pořádala knihovnice v knihovně různé soutěže s orientací na mládež a děti a všem čtenářům mohla poskytnout k vypůjčení 1 065 knih. V roce 1994 vykonávala v Dlouhém Újezdu funkci knihovnice pí V. a celkem spravovala 1 203 svazků. Dle výkazu z roku 1994 při porovnání v *Seznamu MLK střediska Tachov podle dosažených výsledků* se knihovna umístila na 14. místě (z celkového počtu 19 místních lidových knihoven pod správou střediskové knihovny Tachov), jak v počtu výpůjček, tak podle počtu čtenářů. (SOka Tachov, Okresní knihovna Tachov, karton 5/16) Na začátku roku 1995 nebyla dle hodnocení zcela využita – její činnost prý byla pasivní, i přesto, že ve svém fondu měla více jak tisíc svazků literatury. Od roku 1996 přešla knihovna do správy obce a od 1. ledna roku 1996 si nechala zajišťovat od okresní knihovny v Tachově i služby dovozu výměnného fondu. V té době byla knihovnicí paní V. Po roce 2000 knihovna vystřídala ještě tři knihovnice a čtenářů postupně ubývalo.

Seznam knih pro MLK Dlouhý Újezd - naučná literatura, 1985: Ježek: Souboj v éteru, Kulík - Na sobích stezkách, Lindbland: Zeleným rájem, Plzák: Klíč k výběru partnera, Stoklasa: Ideální manžel, Svoboda: Z Buzuluky do Prahy, Šimek: Pod hladinou..., Škoda: VAZ 2101, -: Vyprávění o Leninovi. Lenin: Sebrané spisy 6.-19, Moldan: 2000 r. konec věků plýtvání, Novák: Terežín, -: Okrasné dřeviny, Pitner: Pohledy ze střídačky, Říha: Velký vrch, Sklenář: Objevitelé zlatého věku, Spálová: Sága rodu Eudilova, Šolle: Staroslovanské hradisko, Tinbergen: Zvědaví přírodovědci, Brůna: Synkopy před útokem, Conrad: Mezi přílivem a odlivem, Engels: Původ rodiny soukromého vlastnictví, Janek: Horký volant.

Seznam knih pro MLK Dlouhý Újezd - naučná literatura, červen a listopad 1989: Geršov: Woodrow Wilson, Hrabčovi: Muž, který velel mužům, -: Kaktusy a jiné sukulenty, Klimeš: Slovník cizích slov, Lenin: Sebrané spisy (č. 29, 40-42), -: Naše příjmení, Plzák: Dospělým vstup zakázán, -: Politická ekonomie, Šapino: Ovoce a zelenina, Šrámek: O lovech a myslivcích, Vašák: Zajatci smrti, Gorbačov: Výbor z projevů a statí II., Lenin: Sebrané spisy 43, Lobko: Zelení ježci, Macho: Zlatý míč, Marière: Tajemství Velikonočního ostrova, Musil: Po stezkách k dálnicím, Neff: Všechno je jinak, Pinková: Receptář ve znamení, Rasmussenová: Lidé z Baflinova ostrova, Štěpanov: Srp země.

Seznam knih pro MLK Dlouhý Újezd – naučná literatura, leden 1990: Baltus: Slzy slonů, Kaplan: Pravda o Československu, Marco: Souhruh Agresor, Opatrný: Poslední indiánské války, Petrovický: Akvaristická příručka, Šik: Socialismus dnes?

Seznam knih pro MLK Dlouhý Újezd - naučná literatura, leden, červen, listopad 1995: Báča: Výcvik loveckých psů, Barišová: Vyšíváme na netradičních materiálech, Höhn: Květiny pro každou příležitost, Jiřík: Atlas zvěře, Hankaš: Rukověť lovce, střelectví, Mottl: Myslivecká příručka, Popper: Mozoly a medaile, Rozsjopp: Polovaické trofeje, Sova: Nemoci psů, Šrámek: O lovech a myslivcích, Andrew: KGB - důvěrná zpráva, Balák: Nové zdroje energie, Bedford: Delpassův experiment, Böhm: Okrasné rostliny, Buršík: Nelituj oběti, Fajtl: Vzpomínky na padlé kamarády, Havel: Na frontách tajné války, Kalina: Modelářské motory, Kaucký: Zrada na křídlech..., Rajlich: Stíhači nad kanálem, Skopal: Trojúhelník naděje, Šnajder: Tisíc tváří odvahy, Šviderková: Sedm Kleopater, Vančura: Naděje a zklamání, Wolanovski: Nepříliš tiché Tichomoří, Zbavitel: Zeměpisná jména ČSSR, Bártl: Arktida stopami průkopníků, De Angelie: Tajemství partnerství, Fairaislová: Jezevčík, Forth: Nevysvětlitelné záhady, Gilbert: Norimberský deník, Hlinka: Peníze celého světa, Holbe: Fantastické fenomény, Hora: Toulky českou minulostí, Hroch: Křižáci v Levantě, Kropáč: Země jako světadíl, Lesiovskij: Záhada smrti, OBrien: Boss všech bossů, Preissel: Tajemný mustang, Šatánek: Mikropočítačový lexikon, Šnajder: Toulavé léto, Winterbothan: Přísně tajné.

Místní knihovna je v obci v provozu dodnes. Má k dispozici jednu místnost, která je plně nově vybavena (nové regály, pracovní stůl knihovnice, počítač apod.). V roce 2022 měla k dispozici 1169 svazků - jedná se o tzv. výměnný fond³⁹, který je poskytován v rámci služeb tzv. regionálních funkcí knihoven. Fond je tvořen beletrií pro děti, beletrií pro mládež a pro dospělé, dále literaturou naučnou, půjčují se také audioknihy. Knihovna v současné době má k dispozici vlastní fond (zaměřen tematicky na historii okresu), ty jsou k dispozici pouze prezentně. Mimo prostory byly zřízeny za podpory obce tzv. Újezdské knihoskříně, které fungují na principu knihobudek. Dále knihovna nabízí svým čtenářům především výpůjční služby a dle zájmu poskytuje informační služby. V roce 2021 byly knihovní procesy automatizovány zavedením automatizovaného knihovního systému KOHA; zároveň s tím byla knihovna prezentována na webových stránkách obce. V současnosti knihovnu navštěvuje 12 stálých registrovaných čtenářů, tedy z celkového počtu 394 obyvatel obce (tedy 3 % z nich).

---

³⁹Místní knihovna se nachází v roli tzv. obsluhované knihovny. Tzv. pověřenou knihovnou je městská knihovna v Tachově.

Kapitola 4

Praktická část

„Četba je záležitostí nejen smyslů a citu, ale do značné míry též intelektu. Čtenář musí rozumět řeči, v níž je dílo napsáno, a teprve nad touto rovinou jazykového porozumění utvářel představy pomyslného světa zprostředkovaného uměleckým dílem. Právě ve výše zmíněné pomyslnosti uměleckého obrazu vytvářeného ve vědomí čtenáře na základě porozumění významům jazykových symbolů spočívá totiž nezastupitelnost uměleckého literárního sdělení, která tomuto uměleckému druhu dává šanci na přežití.“ (Haman, 1991, strana 166)

4.1 Metodologie

S ohledem na historický kontext vývoje okresu Tachov a jeho obyvatel, který byl popsán v předchozích kapitolách, je i výzkumná část této diplomové práce částečně ovlivněna těmito historickými událostmi tzv. malých dějin. Čtenáři (účastníci výzkumu), kteří poskytli rozhovory do této diplomové práce, byli účastníky této národnostní změny nebo byli potomky rodin, které se v okrese Tachov usídlily a staly se tak čtenáři a uživateli knihoven tachovského okresu ve zkoumaném období 80. a 90. let. Zde je však nutné zdůraznit, že během minulého století (tedy od 50. let) došlo k asimilizaci těchto etnických skupin a tak se statisticky tachovský region stal homogenním (Nosková a Bednařík a Vaishar, 2021, s. 11).¹ Jak Nosková

¹K české národnosti se dle statistického šetření hlásili příslušníci romské menšinové populace, přesněji, jak Nosková (s. 110) uvádí, se toto etnikum označuje za Čechy s romským původem.

zdůrazňuje, „jednotlivé skupiny si poměrně dlouho držely své kulturní tradice, které postupně mizí až s generačním výměnou a v rámci globalizačních tendencí.“ Podobně jako původní německá kultura (a německé knihovny a knihovnictví) se na okrese nezachovala ve své původní podobě, vymizely i kulturní rozdíly jednotlivých etnik a národnostních skupin. V tomto kontextu je nutné poznamenat, že právě tito tzv. dosídlenci se výraznou měrou podíleli na tvorbě kulturního zázemí a při budování kulturních institucí (knihovny nevyjímaje), vesměs fungující dodnes. Tento aspekt je zmiňován z toho důvodu, že se praktická část realizuje na vybraném vzorku čtenářské populace, která během svého příchodu na okres Tachov byla součástí své vlastní interní historie, svých komunit, a tedy mohla hypoteticky mít i své čtenářské návyky a tradice. Tyto tradice a zvyky mohly pravděpodobně být působením systému střediskových knihoven okresu ustáleny (nebo sjednoceny) a během generací přijaty jako vlastní. Praktická část této práce je tedy dále vypracována na základě analýzy poskytnutých polostrukturovaných rozhovorů s účastníky výzkumu, jež se týkal postoje čtenářů ke čtení² a ke knihovnám ve zkoumaném období a navazuje na předchozí teoretickou část.

Pro zkoumání subjektivního náhledu na knihovny okresu Tachov v rozmezí zkoumaného období byla zvolena metoda kvalitativního výzkumu za použití polostrukturovaných rozhovorů (šablona otázek viz [zde](#)). Tato výzkumná metoda umožňuje nahlížet do zkoumaného tématu z pohledu jedince ve svém přirozeném prostředí; rozhovory též přispívají ke zjištění místních podmínek (v tomto případě subjektivních postojů čtenářů ke knihovnám ve zvoleném období). (Hendl, 1999, s. 51) Do výzkumu se zapojilo celkem 10 účastníků. Každý účastník je v praktické části a v pozdějších prepisech rozhovorů kódován jako "R" (R jako rozhovor) s přiděleným číslem dle pořadí.

Jak již bylo řečeno v přechozích částech práce, oblast výzkumu byla záměrně i v teoretické části detailněji zaměřena na knihovny, jež byly pod správou tzv. střediska v Tachově - tedy okresní knihovny Tachov. Výběr knihoven, které měly být osloveny pro následnou spolu – práci s knihovnicemi, které by oslovily své čtenáře s případným zájmem o účast ve výzkum, byl záměrně zúžen jen na obecní knihovny okrsku Tachov, které v současné době spravuje

---

²Pojem: čtení – mediální aktivita zaměřená na knihy a jejich duševní přisvojování a také kompetence socio-kulturní (Trávníček, 2014, s. 42-43)

tzv. pověřená knihovna (Městské kulturní středisko Tachov – odbor knihovna). Celkem bylo osloveno 17 menších (neprofesionálních) obecních knihoven z celkového počtu 33 knihoven (z tohoto počtu jedna profesionální knihovna, zbylé obecní neprofesionální veřejné knihovny). Výběr účastníků výzkumu probíhal dvěma způsoby – tím prvním bylo osobní oslovení čtenářů v knihovně, druhým způsobem bylo kontaktování stávajících a fungujících knihoven skrze emailové adresy. Návratnost byla 4/17 - tři odpovědi z těchto čtyř byly kladné (a tak po dohodě byly rozhovory v této knihovně uskutečněny), jedna záporná (ve smyslu, že obec sice knihovnu má, ale je tam velmi málo čtenářů, kteří ji téměř nenavštěvují). Některé knihovny byly prostřednictvím emailové komunikace osloveny dvakrát (tedy proběhlo celkem 22 oslovení knihoven o spolupráci).

Rozhovory probíhaly v období od srpna 2021 do února 2022. Osobní setkání s osobami, které se výzkumu chtěly účastnit, z velké části probíhalo v přirozeném prostředí – tedy v konkrétních knihovnách - za dodržení platných nařízených protiepidemických opatření (respirátory, roušky, rozestupy, testování). Výjimkou byly rozhovory s účastníky výzkumu (s kódem R7, R8, R10), se kterými byl rozhovor prováděn v místě zaměstnání, v soukromém bytě a v případě R10 se přímý rozhovor neuskutečnil, ale účastník předložil vlastní psaný text, ve kterém byly zodpovězeny předložené vzorové otázky. První rozhovory (daly by se označit za tzv. pilotní výzkum) byly vedeny s účastníky ve dvojici: tato metoda skupinového rozhovoru (focus group) se ukázala být prospěšná jak pro dotazované, tak pro řešitele práce, tudíž byla zopakována při dalších rozhovorech (například v případě skupiny o čtyřech účastnících, kteří jsou dále uváděni jako R3-R6). Ze strany řešitele práce měl tento způsob vedení rozhovorů výhody například v tom ohledu, že bylo možné získat na jednu otázku více variant odpovědí již přímo mezi jednotlivci; sami účastníci se navzájem doplňovali, rozváděli své výpovědi na základě podnětů od svých spoluúčastníků apod. Ze strany vypovídajících měly tyto hromadné rozhovory (často spíše podoby rozmluvy nad předloženými otázkami) též hodnotu spíše z pocitu komfortu při samotném rozhovoru. Výzkum byl veden řešitelkou práce za pomoci strukturované formy otázek, které byly k nahlédnutí předloženy i účastníkům (viz 7) a zaznamenáván na záznamové zařízení. Průměrná délka rozhovorů se pohybovala mezi 20-40 minutami (delší prodleva mezi jednotlivými odpověďmi byla v případě rozhovorů s jednotlivci, déle trvaly rozhovory s účastníky ve skupině, tedy přibližně 60 minut až 1 hodina a půl). Všichni dotazovaní byli seznámeni

s cílem výzkumu, a i s jeho účelem (pro tyto účely všichni účastníci před započítím rozhovoru podepsali informované souhlasy se zpracováním dat získaných během rozhovorů). Z důvodu osobní povahy dat jsou dále jejich personální údaje anonymizovány, včetně lokace veřejných knihoven, ve kterých rozhovory probíhaly nebo kterých se týkal jejich vzpomínky ve výpovědích (včetně anonymizace dat v přepisu rozhovorů, jež jsou uvedeny v příloze této práce).

4.1.1 Výzkumný vzorek – účastníci výzkumu

Výzkumný vzorek účastníků výzkumu činil celkem 10 osob (z toho jedna osoba mužského pohlaví). Jednalo se o převážnou většinu současně registrované čtenáře a uživatele veřejných knihoven a zároveň též čtenáře a uživatele knihoven v minulosti, tedy před rokem 2000. Pokud je tedy v práci pracováno s pojmem *čtenář*, je tento pojem aplikován na *čtenáře knih* a též jako *čtenáře-uživatele* veřejné knihovny: s tímto významem pojmu je takto pracováno pro potřeby této závěrečné práce. Výzkumný vzorek zahrnoval 9/10 aktivních čtenářů místních veřejných knihoven okresu Tachov. Jeden účastník splňoval podmínky současného registrovaného čtenáře obecní veřejné knihovny, ovšem ne však jejího současného aktivního uživatele (byl však do výzkumu zahrnut, protože jeho aktivní využívání služeb knihovny se týkalo zkoumaného období). Ve výzkumu byli účastníci kvalifikováni jako celkový vzorek, pro částečnou analýzu (viz 4.1) byly některé části výpovědí rozděleny podle toho, jakou knihovnu účastníci/čtenáři navštěvují (nebo v minulosti navštěvovali) a které se týkalo jejich vzpomínání. Tyto jednotlivé instituce jsou z důvodu anonymizace dat označovány jako Knihovna 1; neprofesionální knihovna v obci nad 200 obyvatel, Knihovna 2; neprofesionální obecní knihovna v obci nad 1 300 obyvatel, Knihovna 3; profesionální knihovna ve městě nad 13 000 obyvatel a Knihovna 4; profesionální knihovna ve městě nad 4 500 obyvatel.

Vzhledem k věkovému rozmezí účastníků se výpovědní období, které se týkalo vzpomínek čtenářů na knihovnu v obci, orientovalo přibližně od období 50. let do konce tisíciletí (tedy do roku 2000). Výpovědním obdobím je v této práci označován časový úsek, pro který se u účastníků výzkumu se týkaly výpovědi na otázky v rozhovoru, a tedy jejich vzpomínky (nejen) na lidové knihovny okresu, ale i na jejich četbu a podobně. Důraz na tzv. zkoumané období 80. a 90. let s ohledem na vzpomínky na místní lidovou knihovnu byl tedy ze značné části

nekonzistentní; i přesto že si čtenáři na zvolené období vzpomínali, jejich narativní výpovědi byly orientovány spíše na období před rokem 1980 (a to v případě, že čtenáři v tomto období knihovnu navštěvovali – vzhledem k věkovému zastoupení to totiž bylo období, kdy účastníci zakládali vlastní rodiny nebo do konkrétní obecní knihovny nechodili). Odlišný výpovědní postoj se objevoval u účastníků, kteří 80. a 90. léta zažili v dětství a v průběhu dospívání (a to v případě R7, R8 a R9). Někteří účastníci též vypovídali o četbě a o veřejné knihovně v době, kdy v konkrétní knihovně okresu Tachov ani registrováni nebyli (často z toho důvodu, že se do obce přistěhovali později nebo pobývali v jiných městech).

4.1.2 Výzkumné otázky – polostrukturovaný rozhovor

Soubor všech otázek, které měly být zahrnuty do polostrukturovaného rozhovoru, se v průběhu šetření měnil; zpočátku při provedení prvních rozhovorů s R1 a R2 byl použit širší okruh otázek, které se později zkrátily na přijatelnější počet: některé otázky byly ponechány jako tzv. základní kostra rozhovoru, jiné se využily jako tzv. „doplňující otázky“ a to v případě, kdy to rozhovor s účastníkem výzkumu vyžadoval.

Celkově je soubor otázek rozdělen na několik částí: první část „Profilace čtenáře“ je zaměřena na zjištění tzv. sociálního zázemí dotazovaného (věk, vzdělání, sociální a rodinný status, zaměstnání, období, od kdy navštěvuje příslušnou knihovnu nebo žije v obci, kde knihovna sídlí). Slouží k nahlédnutí do kontextu tohoto čtenáře jako osobnosti (jeho sociální zázemí, prostředí, v němž se věnoval četbě nebo jak často byl uživatelem veřejné knihovny a podobně.

- věk
- nejvyšší dosažené vzdělání
- rodinný status (*vlastní rodina, původní rodina*)
- zaměstnání
- bydliště

Další část, „Profilace čtenářského zázemí – knihovna“ je soubor otázek, který je orientován na samotnou existenci knihovny a vzpomínky na tuto instituci (tedy zda čtenář byl uživatelem

knihovny od dětství nebo až od dospělosti, jaké byly první vzpomínky a dojmy z knihovny, proč ji navštěvoval, co si půjčoval apod.).

1. *Jaká je Vaše první vzpomínka na knihovnu v obci?*
2. *Jak v době, kde jste knihovnu navštěvovali, knihovna vypadala? (vybavení, knihy)*
3. *Jak často byla knihovna otevřena pro veřejnost a jak často jste ji navštěvovali?*
4. *Co jste si v době, kdy jste knihovnu navštěvovali, půjčovali nejvíce? A jaké tituly jste si naopak nepůjčovali vůbec?*
5. *Pokud to jde popsat, co pro Vás jako pro čtenáře znamená knihovna?*

Část s označením „Profilace čtenářského zájmu - knižní fond“ se zabývá vzhledem do čtenářova tzv. zájmu o knihy a o čtení s ohledem na zjištění, zda je vztah ke knihám budován od dětství (tedy zda má čtenář kladný vztah k četbě zažitý z rodinného prostředí, či nikoliv), zda disponuje vlastní domácí knihovnou (a pokud tuto knihovnu měl již v rodině původní), popřípadě zda se setkal ve své tzv. čtenářské historii jen s četbou povinné literatury při školní docházce, dále se otázky věnují oblíbeným a neoblíbeným knihám, které dotazovaný četl (všeobecně; z knihovny i z domácího fondu), dále je v této části čtenář dotazován na subjektivní postoj ke čtení obecně.

1. *Jaký byl vztah Vašich rodičů, sourozenců nebo kamarádů ke čtení? Četlo se u Vás v rodině?*
2. *Měli jste (máte) v domácnosti osobní knihovnu?*
3. *Jaký byl Váš vztah k povinné četbě při školní docházce?*
4. *Jaký byl Váš postoj k nákupu knih?*
5. *Vzpomenete si na knihy, které jste měli oblíbené, a naopak na knihy, které se Vám nelíbily (z knihovny, z domácí knihovny)?*
6. *Pokud to jde popsat, co si vybavíte, když se řekne čtení? Co to pro Vás osobně znamená?*

Poslední hlavní částí v souboru, která je označena jako „Profilace období 80.-90. let (čtení, knihovna)“ je primárně zaměřena na vzpomínky ohledně zkoumaného období v této práci s ohledem na čtení knih a na samotné knihovny. Cílem těchto otázek je získání osobního pohledu dotazovaného na toto období, které je historicky spojováno s politickými změnami, ale také se změnami v prostředí knihoven jako veřejných institucí.

1. *Vybavíte si, jak knihovna a knižní fond vypadal v 80. a 90. letech? Zkuste popsat (knihovna, žánr, počet knih).*
2. *Co jste si v období 80. a 90. let v knihovně nejčastěji půjčovali?*
3. *Vyjmenujte 5 knih, které si pamatujete, že jste četli z knihovny v tomto období.*
4. *Popište rozdíly a změny, které v knihovně proběhly po roce 1989? Pokud došlo ke změnám, popište k jakým a jak se tyto změny dotkly prostředí knihovny.*
5. *Jaký byl Váš postoj ke čtení v 90. letech?*
6. *Pokud jste čtenáři knihovny i současnosti, jaké jsou rozdíly mezi knihovnou v minulosti a v současnosti?*

Jak již bylo řečeno výše, soubor otázek do polostrukturovaných rozhovorů zahrnoval i tzv. doplňující otázky. V případě praktického provádění rozhovorů s účastníky výzkumu tyto otázky sloužily jako tzv. náhradní za již zmiňované otázky hlavní nebo byly použity v případě, že se v průběhu rozhovoru naskytla situace pro vytěžení více informací za použití právě těchto doplňujících otázek. Výsledná podoba samotných rozhovorů s účastníky tak ve všech případech probíhala individuálněji než předchozí rozhovory a pokládané otázky se s přihlédnutím k tzv. hlavní struktuře často měnily v závislosti na povaze rozhovoru. Jinak bylo pracováno s otázkami při průběhu hromadného rozhovoru ve skupinách (R1 a R2, poté ve skupině s R3-R6) a poté s jednotlivci (jako v případě R7, R8, R9). Zcela odlišně pak byla analyzována výpověď R10, kde byl na základě vlastní žádosti od vypovídajícího předložen souvislý text, který odrážel strukturu otázek, předložených pro rozhovor.

- *Pokud jste knihovnu nenavštěvovali častěji nebo pravidelně, z jakého důvodu?*

- *Navštěvovali jste knihovnu sami nebo s doprovodem? (rodiče, sourozenci, kamarádi, spolužáci)*
- *Jakou roli měly ve Vašem čtení knihy z knihovny?*
- *Kupovali jste si knihy více nebo méně než půjčovali v knihovně?*
- *Vzpomenete si na 3 nejoblíbenější knihy, které jste kdy četli? (v minulosti)*
- *Jaké je Vaše nejoblíbenější místo, kde rádi čtete?*
- *Pokud byste měli označit v životě jedno období, které pro Vás bylo čtenářsky významné, jaké by to bylo?*
- *Kolik knih jste přečetli za jeden rok? (odhadem) Jaký počet to byl v porovnání se současností? (méně, více)*
- *Bylo v knihovně více knih? Objevily se v knihovně nové žánry, tituly, tematika?*
- *Změnil se Váš postoj ke čtení (využití volného času apod.)? Pokud ano, jak?*
- *Popište, jaký by na Vás působilo dojmem, kdyby se v knihovně začaly půjčovat knihy z minulosti. Jaký by to byl podle Vašeho názoru rozdíl oproti knihám v současnosti?*

4.2 Analýza rozhovorů

Cílem výzkumu bylo na základě odpovědí na polostrukturované otázky získat subjektivní vzhled a profil čtenářského zájmu uživatelů veřejných knihoven okresu Tachov v minulém století. Vybraný vzorek z větší části reprezentoval čtenáře menších obecních knihoven, ve zbylé části se jednalo o čtenářskou reflexi větších knihoven.³ Opět zdůrazněme, že dále předkládané výsledky a hypotézy nelze implikovat obecně na celou populaci čtenářů (i nečtenářů) okresu Tachov. Jedná se o výsek populace, jehož výpovědi v rámci výzkumu jsou zkresleny subjektivními postoji samotných účastníků.

Hodnocení výpovědí čtenářů ve vztahu k lidovým knihovnám lze rozdělit na tyto dílčí části: tzv. profilace pohledu na obecní knihovnu, označena jako „Profilace – knihovna“. Zahrnuje od-

³ Vývoj obecních lidových knihoven je v rámci druhé poloviny 20. století byl přiblížen již v teoretické části – jelikož se jednalo pouze o písemný materiál, častěji ve formě statistických výkazů a obdobně, nelze z něj tedy všeobecně usoudit, jaký vliv nebo jakým dojmem lidové knihovny působily na vývoj osobností čtenářů, což nám pomohou přiblížit právě následující analýzy.

povědi na otázky v sekcích *Profilace čtenářského zázemí – knihovna* a části sekce *Profilace čtenářského zájmu - knižní fond* a částečně i sekce *Profilace období 80.-90.léta (čtení, knihovna)*. „Profilace-knihovna“ je zaměřena na vzpomínky na knihovnu jako instituci (vybavení knihovny, knižní fond, nejvíce nebo na nejméně půjčované knihy apod.). „Profilace-kontext“ se snaží reflektovat samotné čtenářské návyky a obecné tzv. okolí; čtenářství v dětství, v rodině účastníků výzkumu, tvorba vlastní domácí knihovny (daty, koupě) a podobně. Reflektuje tak odpovědi na otázky v souvislosti s oddílem *Profilace čtenáře a Profilace čtenářského zájmu – knižní fond*.

	Společenský status	Nejvyšší dosažené vzdělání	Sociální zázemí (rodina)	Věkové rozmezí	Bydliště (současné)	Výpovědní čtenářské období (cca)
R1	důchodce	středoškolské	ano	60-70	v místě sídla knihovny (v obci od 50. let)	>1976
R2	důchodce	základní	ano	60-70	v místě sídla knihovny (v obci od 70. let)	>1968
R3	důchodce	základní	ano	70-80	v místě sídla knihovny (v obci od 2009)	>1950
R4	zaměstnan	středoškolské	ano	50-60	mimo sídlo knihovny (v obci od 1989)	>1980
R5	důchodce	středoškolské	ano	60-70	v místě sídla knihovny (v obci od 60. let)	>1960
R6	důchodce	středoškolské	ano	70-80	mimo sídlo knihovny (v obci od 60. let)	>1980
R7	zaměstnan	středoškolské	ano	40-50	v místě sídla knihovny	>1980
R8	zaměstnan	vysokoškolské	ne	40-50	v místě sídla knihovny	>1990
R9	zaměstnan	středoškolské	ano	40-50	mimo sídlo knihovny	>1985
R10	důchodce	nezjištěno	ano	80-90	v místě sídla knihovny	>1945

Tabulka 4.1: Profilace účastníků výzkumu

4.2.1 Knihovna 1

Úvodem poznamenejme, že se jedná o rozhovory provedené s účastníky výzkumu, kteří jsou kódováni jako R1 a R2. Jedná se o dvě ženy, čtenářky této konkrétní knihovny přibližně od konce 50. let (R2) a začátkem 70. let (R1). Těchto uvedených období se také týká jejich výpovědní období (příčemž R2 je obyvatelkou obce již od dětství, tedy od 60. let, R1 se do obce přistěhovala později v 70. letech). Obě účastnice výzkumu navštěvují knihovnu v současné době (a patří mezi základní jádro čtenářů). Celkové výpovědní období v rozhovorech zahrnovalo 60.-90. léta. Čtenářem této knihovny byl v dětství i účastník R8, ovšem tuto knihovnu navštěvoval jen velmi nepravidelně a jeho výpověď neposkytovala potřebou míru detailu. Jedná se o veřejnou obecní knihovnu v obci nad 400 obyvatel.

Profilace - knihovna

V případě R2 byl vztah ke knihám a ke knihovně v příslušné obci budován již od dětství (tj. mezi 10-12 rokem věku) a to z toho důvodu, že rodinný příslušník vykonával funkci knihovníka (účastnice chodila do knihovny pomáhat uklízet). Účastnice R1 knihovnu v místě bydliště začala navštěvovat až v dospělosti, poté, co už měla vlastní rodinu (tj. cca v rozmezí 30.-35. rokem věku). Z dětství a z dospívání si na četbu příliš nepamatuje, nejspíše veřejnou knihovnu nenavštěvovala. Obě respondentky si pamatují na četbu ve škole (i povinnou četbu). Avšak jestli tato čtenářská potřeba, spojená se školní docházkou, zahrnovala příležitost navštívit obecní knihovnu, nebylo z rozhovoru patrné.

Na místní lidovou knihovnu vzpomínaly účastnice v období, kdy sídlila v 60. letech v budově MNV a kde měla knihovna vyhrazenou jednu místnost. Popisovaly knihovnu jako „neútlunou“, malou místnost, která byla vybavena židlí, stolem pro knihovnici a regály s knihami, cit.: „Neútluný a temný - dřív to bylo takový... jedna barva... Zelená a modrá barva, jako hřbetů... A červená, pro politický knížky. Nevýrazná barva, ne jako dneska... to je dneska moc hezky barevný.“ Kromě nástěnek, kam se vylepovaly výstřižky z novin, se v knihovně jiná výzdoba nenacházela. „Je pravda, že nástěnky se musely dělat. Ale jako, koukli jsme na ně, ale ne že by to člověk nějak vnímal.“ Ohledně literatury, která v knihovně byla k dispozici, účastníci výzkumu vypověděli, že dle jejich dojmu převládala tzv. politická literatura; díla (překladová) od

ruských nebo maďarských autorů a díla česká (především bylo poukazováno na díla spisovatelky Vlasty Javořické a tituly z nakladatelství Československý spisovatel v edici *Klíč* atd.), cit.: „No ono taky tolik knih nebylo, vždyť ta literatura byla taková, no, ruská, pár českých a možná ještě z nějakých těch socialistických... jako států.“ Dle výpovědí si účastnice R1 a R2 tzv. politické svazky nepůjčovaly a nečetly je (ovšem z rozhovoru vyplynulo, že knihovnu navštěvoval čtenář, který si tyto tituly půjčoval).

Účastnice hodnotily, že si všeobecně lidé knihy více kupovali, než půjčovali z obecní knihovny (R2 uváděla příklad, že i knihovnice místní knihovny si nejvíce kupovala milostné romány do domácí knihovny, *Večery pod lampou*, rodokapsy, cit.: „...naše máma pak objednávala, tyhle knížky, tak nebylo... I když jsou to braky, ta Javořická, ale nebyl ani ten blbej brak k sehnání.“). Pokud se stávalo, že knihy nebyly vráceny do knihovny, bylo to častěji od dětských čtenářů. Knihovna měla otevřeno dle výpovědí jednou do týdne. Výpůjčky z knihovny byly tzv. doplňují k četbě, která byla k dispozici v domácí knihovně⁴ (mimo knížek dětských, které v domácnosti byly méně, takže byly půjčovány ve veřejné knihovně). V místní knihovně si tyto čtenářky nejvíce půjčovaly detektivky, milostné romány, knihy s narativem z lékařského (nemocničního) prostředí apod. Jak již bylo řečeno výše, politickou literaturu si půjčovali tehdy starší čtenáři, generace účastnic si tyto tituly si nepůjčovaly. Tento nezájem o politickou literaturu však kvůli dostupnosti nezahrnoval překladová díla ruských a jiných autorů; půjčovány však byly též jen výjimečně, cit. „(...) tenkrát, když jsme byli mladší, tak jsme věřili tomu, co tam je, že je to pravda, nebo že se to stalo, že se to zakládá na pravdě (...) tou knížkou se neopovrhovalo, i když na ty politický to nás ani nenapadlo sahat...knížka mě má odreagovat, ne aby mě rozčílila.“ Pro doplnění lze také uvést, že čtenářky oceňovaly v místní lidové knihovně možnost tzv. volného výběru knih (ve výpovědi R1 zmiňovala, že nutnost žádat o knihy uložené ve skladu mimo výpůjční haly městské knihovny, kterou též později navštěvovala, nebyla vyhovující).

Obě čtenářky, při zpětném hodnocení, zaznamenaly v 90. letech výrazný posun a změnu ve stavu knižního fondu (a knihovny)⁵, dle jejich slov „k lepšímu“: literatura byla dle výběru přijatelnější, líbivější (zmiňovaly se o obnově a rozšíření četby v knihovně o historické romány, populárně naučné publikace apod.). O výběru knih v knihovním fondu dále vypovídala čtenářka

⁴ „Silní čtenáři s počtem vlastních knih nevystačí a hledají přístup ke knihám z dalších zdrojů“ (Horálková, 2020, s. 21).

⁵ Knihovna se ještě během 70. let stěhovala z budovy MNV do Kulturního domu v obci, kde sídlí do současnosti - pozn. řešitele

R1: „...Navíc ti čeští spisovatelé, to bylo probraný, jestli tam můžou být nebo nemůžou... i když potom si vzpomínám, že postupem času, jak to trvalo dlouho, když pak byla knihovna třeba i tady (v budově kulturního domu - pozn. řešitele), tak se ukázalo, že třeba Javořická toho napsala hodně a ono dřív jich tam bylo jenom pár. A pak teprve postupně po tý revoluci, po 1989, tak říkajíc, vylézaly ven ty knížky víc a víc, protože jestli byly někde zamčený nebo co...“ Na tzv. „původní“ knihovnu vzpomínají pouze s nostalgií, nejspíše by literaturu z minulosti již nečetly, cit.: „Ale bylo by lepší kdyby se to nevrátilo... tohle (současný stav) je lepší.“

Profilace - kontext

Postoj k četbě v domácnosti se měnil v souvislosti se sociálním zázemím účastnic výzkumu (rodiny původní a poté rodiny vlastní). Obecně se četba⁶ v dětství účastnic vnímala jako tzv. ztráta času (byla upřednostňována práce v domácnosti před četbou, R2 četla se svými sourozenci často tajně). Častěji to byly ženy, kdo v obou případech v domácnosti četly, cit.: „Naše máma ta četla hodně, ta u vaření, ta četla furt, až moc. Nic nedělala, jenom četla. A táta, ten nečet, ne, ten ne. Ale jenom my holky jsme četli taky hodně. A taky nám to zůstalo celej život.“ V rodině R1 četla jen ona sama se svými sourozenci od dětství (rodiče nikoliv), knihy dostávala jako stejně jako R2 darem (Vánoce, narozeniny).

Při dotazech na doplňující otázky v rozhovoru účastnice například vypověděly, že průměrně si v minulosti půjčovaly 2 knihy na 14 dní (v současnosti to je více). Mezi nejoblíbenější tzv. čtenářské období patřila současnost; především pro dostupnost tzv. novinek v knižním fondu (což v pozorování s minulostí bylo spíše výjimečné, proto si čtenářky knihy více kupovaly, pokud se jednalo o knihy nově vydané). Dle názoru ovšem se „dnes“ čte obecně méně, protože lidé tráví čas jinými aktivitami. Zároveň ohledně prostředí, nejvhodnějším pro čtení označovaly buď kterékoliv místo (R2) a v kteroukoliv denní dobu nebo klidné prostředí (R1), po ránu, v tichu.

---

⁶Pojem: četba - aktivita, která vykazuje vlastní vnitřní zákonitosti a ze které je patrná nějaká intence, plánovitost, hodnotový vztah ke knihám a jejich výběru. (Trávníček, 2014, s. 42-43)

4.2.2 Knihovna 2

Úvodem poznamenejme, že se jedná o rozhovory provedené s účastníky výzkumu, kteří jsou kódováni jako R3-R6. Jedná se o čtyři ženy, čtenářky místní knihovny přibližně od konce od 50. let a 60. let (R6, R5), zbylé účastnice se v obci, kde knihovna sídlí, zdržují od roku 2009 (R3) a od roku 1989 (R4). Všechny účastnice výzkumu jsou čtenářkami místní knihovny v současnosti (jedna pracuje jako knihovnice). Celkové výpovědní období v rozhovorech zahrnovalo 50.-90. léta minulého století. Jedná se o obecní knihovnu v obci s počtem obyvatel nad 1 300.

Profilace - knihovna

V souvislosti s prvními vzpomínkami na knihovnu, jsou některé asociovány s dětstvím a se školní docházkou; tedy nejspíše proto, že knihovna byla dle výpovědí v budově školy (alespoň zpočátku své existence). Jiné první vzpomínky na místní knihovnu se pojí se zaměstnáním (jako v případě R3) nebo z let, kdy knihovnu navštěvovala rodina dotyčné respondentky (R5; cit.: „Já jsem tu už od roku 76, ale v té době jsem už měla děti, takže nějaká knihovna mě v tu chvíli nezajímala, to, co si pamatuju, tak byla knihovna na obecním úřadě, tady, jak jsme v místnosti.“). Čtenářky si vybavovaly knihovnu jako jednu místnost s regály, cit.: „Vypadá pořád stejně. Ta jedna místnost. Tam se toho moc změnit nedá, jedine tak regály.“ (více detailů uvedeno ve výpovědi nebylo uvedeno). Knihovna byla otevřena jednou týdně, pravidelně. Jelikož se pojila knihovna s budovou školy, čtenářky vzpomínaly na půjčování především školní četby.⁷ Knihovna byla z jejich strany navštěvována jen pro půjčování knih; vycházelo to z motivace, že kupování knih bylo finančně náročné nebo nedostupné (nebyly tolik vydávány a knihy byly dostávány darem – jako vánoční dárek od rodičů a prarodičů nebo za odměnu).

Nejčastěji byly v knihovně čtenářkami půjčovány detektivky, literatura z lékařského prostředí a také nejčastěji se ve výpovědích všech čtyř účastnic objevuje zmínka o oblíbenosti četby s tematickou tzv. pohraniční stráž (strážci hranic; cit. R3: „U mě se ta hraničářská objevuje asi proto, že mi připomíná dětství.“), válečné romány podle skutečné události, pohádky, „westernovky“, rodokapsy a milostné romány.

---

⁷Smyslem povinné četby bylo také osvojení si interpretace a rozborů textů, uměleckých stylů a slovní zásoby (Horálková, 2020, s. 24).

Knihovní fond (nejen v 80.-90. letech) účastnice rozhovoru hodnotily jako nedostatkový ohledně zahraničních autorů – převládala tzv. ruská literatura (v překladech) a politická literatura (které nebyla ze strany účastníků čtena), cit. R3: „Tak knížky... tak tam byla jediná pravda. A taky jediná vydávaná pravda. Nikdo se tam neosočoval. Kdo napsal knížku jinak, tak to muselo vyjít tajně. To že to tak bylo, jsme se dozvěděli až později, nebyli jsme žádní politici, takže...“ Další respondentka například vyzdvihovala přístupnost knih ve více svazcích - například více exemplářů povinné literatury, cit. R4: „... a my mladší, my jsme to ani tolik nevěděli, nějakou tu nasáklost politickou, nám to bylo jedno. My jsme to brali, že to tak je a když to byla povinná četba, tak se to má přečíst a že to tak prostě je.“ Dále vzpomínaly na vedení svých osobních čtenářských deníků (většinou ovšem spojené s povinnou četbou ve škole, cit.: „To se taky číst dalo, ale v těch letech byla pro mě tak nasáklá, že jsem ji nechtěla číst, protože se mi to nelíbilo.“)

Pro zhodnocení se vzhledem k sociálním statutům odehrávaly okamžiky 80.-90. let v době, kdy se čtenářky věnovaly rodině a „(...) Je pravda, že dneska si neumím představit, že bych si nelehla a něco si nepřečetla... to jako dřív nešlo, když byli děti malí, to člověk neměl čas.“ Obecně vypověděly, že změny v knihovně (v knižním fondu) nebyly tak výrazné, aby je více zaznamenaly (tedy v roce 1989 a se začátkem 90. let), cit.: „Určitě se vyhazovaly ty manifesty a spisy komunistický, ale jinak ne. Možná jo, možná se to změnilo, ale nijak jsme to nevnímali.“ Jediné, co bylo podle výpovědí tzv. jiné, bylo odebrání spisů marxismu-leninismu z knihovního fondu. Ve výpovědích ohledně vývoje knih a literatury po roce 1989 se respondentky shodly na faktu, že více vnímají rozšířený výskyt témat sexu, násilí a kriminality – jak v knižním, tak v televizních nebo rozhlasových médiích, cit. R4: „dřív asi to tam taky bylo, tohle téma, ale ne v takové míře. Nebylo to tam tak jako vulgárně, surově.“

Shodně odpovídaly čtenářky na otázky ohledně významu knihovny a čtení. Čtení vnímají jako činnost, díky které dospějí ke znalostem a zkušenostem, ale také je prostředkem relaxu, zábavy a odpočinku, cit. R4: „Nečtu nic náročného, čtu, aby se mi to líbilo. Nechci číst ošklivé věci... myslím, že toho už bylo dost v životě.“ Ohledně existence knihovny v obci je nejvíce vypovídající následující citát: „Neumím si představit, že by knihovny nebyly.“ Podobně to vnímaly i ostatní účastnice; knihovna pro ně měla – a má – jako instituce velký význam.

Profilace - kontext

U všech čtyř čtenářek se v domácnosti vyskytuje osobní knihovna. R5 například uvedla, že v dětství osobní knihovnu v domácnosti neměla, proto si ji založila až v dospělosti se svou vlastní rodinou (impulzem byly návštěvy obecní knihovny). Při nabývání fondu do této osobní knihovny (jak bylo zmíněno výše) hrály významnou roli dary (knihy jako dar k narozeninám, svátkům, k Vánocům apod.). Nakupování knih bylo v minulosti dle výpovědí méně časté a také fond v knihovně fungoval jako tzv. inspirace. V rodinách čtenářek často četly více ženy než muži (otec od rodiny četl pouze v rodině R4 a v původní rodině čtenářky R5, kde ovšem naopak nečetla matka). Ve vlastních rodinách čtenářek se čtenářství⁸ trvale zachovalo pouze u rodičů – děti četly jen když musely (v rámci literární výchovy ve škole).

---

⁸Pojem: čtenářství – sociokulturní návyk, cílené pěstování čtení. (Trávníček, 2017, s. 22)

4.2.3 Knihovna 3

Úvodem poznamenejme, že se jedná o rozhovory provedené s účastníky výzkumu, kteří jsou kódováni jako R7, R8 a R10. Jedná se o dvě ženy a jednoho muže. Současnými čtenáři této místní knihovny je jen R7 (R8 knihovnu již nenavštěvuje a R9 je registrována v jiné knihovně, v Knihovně 4). Výpovědní období se u těchto osob lišilo; u R10 se jedná o období přibližně od 50. let do 70. let, u R8 se jedná o období mezi 80. a 90. lety, u R7 se jedná o období 90. let. Celkové výpovědní období v rozhovorech zahrnovalo 50.-90. léta. Jedná se o knihovnu ve městě nad 13 000 obyvatel.

Profilace - knihovna

Pro doplnění uveďme, že tuto knihovnu navštěvovala čtenářka R10, a to v převážně v dětství, a to v rozmezí 50.-60. let za účelem doplnění četby ze své vlastní knihovny (se zaměřením na dobrodružnou literaturu, romány apod.), cit.: „...tam jsem si mohla vybrat podle svého vkusu z určité většího množství knih, než jsem měla doma...“ Nespecifikovala ovšem svůj výběr knih, které si půjčovala, pouze shrnula, že, cituji: „poučení i zábavu jsem mohla čerpat opravdu z kteréhokoliv příběhu. Dala jsem ale i na doporučení přátel a knihovnice, a málokdy jsem byla zklamaná.“ Tato výpověď je vzhledem k výpovědnímu rozsahu ve výzkumném vzorku ojedinělá tím, že poukazuje na situaci knihoven v období kolem roku 1945 na okrese, cit.: „První z nich (knihovny) si ani nepamatuji – buď nestály za mnoho nebo je přehlušily válečné neustálé návštěvy krytu a strach z padajících bomb.“

Pokud se jednalo o zbylou část účastníků (R7 a R8), svou aktivní činnost a návštěvnost knihovny si spojovali s dětstvím a s dospíváním. Pro R8 byla knihovna místem, kam chodil s kamarády a spolužáky, ve volném čase po škole (v dětství navštěvoval tento čtenář i knihovnu označenou jako Knihovna 1, ovšem jeho výpověď nebyla příliš obsáhlá na detailní popis, cit.: „No vím, že jsem tam chodil. Ale jak to tam vypadalo, co tam bylo, nebo co jsem si jako malý půjčoval, tedy pokud to bylo tady ve vsi, to nevím, to si moc nepamatuju.“). Druhá účastnice si svou první vzpomínku na veřejnou knihovnu vybavovala společně se školní exkurzí do této instituce. V dospělosti (tedy po 18. roku věku) navštěvovala knihovnu jen čtenářka R7. Respondenti R7 a R8 shodně uváděli, že podrobněji si obsah knižního fondu v veřejné knihovně

příliš nevybavovali (při dotazu na vybavení knihovny R7 uváděla, cit.: „(...) asi tam bylo dětský oddělení... pamatuju si poličky, kde byly časopisy, pamatuju si na křesílka, na stolečky, takový všechno starý, no...“). Nutno opět uvést, že knihovnu navštěvovali ve školním věku⁹: tedy nejčastějším důvodem návštěvy knihovny bylo získání povinné četby do školy, v ranném školním věku to byly pohádky nebo časopisy. Vybavují si oddělení pro dětské čtenáře (půjčovali si pohádky, knížky pro děti, knihy o přírodě, později dívčí časopisy apod.), oddělení, kde byla k dispozici povinná četba a oddělení s naučnou literaturou pro mládež a děti (kosmonautika, astronomie, fyzika, počítačové vědy).

Účastník R8 v rozhovoru uváděl vzpomínku na návštěvu knihovny spojenou s vyřazenými svazky, které byly dány tzv. „k rozebrání“ nebo k prodeji. Jednalo se tedy například o *Sebrané spisy* Karla Marxe a Bedřicha Engelse. Ohledně četby z 90. let si čtenář vybavoval spíše vzpomínky na povinnou četbu při školní docházce, cit.: „Tam jsem chodil pro povinnou literaturu, kde jinde se dala sehnat... To byla asi jediná beletrie, co jsem četl, protože jsem musel. To bylo strašné,“ která mu tematicky nevyhovovala a z výpovědi bylo patrné, že to, řekněme, posílilo jeho pozdější čtenářský zájem spíše o odbornou četbu. Podobnou vzpomínku ohledně nutnosti číst povinnou četbu uváděla i R7, avšak pouze jako konstatování, že tato literatura nebyla dle jejího vkusu, však postoj k beletrii nijak neovlivnila, cit.: „To jsem četla, protože jsem musela, snažila jsem se to přečíst, ale nebavilo mě to.“ Dle výpovědi právě této respondentky (R7) byla knihovna v 80. a 90. letech nezměněna; tedy nebyly provedeny změny knižního fondu, nebo jeho řazení (dle abecedy). R7 popisuje spíše změny ve správě knihovny, kdy byl její chod automatizován (počítače, elektronický katalog apod.).

Profilace - kontext

Jen R7 uváděla, že v domácnosti měli domácí knihovnu, četbě se věnovala z rodiny jen ona (rodiče nečetli). R8 v domácnosti v dětství knihovnu téměř neměl (jednalo se pouze o jednotliviny, cit.: „Jako malej? Žádný, asi. Tak dětský, ale žádnou dětskou knížku si nepamatuju. To jsem měl až potom, co jsem chodil do školy.“), nebyl na četbu v dospívání čas. Později si publikace, které byly v jeho osobním zájmu, čtenář spíše kupoval, než půjčoval ve veřejné

---

⁹ „Knihovny (...) měly za úkol prohloubit vztah dětí ke čtení a upevnit vztah mezi knihovnou a dětským čtenářem. (Horálková, 2020, s. 25)“

knihovně (zároveň místní veřejnou knihovnu již přestal navštěvovat, jakmile dostudoval v místě bydliště. V současné době je čtenářem knihovny, ovšem pravidelně ji nenavštěvuje a nevyužívá jejích služeb).

4.2.4 Knihovna 4

Úvodem poznamenejme, že se jedná o rozhovory provedené s účastníky výzkumu, kteří jsou kódováni jako R9 a R10. Jedná se o dvě ženy, v současné době obě čtenářky této konkrétní místní knihovny (jedna z nich vykovává povolání knihovnice). U R9 se jedná o výpovědní období mezi 80. a 90. lety, u R10 též (s výjimkou, která byla uváděna v předešlé výpovědi, tedy v zaměření se na místní knihovnu „Knihovna 3“). Celkové výpovědní období v rozhovorech zahrnovalo 50.-90. léta. Jedná se o veřejnou knihovnu v městě nad 4 000 obyvatel.

Profilace - knihovna

Účastnice výzkumu, která je jako dotazovaná kódována pod označením R10, je nejstarší pamětnicí z uvedeného výzkumného vzorku. Dle jejího specifického vyprávění (uvedeno v jejím autorském podání jako souvislá výpověď v textu - pozn. řešitele), uvádí, že v poválečném období (tj. přibližně v letech 1945-1948) si na existenci knihovny nepamatuje (ve vztahu k poválečným událostem, které čtenářka ve svém textu uváděla, je to z hlediska historického pohledu pochopitelné). Uváděla však, že v dětství si vzpomíná na své první knihy, které vlastnila v domácí knihovně. Kladný vztah k četbě a ke knihám je však patrný již od dětství, kde v příbězích v knihách čtenářka nacházela poučení a zábavu.

Čtenářka, která je ve výzkumu kódována jako R9, knihovnu v místě bydliště navštěvovala již do dětství, a to se svou babičkou. Návštěvy byly pravidelné – mezi její první vzpomínky na tuto knihovnu ovšem patří vzpomínka na nepřilíh útulnou a tmavou místnost (knihovna byla umístěna v budově místního zámku). Vliv na příjemné prostředí, které bylo z jejího pohledu vnímáno, měla spíše role knihovnice, která dodávala čtenářům i tzv. „čtivé knížky“, které byly umístěny ve skladu. Prostředí knihovny bylo doplněno o několik křesel k sezení, stolu pro knihovnici a regály. V době povinné školní docházky si čtenářka R9 nejvíce půjčovala dívčí romány a dobrodružné knížky (tzv. Verneovky). Zároveň cituji postoj čtenářky ke knihovně jako k instituci: „Já jsem měla ráda knížky už jako dítě, takže pro mě to byl takovej tajemnej prostor, kde si můžu toho spoustu načerpat právě z těch knížek.“ Do knihovny chodila se spolužáky (také do knihovny chodila se školou na exkurze) nebo s kamarády z okolí bydliště. Vzpomínala na existenci tzv. „ruské literatury“ v knihovně, která byla (cit.) „upřednostňována“

a byla to z větší části i povinná četba, cit.: „že to bylo takové už z donucení. Někdo tomu třeba propadl, že je má rád doteď. Ale pro mě to bylo dřív z donucení, většinou bichle, na 16cti leté dítě takový složitý.“

V období 80. a 90. let Knihovnu 4 účastnice výzkumu R9 nenavštěvovala (byla na studiích mimo sídlo knihovny, ve které je v současné době čtenářkou), ovšem vypověděla, že v 80. a 90. letech dle jejího mínění došlo především k navýšení nabízeného sortimentu ve veřejné knihovně. Knihy tzv. ze skladu, se dostaly opět do volného výběru – došlo i k vyřazování starších svazků (převážně tzv. ruských autorů) do sekce „Knihy za 1 Kč“. Kromě již staršího knižního fondu, tj. před rokem 1989, se do knihovny dostávaly i, cit.: „dřív asi zakázaní autoři, že se teď (nebo po tom roce) mohli už číst, že se tam ve fondu objevovali víc.“ V době 80. a 90. let měla čtenářka nejvíce zájem o tematiku tzv. literatury pro náctileté, kde se příběhy orientovaly na prostředí drogově závislých a podobně. S ohledem na zájem čtenářky o dívčí romány popisovala změnu, ke které došlo později v 90. letech – a to, že od určitého autora a žánru se ve fondu knihovny objevovalo i více děl než doposud.

Výpověď čtenářky R10 se poté v období 80. a 90. let nevztahovala již k této místní knihovně (registrovanou čtenářkou byla v jiné knihovně, též součástí této práce, označována jako Knihovna 3). Ke vzpomínkám na toto období lze z její výpovědi zařadit tento poznatek: „Po změně režimu to bylo ještě zřejmější, přibylo děl předtím vydávaných jen na západě.“ Pro doplnění dodejme, že čtenářka ve své výpovědi zmiňuje ještě jeden tzv. „fenomén“ po-listopadové literatury, který se již objevil v jiných rozhovorech s respondenty (konkrétně se jednalo o čtenáře z Knihovny 2): a to zvýšení naturalistického zobrazování sexuálních a milostných scén v literatuře, citují: „Osobně se mi zdá, že podrobný popis sexuálních zážitků zaujímá spisovatele daleko víc než ostatní problémy nebo příběhy a vývoj postav děje. Není však mým úkolem soudit, jestli je to v knihách to nejpodstatnější.“

Profilace - kontext

R9 uváděla, že kladný postoj ke čtení a ke knihám byl ovlivněn pozitivním vztahem ke čtení již v rodině (v rodině původní četli jak rodiče čtenářky, tak sourozenci). Zároveň v rodině (vlastní i v původní) byla domácí knihovna. Knihy se do tohoto domácího fondu dostávaly především

prostřednictvím darů (buď od rodičů nebo se knihy například objednávaly ze školy na základě propagačního materiálu *Klubu mladých čtenářů*). Tento domácí fond byl dle slov čtenářky doplňován i půjčováním si oblíbených titulů v knihovně (v případě R9 tzv. "Verneovky", povinná četba, která čtenářku bavila, i když raději měla literaturu tzv. vlastního výběru). Čtenářka R9 vypověděla, že nejlepším obdobím, kdy četla, byly jedny letní prázdniny, kdy byla na brigádě, kde si ve volných chvílích četla. V současné době (tedy v porovnání s obdobím, které je v práci zkoumáno), čte více knih (důvodem je, že již odpadá starost o děti v domácnosti). Svůj postoj ke čtení a ke knihovně čtenářka hodnotila velice kladně, cit.: „...Nedovedu si představit, že bych nečetla.... Pro mě je fajn, že si v knihovně můžu napůjčovat desítky knížek a nemusím si je kupovat. Já mám ráda takové ty psychothrillery a nedovedu si představit, že kdybych si je chtěla přečíst, že bych si je musela kupovat a že kdybych se k té knížce vrátila, když už vím, jak to skočí. Pro mě je knihovna velký plus.“

Pro závěrečné shrnutí postoje knihoven okresu na své čtenáře cituji z textové výpovědi čtenářky R10: „Na závěr musím napsat, že jsem byla a stále jsem knihovnám velmi vděčná celý dlouhý život a mohu doplnit, že tomu tak je i v posledním období. Děkuji za všechny krásné chvíle, které jsem s knihami nebo s jejich opatrovicemi zažila a přeji do dalších let jen to nejlepší.“

4.3 Shrnutí analýzy rozhovorů

Na základě informací, získaných v rámci polostrukturovaných rozhovorů, se počáteční kulturní odlišnost národnostních skupin nijak neprojevila. Až na některé markanty (například ohledně čtení v rodině, jak v původní rodině čtenáře, tak v následné vlastní rodině čtenáře nebo též v oblíbené tzv. literatury o strážních hranic v příkladech Knihovny 2) se lze přinejmenším částečně domnívat, že čtenářské zázemí, vztah ke knihám, ke čtení a ke knihovnám, byl sjednocen vlivem knihovní sítě okresu. Veřejné knihovny okresu, vybudované v 60. a 70. letech, se tak nejspíše nijak nelišily například od jiných veřejných knihoven dalších regionů (kde v počátku formování nedošlo k tak významným kulturním změnám). Očekávaný důraz na změny v knihovním fondu, spojené s tzv. revolučním rokem 1989 a následujícím obdobím, se také ve výpovědích výrazně neprojevil. Dle analyzovaných rozhovorů je možné odhadovat, že se změny odehrávaly buď velmi pomalu a postupně, že si jich běžný čtenář nepovšiml (tedy až na výjimky, například ohledně vyřazeného knižního fondu určeného k prodeji nebo k rozebrání) nebo nebyly pravděpodobně pro účastníky natolik významné, aby jim v souvislosti s knihovním fondem byl přikládán význam.

V tomto shrnutí se pokusíme analyzovat získané informace a výpovědi z rozhovorů jako celek, který by dle chronologického konceptu umožnil uceleně uspořádat vjemy a dojmy, které knihovny minulého století tzv. zanechaly v paměti svých čtenářů, tedy na příkladu námi vybraného výzkumného vzorku. Vzhledem k věkovému rozmezí a tzv. výpovědnímu rozsahu, ve kterém jednotliví čtenáři vzpomínali, se i v následujícím sledu pokusíme dodržet linii chronologického pojetí časových úseků; tedy pohled na lidové knihovny okresu od 50. do 90. let. Tato část bude zahrnovat všechny výpovědi, které se vztahují k tématu lidových knihoven (jejich vybavení, prostředí, knihovní fondy apod.) a bude v ní shrnuta i výzkumná část, a to vnímání knihoven tedy (nejen) v 80. a 90. letech minulého století (tedy výpovědní část označena v předchozí analýze jako „Profilace - knihovna“). V další části (podkapitola 1.3.2) nastíníme, jak již bylo zmíněno, socio-ekonomické prostředí čtenářů z našeho výzkumného vzorku, které reflektuje informace získané v části označené jako „Profilace – kontext“.

Níže uvedené shrnutí vychází z předchozích tabulek (viz 4.3 a 4.5) přiřazené k obdobím od 50. do 90. let minulého století. Časová posloupnost je zobrazena dále pak v tabulkách: 4.5 a

4.1. Ve výzkumném vzorku bylo sledováno též tzv. rodinné zázemí a období, od kdy čtenáři příslušnou knihovnu navštěvovali. Vzhledem k poválečným událostem, které byly zmiňovány v teoretické části této práce, se většina účastníků se svými rodinnými příslušníky přistěhovala na okres po roce 1945, tudíž byli považováni za potomky tzv. dosídlenců. Tabulka 4.5 tedy zrcadlí i tuto skutečnost, spjatou s rodinnou historií a demografickým určením – tedy pouze u účastníků, u kterých tato skutečnost v rozhovoru vyplynula.

4.3.1 Lidové knihovny okresu Tachov z pohledu jejich čtenářů v 50.-90. letech

Poválečné období na okrese Tachov v souvislosti se zakládáním knihoven bylo z počátku poznamenáno následky válečných událostí. Ze zápisů z obecních a městských kronik se dozvídáme, že první knihovní fondy lidových knihoven na Tachovsku tvořily převážně dary od místních nebo dosídlených obyvatel. Jakého druhu nebo tematiky tyto knihy byly, o tom nebylo možné dohledat žádné záznamy. Přesto výpověď čtenářky, která reflektovala ve svých vzpomínkách právě toto období tzv. malých dějin, uvádí, že knihovny vznikaly, ale jejich uživatelé zpočátku jejich zpřístupněné literatuře nejspíše nevěnovali pozornost, zvláště pak z důvodu poválečných událostí, kdy obnova nemovitého majetku a budování infrastruktury obcí byla primární záležitostí. Rozkvět knihoven jako kulturních institucí poté byl znatelnější až v pozdějších letech - například ke konci 50. let a se začátkem let 60. Tato situace nejen souvisela s politicko-právním pozadím, kdy byl uveden v platnost 2. knihovní zákon a začala se zakládat Jednotná soustava knihoven Československého státu. Právě toto období již bylo z pohledu obyvatel tehdejšího okresu Tachov a jejich knihovny významné tím, že se druhá generace (členové příchozích nebo jejich potomci) dostávala ke knihovnám prostřednictvím školní docházky, která jako jedna ze vzdělávacích institucí na literaturu zpřístupňovanou v knihovnách navazovala (tzv. povinnou četbou). Dětsí čtenáři a mládež se setkávali s literaturou a s knihami již v rodinách. To potvrdily výpovědi i ostatních účastníků výzkumu, každé věkové kategorie. Buď byla obecní lidová knihovna umístěna v budově školy, kde nahrazovala samotné knihovny školní. Kromě školní docházky tak prvním impulzem k návštěvě knihovny byla již známá literatura z tzv. domácích knihoven. U staršího výpovědního období, tj. mezi 50. a 60. lety, je uváděno, že čte-

náři nejdříve tvořili vlastní domácí knihovničky především s tematikou dětské literatury, a ta, když nebyla dostačující, protože se knihy dostávaly jen darem (dary k Vánocům, narozeninám, k svátku) nebo za odměnu, byla tzv. doplňována výpůjčkami z veřejné knihovny.

V 60. až 70. letech se neměnilo uživatelsky ani prostředí, kde knihovny, o kterých bylo v rozhovorech pojednáváno, sídlily. Většinou byly umístěny v budovách patřících provozovateli (tedy Místnímu národnímu výboru, později obecnímu úřadu) a také do přestěhování sídlily ve školách (Knihovna 2), výjimečně i na místním zámku. Z výpovědí dvou čtenářek lze nastínit, že ani vybavení nebylo (samozřejmě v porovnání se současnou podobou knihoven) příliš uživatelsky přívětivé: je popisováno jako neprostorné, neútulné, s absencí barev, bez výraznějších okrasných prvků (často to byly strohé místnosti jen s regály při stěnách, stolem pro knihovnici a s nástěnkou pro výstavky a plakátky). Tak jsou popisovány ještě v 70. letech knihovny v menších obcích (podobně jako v předchozí charakteristice je dle čtenářských vzpomínek vykreslována i Knihovna 2, též v malé obci okresu). V tomto časovém horizontu si čtenářky, které se účastnily výzkumu, půjčovaly ponejvíce krásnou literaturu (to koneckonců vyplývalo i z většiny statistických výkazů těchto obecních knihoven, kde výpůjčky krásné literatury, nebo-li beletrie, převažovaly nad výpůjčkami naučné literatury). V dětství se jednalo o knihy, které byly určeny jako povinná četba při školní docházce, ovšem po stránce volitelné četby se ve výpůjčkách čtenářů nejčastěji vyskytovaly české detektivky, literatura z lékařského prostředí, literatura z prostředí pohraniční a hraniční stráže, rodokapsy, romány, červená knihovna, krásná literatura s válečnou tematikou atd. Čtenáři si pamatují na tzv. politickou literaturu, o níž vypovídali, že se v knihovně, alespoň z jejich strany, nepůjčovala. Jistě ale byla výrazným prvkem a zaujímala značnou část knihovního fondu tehdejších knihoven, protože se stala téměř ve všech případech nejvíce upomínanou částí, pokud se odpovídalo na otázku tzv. „obsahu“ knihovního fondu. Čtenáři se shodovali na tom, že tento typ tzv. politické literatury, nevyhledávali - buď o ni nejevili zájem z toho důvodu, že kniha měla při čtení pobavit a odrelaxovat, což jako podmínku pro přečtení tato literatura nesplňovala, nebo jí nevěnovali pozornost z jiných důvodů (nezajímali se o politické dění). Další shody ohledně půjčovaného knihovního fondu panovaly v případě absence tzv. zahraničních autorů (tedy takové, které nepocházely jako překladová literatura od ruských, maďarských nebo jiných, tzv. prorežimních autorů). Pokud čtenářky chodily jako uživatelky do větší knihovny, uváděly, že v prostorách knihovny nejvíce

oceňovaly oddělení volného výběru, kde bylo možné vybírat si bez asistence knihovníka; tedy o něco méně si literaturu nechávaly na požádání přinést ze skladů nebo z depositů knihovny (pokud to bylo možné).

Místní knihovny z pohledu tehdejších dětských čtenářů (kteří se stali uživateli počátkem 80. let) nebyly tak konkrétní, jako v případě reflexe předchozích účastníků. Tito uživatelé měli první vzpomínky na veřejnou knihovnu (až na výjimku jedné větší městské knihovny) spojenou s neútulným prostředím, ovšem zároveň s tím poukazují na záslužnou práci knihovnic, které dojem z knihovny z pozdějšího pohledu tzv. „vylepšovaly“. I tito čtenáři si ve svém dětském a dospívajícím věku návštěvu knihovny spojují s povinnou četbou při školní docházce, kterou si opatřovali právě v místní knihovně. Liší se však jejich pojetí ve vnímání četby této povinné literatury: jedna čtenářka uváděla, že některé tituly si oblíbila, jiná, že tuto povinnou literaturu četla jen proto, že musela, ovšem výraznější oblibu v ní neshledala. Někteří ze zkušenosti s tímto nuceně předkládaným typem literatury získali negativní postoj (nebo v něm byli tímto vlivem spíše utvrzeni) k beletrii vůbec. Na druhou stranu jedna čtenářka uvedla, že jí osobně ovšem v tomto typu povinné literatury vyhovoval fakt, že byla v knihovně vždy k dostání; tedy že za rozdíl od ostatních typů literatury ve fondu tato byla dostupná ve vícero svazcích, komu tedy vyhovovala, byla k zapůjčení okamžitě. Tito věkově tzv. mladší účastníci výzkumu dále vypovídali, že s časovým odstupem, tedy v dospělosti od 18. roku věku, si knihy více kupovali, pokud to bylo více vyhovující (a stejně jako tzv. předchozí generace, měli v dětství nabývání knih spojené spíše s dary k Vánocům, k narozeninám, k svátku, pokud vůbec). Ovšem pro finančně náročnější stránku věci, tedy při pořizování knih koupí do vlastní knihovny, i tato generace v dospělosti a v dospívání spíše zůstávala u půjčování knih z knihovny (ze čtyř účastníků v tomto věkovém rozmezí to byli tři z nich). Kupování knih, které ne vždy je finančně komfortní, se projevilo i na motivaci pro stálé využívání knihoven jako institucí s literaturou (i v současnosti), což potvrzuje i fakt, že 9/10 účastníků navštěvují veřejnou knihovnu (obecní i městské) dodnes.

4.3.2 Čtenáři lidových knihoven okresu Tachov a jejich pohled na čtení obecně

V této podkapitole budou shrnuty informace, které se týkaly odpovědí na otázky v rozhovoru na téma tzv. čtenářského kontextu, tedy vycházejí z tabulky „Profilace – kontext“. Jak již bylo zmíněno výše, pojmem „kontext“ je v této práci myšleno obecně prostředí, v němž se účastníci výzkumu jako čtenáři nacházeli a současně nachází – zda tedy byla podpora ze strany původní rodiny v četbě, zda je podporována nebo udržována četba v současných rodinách účastníků a nebo jak souvisí výběr knih v knihovně s obecným vztahem ke čtení a ke knize, apod.

Souhrnně účastníci v rozhovorech vesměs jednotně uváděli, že v jejich původních rodinách četli vždy alespoň jeden z rodičů. Z celkového vzorku to byly 4 čtenáři, v jejichž původní domácnostech a rodinách rodiče nečetli vůbec nebo četli jen jeden z rodičů a to později, až v posledních letech. U generací, která reflektovala 60.-70. léta, bylo shodně uváděno, že pokud se v rodině četlo, byly to častěji ženy (pokud muži četli, byly to spíše noviny a časopisy než knihy; opět až na výjimky). U rodiny jedné ze čtenářek se čtení knih u dětí a mládeže považovalo dokonce za ztrátu času a nebylo podporováno; byla tedy upřednostňována práce a pomoc v domácnosti před četbou (tedy i přesto, že matka v rodině sama četla ve svém volném čase). Obecně, pokud v původní rodině byli sourozenci, četli společně. U účastníků výzkumu, kteří své výpovědi orientovaly na období 80. a 90. let (a kde tak reflektovali své dětství a první zkušenosti se čtením jako s aktivitou ve volném čase) se také čtení u rodičů ve dvou ze tří případů příliš nevyskytovalo (rodiče neměli na čtení čas nebo o četbu nejevili zájem). Návyk četby byl tak u těchto čtenářů spíše zprostředkovaný školní docházkou a četbou pohádek (i přesto, že samotné předčítání ze strany rodičů ani u jednoho z účastníků zmíněno nebylo, protože se jednalo o příliš ranné vzpomínky na čtení). V jednom případě účastnice uváděla, že ke čtení (a také ke čtení v knihovně) byla přivedena ze strany prarodiče. Jak již bylo zmíněno v části vztahující se ke vzpomínkám na knihovny nebo na určitou jednu místní lidovou knihovnu, velkou měrou se na čtení obecně u účastníků podílel výskyt tzv. domácích knihoven, kde se vztah ke knihám a k četbě budoval původně. Získávání knih bylo též synchronní; dělo se tak nejprve skrze dary (významné příležitosti) a později ve vyšším věku účastníků, se domácí knihovna rozšiřovala prostřednictvím nákupů (u většiny se jednalo o nákup rodokapsů,

milostných románů, sešitových příběhů). U každého z účastníků se v domácnosti (buď v původní rodině nebo poté již ve vlastní) vyskytovala domácí knihovna. Často se mezi touto knihovnou a knihovnou veřejnou projevoval symbiotický vztah ve smyslu, že knihy z domácí knihovny byly později rozšiřovány o půjčované knihy z knihovny, nebo naopak; knihy v knihovně později plnily roli inspirací toho, co si čtenář opatřil do své vlastní knihovny. Tento vztah byl patrný napříč generacemi; jak u starších tak u mladších účastníků coby čtenářů byly v knihovně půjčovány především dětské knížky, kterých nebylo v domácnosti dostatek, v dospělosti sloužilo půjčování v knihovně jako náhrada za finančně náročné kupování knih, které by se tzv. přečetly pouze jednou a poté už nikdy (myšlena především krásná literatura, beletrie). U čtenářů, kteří vypovídali i za období 60. a 70. let, se u nabývání knih do vlastní knihovny jednalo o tzv. časopisy a rodokapsy, milostné romány a tzv. červenou knihovnu (která byla více kupována než půjčována v knihovně). Jiný postoj k nákupu knih do vlastního fondu zaujal čtenář R8, který se zaměřoval spíše na naučnou literaturu, kterou si v knihovně nepůjčoval, ale pořizoval do vlastní domácí knihovny. Zároveň lze poznamenat, že na základě výpovědí z rozhovorů vyplynulo, že mezi oblíbená témata čtených knih patřily milostné romány, detektivky, thrillery, dobrodružná literatura a podobně.

U vlastních rodin, které čtenářky zakládaly, se opět situace lišila – pokud na četbu z rodinných důvodů měly čas, vztah k literatuře a ke čtení u jejich potomků byl shrnut do věty: „čtou, jen když musí“ - kromě tedy čtení v dětství a též v rámci povinné školní docházky generace následující podle slov dvou čtenářek o četbu knih nejeví příliš zájem. V souvislosti s tzv. povinnou školní docházkou se informace od účastníků opakují; z dob školní docházky a čtení v rámci školního vzdělávání si například vybavují vedení svých čtenářských deníků (jak generace z let 60. a 70. tak pozdější, v 80. a 90. letech).

Literatura, zmíněná v rozhovorech (výpovědní období 50. let):

- Dumas: Tři mušketýři
- Verne: Patnáctiletý kapitán
- Brontë: Sirotek lowoodský

Literatura, zmíněná v rozhovorech (výpovědní období 60.-70. let):

- Gajdar: Čuk a Gek
- Sigsgaard: Míťa sám na světě
- Stýblová: Skalpel, prosím
- Blažková: Společnice pro sebevraždu
- Polevoj: Příběh opravdového člověka
- Gajdar: Timur a jeho parta
- Baar: Hanýžka a Martínek
- Javořická: Bez lásky
- Bass: Cirkus Humberto
- Chandner: Třikrát Phil Marlowe
- Mahmoody: Bez dcerky neodejdu
- John: Memento
- Háj: Školák Kája Mařík
- May: Vinnetou

Literatura, zmíněná v rozhovorech (výpovědní období 80.-90. let):

- Nosov: Neználek na Měsíci
- Sekora: Knížka Ferdy Mravence
- Hermann: My děti ze stanice Zoo
- Sheldon: Hvězdy svítí z výšky
- Brown: V žáru lásky
- Roberts: Nebe plné lásky
- Remarque: Na západní frontě klid
- Novelli: Můj první počítač
- Karnauchova: Krása nesmírná
- Lindgren: Děti z Bullerbynu
- Čtvrtek: Rumcajs
- Nosov: Neználek
- Rolland: Petr a Lucie
- Otčenášek: Julie a tma
- Letectví a kosmonautika (časopis)
- Musil: Muž bez vlastností
- Kloboučník: Kubíčková kráva
- Baar: Jan Cimbura
- Verne: Dvacetisíc mil pod mořem
- Říha: O letadélku Káněti
- Rudolf: Metráček
- Hugo: Bídničci I., II.
- John: Džínový svět
- Hermann: My děti ze stanice Zoo

Z rozhovorů provedených se čtenáři byl zjištěn následný výčet literárních titulů (4.3.2), které ve výpovědích čtenářů zazněly. V seznamu níže jsou rozdělena podle subjektivního označení, které jim čtenáři během výpovědi přidělili, tedy na díla tzv. oblíbená a tzv. neoblíbená. Oblíbená díla jsou rozdělena dle čtenářů jednotlivých knihoven (žlutá, zelená, modrá a fialová tabulka), neoblíbené knihy jsou souhrnně pro všechny knihovny (červená tabulka). Poznamenáme, že některé tituly, jež (nezávisle na jakýchkoliv vnějších podnětech ze strany dotazovatele nebo spoluúčastníků v průběhu rozhovorů) účastníci ve výpovědích poznamenali nebo uvedli jako *oblíbené*, byly zpětně dohledány v archivních materiálech, jako předměty besed a přednášek, které měly knihovny organizovat: jednalo se konkrétně o materiály metodického oddělení pro práci s dětskými čtenáři a s představenými náměty na čtenářskou soutěž nebo besedu (viz 3.4.1). Metodické listy k besedám pořádaných v rámci práce se čtenářem (diskuze nad přečtenou knihovnou apod.); dle dochovaných archivních materiálů se jednalo například o literární besedy na téma děl jako byly *Timur a jeho parta*, *O letadélku Káněti* nebo *Čuk a Gek* nebo nad tématem *Závislost - příběhy z literatury*. Metodický materiál byl samotný nedatován, tudíž u něj nelze určit časovou shodu (například oblíbenost literatury pro mladistvé s tématem závislosti a drog se objevila ve výpovědi R9 (Knihovna 4), vzpomínky na zbylé literární tituly jsou zmíněny u starší generace, například u R2 a R1 (Knihovna 1). Otázky v rozhovoru k tématu besed a přednášek v rámci tohoto výzkumu směřovány nebyly, účastníci se o tom též svévolně nezmínili. Zároveň se tematicky u tzv. starší generace jedná o ne zcela nespecifický výběr literatury; koherence v případě oblíbenosti detektivek, dobrodružných nebo milostných románů a literatury podobné rodokapsům, románovým sešitům jako byly například „Večery pod lampou“, je v tomto smyslu velice výrazná a patrná (stejně tak v případě využívání k získání této četby z fondů knihoven nebo poté do vlastních fondů, získané koupí). Až na několik výjimek tzv. mladší generace, která byla nucena číst literaturu v rámci četby v literární výchově, se tato volitelná četba orientuje výhradně (tedy až na výjimku jednoho účastníka) na oddechové typy žánrů. Zda se jedná o důsledek cíleně stavěných a budovaných knihovných fondů veřejných knihoven (které tedy byly omezeny na typy zmíněné literatury a také na literaturu tzv. politickou, tedy k jiným svazkům a k jiným typům četby tedy prakticky nebyl přístup, tudíž nemohla být ze strany účastníků čtena a tedy zmíněna v rozhovorech?), lze pouze odhadovat. Zároveň ovšem v tzv. masovém rozšíření těchto typů literatury v lidových knihovnách okresu

Tachov, jak již bylo naznačeno, došlo k jistému vymezení (a jistě ke sjednocení) knižní kultury jednotlivých, v poválečných letech ještě patrných, kulturních rozdílů. Příklady v rozhovorech zmiňovaných oblíbených a neoblíbených literárních titulů tak reprezentují obecně rozšířenou skladbu literatury, která ve svém důsledku zcela zamezila projevu kauzálních prvků dříve různorodého kulturního (a čtenářského) vymezení (jak s ohledem na národnostní pestrost, která zde byla statisticky patrná v poválečných letech, tak na homogenní národnostní určení, jež na okrese bylo patrné před začátkem druhé světové války). Sjednocení čtenářského zájmu a též sjednocení jakéhokoliv kulturního zázemí bylo tedy patrné již u starších účastníků výzkumu a u mladší generace (tedy u účastníků 40+) již nebyly ani náznaky vzpomínek na jiné než zažité čtenářské zázemí, knihovní fondy a literaturu.

„Oblíbené“ knihy (Knihovna 1)

- GAJDAR, Arkadij Petrovič. *Čuk a Gek*. Praha: SPN, 1959. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:ce7577a0-e927-11e6-8010-005056827e51>
- SIGSGAARD, Jens. *Míťa sám na světě: pro nejmenší*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1964. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:a7cbf930-e19b-11e3-b110-005056827e51>
- ŠMAHELOVÁ, Helena. *Dora na cestách*. Praha: Albatros, 1979. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:6c0f7b80-412b-11e3-ad8c-005056827e52>
- *Večery pod lampou: Týdeník pro ženy*. Praha: IŽ, 1991-2000. ISSN 0862-8858. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:ef357a90-125f-11e4-8c14-5ef3fc9bb22f>
- STÝBLOVÁ, Valja a VÁVRA, Zdeněk. *Skalpel, prosím*. Praha: Československý spisovatel, 1987. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:835df8e0-ef67-11e2-9923-005056827e52>
- STÝBLOVÁ, Valja. *Až bude padat hvězda*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1966. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:e13b0d60-1541-11e6-ae73-005056827e51>
- BLAŽKOVÁ, Marie. *Společnice pro sebevraždu*. Třebíč: Akcent, 2010. ISBN 978-80-7268-692-6. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:06730450-36ab-11ea-92f5-005056827e52>
- POLEVOJ, Boris Nikolajevič a HEŘMANOVÁ, Julie. *Příběh opravdového člověka*. Praha: Lidové nakladatelství, 1984. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:f43c84b0-1d55-11e4-8e0d-005056827e51>
- GAJDAR, Arkadij Petrovič, VRBOVÁ, Hana a LHOTÁK, Kamil. *Ti-mur a jeho parta*. Praha: Lidové nakladatelství, 1977. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:511e7610-5340-11e3-ac69-005056827e51>
- BAAR, Jindřich Šimon a ŠTEFÁNKOVÁ, Jana. *Hanýžka a Martínek*. Praha: Albatros, 1972. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:00ed1340-31b7-11e3-8d9d-005056827e51>
- JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Bez lásky*. Praha: Československý spisovatel, 1992. ISBN 80-202-0387-7. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:843c0530-de42-11e2-9923-005056827e52>

„Oblíbené“ knihy (Knihovna 2) - část 1

- Hannah, Kristin. *Slavík*. Překlad Klára Šumová. Vydání první. Praha: Argo, 2016. 460 stran. ISBN 978-80-257-1774-5.
- BASS, Eduard a KOCOUREK, Vítězslav. *Cirkus Humberto*. Praha: Československý spisovatel, 1964. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:3dee2510-b4be-11e3-9d7d-005056827e51>
- CHANDLER, Raymond et al. *Tříkrát Phil Marlowe*. Praha: Odeon, 1967. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:1cdee4e0-be10-11e2-b6da-005056827e52>
- GARDNER, Erle Stanley a BARTL, Otakar. *Perry Masson a paličatá slečna*. Praha: Naše vojsko, 1994. ISBN 80-206-0445-6. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:d84ccdc0-0d57-11eb-9e0f-005056827e51>
- MAHMOODY, Betty a HOFFER, William. *Bez dcerky neodejdu*. Bratislava: Ikar, 1992. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:1aff1500-c536-11e7-bfaa-005056827e52>
- NOSOV, Nikolaj Nikolajevič. *Neználek na Měsíci*. Praha: Lidové nakladatelství, 1979. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:1c5d9800-6184-11e3-ac69-005056827e51>
- SEKORA, Ondřej. *Knížka Ferdy Mravence: (Ferda Mravenec, Ferda Mravenec v cizích službách, Ferda v mraveništi) : četba pro žáky základních škol*. Praha: Albatros, 1987. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:d6c6dbb0-a072-11e4-94a8-005056827e51>
- JOHN, Radek. *Memento*. Praha: Československý spisovatel, 1989. ISBN 80-202-0040-1. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:de7e5be0-4e0a-11e4-ab76-005056827e51>
- F., Christiane, HERMANN, Kai, RIECK, Horst a SOUKUPOVÁ, Zuzana. *My děti ze stanice ZOO*. Ostrava: OLDAG, 1995. ISBN 80-85954-07-9. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:ed47cea0-d544-11ea-9c41-005056827e52>

„Oblíbené“ knihy (Knihovna 2) - část 2

- REMARQUE, Erich Maria. *Na západní frontě klid: Cesta zpátky*. Praha: Odeon, 1973. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:480c81d0-0596-11e4-89c6-005056827e51>
- HÁJ, Felix. *Školák Kája Mařík*. Praha: TJ Bohemians, 1990-1991. ISBN 80-900100-1-6. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:90178a10-9210-11e2-9a9f-005056827e51>
- MAY, Karl. *Vinnetou*. Praha: Albatros, 1976. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:be44be30-a291-11e2-9a9f-005056827e51>
- SHELDON, Sidney. *Hvězdy svítí z výšky*. V Praze: Knižní klub, 1994. ISBN 80-85634-89-9. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:c6aaf110-b5b0-11e3-9d7d-005056827e51>
- BROWN, Sandra a ŠVEJDA, Michal. *V žáru lásky*. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 1999. ISBN 80-242-0100-3. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:fc3f0320-02bd-11e4-89c6-005056827e51>
- ROBERTS, Nora a KLŮFOVÁ, Petra. *Nebe mé lásky*. Frýdek-Místek: Alpress, 1997. ISBN 80-7218-066-5. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:2f2ea3d0-251a-11e3-a5bb-005056827e52>

„Oblíbené“ knihy (Knihovna 3)

- NOVELLI, Luca. *Můj první počítač*. Praha: Albatros, 1988. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:63da2280-abd5-11e2-8b87-005056827e51>
- KARNAUCHOVA, Irina Valer'janovna, FIALA, Václav a PSŮTKOVÁ, Zdeňka. *Krása nesmírná*. Praha: Lidové nakladatelství, 1981. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:3d94a9f0-4e0a-11e4-8f26-005056827e52>
- LINDGREN, Astrid, MENCÁK, Břetislav a ZMATLÍKOVÁ, Helena. *Děti z Bullerbynu*. Praha: Albatros, 2002. ISBN 80-00-01011-9. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:e83afe90-2819-11e2-a433-005056827e52>
- ČTVRTEK, Václav a PILAŘ, Radek. *Rumcajs*. Praha: Albatros, 1987. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:f4ac5110-3b9d-11eb-b577-005056827e52>
- NOSOV, Nikolaj Nikolajevič, ZÁPAL, Jaromír a ŠŤASTNÁ, Marie. *Neználek ve Slunečném městě*. Praha: Lidové nakladatelství, 1986. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:4a337880-d8ef-11e7-bbbb-005056827e51>
- ROLLAND, Romain a ZAORÁLEK, Jaroslav. *Petr a Lucie*. Praha: Melantich, 1984. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:83cef8a0-3e2c-11e4-8fc5-005056827e52>
- OTČENÁŠEK, Jan a TEISSIG, Karel. *Romeo, Julie a tma*. Praha: Práce, 1984. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:dd6f9000-122a-11e4-8e0d-005056827e51>
- *Letectví + kosmonautika =: Aviation + Cosmonautics : Nezávislý populárně odborný čtrnáctideník*. Praha: Vydav. čas. MNO, 1965-. ISSN 0024-1156. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:9354cd40-8801-11e3-bbb0-5ef3fc9bb22f>
- *Dějiny světa*. Praha: Slovart, 2003. ISBN 80-7209-480-7. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:1b994800-e3cc-11e2-9923-005056827e52>
- MUSIL, Robert a SIEBENSCHINOVA, Anna. *Muž bez vlastností*. Praha: Odeon, 1980. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:1de1f230-a8b5-11e2-b6da-005056827e52>
- KLOBOUČNÍK, Jan. *Kubičkova kráva: Pohádka s nevinnými prvky satirickými*. Praha: Mladá fronta, 1959. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:602b38d0-31af-11e3-a5bb-005056827e52>
- BAAR, Jindřich Šimon a HÁLA, Ján. *Jan Cimburá: jihočeská idyla*. Praha: Československý spisovatel, 1989. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:1c60ae10-769c-11e2-86a5-005056827e52>

„Oblíbené“ knihy (Knihovna 4)

- VERNE, Jules a NETUŠIL, Václav. *Dvacet tisíc mil pod mořem*. Praha: Albatros, 1987. Dostupné také z: <https://ndk.cz/> . . . e51
- ŘÍHA, Bohumil a ZMATLÍKOVÁ, Helena. *O letadélku Káněti: veselé příhody pekelských dětí a jejich psa s malým letadlem : četba pro žáky základních škol*. Praha: Albatros, 1985. Dostupné také z: <https://ndk.cz/> . . . e51
- RUDOLF, Stanislav. *Metráček, aneb, Nemožně tlustá holka*. Praha: Olympia, 1972. Dostupné také z: <https://ndk.cz/> . . . e52
- HUGO, Victor a PAVLOUSKOVÁ, Zdeňka. *Bídníci I*. Praha: Odeon, 1975. Dostupné také z: <https://ndk.cz/> . . . e52
- HUGO, Victor a PAVLOUSKOVÁ, Zdeňka. *Bídníci II*. Praha: Odeon, 1975. Dostupné také z: <https://ndk.cz/> . . . e52
- ČAPEK, Josef. *Povídání o pejskovi a kočičce, jak spolu hospodařili a ještě o všelijakých jiných věcech*. Praha: Albatros, 1987. Dostupné také z: <https://ndk.cz/> . . . e51
- JOHN, Radek. *Džínový svět*. Praha: Československý spisovatel, 1990. ISBN 80-202-0153-X. Dostupné také z: <https://ndk.cz/> . . . e52
- F., Christiane, HERMANN, Kai, RIECK, Horst a SOUKUPOVÁ, Zuzana. *My děti ze stanice ZOO*. Ostrava: OLDAG, 1995. ISBN 80-85954-07-9. Dostupné také z: <https://ndk.cz/> . . . e52
- DUMAS, Alexandre, POCHOVÁ, Růžena, BROM, Pavel a POCH, Jaroslav. *Tři mušketýři*. Praha: Mladá fronta, 1969. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:07351540-0d56-11eb-a4cf-005056827e52>
- VERNE, Jules a BURIAN, Zdeněk. *Patnáctiletý kapitán*. Praha: Práce, 1953. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:45da6d20-6fd5-11e8-9690-005056827e51>
- BRONTĚ, Charlotte, FASTROVÁ, Jarmila a MÜLLER, Karel. *Sirotek lowodský*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1959. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:2b1a7610-d7f5-11e2-bcca-005056827e51>

„Neoblíbené“ (Knihovna 1-4)

- LENIN, Vladimír Il'jič. *Spisy, Sv. 40: Sešity o agrární otázce 1900-1916*. Praha: Svoboda, 1970. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:c3b41470-894f-11e7-befd-005056827e51>
- SAINT-EXUPÉRY, Antoine de a STAVINHOVÁ, Zdeňka. *Malý princ: Pro čtenáře od 7 let*. Praha: Albatros, 1984. Dostupné také z: <https://ndk.cz/. . . e52>
- SWIFT, Jonathan, BOUDA, Cyril a SKOUMAL, Aloys. *Gulliverovy cesty*. Praha: Albatros, 1990. Dostupné také z: <https://ndk.cz/. . . e51>

4.3.3 Čtenáři lidových knihoven okresu Tachov a jejich pohled na 80. a 90. léta

Jak již bylo řečeno v úvodu, nadpoloviční většina výpovědního období se vzhledem k věku účastníků výzkumu orientovala na přelom 60.-70. let minulého století. Výpovědi ohledně oblíbené četby, obecně ohledně návštěvnosti knihoven, půjčování knih a podobně, se tedy v těchto případech ze značné části opakovaly i ve zkoumaném období 80. a 90. let minulého století. Pouze u účastníků, kteří si uvedené období vybavovali jako období svého dětství a dospívání, jsou 80. a 90. léta na okrese v souvislosti s veřejnými knihovnami a čtenářstvím pojata jako základ prováděného rozhovoru.

Z pohledu výzkumníka lze na úvod poznamenat, že se uvedené výpovědi značně shodovaly. Z obecného hlediska ovšem reakce na hodnocení zkoumaného období 80. a 90. let nebyly tak výrazné, jak bylo původně ze strany řešitele práce předpokládáno; čistě subjektivně tak odpovědi účastníků výzkumu působí, že pokud se odehrávaly politické změny, změny v knihovnách a jejich knihovních fondů, jejich čtenářů se tyto změny nedotkly nijak výrazněji. Je to z toho důvodu, že ve výpovědích našeho předkládaného výzkumného vzorku se tzv. „změny“ odehrály pouze na úrovni dostupnosti literatury (a ani tento fakt nebyl vnímán tzv. pokrokově, zvláště pak proto, že se tato situace posuzovala s časovým odstupem a s možností porovnávat se současným stavem knihoven). V tomto kontextu tedy účastníci výzkumu shodně uváděli, že změny po roce 1989 v knihovnách nastaly pouze v rozšíření knihovního fondu o některé

autory; jak o zahraničí, tak o další díla již známých autorů, například více děl od českých autorů. Obecně tedy docházelo k navýšení možného výběru knih v knihovnách, kdy byly obnoveny a zpřístupněny knihy ze skladů a naopak byly vyřazovány knihy zastaralé (účastníci uvádějí, že dříve tzv. politická literatura byla určena k rozebrání nebo k odkoupení za symbolický poplatek). To, co bylo nejčastěji ve shodných výpovědích, byl obecně v literatuře po roce 1989 výskyt tzv. motivů kriminality, sexu a násilí (jednalo se o narážky na tzv. nereálně představy o uspořádání světa, byznys, sláva, peníze, sex, drogy apod, tedy přenastavení morálních hodnot). Pro generaci vypovídající za období 60. a 70. let to byl prvek, který se podle jejich názoru dříve v knihách nebo v literatuře všeobecně buď nevyskytoval nebo nebyl tak

„surový“ či nápadný. Pro generaci vypovídající za samotná 80. a 90. léta, to byla například součást oblíbené literatury, jak uvedla jedna čtenářka (tedy tematika drog, drogově závislých, závislosti u mladistvých, problémy dospívajících obecně). Změny fyzické, co se týkaly například prostor knihovny, uváděny nebyly. Pokud probíhaly i změny knihovních fondů, docházelo k tomu postupně. Jedna ze čtenářek poté uvedla, že během 90. let se knihovna změnila spíše ve své struktuře a vnitřní správě organizace; tedy tím, že přešla na automatizaci knihovních služeb (a také že se přestěhovala do nových prostor).

Zcela nejshodnější výpovědi uváděli účastníci výzkumu ohledně postoje ke čtení a ke knihovnám jako k institucím. Až na jednoho čtenáře, který svůj postoj ke knihovně ani ke čtení ne zcela explicitně vyjádřil, se všichni ostatní účastníci shodovali na postojích, že četbu a čtení knih nebo časopisů vnímají jako celoživotní aktivitu, prováděnou za účelem zábavy, relaxu, odpočinku, také ale k získání zkušeností, získání poučení a znalostí, odreagování se od běžného života apod. Knihovna jako instituce je velice ceněna, což jednotlivé výpovědi dokládají takto: cit.: „*Neumím si představit, že by knihovny nebyly...*“, „*...dneska si neumím představit, že bych si nelehla a něco si nepřečetla...*“, „*...pro mě je knihovna velký plus...*“, „*byla jsem a stále jsem knihovnám velmi vděčná celý dlouhý život...*“ a také lze odhadovat, že byla knihovna v minulosti i v současnosti považována ze strany účastníků za běžnou a samozřejmou součást kulturního života.

Čtenář/knihovna	Výpovědní období	Demografické určení
R10/ Knihovna 3, Knihovna 4	50. léta	<i>nezjištěno</i>
R3/ Knihovna 2	60.-70. léta	<i>nezjištěno</i>
R5/ Knihovna 2	60.-70. léta	<i>nezjištěno</i>
R2/ Knihovna 2	60.-70. léta	dosídlení
R1/ Knihovna 1	60.-70. léta	dosídlení
R7/ Knihovna 3	80.-90. let	dosídlení
R6/ Knihovna 2	80.-90. léta	dosídlení
R4/ Knihovna 2	80.-90. léta	<i>nezjištěno</i>
R8/ Knihovna 1, Knihovna 3	80.-90. léta	dosídlení
R9/ Knihovna 4	80.-90. léta	<i>nezjištěno</i>

Tabulka 4.2: Profilace čtenářů – chronologické pojetí výpovědi

Shrnující analýza dat z rozhovorů v kontextu teoretické části práce

Z analýzy dat získaných v rozhovorech s vybraným vzorkem čtenářské populace dnešního okresu Tachov bylo zjištěno několik výsledků. Jsme si vědomi, že vzhledem k výpovědnímu období, kterým se čtenáři ve rozhovorech věnovali, nebylo možné pokrýt vzpomínky na knihovny jako kulturní instituce v předválečných a válečných letech na okrese. I přes tento fakt ovšem naznačme, že k přihlédnutí k demografickým a kulturním změnám, které se na okrese Tachov odehrály po druhé světové válce, je to pochopitelné. S takzvaným dosídlením okresu Tachov novými obyvateli a s odsunem většiny původních obyvatel tohoto okresu, kteří byli německé národnosti a jejichž kulturní činnost v rámci veřejných institucí (tedy veřejně přístupných knihoven¹⁰) byla dominantním prvkem území tohoto okresu, došlo k rozdílu mezi základními stavebními kameny knihoven a knihovnictví obecně, a to k tak zásadnímu, že původní knihovní zázemí bylo buď zcela zničeno nebo natolik poškozeno, že z knihovních fondů zbyly jen zlomky. Tento fakt se nejspíše týkal nejen německých veřejných knihoven, které byly začleněny s počátkem druhé světové války do sítě německých knihoven ve Třetí říši, ale také českých knihovních celků jak ve spolkových organizacích, tak v místních školských vzdělávacích organizacích, jež byly naopak posléze po roce 1938 systematicky ničeny (jak dokládají některé zmínky obecních kronik té doby) a nebo fungovaly omezeně. Zničení a potlačení německé kultury naopak bylo započato s koncem druhé světové války, kdy se vše tzv. „německého charakteru“ nezachovalo a nebo bylo odsunuto spolu s německým obyvatelstvem. Záznamy z kronik pro tuto argumentaci nejsou k dispozici, ale dokládají je výpovědi původních německých obyvatel okresu. Po druhé světové válce tak nebylo možné navázat na předchozí (ať v jakékoliv podobně) síť veřejných knihoven, zvláště pak těch pod německou správou, a tak s prvními novými obyvateli okresu Tachov také vznikaly nové veřejné knihovny, v tomto případě již jen české.

Vznik prvních českých knihovních fondů, které pocházely buď z pozůstatků zachovaných knihoven z předválečných let nebo dary od místních obyvatel, tedy v tehdejší smyslu slova od nově dosídlených obyvatel Tachovska, dokládají opět záznamy z městských a obecních kronik obcí a měst okresu Tachov. V historickém vývoji veřejných knihoven okresu Tachov tyto

---

¹⁰ Zde jsou myšleny zmiňované spolkové knihovny, které vznikly při německých i při činnosti českých spolkových organizací na okrese. Jejich počet vzhledem k menšinové populaci českých občanů byl nejspíše velmi nízký - na podporu této argumentace, jak jsme již zmiňovali, nebyla v době vzniku práce nalazena potřebná faktická dokumentace.

mezníky reprezentují na této simulaci (4.1, číslo 1. a 2.) významnou epochu, kdy okres Tachov přišel o své původní kulturní knižní památky. S touto pomyslnou ztrátou se pojila i ztráta kulturních hodnot, zvyků a tradic. Nově dosídlené obyvatelstvo okresu bylo různých národnostních etnik (Maďaři, tzv. Volynští Češi, Slováci, ukrajinští Rusíni, Česi z vnitrozemí, obyvatelé z území dnešní Ukrajiny, atd.). Odsunem německého obyvatelstva došlo k vymazání kolektivní paměti obecně, a s ohledem na kulturní a literární instituce, jako byly knihovny, k tomuto vytržení z původního prostředí došlo také. Dělo se tak dle skutečnosti, že i dle nejstarší účastnice výzkumu, který byl prováděn v praktické části, nejsou zmiňovány vzpomínky na německé knihovny, pouze na ty nově vzniklé české (poválečné veřejné knihovny) a to s přihlédnutím k faktu, že výpověď ohledně existence těchto knihoven byla ojedinělou v použitém výzkumném vzorku. Z této výpovědi ovšem nelze usuzovat na celkovou situaci. Místní veřejné knihovny okresu po roce 1945 tak vznikaly jako sbírky z darů místních obyvatel (jak dokládají zápisy z místních obecních a městských kronik, například ve větších městech, jako byl Tachov, Stříbro, tak taktéž v menších obcích, například v Třískolupěch, Michalových Horách aj.). V 50. letech by se situace z hlediska zakládání a provozu veřejných knihoven dala zhodnotit jako iniciativa jednotlivců, v mnoha případech dobrovolníků, učitelů nebo ředitelů místních škol (převážně knihovny byly udržovány a zakládány tam, kde v obci byla i škola) a osob důchodového věku. A tito lidé také zastávali funkci knihovníků v těchto knihovnách. I přesto jejich počet narůstal – souběžně s tím, jak místní obyvatelé dle jedné z výpovědí jevíli zájem o četbu a čtení knih; a to z toho důvodu, že došlo k rozšiřování okruhu četby mimo vlastní domácí knihovny. Seznamy knih v prvních letech jejich fungování, nebo indexy či katalogy se nezachovaly. Lze tak pouze odhadovat, že se knihovní sbírky veřejných obecních knihoven zpočátku sestávaly výhradně z knih českých nebo do českého jazyka přeložených, ovšem ani o literárních žánrech nebylo možné zjistit více podrobností. S určitostí lze pouze poukázat na vlivy cenzury, která se týkala i vyřazování knih z veřejných knihoven na Tachovsku, a to zejména od roku 1953 (avšak ani pro tyto indexy tzv. nevhodných knih určených k vyřazení se nedochovaly záznamy).

Ke konci 50. let knihovny fungovaly vesměs samostatně za podpory (pokud byla realizována) Místních národních výborů a dobrovolných knihovníků. Upevňování a centralizovaná spolupráce místních knihoven byla započata po roce 1960 a to na základě knihovnické legislativy a zákonodárství. Jak je patrné ze simulace níže (4.1, číslo 3.), právě období přelomu 50. a 60.

let znamenalo pro knihovny okresu Tachov pomyslný tzv. zlatý věk: postupným zbudováním střediskového systému v rámci Jednotné soustavy lidových knihoven se počet obcí, jež zřídily nebo podporovaly veřejnou knihovnu, výrazně zvyšoval. Veřejná lidová knihovna (nebo její pobočka) byla zřízena téměř v každé obci okresu (tam, kde knihovna zřízena nebyla, zajížděl speciálně upravený autobus, tzv. bibliobus), jejich knihovníky opět byli spíše dobrovolníci a přístup k podpoře knihoven ze strany národních výborů se lišil.

Toto období už bylo zachyceno i ve výpovědích účastníků výzkumu; dle literárních preferencí, které byly uváděny v rozhovorech, měli čtenáři zejména o dobrodružnou literaturu, pohádkové příběhy a různé druhy románů. Přirozeně byl zájem o četbu projevován u čtenářů v druhé generaci, tedy u potomků rodin, kteří na okres přišli v 50. letech; návštěvnost knihoven ze strany dětí a mládeže se týkala nejen motivace obstarat si školní literaturu spojenou se školním vzděláváním, ale sekundárně to byl zájem o volnočasovou (tzv. krásnou, dnes bychom použili termín beletrie) literaturu a v dětství čtenářů také o pohádky. Bylo však zjištěno dle výpovědí, že četba byla nejčastěji prvotně budována již v původních rodinách¹¹ (až na výjimky) a dětští čtenáři tak navštěvovali knihovnu za účelem obohacení své dosavadní četby, na kterou byli uvyklí z domácnosti nebo ze školy. Opakovaly se výpovědi ohledně většího zájmu o dobrodružnou literaturu, o milostné (rodokapsy) a detektivní romány. Jednalo se i o témata související s lékařským prostředím a také s námětem příběhů ohledně tzv. strážců hranic (tedy pravděpodobně ovlivněných souvislostí se zřízením tzv. železné opony na území okresu – z hlediska subjektivních postojů účastníků výzkumu se ovšem spojitost právě s touto historickou událostí v kontextu se zájmem o četbu tohoto charakteru zakládá pouze na domněnce). V případě, že v rozhovoru s účastníkem výzkumu vyplynulo, že se jednalo o člena dosídlených rodin, nebyly spatřeny literární preference spojené s etnickou příslušností. O původních německých knihovnách nebo německých knihovních sbírkách též nebylo v rozhovorech vzpomínkami nic naznačováno, tudíž lze odhadovat, že během vzniku Jednotné soustavy knihoven tohoto okresu došlo k již zmíněné asimilizaci obyvatel a k vymazání původních etnických rozdílů i v oblasti četby. Vliv knihoven jako veřejnoprávních institucí je ovšem diskutabilní i po ideové stránce: u výzkumného vzorku, kterého se týkalo vzpomínání za právě období 60. a 70. let minulého

---

¹¹ Četba v rodině se ve výpovědích objevovala v 6 z 10 případů výzkumného vzorku (u R3, R5 a u R7, částečně u R8 se v původní rodině nečetlo).

století, se ovšem projevovala spíše jistá averze k četbě politické literatury; sami účastníci výzkumu popírali, že by tento typ literatury v knihovnách dobrovolně vyhledávali, což ovšem nevylučuje, že někteří jiní čtenáři si politické spisy nepůjčovali a nebyl o ně zájem. Z rozhovorů též nevyplynulo (tedy s přihlédnutím k faktu, že otázky ohledně knihoven na toto téma ani nepoukazovaly), že by se čtenáři účastnili čtenářských soutěží typu Fučíkův odznak a ani jiných literárních soutěží, které byly obecně pořádány v rámci tzv. socialistické výchovy čtenáře (až na vzpomínky ohledně tzv. nástěnek, kde byly například vystavovány výstřižky z novin apod.).

Knihovnictví okresu Tachov dále zasáhly i tzv. vnější vlivy (a to především koncem 60. let), jako například zrušení místních veřejných knihoven a omezení plného provozu, které bylo způsobeno vzrůstajícím nezájmem o lidové knihovny ze strany místních národních výborů, personální neobsazeností dobrovolných pracovníků v knihovnách nebo také klesající návštěvností. Do činnosti knihoven v tomto období také opět zasáhla cenzura a s ní spojené opětovné vyřazování některých literárních děl z knihovních fondů. Zda se i tento proces projevil na zájmu čtenářů o knihovny, nelze prokázat (tedy především z toho důvodu, že ve výzkumném vzorku jednalo o *čtenáře* (současné i minulé) knihoven, postoj tzv. *nečtenářů*, tedy jedinců, kteří již nebyli v době provádění výzkumu čtenáři knihoven, ale mohli jimi být v minulosti, zaznamenan nebyl). V rozhovorech byly projeveny náznaky uvědomění, že literatura v knihovnách je tzv. „probraná,“ cenzurovaná, že k dispozici nejsou všechny tituly apod. O relevantní svědectví se však nejedná, protože toto hodnocení je zkresleno zpětným pohledem. Fakticky ovšem lze podložit, jak je zřetelné z 4.1, že od počátku 70. let celkový počet veřejných knihoven okresu začal klesat. S dalšími výpověďmi, které zahrnovaly i účastníky mladší (tj. < 50 let), byla více znatelná kulturní i národnostní asimilizace obyvatel okresu (tedy patrné mezi čtenářskou populací). S ohledem na již tzv. druhou generaci čtenářů (ve smyslu druhé generace příchodících obyvatel na okres Tachov při dosídlování po roce 1945), kteří se výzkumu účastnili a kteří vypovídali za období 80. a 90. let v souvislosti s četbou a s návštěvou veřejných knihoven, je toto etnické sloučení v důsledku přirovnatelné se stavem jakéhokoliv jiného okresu v České republice s ohledem na čtenářství a veřejné knihovnictví. I přes tyto faktory se období 80. let dalo z hlediska statistických dat označit za stabilní; a to jak v počtu stálých registrovaných čtenářů, taktéž v počtu provedených výpůjček a v celkové návštěvnosti veřejných knihoven. V provozu byla značná část místních lidových knihoven a fungovaly společně ve spolupráci s

většími městskými knihovnami (v Tachově, v Boru, ve Stříbře a v Plané) a též za jejich podpory (finanční, nákupy výměnných fondů, metodická a konzultační podpora apod.). Zároveň poznamenejme, že čtenářskou reflexi tohoto období, provedenou těmito účastníky, lze shrnout do zkušeností s literaturou pro děti a mládež (pohádky, dětské příběhy) a později spojenou s povinnou četbou v rámci literární výchovy apod. V závislosti na osobních preferencích (tedy četba mimo vzdělávací systém), se druhy témat lišily (jednalo se o běžnou četbu románů, četbu odborné a populárně naučné literatury nebo literatury pro mládež ze specifického prostředí dospívajících). U těchto čtenářů se tak první setkání s literaturou obecně odehrávalo prostřednictvím vlastních rodin a v rámci výuky ve školách, avšak ani v této souvislosti při analýze jejich výpovědí nebylo patrné, že by výběr literatury ovlivnil tzv. jejich původ, tedy v rámci poválečné dosídlovací politiky a následné národnostní rozmanitosti okresu v poválečných letech. Tento fakt je také podmíněn tím, že se jednalo o účastníky výzkumu, kteří byli zástupci již 3. generace tzv. nově příchozích, tedy již zmiňovaných obyvatel, kteří na okres Tachov přišli jako dosídlenci. Lze se domnívat, že právě vlivem veřejného knihovnictví tak tato generace (tedy čtenáři mezi 40-50 lety věku) byla dostatečně asimilována, že v oblasti zájmu o literaturu již nepokládala významné původní kulturní zázemí svých rodin. Z výpovědí je též patrné, že ani jejich vzpomínky nezahrnovaly povědomí o minulosti knihoven – v případě okresu vzpomínky na německé knihovny a knihy. Vliv tzv. socialistické výchovy mládeže se v rozhovorech přímo neprojevil; čtenáři neuváděli téměř žádné vzpomínky na tzv. politickou literaturu v knihovnách a nevzpomínali si ani na žádné kulturně-výchovné akce knihoven, jako byly například besedy či přednášky, které knihovny v tomto období pořádaly (viz *Plány činnosti* městských knihoven). Přesto však dle subjektivního pohledu ze strany řešitele práce byl zachycen náznak ovlivnění právě těmito akcemi knihoven, byť nevědomý – a to v případě publikace metodických materiálů, které byly v archivních fondech místních lidových knihoven (a také zmiňovány v pramenech zachovaných z činnosti Místní lidové knihovny Dlouhý Újezd). Ve výpovědích účastníků například zazněly vzpomínky na díla (Hanýška a Matínek, Čuk a Gek apod.), o kterých bylo zjištěno, že byla propagována v rámci besed a přednášek ve veřejné knihovně a zachoval se z nich záznam (a tento kontext byl poté spojen s výpověďmi až zpětně). Přímou vzpomínku na tyto besedy ovšem nezmínil ani jeden z účastníků (čtenářů); tedy i s ohledem na fakt, že na tyto akce tzv. práce se čtenářem otázky v polostrukturovaném rozhovoru vedeny nebyly.

Opět k tomuto zdůrazněme, že vzhledem k povaze dat získaných z kvalitativního výzkumu se jedná pouze o subjektivní odhad, stanovený na základě skutečností vyplývajících z dat v rozhovorech s účastníky a z dat zachovaných ve zdrojových materiálech, použitých pro toto tvrzení (tedy archivní materiály, které vznikly z činnosti místních knihoven). Tento poznatek tak nelze vztahovat na celou populaci, pouze na její vzorek, který byl vytěžen v rámci výzkumu této závěrečné práce a v souvislosti s analýzou ho lze také považovat za náhodný – a to tedy i přesto, že ve výsledku by právě potvrzení této domněnky poukazovalo na úspěšný vliv knihoven jako kulturních institucí na výběr literatury a na podpoře zájmu o určitá díla a témata (která se stala při hodnocení účastníků výzkumu pozitivně vnímaná), bez ohledu na původní čtenářské zázemí.

Stav a celková situace veřejného knihovnictví okresu se opět změnila s počátkem 90. let. Jak naznačuje přiložený graf (4.1 v části, která je označena číslem 4.), úbytek čtenářů, znatelný pokles výpůjček a klesající návštěvnost knihoven, to vše v kontextu změny politického režimu, způsobilo na počátku 90. let 20. století i snížení počtu všech fungujících veřejných obecních knihoven okresu. Tento pokles je možné demonstrovat nejen na již vykreslených grafech, prezentovaných v teoretické části, které se zakládaly na statistických ukazatelích a výkaznictví knihoven, ale odklon od užívání veřejných knihoven byl naznačován i v provedených rozhovorech. Nejen že všeobecně došlo k tzv. „uvolnění“ možných dalších volnočasových aktivit (mimo tedy četby), jako bylo sledování televize, cestování, rozmach trávení volného času na internetu apod., ale konkrétní pokles návštěvnosti knihoven u dětí a mládeže mohl být způsobem jejich odchodem za středoškolským a vyšším vzděláním do jiných měst či do jiných okresů (jako v případě dvou účastníků výzkumu), u dospělých čtenářů se na četbu nenašel mnohdy čas, protože u čtenářek se dominantní aktivitou stala péče o domácnost a o potomky ve vlastních rodinách. Vliv na postupný pokles návštěvnosti knihoven okresu mohla mít počáteční reorganizace knihoven jako institucí pod správou měst a obcí; docházelo tak k samotnému rušení obecních knihoven v důsledku neochoty obecních úřadů knihovnu v obci podporovat (jednalo se o finanční záležitosti nebo nebyly nalezeny vhodné nové prostory pro mnoho obecních knihoven). Veřejné knihovny (opět zpočátku po stránce finanční) nebyly schopny efektivně reagovat na soudobý knižní trh; i jak uvádí některé výpovědi, knihovní fondy obecních knihoven se tzv. měnily nebo aktualizovaly k obrazu nového politického uspořádání jen velmi pomalu:

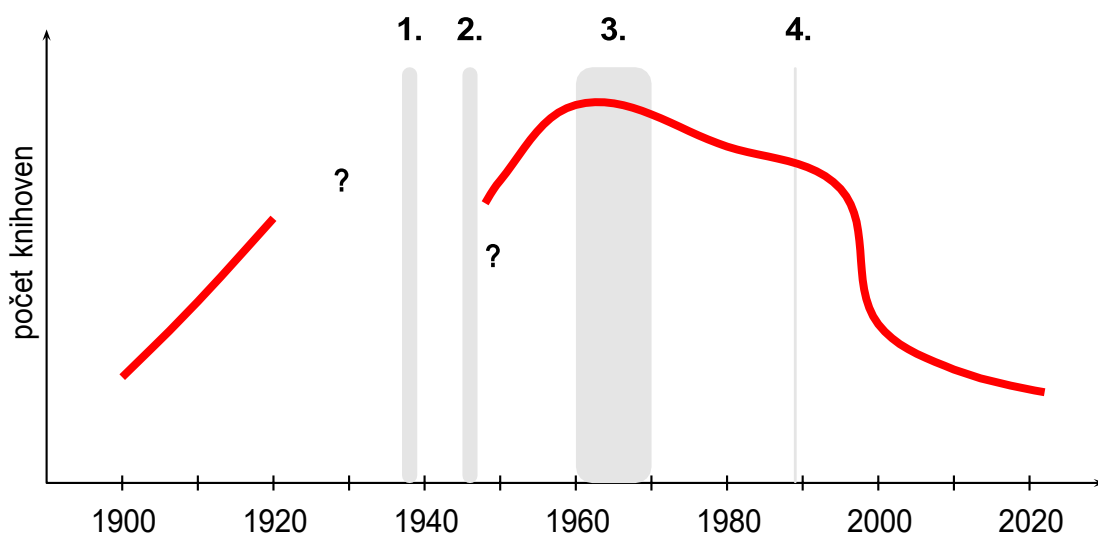
specifikem zůstávalo, že ještě na konci 90. let byly již starší knižní svazky (staršími svazky jsou zde míněny například politické spisy, a literatura z fondů, vytvořených v 60. a 70. letech) z knihovných fondů vyřazovány, nabízeny k prodeji nebo k rozebrání, jiné se vracely tzv. „ze skladů a depositů“, kam nejspíše byly svezeny v dřívějších letech (lze se domnívat že právě s posledním cenzurním zásahem v roce 1972 nebo 1953). Tuto skutečnost ovšem čtenáři vnímali pouze okrajově; zájem o nové tituly, které knihovna nemohla poskytnout, nahrazovali jejich koupí do vlastní domácí knihovny (veřejné knihovny nejspíše měly často nevyhovující prostory s nedostatkem místa pro nové a aktuální knižní publikace, což mohla být jedna z příčin, proč se knihovní fondy obecních knihoven aktualizovaly v delším časovém úseku). Skutečnost, že knihovny nenabízejí aktuální nabídku literatury dostupné na knižním trhu, však nebyla v rozhovorech jinak zvláště naznačována; spíše naopak, z časového odstupů současní čtenáři hodnotili, že v průběhu 90. let se samotný knižní fond obecně tzv. zlepšil (objevovaly se překlady zahraničních autorů, jiné tituly již známých autorů, nebo nová témata, jako historické romány apod.).¹² Stejně tak starší generace si dle výpovědí povšimla jistého tématického zaměření se literatury na vykreslení kriminality, násilí, sexu a drog; objevující se právě po roce 1989 (nebo již přestaly být tyto motivy a náměty „potlačovány“). Mladší generace (tedy pod 50 let věku) si tohoto faktoru nepovšimla, s ohledem na absenci předchozích zkušeností. V souvislosti s tímto v odborné veřejnosti byla nastolena otázka jistého mravního působení knihoven jako hlavních kulturních a vzdělávacích institucí, spojená též s určitým dalším vlivem cenzurních zásahů (právě s ohledem na tuto tzv. nemravnou literaturu, která i přes svoji charakteristiku byla právě v knihovnách nejvíce vyžadována a půjčována (ostatně jak naznačuje seznam oblíbené literatury, zřejmě z toho důvodu, že čtenáři na ni byli tzv. „zvyklí“; nejspíše se jednalo o jedinou dostupnou literaturu v menších obecních knihovnách minulého století). Obecně se role knihoven z půjčoven a distributorů literatury s působením na čtenáře měnila na roli komunitních a kulturních center (této transformace se zpočátku účastnily jen větší knihovny).

Všechny výše předložené aspekty ovšem nutně nemusely vést k úplné ztrátě čtenářské základny obecních knihoven na Tachovsku. V grafickém znázornění 4.1 je rok 1989 zanesen

---

¹²Může se jednat o subjektivně zkreslený pohled, zapříčiněný možností zpětného pohledu na problematiku a na srovnávání se současným stavem, který je čtenářem vnímán.

jako (pod číslem 4.) mezník z toho důvodu, že během let následujících po tomto roce – ať související s politicko-ekonomickým pozadím, či nikoliv – ustálil počet fungujících veřejných knihoven okresu na čísle, souhlasný se současným stavem. Mimo náznak, že se tento počet blíží počtu odhadovanému pro počet veřejně přístupných knihoven mezi lety 1900-1921 na území tohoto okresu (i když pro stav českých veřejných lidových knihoven lze současný stav pouze hodnotit jako nejnižší do roku 1945, vezmeme-li v úvahu fakt, že v minulosti se jednalo o většinově německé veřejné knihovny), se v porovnáním s těmito daty liší počet současných knihoven okresu pouze tím, že se jedná o veřejné knihovny zahrnuté do tzv. systému knihovní sítě, která využívá služby poskytované v rámci tzv. regionálních funkcí knihoven (realizovaným přibližně od roku 2002) a tedy nezahrnuje knihovny jiného typu než veřejné (míněno knihovny soukromé, školní, muzejní, odborové a nebo knihovny veřejné samostatné, stojící mimo knihovní síť). Dle statistických dat od roku 2013 do současnosti se počet veřejných knihoven na okrese neměnil; zachovával se v rozmezí mezi 35 a 40 veřejnými knihovnami (obecní knihovny včetně městských veřejných knihoven) celkem. Dodejme však, že grafické znázornění (4.1) neodráží počet návštěvníků, počet čtenářů ani roční výčet vypůjčených titulů; patrné je tedy pouze to, že po roce 1989 knihovní síť těchto veřejných kulturních institucí značně ztenčila svůj objem, budovaný od roku 1965. V praktické části z analýzy rozhovorů účastníků výzkumu dojem z úbytku knihoven nebyl ze strany čtenářů zaznamenán (ani tímto směrem ovšem otázky v rozhovorech vedeny nebyly); lze však předložit argument, že se tak dělo z toho důvodu, že se jednalo o rozhovory se *čtenáři* knihoven, kteří až do současnosti knihovny navštěvují a v minulosti je navštěvovali nebo byli jejími uživateli. Z jejich osobních postojů na otázku existence knihoven tak ve všech případech zaznělo, že veřejné knihovny jsou pro ně osobně jako instituce velice významné (a bylo tomu tak i v minulosti) - ve většině případů tak aktivita spojená s pravidelnou četbou knih a s užíváním knihovny měla základ již v rodinném prostředí, ale byla budována ze strany vzdělávacích institucí (školy). Veřejné knihovny jsou tak (řečeno s nadsázkou) nedělitelně spjatý s kulturním životem obyvatel okresu Tachov bez ohledu na politický, historický, kulturní nebo sociodemografický kontext.

Obrázek 4.1: Vývoj počtu veřejných knihoven na území okresu Tachov ve 20.-21. století.

Vysvětlivky (Obr. 4.1):

? - Nedostatek dat ohledně počtu knihoven nebo naopak data neurčitá;

1. Období začátku druhé světové války a připojení pohraničních oblastí k Německé říši - ničení českých knihoven;
2. Konec druhé světové války a ničení knižních celků zvláště pak z německé správy;
3. Historicko-demografické změny ve struktuře urbanistického zázemí (srovnávání vesnic se zemí, vznik tzv. železné opony a hraničních pásem, rušení veřejných knihoven);
4. Sametová revoluce v roce 1989 a zavedení nové knihovní sítě, rušení veřejných knihoven.

Knihovny/čtenáři	Profilace - knihovna
Knihovna 1 (R1-R2, R8)	čtení: od dětství, knihovna: v dětství a v dospělosti/povinná četba, čtení ve škole/knihovna; vybavení: neútulná, malá místnost, nebarevná, stůl, regály/knižní fond: politická literatura, rodokapsy
Knihovna 2 (R3-R6)	čtení: kladný vztah od dětství, knihovna: v dětství a v dospělosti/ knihovna;vybavení: malá místnost, regály/ půjčování: zpočátku povinná četba do školy, detektivky, literatura z lékařského prostředí, tzv. hraničářská literatura, válečné romány, rodokapsy, milostné romány; existence knihovny je velmi ceněna
Knihovna 3 (R7, R8, R10)	čtení: dětství, dospívání/ knihovna; návštěva se školou, exkurze, s kamarády, s prarodiči/ knihovna;vybavení: nezařazeno/ půjčování: doplnění k vlastní domácí knihovně, povinná četba
Knihovna 4 (R9, R10)	čtení: od dětství, knihovna: od dětství/ knihovna;vybavení: neútulná, tmavá, jedna židle, stůl, regály/ půjčování: knihy ze skladu; dobrodružná literatura, tzv. verneroky, literatura s tematikou závislosti dospívajících, thrillery, povinná četba; existence knihovny velmi ceněna

Tabulka 4.3: Profilace čtenářů v Knihovně 1-4 (profil knihovny)

Knihovny/čtenáři	Profilace – kontext
Knihovna 1 (R1-R2, R8)	rodina: čtení u rodičů (matka) nebo čtení pouze u dotazované (v rodině se nečetlo); podpora četby v jedné z rodin nebyla podporována (brána jako ztráta času) / knihy; nabývání: darem (vlastní domácí knihovna) / půjčování; četba: půjčování v knihovně je doplňující k četbě z vlastní knihovny, méně dětských knížek v domácnosti/ čtení: detektivky, milostné romány, knihy z lékařského prostředí, tzv. politická se nepůjčovala vůbec; oblíbené čtenářské období: současnost (novinky)
Knihovna 2 (R3-R6)	rodina: domácí knihovna, více četly ženy, děti ve vlastních rodinách čtou, jen „když musí“ / knihy; nabývání: dary, nákupy méně (půjčování v knihovně je doplňující k tvorbě vlastní knihovny) / knihy;půjčování: politická literatura vůbec nepůjčována, povinná četba ve škole (zaujala); čtení: relax, poučení, zábava, získání zkušeností a vědomostí
Knihovna 3 (R7, R8, R10)	rodina: knihy darem (vlastní knihovna v původní rodině i ve vlastní rodině), rodiče nečetli, na čtení nebyl čas/ čtení; půjčování: dětské knížky, pohádky; existence knihovny: neutrální postoj?
Knihovna 4 (R9, R10)	rodina: pozitivní vztah k četbě i ze strany rodičů, četli i sourozenci, v domácnosti vlastní knihovna/ knihy;nabývání: dary (domácí knihovna byla doplňována půjčováním knih v knihovně); oblíbené čtenářské období: prázdniny

Tabulka 4.4: Profilace čtenářů v Knihovně 1-4 (profil tzv. kontextu)

Knihovny/čtenáři	Profilace - 80. a 90. léta
Knihovna 1 (R1-R2, R8)	zlepšení výběru v knihovním fondu (rozšíření literatury o některé autory, tituly)
Knihovna 2 (R3-R6)	změny z pohledu nepřiliš výrazné (nezaznamenány)/ sex, násilí, kriminalita
Knihovna 3 (R7, R8,R10)	vyřazené knihy k rozebrání/ povinná četba ve škole/změny z pohledu čtenářů nepřiliš výrazné (nezaznamenány) /automatizace knihovních systémů
Knihovna 4 (R9, R10)	navýšení výběru nabízené literatury (knihy ze skladu do volného výběru, obnova dříve tzv. zakázané literatury) /sex, zobrazování intimních scén v literatuře

Tabulka 4.5: Profilace čtenářů v Knihovně 1-4 (profil 80.-90. let)

Kapitola 5

Závěr

Z analýzy historického vývoje všeobecně veřejně přístupných knihoven okresu Tachov v minulém století bylo zjištěno několik výsledků. Z dostupných zdrojů, které reflektovaly stav veřejného knihovnictví tohoto regionu před rokem 1945, jsme došli k závěru, z důvodu národnostní stejnorodost tohoto okresu, která spočívala ve faktu, že převážná většina obyvatel území, které bylo do současné podoby okresu Tachov zahrnuto, byla obydlena německy mluvícím obyvatelstvem. Tento typický habitat se projevil i ve stavu knihoven. Zatímco síť veřejných německých knihoven byla ve 20. letech minulého století poměrně rozsáhlá, o českých knihovnách bylo možné hovořit pouze na území, kde se nacházela početnější česká menšina.

Bylo zjištěno, že v případě českých knihoven se jednalo spíše o knihovny školní (tedy tam, kde česká škola byla založena) a dále pak výhradně o knihovny spolkové, které byly přístupné širší veřejnosti (tedy i mimo členy těchto národnostních spolků, které zde na Tachovsku působily). Před i po druhé světové válce tato síť veřejných knihoven byla oslabena, a to především vlivem politicko-historických událostí. Po druhé světové válce tak na Tachovsku žádné německé knihovny již v činnosti nebyly a tato část kultury a tradic byla zapomenuta. Německy mluvící obyvatelstvo bylo odsunuto a okres Tachov se stal regionem, který bylo potřeba znovu dosídlit. To se dělo po druhé světové válce v rámci dosídlování pohraničí. Na okres Tachov bylo do konce 50. let dosídlení obyvatelé, kteří byli příslušníky několika národnostních etnik. Ze znovuobnovených knihoven a knižní celků, jež se zachovaly, se během let začaly zakládat nové veřejné knihovny. V tomto historickém milníku se jednalo o vznik zcela nové sítě českých veřej-

ných knihoven na tomto území. Archivní materiál, spisy a dokumenty, dochované v archivním fondu (Okresní knihovna Tachov) ve Státním archivu Tachov a též obecní kroniky místních obcí, nám poskytly dokumentaci potřebnou k analýze vývoje knihoven v období od začátku 60., do konce 90. let. Na základě těchto zdrojů bylo zjištěno, že v prvním desetiletí od konce druhé světové války se struktura knihoven na Tachovsku značně rozrostla. Zásluhou přijatých legislativních opatření (tedy na základě 2. knihovního zákona z roku 1959), začala vznikat místní část Jednotné soustavy knihoven, jež zahrnovala jednu okresní, tři městské a poté několik desítek knihoven místních, obecních. I přes tyto vnější vlivy, do nichž patřily například cenzurní zásahy v 50. letech a mimo jiné i rušení knihoven (mimo jiné kupříkladu z důvodu demolice některých obcí apod.) byla místní lidová knihovna založena téměř v každé obci na tehdejší území okresu Tachov. Od konce sedmdesátých let do začátku let devadesátých, se místní knihovny postupně stávaly kulturními a společenskými centry, které poskytovaly své služby (primárně výpůjční) svým uživatelům a obyvatelům okresu obecně. Tyto činnosti byly blíže popsány v případové studii, za využití zdrojů, získaných mimo již zmíněný archivní fond z činnosti Místní lidové knihovny Dlouhý Újezd. Soustava veřejných – českých – knihoven tak ve srovnání se stavem v předchozí polovině století byla tzv. nejbohatší co do počtu českých veřejných knihoven ve své historii. Nelze odporovat faktu, že archivní materiál, ze kterého bylo čerpáno v teoretické části reflektující stav knihoven v 60.-90. letech 20. století, nebyl rozsáhlý, avšak se (zvláště pak v 80.-90. letech) jednalo o prameny vypovídající pouze ve statistických datech (počet výpůjček, počet čtenářů, provedené tzv. metodické návštěvy a revize). Z povahy těchto dokumentů však nelze usuzovat na celkový stav veřejného knihovnictví okresu ze subjektivního pohledu čtenářů, který nebyl v tomto případě nijak reflektován. Cílem této práce tak bylo nejdříve zmapovat a analyzovat tento stav s přihlédnutím k dochovanému a dostupnému archivnímu materiálu a poté poskytnout vhled do činnosti veřejných lidových knihoven ve zmíněném období z pohledu jejich uživatelů; tedy přesněji řečeno aktivních čtenářů okresu Tachov.

Jak již bylo zmíněno, praktická část sledovala cíl práce – tedy poskytnout osobní postoje a analyzovat vztah čtenářů okresu Tachov k veřejným knihovnám a k četbě obecně (ve vymezeném období 60.-90. let). K tomuto šetření byla zvolena metoda polostrukturovaných osobních rozhovorů, kdy účastníci výzkumu (označováni též jako čtenáři) vedli rozpravu s řešitelkou této závěrečné práce za pomoci připravených otázek, které měly vést k osobním výpovědím a vzpomínkám na veřejné knihovny okresu Tachov přibližně za období od 60. let do konce 90. let minulého století a ke sdělení čtenářských zkušeností ve vztahu s četbou v knihovnách i v domácnosti. Otázky v polostrukturovaných rozhovorech byly rozděleny do těchto částí: část týkající se vzpomínky na knihovny v minulém století, část otázkami

zaměřena na přístup ke čtení a čtenářské zkušenosti obecně a poslední s ohledem na vzpomínky ohledně knihoven a čtení v 80.-90. letech minulého století na Tachovsku.

Provedeným kvalitativním šetřením bylo zjištěno několik výsledků. Analýza výpovědí vybraného vzorku čtenářů (tedy výzkumný vzorek účastníků šetření) kupříkladu nepotvrdila, že by se ve čtenářském zázemí čtenářů zachoval jejich tzv. historicko-demografický původ. Stručně řečeno, bylo předpokládáno, že se původní národnostní rozdílnosti etnik, ze kterých někteří účastníci pocházeli, promítnou do čtenářství a zájmu o literaturu těchto účastníků. Z rozhovorů vyplynulo, že nikoliv - a to i přes zjištění, že téměř polovina účastníků rozhovorů měla pro kladný vztah ke čtení vybudovány základy již v původních rodinách. Lze tak konstatovat, že vliv veřejných knihoven na čtenáře mohl představovat jeden z faktorů podporujících asimilizaci dříve patrnějších kulturních rozdílů. Lze taktéž předložit argument, který poukazuje na sjednocení této čtenářské kultury do té míry, jakou bychom při podobném šetření získali v jiných regionech České republiky, kde nedošlo k tak výrazným sociodemografickým změnám. Z rozhovorů taktéž vyplynulo, že vlivem změny obyvatelstva, bylo zamezeno rozvoji a uvědomění v kolektivní paměti na dříve existující síť veřejných knihoven (tedy před rokem 1945), což bylo naznačeno i v rozhovoru s nejstarší účastnicí šetření. Společným ukazatelem, který vyplynul z dat získaných během šetření, byl pro generaci účastníků starších 60-ti let stanoven záporný vztah k tzv. politické literatuře v knihovnách a naopak kladný vztah k tzv. krásné literatuře (příkladem byly nejvíce v knihovnách půjčovány romány, detektivní, milostné, dobrodružné, apod.). Stejná shoda u této generace nejvíce byla patrná v tématu válečných románů, literatury z lékařského prostředí a z prostředí strážců hranic, neboli hraničářů. Stejně jako u generace následující, tedy účastníci mladší 50-ti let, vliv na jejich čtenářský výběr v pozdějším věku měly pohádky a příběhy pro děti a mládež, půjčované nejčastěji právě ve veřejné knihovně. Výsledky analýzy výzkumu tak prokázaly, že v oblasti čtenářství veřejné knihovny zastávaly v minulosti významnou roli ve smyslu tzv. asimilizace národnostních rozdílů, které zde byly patrné na počátku 50. let. I přesto, že poslední zmíněná generace účastníků do padesáti let, již byla jen částečně ovlivněna tzv. socialistickou podobnou veřejných knihoven, nebylo z výpovědí poskytnutých těmito účastníky patrné ani jiné odlišnosti, které by mělo souvislost se zázemím jejich rodičů a prarodičů. Ať tato jejich funkce byla přímá, či nepřímá, stále veřejné knihovny do konce 80. let tvořily v okrese Tachov významnou síť kulturních institucí.

Po roce 1989 však tuto vybudovanou knihovní síť postihly další změny (změna státní správy, úbytek čtenářů, návštěv a výpůjček, rušení a uzavírání menších knihoven v obcích). Avšak tyto politicko-kulturní změny nebyly již tak výrazné (zvláště po sociodemografické stránce) a tak po roce 2000 na veřejné obecní a městské knihovny, které zůstaly v činnosti, mohla být napojena nová správní struktura, a tak se část veřejných knihoven

zachovala v provozu dodnes – a ty menší obecní za podpory ze strany služeb poskytovaných v rámci tzv. regionálních funkcí knihoven.

I přes tyto historicko-demografické a politicko-sociokulturní změny, které během vývoje knihoven okres Tachov doprovázely, bylo výsledkem výzkumu zjištění, že i přes vnější či vnitřní vlivy (cenzura knihovních fondů, uzavírání knihoven, nedostatečné vybavení), byly a jsou veřejné knihovny okresu Tachov pro své čtenáře a uživatele i současnosti velmi významnými a cennými kulturními institucemi.

Kapitola 6

Seznam literatury

6.1 Archivní materiály

6.1.1 Fond Okresní knihovny Tachov

1. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), karton 2/16, Okresní knihovna Tachov, Statistické výkazy, 1956; 1962-1966.
2. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), karton 4/16, Okresní knihovna Tachov, Statistické výkazy, 1976-1979.
3. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), karton 5/16a, Okresní knihovna Tachov, Statistické výkazy, 1967-1975.
4. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), karton 5/16b, Okresní knihovna Tachov, Statistické výkazy, 1986-1990.
5. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), karton 6/16, Okresní knihovna Tachov, Přehledy činnosti OK Tachov 1991-1996, MěK Bor, MěK Planá, MěK Stříbro.
6. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), karton 7/16, Okresní knihovna Tachov, Statistiky střediskových knihoven (ostatní), 1978-1995.
7. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), karton 21/16-22/16, Okresní knihovna Tachov, MLK převážně zrušení 1961-1964.

8. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), karton 29/16, Okresní knihovna Tachov, MLK Dlouhý Újezd, Halže.
9. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), karton 33/16, Okresní knihovna Tachov, MLK Hošťka, Chodová Planá, Chodský Újezd.
10. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), karton 54/16, Okresní knihovna Tachov, Prověrky a vyřazování knih, 1961-1980.
11. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), karton 57/16, Okresní knihovna Tachov, Přehled celookresních výsledků, 1974-1993.
12. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), karton 62/16, Okresní knihovna Tachov, Plány činnosti MěK, 1981-1989.
13. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), karton 72/16a, Okresní knihovna Tachov, Porady, pracovní zprávy o činnosti RK OKÚ, 1981-1995.
14. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), karton 72/16b, Okresní knihovna Tachov, Aktiv pro práci s knihou, 1974-1991.
15. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), karton 75/16, Okresní knihovna Tachov, Historie, organizační věci, bibliobus, zprávy, hlášení, knihovní rada, kontroly, revize, zrušení, 1958-1995.
16. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), karton 77/16, Okresní knihovna Tachov, Středisková knihovna Bor, kartotéka knihoven, 1975-1995.
17. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), karton 83/16, Okresní knihovna Tachov, Stavební dokumentace, 1953-1990.

6.1.2 Kroniky

18. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), Kronika obce Újezd pod Přimdou, 1959-1975, zdigitalizováno, dostupné z: <https://www.portafontium.eu/chronicle/soap-tc/00509-ob>
19. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), Kronika obecné školy, 1921-1938, zdigitalizováno, dostupné z: <https://www.portafontium.eu/chronicle/soap-tc/00216-skola-tachov->

20. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), Kronika obce Michalovy Hory, 1836-1908, 1964-1983, zdigitalizováno, dostupné z: <https://www.portafontium.eu/chronicle/soap-tc>
21. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), Kronika obecné školy Tachov, 1921-1938, zdigitalizováno, dostupné z: <https://www.portafontium.eu/chronicle/soap-tc/00216-skola->
22. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), Kronika města Bor, 1964-1994, zdigitalizováno, dostupné z: <https://www.portafontium.eu/chronicle/soap-tc/00966-mesto-bor-1964>
23. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), Kronika obce Sulislav, 1957-1992, zdigitalizováno, dostupné z: <https://www.portafontium.eu/chronicle/soap-tc/00096-obec-sulisla>
24. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), Kronika města Stříbra, 1984-1992, zdigitalizováno, dostupné z: <https://www.portafontium.eu/chronicle/soap-tc/01003-mesto-stribr>
25. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), Kronika města Tachov, 1945-1958, 1985, zdigitalizováno, dostupné z: <https://www.portafontium.eu/chronicle/soap-tc/00449-mesto->
26. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), Kronika města Tachov, 1945-1967, zdigitalizováno, dostupné z: https://www.portafontium.eu/iipimage/30960406/soap-tc_00449_mest
27. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), Kronika obecné školy Damnov, 1870-1945, zdigitalizováno, dostupné z: <https://www.portafontium.eu/chronicle/soap-tc/00228-skola->
28. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), Kronika obce Třískolupy, 1946-1978, zdigitalizováno, dostupné z: <https://www.portafontium.eu/chronicle/soap-tc/00507-obec-trisk>
29. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), Kronika obce Zadní Chodov, 1958-1986, zdigitalizováno, dostupné z: <https://www.portafontium.eu/chronicle/soap-tc/00533-obec-z>
30. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), Kronika města Tachov, 1976-1994, zdigitalizováno, dostupné z: <https://www.portafontium.eu/chronicle/soap-tc/00818-mesto-tachov>
31. Státní okresní archiv Tachov (SOkA Tachov), Kronika města Planá, 1945-1966, zdigitalizováno, dostupné také z: <https://www.portafontium.eu/chronicle/soap-tc/00447-mesto-pla>
32. Kronika obce Dlouhý Újezd, 1945-2014, nezpracovaná archiválie (ve zpracování: Obecní úřad Dlouhý Újezd)

6.1.3 Nezpracovaný archivní materiál

MLK Dlouhý Újezd, nezpracovaný fond:

33. *Plán činnosti MLK Dlouhý Újezd*, 1986. Dlouhý Újezd: Místní lidová knihovna Dlouhý Újezd. 3 strany.
34. *Plán činnosti MLK Dlouhý Újezd, středisko Tachov 1987*, 1987. Dlouhý Újezd: Místní lidová knihovna Dlouhý Újezd. 3 strany.
35. *Plán činnosti MLK (pobočka) 1989 v Dlouhém Újezdě, středisko Tachov*, 1989. Dlouhý Újezd: Místní lidová knihovna Dlouhý Újezd. 3 strany.
36. *Plán činnosti MLK Dlouhý Újezd, středisko Tachov 1988*, 1988. Dlouhý Újezd: Místní lidová knihovna Dlouhý Újezd. 2 strany.
37. *Pokyn pro MLK*, 1981. Tachov: Metodické oddělení (Okresní knihovna Tachov). 1 strana. Pokyny zpracované B. Strnadovou.
38. *Pokyny pro MLK*, 1982. Tachov: Metodické oddělení OK v Tachově. 1 list. Pokyny vydané 21.5.1982.
39. *Pokyny pro MLK*, 1984. Tachov: Metodické oddělení Okresní knihovny v Tachově. 3 listy.
40. *Pokyny pro zpracování PLÁNU ČINNOSTI na rok 1990*, 1989. Tachov: Okresní knihovna v Tachově. 1 strana.
41. *Sergej Alexejev: Příběhy z ruských dějin, metodický text k besedě*, 1986. Tachov: Okresní knihovna v Tachově.
42. *Seznam čtenářů knihovny*, 1984. Místní knihovna Dlouhý Újezd. 3 strany.
43. *Seznam čtenářů knihovny*, 1985. Místní knihovna Dlouhý Újezd. 3 strany.
44. *Seznam čtenářů knihovny*, 1986. Místní knihovna Dlouhý Újezd. 3 strany.
45. *Seznam čtenářů knihovny*, 1987. Místní knihovna Dlouhý Újezd. 3 strany.
46. *Seznam čtenářů knihovny*, 1988. Místní knihovna Dlouhý Újezd. 3 strany.
47. *Seznam čtenářů knihovny*, 1989. Místní knihovna Dlouhý Újezd. 3 strany.

48. *Seznam čtenářů knihovny*, 1990. Místní knihovna Dlouhý Újezd. 3 strany.
49. *Seznam čtenářů knihovny*, 1991. Místní knihovna Dlouhý Újezd. 3 strany.
50. *Seznam čtenářů knihovny*, 1992. Místní knihovna Dlouhý Újezd. 3 strany.
51. *Seznam čtenářů knihovny*, 1993. Místní knihovna Dlouhý Újezd. 3 strany.
52. *Seznam čtenářů knihovny*, 1994. Místní knihovna Dlouhý Újezd. 3 strany.
53. *Seznam čtenářů knihovny*, 1995. Místní knihovna Dlouhý Újezd. 3 strany.
54. *Seznam čtenářů knihovny*, 1996. Místní knihovna Dlouhý Újezd. 3 strany.
55. *Seznam čtenářů knihovny*, 1997. Místní knihovna Dlouhý Újezd. 3 strany.
56. *Seznam čtenářů knihovny*, 1998. Místní knihovna Dlouhý Újezd. 3 strany.
57. *Seznam čtenářů knihovny*, 1999. Místní knihovna Dlouhý Újezd. 3 strany.
58. *Seznam knih pro MLK Dlouhý Újezd*, 1985. Místní knihovna Dlouhý Újezd. 2 strany.
59. *Seznam knih pro MLK Dlouhý Újezd*, 1989. Místní knihovna Dlouhý Újezd. 2 strany.
60. *Seznam knih pro MLK Dlouhý Újezd*, 1990. Místní knihovna Dlouhý Újezd. 2 strany.
61. *Seznam knih pro MLK Dlouhý Újezd*, 1995. Místní knihovna Dlouhý Újezd. 2 strany.
62. *Seznam knih pro MLK Dlouhý Újezd*, 1999. Místní knihovna Dlouhý Újezd. 2 strany.
63. *Seznam knih pro MLK Dlouhý Újezd ze dne 12.6.1989*, 1989. Tachov: Okresní knihovna v Tachově. 2 strany.
64. *Seznam knih pro MLK Dlouhý Újezd ze dne 13.11.1989*, 1989. Tachov: Okresní knihovna v Tachově. 2 strany.
65. *Seznam knih pro MLK Dlouhý Újezd ze dne 15.1.1990*, 1990. Tachov: Okresní knihovna v Tachově. 3 strany.
66. *Seznam knih pro MLK DI. Újezd ze dne 3.9.1999*, 1999. 3 strany.
67. *Seznam knih pro MLK Dlouhý Újezd ze dne 29.11.1999*, 1999. 3 strany.
68. *Metodický text Okresní knihovny v Tachově (beseda A. Gajdar, Čuk a Gek)*, nedatováno. Tachov: Okresní knihovna v Tachově. 4 strany.

69. *O letadélku Káněti*, napsal Bohumil Říha, nakreslila Helena Zmatlíková: metodický text OK v Tachově, nedatováno. Tachov: Okresní knihovna v Tachově. 3 strany.
70. *Tři ze tří milionů: metodický text k besedě nad knihou Aleše Adamoviče a Daniila Granina "Blokádní deníky"*, nedatováno. Tachov: Okresní knihovna v Tachově. 3 strany.
71. *Okresní knihovna v Tachově - podočka Dlouhý Újezd: Závislost-příběhy z literatury: metodický list k besedě pro mládež od 14 let*, nedatováno. Tachov: Okresní knihovna v Tachově. 3 strany.

6.1.4 Obrazový materiál, fotografie, mapy

72. Dlouhý Újezd. Virtuální mapová sbírka Chartae-Antiquae [online]. Zdiby: Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v.v.i. [cit. 2021-12-22]. Dostupné z: <http://www.chartae-antiquae.cz/cs/>
73. Fotografie interiéru okresní knihovny Tachov v roce 1990. In: *Čtenář*, ročník 43, číslo 7, strana 229-230. ISSN 0011-2321. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:28bb9180-3173-11e>
74. Státní okresní archiv Tachov (SOKA Tachov), Kronika obce Lestkov [fotografie]. Dostupné také z: https://www.portafontium.eu/iipimage/30960172/soap-tc_00368_mesto-les
75. ŠOLCOVÁ, Svatava, 1959. *ABC vesnického knihovníka*. Praha: Orbis. K vydání připravil Ústřední vědecký-metodický kabinet knihovnictví. Knihovna Státního okresního archivu Tachov.
76. Náměstí v Tachově. [fotografie]. Tachov, [1950-1960]. Zdigitalizovaná fotografie (soukromý archiv autorky práce).

6.2 Ostatní

77. AUERHAN, Jan a Zemský statistický úřad Království českého, 1910. *Zprávy Zemského statistického úřadu Království českého, Svazek XIV., sešit 1: Všeobecně přístupné knihovny, čítárny a musea, stále zřízená divadla a jeviště v Království českém r. 1905*. V Praze: Zemský statistický úřad Království českého, 1910. Dostupné také z: <https://ndk.cz/>

78. ALLRED, John, 1999. Promoting Reading to Adults in UK Public Libraries. London: Taylor Graham. *Library management [online]*, 20(4), 88-89 [cit. 2021-11-04]. ISSN 0143-5124. Dostupné z: [doi:10.1108/lm.1999.20.4.88.5](https://doi.org/10.1108/lm.1999.20.4.88.5)
79. BLAHUTOVÁ, Anežka, 2019. *Odsun německého obyvatelstva po roce 1945 z okresu Tachov*. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Praze. Fakulta filozofická. Katedra historických věd. Vedoucí práce doc. PhDr. Lukáš Novotný, Ph.D.
80. BRICHTOVÁ, Jaroslava, 2011. *Národní jednotu pošumavská a její působení na území současného okresu Tachov*. Plzeň. Diplomová práce (Mgr.). Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta filozofická. Vedoucí práce PaedDr. Naděžda Morávková, Ph.D. Dostupné z: <https://theses.cz/id/wivfsq/>
81. ČERNÝ, Michal, 2019. Vybrané kapitoly z masové práce se čtenářem: sociálně-pedagogický experiment socialistického knihovnictví. *ProInflow: časopis pro informační vědy [online]*, 11(1) [cit. 2021-05-27]. ISSN 1804-2406. Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/>
82. ČERŇOVÁ, Dagmar, 2008. *Regionální funkce knihoven v Plzeňském kraji [Regional function of libraries in Pilsen region] [online]*. Brno. 143 stran, 10 příloh.: 18 tabulek. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/58228/?lang=en>. Rigorózní práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví 2003. Vedoucí diplomové práce PhDr. Milena Černá.
83. ČADEK, Štěpán, 2015. *Tachov v letech 1115-2015*. V Domažlicích: pro město Tachov vydal Zdeněk Procházka, Nakladatelství Českého lesa. 191 stran. ISBN 978-80-87316-53-5.
84. *Čtenář*, 1954. Brigáda knihovnických pracovníků na Tachovsku. [ročník neuveden], číslo 12, strana 354. ISSN 0011-2321. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:68e422d0-c9fc-11>
85. *Čtenář*, 1978. Výsledky ústředního kola soutěže BVLK. Číslo 5, s. 147. ISSN 0011-2321. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:19712690-5bcc-11e5-81eb-001018b5eb5c>
86. *Čtenář*, 1985. Výsledky 35. ročníku soutěže Budujeme vzornou lidovou knihovnu. Číslo 6, s. 175. ISSN 0011-2321. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:664007c1-631a-11e5-b7>
87. FAJFR, František. *Veřejné knihovny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku roku 1921 =:*

- (*Bibliothèques publiques en Bohême, Moravie et Silésie en 1921*). Praha: Státní úřad statistický, 1923. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:ff9ee940-9427-11e8-9690-0050568>
88. FROLÍKOVÁ, Miroslava, 1994. Braková literatura v knihách. *Čtenář*, ročník 46, číslo 12, strana 426. ISSN 0011-2321. Dostupné také z: <https://ndk.cz/view/uuid:5a4c8140-44ed-11e6->
89. FATKOVÁ, Gabriela a FUNK, Lukáš a PAUKNEROVÁ, Karolína [et.al], 2014. *Tachovsko: krajina v paměti, paměť v krajině*. Vydání první. Plzeň: Západočeská univerzita. 141 stran. ISBN 978-80-261-0423-0. Katalog k výstavě ze dne 12.6-28.9.2014 v Muzeum Českého lesa v Tachově. Dostupné také z: <http://www.antropologie.org/cs/publikace/knizni-tit>
90. GAWRECKÁ, Marie, online. *Spolkový život Němců v českých zemích a v Československu*. Oprava: Ústav historických věd; Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě; Slezská univerzita v Opavě. Přednáškový sylabus Němci v českých zemích v 19. a 20. století. Dostupné z: <https://www.slu.cz/>
91. HENDL, Jan, 1999. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0030-7. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:5b920ea0-b97f-11e2-8b87-005056827e51>
92. HUBENOVÁ, Marie, 1994. Čtivo a veřejné knihovny. *Čtenář*, ročník 46, číslo 6, strana 196-197. Dostupné také z: <https://ndk.cz/view/uuid:a576d600-44ef-11e6-8746-0050568252>
93. HALADA, Jan, 1995. Čtenářský výzkum jako sonda současného knižního trhu: část druhá. *Čtenář*, ročník 47, číslo 11, strana 414-417. ISSN 0011-2321. Dostupné také z: <https://ndk.cz/view/uuid:756a1430-3244-11e6-a3d3-001018b5eb5c?page=uuid:cf2bcd80>
94. HAMAN, Aleš, 1991. *Literatura z pohledu čtenářů*. Vyd. 1. Praha: Československý spisovatel. 169 stran. Puls; 31. ISBN 80-202-0281-1.
95. HEDEMARK, Åse, 2020. The Reading Practices of Swedish Young Adults and Their Views of Public Libraries. *Taylor and Francis Online [online]*, strana 79-90. Dostupné z: [doi:10.1080/13614541.2021.1971392](https://doi.org/10.1080/13614541.2021.1971392)
96. HENDRYCHOVÁ, Hana, 2011. Plzeňský kraj a jeho knihovny. In: *Čtenář [online]*. 63(12). [cit. 2022-02-25]. ISSN 001-2321. Dostupné z: <https://www.svkkk.cz/ctenar/clanek/1930>
97. HORÁLKOVÁ, Martina, 2020. *Proměny dětského čtenářství a každodennosti v období tzv. normalizace*. Praha, Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav

informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce PhDr. Jiřina Šmejkalová, CSc.

98. IFLA, 1994. *Manifest UNESCO o veřejných knihovnách 1994*. 2 strany. Překlad Jindřich Pilař. Dostupné také z: https://ipk_nkp.cz/legislativa/mezinarodni-doporuceni/Manifest
99. JANÁČKOVÁ, Eva, 1994. Znovu čtivo. *Čtenář*, ročník 46, číslo 11, strana 391. ISSN 0011-2321. Dostupné také z: <https://ndk.cz/view/uuid:4180eb31-44eb-11e6-8746-005056825>
100. KOTRBATÁ, Ivana, 2010. Ještě 400 míst volných na tachovském okrese. *Český lid*, 97, č. 3, strana 266-278. Dostupné také z: <https://www.jstor.org/stable/42640337>
101. KUPCOVÁ, Dana, 1994. Čtivo a veřejné knihovny. *Čtenář*, ročník 46, číslo 10, strana 339. ISSN 0011-2321. Dostupné také z: <https://ndk.cz/view/uuid:4fc2ce00-44f2-11e6-8746-0050>
102. KUBÍČEK, Jaromír, 2019. *Dějiny veřejných lidových knihoven v českých zemích*. 328 stran. Brno: Moravská zemská knihovna. ISBN 978-80-7051-250-0.
103. KOPÁČILOVÁ, Judita a HRDINÁKOVÁ, Ľudmila a GAŠPAROVIČOVÁ, Anna, 2010. *Čítanie mládeže v Slovenskej republike: interpretacia výsledkov výzkumu*. Košice: Slovenská asociácia knižníc. 100 stran. ISBN 978-80-8143-001-5
104. KAEGBEIN, Paul a LUCKHAM, Bryan a STELMACH, Valeria, 1991. *Studies on research in reading and libraries: approaches and results from several countries*. Reprint 2017. ISBN 3-11-141749-2. Dostupné z: [doi:10.1515/9783111417493](https://doi.org/10.1515/9783111417493)
105. *King of Poland for One Night*. Strana 6. Dostupné z: <http://bradfordjewish.org.uk/wp-content/> nebo <http://bradfordjewish.org.uk/>. (*Bradforjewish.org.uk*[online]. [cit. 2022-01-19]).
106. LANDKREIS TACHAU, ©online. In: Wikipedia Die freie Enzyklopädie [online]. Wikipedia® ist eine eingetragene Marke der Wikimedia Foundation Inc. [cit. 2021]. Dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Landkreis_Tachau
107. NOVOTNÝ, František, 1962. *Československé knihovnické zákonodárství: cesta k zákonu a jednotné soustavě knihoven a jeho uskutečňování*. 1. vyd. Praha: Orbis. Knihovna osvětové práce. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:601c1af0-10b0-11e3-a616-5ef3fc9bb>
108. NOSKOVÁ, Jitka, 2019. První knihovní zákon - 100 let: pohled do historie veřejného knihovnictví v Sudetech. *Čtenář: měsíčník pro knihovny*. Strana 286-288. Dostupné z:

<https://www.svkkk.cz/ctenar/clanek/2907>

109. NOSKOVÁ, Helena, Petr BEDNÁŘÍK a Antonín VAISHAR. *Obráz menšin v regionech: katalog k výstavě (Tachovsko, Vejprtsko, Šumpersko, Krnovsko)*. Praha: Ústav pro sou- dobé dějiny AV ČR, 2021. ISBN 978-80-7285-256-7.
110. NENUTIL, Jiří a kol., 2010. *Druhá světová válka: případ Tachovsko*. 1. vyd. V Plzni: Západočeská univerzita. 254 s. ISBN 978-80-7043-889-3.
111. ORSTBETREUER FÜR LANGENDÖRFLAS, 2022. Rozhovor s Orstbetreuerem pro obec Dlouhý Újezd (orig. Langendörflas). Dlouhý Újezd. Rozhovor bez záznamu.
112. PEŇÁZ, Petr, 1995. O brakové literatuře a jiné literatuře ještě jednou. *Čtenář*, ročník 47, číslo 4, strana 137-138. ISSN 0011-2321. Dostupné také z: <https://ndk.cz/view/uuid:c47bce90-3>
113. PAVLÍČEK, Tomáš, 2015. *V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014. Část pátá 1918-1938: v zájmu republiky: literární cenzura v době avantgard a obrany liberální demokracie*. Vydání 1. Praha: Academia, strana 706. ISBN 978-80-200-24916
114. PAVLÍKOVÁ, Vladimíra, 1991. Představujeme Okresní knihovnu v Tachově. *Čtenář*, ročník 43, číslo 7, strana 229-230. ISSN 0011-2321. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:28bb91>
115. RICHTER, Vít, 2020. *Sborník z konference "Knihovny v proudu času". Konference k 70. výročí SVK HK a 100. výročí 1. knihovnického zákona*. Sestavila Petra Řontilová. 1. vydání. [cit. 2021-11-11]. ISBN 978-80-7052-143-4.pdf
116. SCHNABL, Josef a LENZ, Hans, 1973. *Heimatatlas des ehem. politischen Bezirkes Tachau-Pfrauberg*. Weiden: Patenstadt OB. 155 stran.
117. ŠIMEČEK, Zdeněk a TRÁVNÍČEK, Jiří, 2014. *Knihy kupovati-: dějiny knižního trhu v českých zemích*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-2404-6.
118. SUKOVÁ, Anna, 2011. *Proměny vztahu čtenáře ke knize v letech 1990-2009*. Praha. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd. Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra žurnalistiky. Vedoucí práce Doc. PhDr. Jan Halada, CSc. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20_500_11956/38358/BPTX_0_0
119. SVKPK, 2022. *Roční zpráva o výkonu regionálních funkcí v Plzeňském kraji za rok 2021*.

- Plzeň: Státní vědecká knihovna Plzeňského kraje. 23 stran. Dostupné z: <https://svkpk.cz/wp-content>
120. SARICKS, Joyce G a Nancy BROWN, 1997. Readers advisory service in the public library. American Library Association. ISBN 0-585-31839-5. Dostupné také z: <https://cuni.prio.exlibri>
121. ŠINDELÁŘ, Karel a Filozofická fakulta, 1989. *Dějiny knihoven v českých zemích do roku 1918*. Praha: SPN. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:b3d8e020-b32a-11e3-9d7d-005>
122. STROHSCHNEIDER, Milan, 2022. *Dotaz - obecní knihovna Sulislav* [elektronická pošta]. Message to: ou.sulislav@seznam.cz. 26. 3. 2022 [cit. 2022-03-29]. Osobní komunikace.
123. TRAILINOVÁ, Kateřina, 2014. *Vývoj čtenářství v české společnosti v posledních desetiletí*. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, Pracoviště historické sociologie. Vedoucí práce PhDr. Jiří Šafr, Ph.D. Dostupné také z: https://dspace.cuni.cz/handle/20_500_11956/71686?locale-attribute=en
124. TRÁVNÍČEK, Jiří, 2014. *Překnížkováno: co čteme a kupujeme (2013)*. 1. vyd. Brno: Host. 190 s. ISBN 978-80-7491-256-6.
125. TRÁVNÍČEK, Jiří, 2017. *Česká čtenářská republika: generace, fenomény, životopisy*. Praha: Host, 2017. ISBN 978-80-7491-850-6. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:9b90f3f>
126. VÁVRA, Martin, 2014. *Posudek oponenta práce na diplomovou práci Bc. Kateřiny Trailinové Vývoj čtenářství v české společnosti v posledních desetiletích*. Praha. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta Humanitních Studií. Pracoviště historické sociologie. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20_500_11956/71686/120173651.pdf?sequence
127. VAISHAR, Antonín a NOSKOVÁ, Helena a NOVÁKOVÁ, Eva, 2019. *Historický vývoj národnostního osídlení v regionu Tachovska v letech 1945-2000 (speciální mapa)*. Ústav pro soudobé dějiny. Dostupné také z: https://asep.lib.cas.cz/arl-cav/en/detail-cav_un_epca_3
128. VETRÁK, Miroslav, 2010. Zář 1938 na Tachovsku. In: NENUTIL, Jiří a kol., *Druhá světová válka: případ Tachovsko*. V Plzni: Západočeská univerzita, strana 31-42. ISBN 978-80-7043-889-3.
129. VŠETIČKOVÁ, Nela, 2013. *Lidová kultura na českém národnostním ostrůvku v Sulislavi po roce 1945*. Plzeň. bakalářská práce (Bc.). Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta filozofická. Dostupné také z: https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/7032/1/bc_%20prace.pdf

130. VOBORNÍKOVÁ, Michaela, ©2016. Knihovny a knihovnictví v českých zemích v letech 1938 – 1945. Ikaros [online]. Ročník 20, číslo 1 [cit. 2021-11-03]. urn:nbn:cz:ik-17667. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/17667>
131. VONDRÁČEK, Karel, 1935. *50 let Národní Jednoty Pošumavské: 1884-1934*. Praha: Národní Jednota Pošumavská. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:81e25d70-4b6a-11e4-a>
132. ZEMANČÍKOVÁ, Alena, ©online. Dosídlení. *Český rozhlas Plzeň*. Publikováno 24. ledna 2020. [cit. 2021]. Dostupné z: <https://plzen.rozhlas.cz/>
133. Zemský statistický úřad Království českého, 1901. *Zprávy Zemského statistického úřadu Království českého, Svazek III., sešit 2: Musea, knihovny, střední a odborné školy 1897, resp. 1896/7, stavby škol obecných a měšťanských 1869-1898*. V Praze: Zemský statistický úřad Království českého, 1901.
134. Zemský statistický úřad Království českého, 1914. *Zprávy Zemského statistického úřadu Království českého, Svazek XXII., sešit 1: Všeobecně přístupné knihovny a čítárny v Království českém r. 1910 s dodatkem o knihovnách spolkových r. 1910*. V Praze: Zemský statistický úřad Království českého, 1914.

Kapitola 7

Příloha 1

Vzory otázek do polostrukturovaného rozhovoru: Šablona otázek do rozhovoru

7.1 Profilace čtenáře

- věk
- nejvyšší dosažené vzdělání
- rodinný status (vlastní rodina, původní rodina)
- zaměstnání
- bydliště

7.2 Profilace čtenářského zázemí - knihovna

1. Jaká je Vaše první vzpomínka na knihovnu v obci?
2. Jak v době, kde jste knihovnu navštěvali, knihovna vypadala? (vybavení, knihy)
3. Jak často byla knihovna otevřena pro veřejnost a jak často jste ji navštěvali?
4. Co jste si v době, kdy jste knihovnu navštěvali, půjčovali nejvíce? A jaké tituly jste si naopak nepůjčovali vůbec?
5. Pokud to jde popsat, co pro Vás jako pro čtenáře znamená knihovna?

7.3 Profilace čtenářského zájmu – knižní fond

1. Jaký byl vztah Vašich rodičů, sourozenců nebo kamarádů ke čtení? Četlo se u Vás v rodině?
2. Měli jste (máte) v domácnosti osobní knihovnu?
3. Jaký byl Váš vztah k povinné četbě při školní docházce?
4. Jaký byl Váš postoj k nákupu knih?
5. Vzpomenete si na knihy, které jste měli oblíbené a naopak na knihy, které se Vám nelíbily (z knihovny, z domácí knihovny)?
6. Pokud to jde popsat, co si vybavíte, když se řekne čtení? Co to pro Vás osobně znamená?

7.4 Profilace období 80.-90. let (čtení, knihovna)

1. Vybavíte si, jak knihovna a knižní fond vypadal v 80. a 90. letech? Zkuste popsat (knihovna, žánr, počet knih).
2. Co jste si v období 80. a 90. let v knihovně nejčastěji půjčovali?
3. Vyjmenujte 5 knih, které si pamatujete, že jste četli z knihovny v tomto období.
4. Popište rozdíly a změny, které v knihovně proběhly po roce 1989? Pokud došlo ke změnám, popište k jakým a jak se tyto změny dotkly prostředí knihovny.
5. Jaký byl Váš postoj ke čtení v 90. letech?
6. Pokud jste čtenáři knihovny i současnosti, jaké jsou rozdíly mezi knihovnou v minulosti a v současnosti?

7.5 Doplnující otázky

- *Pokud jste knihovnu nenavštěvovali častěji nebo pravidelně, z jakého důvodu?*
- *Navštěvovali jste knihovnu sami nebo s doprovodem? (rodiče, sourozenci, kamarádi, spolužáci)*

- *Jakou roli měly ve Vašem čtení knihy z knihovny?*
- *Kupovali jste si knihy více nebo méně než půjčovali v knihovně?*
- *Vzpomenete si na 3 nejoblíbenější knihy, které jste kdy četli? (v minulosti)*
- *Jaké je Vaše nejoblíbenější místo, kde rádi čtete?*
- *Pokud byste měli označit v životě jedno období, které pro Vás bylo čtenářsky významné, jaké by to bylo?*
- *Kolik knih jste přečetli za jeden rok? (odhadem) Jaký počet to byl v porovnání se současností? (méně, více)*
- *Bylo v knihovně více knih? Objevily se v knihovně nové žánry, tituly, tematika?*
- *Změnil se Váš postoj ke čtení (využití volného času apod.)? Pokud ano, jak?*
- *Popiště, jaký by na Vás působilo dojmem, kdyby se v knihovně začaly půjčovat knihy z minulosti. Jaký by to byl podle Vašeho názoru rozdíl oproti knihám v současnosti?*

Kapitola 8

Příloha 2

8.1 Přepis rozhovorů s R1 a R2

Jaká byla Vaše první vzpomínka na knihovnu?

R1: „Nevím, ze kterého roku by to mohlo být. V kolika letech jsem začla chodit nahoře, jestli jsme tam ... nevím.“

R2: „Já jsem chodila, kolik mi mohlo tak být, tak 10 let? Dřív se do knihovny nějak nechodilo.“ R1: „Ježišmarja, to já až dýl, já pro dětský knížky, ani ne, spíš až pro dospělé.“

R2: „Já dřív, protože jsem tam chodila s mámou, protože naše máma byla knihovnice.“

R1: „Já nechci lhát, to já až později, to já možná až tak po revoluci, určitě, dřív tak moc ne.“ R2: „No já bych řekla tak v tom ´64 nebo po 21. srpnu 1968, až tak, v tom ´68 roce určitě. To by nám mohlo být takovejch 12.“

R1: „Já jsi myslím, že v ´72 jsem se vdávala, pak jsme bydleli rok v Sedlišti, pak jsme sem přišli, tak možná v tom rozpětí od těch sedmdesátých, ale nevím přesně.“

R2: „No, mě mohlo bejt tak dvanáct, podle mě. Naše máma měla knihovnu, to bylo na starým výboru...“

R1: „ a nebyli jsme ve škole? Nebylo ve škole nějaký půjčování? Já právě nevím, já si tohle nemůžu nějak vybavit...jestli bych už v začátcích, když jsem se vdala, že bych tak brzy četla, já nevím.“

Jak v době, kdy jste knihovnu navštěvovaly, knihovna vypadala?

R1: „Jak tam, jak je čp. 150, jak tam byl dřív Místní národní výbor. Tam byla i knihovna.“ R2:

„No já si to pamatuju přesně, protože naše máma dělala knihovnici a ona tam pak už nechtěla moc chodit, tak jsem tam chodila místo ní.“

R1: „Já si čtení v knihovně před manželstvím moc nepamatuju, v začátcích, když jsem pak byla vdaná, tak jsem četla to, co jsem dostala ke svátku, k narozeninám.“

R1: „Ale prý někdo říkal že to bylo někde dole, tak knihovna...“

R2: „To já si dole nepamatuju, já si pamatuju jen na tom výboře, jak to bylo v '60 léta. No a táta...dělal na národním výboře a předtím to dělal Kopečný.“

R1: „No malý to tam bylo.“

R2: „No, vypadala hrozně. Malá místnost... menší jak ta dnešní knihovna.“

R1: „No ono taky tolik knih nebylo, vždyť ta literatura byla taková, no, ruská, pár českých a možná ještě z nějakých těch socialistických... jako států.“

R2: „Z Maďarska, taky. Tam nebyla žádná... americký nebo německý, nic. Politický byly knížky hodně. Ta politická byla ta jedna stěna, ten regál, marxismus-leninismus, to si nikdo nepůjčoval. Jinak knihovna byla malá, neútluná, to bylo jedno okno do ulice, jedno okno do místnosti, jedny dveře do obce, zastavěný stěnou, pak tam byl stůl, okno, regál, regál, okno, regál. Celý úzký jak nudle. Málo metrů to mohlo mít, třikrát tři metry. Když si tam lidi půjčovali, tak byli hodně blízko sebe. Jeden stůl a jedna židle. Neútluný a temný - dřív to bylo takový... jedna barva...“

R1: „Zelená a modrá barva, jako hřbetů...“

R2: „A červená, pro politický knížky. Nevýrazná barva, ne jako dneska...to je dneska moc hezky barevný.“

R1: „Navíc ti čeští spisovatelé, to bylo probraný, jestli tam můžou být nebo nemůžou... i když potom si vzpomínám, že postupem času, jak to trvalo dlouho, když pak byla knihovna třeba i tady (v budově KD - pozn. řešitele), tak se ukázalo, že třeba Javořická toho napsala hodně a ono dřív jich tam bylo jenom pár. A pak teprve postupně po tý revoluci, po '89, vylízali ven ty knížky víc a víc, protože jestli byli někde zamčený nebo co...“

R2: „To jo, protože když naše máma pak objednávala, tyhle knížky, tak nebylo... I když jsou to braky, ta Javořická, ale nebyl ani ten blbej brak k sehnání.“

R1: „Český spisovatel a musel si ho člověk koupit.“

R2: „To bylo tak pro ty starší, ta Javořická.“

R1: „To byli i jiní, pro ty starší generace...“

R2: „Naše máme za to utratila řádu peněz, který bysme bývali potřebovali do domácnosti. A potom když umřela, tak jsme toho nesli káru. Takže málo českých, hodně ruských spisovatelů, maďarský, spíš taková ta...“

R1: „... socialistická, no. Komunistická, spíš.“

R2: „...no to bylo poznamenaný tím strašně moc. Jestli americký spisovatel? Snad žádnéj... Francouzskéj, nepamatuju si...“

R1: „Né, ani anglickej... rumunský hodně.“

R2: „To byly samý překlady z ruskejch, rumunskéjch, žádný originály, spíš populistický překlady.“

R1: „Možná, nebyl tam.. Čuk a gek?“

R2: „Tak byl. A byl tam Majakovsky a to si dobře pamatuju, protože on napsal knížku *Mít'a sám na světě* a mě se strašně ta knížka líbila (i když to byl rusák), protože ten Mít'a ráno vstal a nesnášel rodiče že mu něco poroučeli, brácha mu něco poroučel, ve škole mu něco poroučeli a on si tak přál, aby jednou taky byl sám, aby se jednou vzbudil a nikdo tam nebyl... a ono se mu to stalo! On se sám vzbudil, on moh jít do cukrárny, do hračkárny, všude, ale nebavilo ho to, protože nikdo tam nebyl. Tak byl rád, že se pak vzbudil, že se mu to jenom zdálo a upaloval do školy celej nadšenej... Tak to si pamatuju (smích). Toho Majakovskiho si fakt pamatuju. I ty jeho básničky, takový prdlý.“

R2: „Já jsem ještě měla ráda Šmahelovou, česká spisovatelka.“

R1: „Já taky. Tu jsem i kupovala.“

R2: „Tu jsem teda četla... hodně. Ale tu, tu jsem si půjčovala v Tachově, když jsem tam chodila do školy, tak jsem chodila do knihovny tam.“

R1: „Tak to já ne, já chodila jenom tady, nechodila jsem moc do Tachova. To bylo na náměstí, ještě... když jsem tam byla, občas, tak mi tam vadilo to, že některé knihy byly v regálech, ale o některé si si musela říct, protože ona je přinesla zezadu. A když člověk pořádně nevěděl, co si má půjčit, tak spíš byl radši, když si to mohl projít a vybrat si sám.“

R2: „No, ale ona tam ta knihovnice byla taky protivná... taková hodně nepříjemná ženská,

no... a to taky dělá dojem, určitý. Ale to byla knihovna v patře, nahoře. Knížek tam bylo hodně a neplatilo se nic, žádný poplatek. Ani tady... tady se taky nic neplatilo.“

Jak často byla zde knihovna otevřená pro veřejnost a jak často jste ji navštěvovaly?

R2: „Týdně? No, to se mi nezdá, řekla bych jednou tak, za 14 dní. Asi. Jeden pán tady chodil velice často, to byl čtenář! Ten měl spoustu knížek i doma.“

R1: „Ten musel mít i sbírky, co se týká, ty mu hodně kupovali. On byl strašně chytrej.“

R2: „Ale děti do knihovny taky chodili hodně, on ten pan J., co bydleli ve statku, tak se měli stěhovat, a měli půjčený knížky, několikrát jsem mu vzkázala, ať je vrátí a on ne a tak jsem si tam pro ně musela i dojít, aby mi je vrátili. Tak tři našli, ale jednu ztratili. Někteří lidi nevraceli. Ono to je pořád stejný, že jo...Akorát se upomínky neposílali.“

R2: „Ale tady, tady v knihovně to bylo neútluný. Žádný obrázky... Jenom taková ta nástěnka, kdy se muselo vystříhnout z novin, to naše máme dělala, že občas něco vystříhla. Něco co bylo aktuální v politice. A dlouho na té nástěnce visely takové stříbrné lístky od lípy, nebo co to bylo.“

R1: „Je pravda, že nástěnky museli dělat. Ale jako, koukli jsme na ně, ale ne že by to člověk nějak vnímal.“

Jaký byl vztah Vašich rodičů, sourozenců nebo kamarádů ke čtení? Četlo se u Vás doma?

R1: „Tak naši nečetli. To jsem četla jenom já a moje sestry. Kluci ani ne, ale my jo. My holky jsme víc četli, to jako jo. Akorát mezi námi byl dost velký věkový rozdíl, tak to mi sestra kupovala knížky. Pak když jsem mohla chodit do knihovny, tak, taky jsem knihy dostávala...“

R2: „K Vánocům jsme někdy dostali knížku. Kluci u nás doma taky nečetli, ale my jsme četli. Naše máma ta četla hoodně, ta u vaření, ta četla furt, až moc. Nic nedělala, jenom četla. A táta, ten nečet, ne, ten ne. Ale jenom my holky jsme četli taky hodně. A taky nám to zůstalo celej život.“

R1: „Ale chlapi taky čtou, i když jak který.“

R2: „Tak můj manžel ten nepřečte vůbec nic.“

Jakou roli měly ve vašem čtení knihy z knihovny?

R1: „No bylo to takový doplňující, že když to co jsme doma už přečetli, tak jsme spíš šli najít si něco co nás zaujme. Když to byli spisovatelé jiný, ale vždycky se něco našlo.“

R2: „My jsme doma neměli třeba žádný dětský knížky, tak já byla ráda, že jsme tam mohli jít.“

Co jste si v době, kdy jste knihovnu navštěvovaly, nejčastěji půjčovali?

R2: „Já jsem měla ráda tu Šmahelovou. Velké trápení...“

R1: „Jojo, to jsem měla taky. Mám je tedy ještě teď.“

A když jsme byli ve věku, když už jsme dospívali, tak jsme hledali nějaký zamilovaný, ale toho tam moc nebylo.“

R2: „No ono to nebylo skoro, jak dneska třeba vychází to nakladatelství Petra, tak to je/bylo samý zamilovaný.“

R1: „To já - ani nevím v kolikátých letech, jsem si kupovala takový ty kapesní, jak se tomu říkalo, rodokapsy? Jojo tak to bylo ono. A těch bylo plno.“

Kupovaly jste si knihy více nebo méně než půjčovaly v knihovně?

R2: „Koupit. To naše máme tenkrát co si objednala na inzerát, někdo nabízel v novinách, *Večery pod lampou*, to bylo asi 50 korun, ale to byl štos, těch večerů pod lampou. Tak ty jsme teda četli, to mě bavilo, tam to bylo zamilovaný právě.“

(ukázka sešitu *Večery pod lampou*)

R1: „To jsou to ty starý, což už jako... No, dneska bychom to možná četli taky, všili bychom se do toho. A taky, vidíte, byli to malinký písmenka.“

R2: „Hele, tady jsou dokonce i recepty... to mě dřív nezajímalo, to bych... no jo, kysané zelí.“

R1: „A pak byly takový ty malý, ty menší sešity...“ (ukázka *Večery pod lampou* - menší)

R1: „No ano, tůty, jeje, těch druhů co je, těch jsem měla štosy.“

R2: „A hodně jsem si půjčovala ty... detektivní příběhy, takový ty sešítky. “

R1: „A já zase z nemocničního, prostředí, o těch doktorech.“

R2: „Ty mám taky ráda, dodneška. To mi taky baví. Ten *Skalpel prosím*, to jsem přečetla snad stokrát. No a Stýblová, ta psala hezky. *Až bude padat hvězda*, myslím že se jmenovala ta jedna. Taky byla pěkná, ta taky byla v knihovně. Akorát ty *Večery pod lampou* a tohle, to v knihovně ještě tenkrát nebylo. To nebylo, když jsme byli malý, svobodný holky, ani potom

to nebylo, snad ani na stánku.“

R1: „Na stránkách, to bylo problém, když si natrefila, nebo jinak už nebylo. Ale tenkrát to bylo, že tyhle sešit posílali třeba po pěti. Že měli jako balení po pěti, že zase za 50 korun plus doprava, že to přišlo, za 80 korun. Tak ty Večery pod lampou byli i pro kluky, některý rady tam byly.“

R2: „Vlastně to byl takový časopis, ale hlavní bylo... ten děj tady těch příběhů. Tady... "Společnice pro sebevraždu"... No není to nádhera? (smích).“

Jaké tituly jste si naopak nepůjčovaly?

R2: „Já si teď, nevybavím nic.“

R1: „To nevím.“

R2: „Tak jasně že bylo spoustu knížek, co jsem si kdy půjčila, tak mi to nebavilo...“

R1: „Ale já je přečetla (i když to nezaujalo). Zvláštní je, že mě nebavila, ale přečetla jsem ji, třeba do půlky, nebo do toho, nebylo nic... ale třeba ke konci mě to začlo trochu bavit. Ale já jsem byla ten typ, že co jsem si půjčila, tak jsem se snažila, že to musím přečíst.“

R2: „Tak to já asi možná ne.“

R1: „A to jsem si vybírala náhodně. Já jsem vzala..No, i když, přečetla jsem si, řekla jsem si, může to být dobrý, ale někdy, když tomu dali dobrou reklamu, tak to třeba nestálo za nic, až ten konec. Že do půlky knížky nebylo třeba nic, ale konec byl dobrý.“

R2: „Ale někdy to stálo za nic... I když je pravda, že od jednoho ruského spisovatele, "Příběh opravdového člověka", to jsem přečetla celou. To bylo o tom Meresijevovi, to bylo dobrý. Tu jsem četla asi třikrát... protože to fakt prožil a já jsem to nechápala, jak on neměl ty nohy, a von tak lítal a proč to dokáže, že, takový ty věty: ty seš sovětskej člověk, ty to do něj hustili, tak to si pamatuju. Je to fráze, ale já si to pamatuju. Ono to bylo doopravdy, ono se to stalo, že jo...“

R1: „Tenkrát když jsme byli mladší, tak jsme věřili tomu, co jako tam je, že je to pravda, nebo že se to stalo, že se to zakládá na pravdě...“

R2: „Byli jsme naivní.“

R1: „Ano. Kdyby člověk žil třeba v Praze, tak by pohlížel jinak, ale my tady na tý vesnici jsme zase spíš říkali, ten byl dobej, nebo takhle to asi bylo, má bejt.“

R2: „A nebo *Timur a jeho parta*. To byla tak dobrá knížka... Ten Timur, to jsem měla doma,

to jsem dostala k Vánocům. Pomáhali chudým, starým lidem, hájili bezpráví. A když si na to tak vzpomenu, tak to už jsem někde dělala, zaměstnaná, tak někdo pak říkal takovej vtip...Že jde babka parkem, tma už, přepadne jí parta, svlíkne jí bomardáky a uteče. Babka řekne, sakra, oni mě neznásilnili, ale... docela bych si dala říct. Druhý den zase jde do toho parku, bez bombardáček, už aby to bylo rychle. Tak tam jde, přijde parta, natáhne jí kalhoty a uteče. Babka jde domů a něco jí škrábě na těch gatích a tak vytáhne papírek a tam bylo napsáno: "Včera posrané, dnes vyprané. Timur a jeho parta". To jsem si jenom tak vzpomněla, když se bavíme o tom Timurovi... A nebo jsem měla ráda *Hanyška a Martínek* do Šimona Baara? Ten mi taky bavil.“

R1: „Ale jinak se prostě... tou knížkou se neopovrhovalo.“

R2: „Pak... odborný knížky tam taky nebyly, jenom snad pro ty hospodyňky, ale pak právě hodně ty politický.“

R1: „To bylo... MNV, KSČSM...“

R2: „Lenin, tam by v kolika dílech, zlatým písmem to bylo...“

R2: „To si snad nikdo ani nepůjčil.“

R1: „To nás ani nenapadlo na to sahat... nebralo nás to. Nedalo se to číst.“

R2: „Já vím že bývalý knihovník a jeho otec si občas půjčoval, ten jo, ten k tomu tíhnul.“

R1: „Kdo byl blíž k tomu komunismu, tak ten by si to třeba přečetl, ale... my ne.“

R2: „Knižka tě má odreagovat, ne? Aby si se odreagovala, ne aby si se rozčílila.“

Jak byste popsaly aktualizaci fondu? Fond v knihovně se pravidelně obměňoval?

R1: „Odměňovalo se, někdy. Ale hodně za dlouho. Ale četli jsme co bylo přidělený v té knihovně.“

R2: „Jo obměňoval se fond, ale vím že jsme to tahali vždycky na ulici, kde bylo auto, takže takhle. Ale málo to měnili.“

Kolik knížek jste přečetli ročně (odhadem)?

R1: „Na 14 dní to byly tak dvě knížky. Takže za rok jich mohlo být tak... třicet. To teď jich přečtu mnohem víc.“

R2: „Určitě jich přečtu teď mnohem víc, než jako to bylo předtím. I teď jsem byla v knihovně, půjčila jsem si pět knížek... byla paní knihovnice ochotná.“

Pokud byste měly označit v životě jedno období, které bylo pro Vás čtenářsky významné, jaké období by to bylo?

R1: „No, asi v současnosti. Už ani nemusím kupovat, protože to knihovna obnáší, že to má. To jako dřív, to nebyly ty novinky, který vlastně nikdo ještě nečetl (v knihovně) a je třeba rok stará a je čerstvá. Teď je to ideální, ne jak dřív.“

R2: „Teď už se ale čte čím dál tím méně, ale je to škoda těch knížek, když je jich tak hodně.“

R1: „Protože to zabíjí televize...“

Jaké změny a rozdíly se projevily v knihovně po roce 1989?

R1: „Posun určitě je.“

R2: „Ta změna šla postupně.“

R1: „Určitě to bylo tou dobou, postupně. Jak ta doba šla k lepšímu a lepšímu, tak i ta knihovna se vylepšovala a vylepšovala.“

Jaké je (bylo) Vaše oblíbené místo ke čtení?

R2: „I na záchodě. Já na záchod bez knížky nejdu. I časopisy tam mám. Já čtu i u jídla, ne po jídle - přidržuju si to činkou, co má jednu manžel.“

R1: „Tam ne, tam by mě to rušilo, já čtu spíš dopoledne, po ránu, po snídani, po jídle. A potřebuju na to klid. Někdo to umí při rádiu, ale já ne, to neumím, protože bych z té knížky nic neměla. A taky čtu v noci, když nemůžu spát.“

R2: „Tak! Dneska například jsem četla v noci.“

Navštěvovaly jste knihovnu s doprovodem nebo samy?

R2: „Každý sám za sebe.“

R1: „To byl náhoda jako když se s někým někdo setkal, to jako dneska.“

R1: „Ani doma jsme se nebavili o půjčených knihách...“

R2: „No, u nás to bylo spíš naopak, naše máme vždycky "už zase se válíte v těch knížkách, místo abyste něco dělaly". My jsme kolikrát četli tajně. My jsme četli se ségrou i tak tajně, že jsme spali v pokojíčku, nesměli jsme svítit, tak jsme si dali svíčku na pelest a každá jsme měli z jedny strany jednu...Jednou jsem ale svíčku já sfoukla a šla spát, ale ségra u čtení usnula a ta svíčka vypálila d'olík. Jenom při svíče, naše máma by nesnesla elektriku, aby se plácala a baterku jsme měli jenom jednu.“

R1: „Tak já baterku měla, abych nebudila manžela.“

R2: „Já když manžel spí, tak v noci chodím číst do jídelny.“

R1: „Já můžu číst v posteli, v obýváku, kdekoliv, ale musím mít klid.“

R2: „Já taky teda musím mít klid. Kor když je to složitější knížka, takový složitější názvy, tak to fakt musíš mít klid, aby sis to pořádně přečetla. Někdy se i vracím, v knize, když zapomenu co to bylo za slovo nebo za jméno.“

R1: „No když se vrátíš a zůstane ti to v hlavě, tak je to v pořádku, ale já bych se mohla vracet několikrát a stejně to znovu zapomenu.“

R2: „A to já zas dělám tak, že když je nějaký složitý jméno, nebo nějaký úplně cizí, tak já si tomu řeknu svůj název.“

Četlo se u Vás v rodině (původní i současné)?

R2: „Naše máma ta ne, tak pořád nadávala, že ležíme v knížkách, místo toho abychom něco šli dělat. Ale sama četla, takže kdybysme četli všichni, tak se nic neudělalo, my jsme museli dělat.“

R1: „No, u nás doma spíš sestry mi kupovaly ty knížky. V dětství ty pohádky a pak se stupňovalo, pak pro ty patnácti a takový ty pubertální.“

R2: „No, u nás doma nikdo jiný nečetl, nevím po kom to čtení mám, protože u nás všichni sedlačili, táta nečetl, ale dokázal se z knížek učit.“

Popište rozdíly a změny, které v knihovně proběhly v 80. a 90. letech?

R1: „Začalo se nám to víc líbit. Byla to víc literatura, která nás zajímala, která nás bavila.“

R2: „Já jsem si v té době hodně půjčovala ty knížky, jak se pletlo a šilo, tak jsem si půjčovala stříhy, to dřív nebylo vůbec. On sice vycházel ten "Ateliér Květa", to naše máma taky měla. Dřív byly knihy jenom dějové, pak začaly být historické, dokumentární, obsahově rozšířenější.“

Pokud jste čtenářky knihovny i v současnosti, jaké jsou podle Vás rozdíly mezi knihovnou v minulosti a dnes?

R2: „No, kdyby tu byla třeba zítra ta stará knihovna, tak nevím, asi by to bylo spíš nostalgický, ale ... je to divná představa.“

R1: „Já bych si pro sebe řekla "nevím jestli si něco vyberu", jestli tady něco najdu, co by mě zaujalo.“

R2: „Kdyby tady byli ti spisovatelé, co tu byli v minulosti, tak to nevím teda...“

R1: „Tak bych nahlídla a pak bych už možná podruhé nepřišla, nebo možná tak...“

R2: „No, to by si člověk vybral už jenom z té nostalgie... co bych si pamatovala, že jsem četla dřív. Schválně, jaký by na to byl náhled, dřív se mi to třeba líbilo a dnes bych si řekla, jéžíš, jak jsem to mohla číst, takový kraviny..., jak jsem to mohla číst. Ale bylo by lepší kdyby se to nevrátilo... tohle (současný stav) je lepší.“

R1: „Je to lepší a bude to asi lepší.“

R2: „Vždycky. Už jen to prostředí, tamto bylo takový víc stresující.“

R1: „A taky knihovnice poradila, že jako se v tom víc pohybovala.“

8.2 Přepis rozhovoru s R3, R4, R5, R6

Jaká je Vaše první vzpomínka na místní lidovou knihovnu?

R5: „Tak je to můj zážitek, protože my jsme se sem přistěhovali a shodou okolností jsem se dostala od uklízení až k vedení knihovny. Tady na obci. Ale nezačínala jsem s knihovnou, ti už tu nejsou.“

R5: „Já marně vzpomínám kdo tu byl. Pamatuju si učitele B.“

R5: „Paní Žaludová.“

R6: „Já jsem začínala až u paní Ž.“

R6: „To byla knihovna tady, na úřadě.“

R5: „Tak si jí tu také pamatuji.“

R6: „To jedině ve škole, jestli byla.“

R6: „Já jsem tu už od roku 76, ale v té době jsem už měla děti, takže nějaká knihovna mě v tu chvíli nezajímala, to co si pamatuju, tak byla knihovna na obecním úřadě, tady, jak jsme v místnostní.“

Všichni jste sem přišli po válce odněkud? Nejste někdo původní obyvatel?

R6: „Já. Od 50. roku.“

R3: „My jsme tady 15 let, takže od roku 2006.“

R4: „Já jsem tady od roku 1989.“

R5: „No moje první vzpomínka, nebo nějaká z nich, to jsem poslala dceru, ať mi dojde vypůjčit knížky. A on pan Bártík byl takový vtipkař, tak mi dal Marxe a Engelse, Lenina. Holka jela se saněma, tak je měla naplněné těmito spisy. Ani jedna knížka ke čtení. To jsem samozřejmě nečetla. A protože jsem musela čekat týden, tak jsem mu pak přišla vynadat.“

R4: „No, já žádnou asi nemám, my jsme se sem přistěhovali v tom 89, tak to už jsem pak četla od té doby, ale akorát teď mám problémy se čtením. Není čas. Čtu akorát ve vlaku, jednou za čtrnáct dní. Doma vůbec.“

R3: „Tak já ráda četla už od děcka, když jsem nemohla spát, tak jsem četla pod peřinou.“

A měla jsem ráda takové knížky o něčem, co bylo spíš pravdivý a dodneška mě to baví, třeba. O hraničících, o hranicích, jak to bylo. Zrovna nedávno se mi dostala do ruky knížka, od nějakého oficíra. Tak se tahali o funkce a tak.“

R6: „Já chodím do knihovny... od té doby co začala paní Ž. To bylo před rokem 89. To byla dlouho. No a předtím? No jsme si asi půjčovali ve škole, já moc nevím. Zdá se mi to, že ve škole, v té staré, byla školní knihovna.“

R5: „To já si nepamatuju, ale jestli to nebylo ono, že knihovna obecní byla ve škole. Tam kde byla škola, tak tam byl i obecní úřad. Že to bylo propojený.“

R6: „Já už moc nevím. Já si to fakt nepamatuju, vím, že jsem si pamatovala, že čtu odjakživa.“

Jak v době, kdy jste knihovnu navštěvovaly, knihovna vypadala, jaké bylo její vybavení (prostory, prostředí, knihy...)?

R4: „Vypadá pořád stejně. Ta jedna místnost. Tam se toho moc změnit nedá, jediné tak regály.“

R3: „Dělala se rekonstrukce podlahy a malovalo se tam.“

Jak často jste chodili do knihovny?

R3: „Každý týden. To byla knihovna otevřena jednou týdně.“

Od kolika let věku jste knihovnu navštěvovali?

R3: „Od děcka. Děti chodili, pak chodili maminky, pak ti starší ročníky.“

Pokud jste knihovnu navštěvovaly, z jakého důvodu to bylo nejčastěji?

R4: „Nám se číst chtělo, ale taky jsme četli kvůli tomu, že to po nás chtěli ve škole. Ale četli jsme i mimo. Povinnou četbu jsme museli mít už od základní školy, co si pamatuju. A mě to tedy hodně bavilo, takže mě to bylo jedno jak to bylo.“

R5: „Já už na konci první třídy jsem chodila do knihovny. Já byla hrozně vášnivej čtenář a protože tehdy nebyli moc peníze a táta to moc neuznával, tak vím že jsem tam chodila přebalovat knížky, abych si tam pak mohla půjčovat.“

Proč jste tedy knihovnu navštěvovali?

R3: „Knížky, no... Ono se to měnilo. Třeba tady paní M neměla ráda určitý knihy a tak bylo těžké dostat nějaké jiné. Třeba jiná čtenářka chtěla jenom české spisovatele a také jenom některé.“

R5: „A já zase české nechci vůbec.“

R4: „Tenkrát byli knížky, no, asi tolik nevycházeli, nebo byli nedostupný v té knihovně, přece jenom tam byly ty knihy zdarma, takže ty dětské knížky si člověk raději půjčil, jestli kvůli tomu jsme tam chodili? Protože si pamatuju že jsem dostávala knížky akorát od babičky k Vánocům. Jinak celý rok, možná tak za nějakou olympiádu nebo za něco. Za odměnu. Rodiče moc ne., to spíš babička.“

R6: „U mě babička moc ne, babičku si moc nepamatuju, rodiče nám kupovali knížky, k Vánocům. Teď si je kupuju sama.“

R4: „Přesně tak, já jsem si je kupovala a kupuju jako dárek.“

R3: „Mě do čtení nenutil nikdo, protože naši byli analfabeti. Oni nečetli, nepsali. Já jsem tak... nějak sama. Ale já jsem u té knížky.“

Co jste si v knihovně nejvíce půjčovaly?

R6: „Tak mě to je jedno. Mimo historických, ty moc nemusím. Ale je mi to jedno. Jestli jsou to detektivky, nebo jsou to z lékařského prostředí, nebo cokoliv, mě to nevadí.“

R3: „Mě taky. Lékařské prostředí a pak ty z těch hranic, i válečné jsem četla, ale nebylo to žádné že by tam stříleli, ale bylo to o lidech, co trpěli, jak třeba... na Slavíka, si vzpomínám. Když jsem v knihovně půjčovala, tak než přišli lidi, tak jsem ji několikrát obracela v ruce, pak jsem se začela a zjistila jsem, že je to knížka napínavá od začátku až do konce. Jednalo se o příběh Němců, jak napadli Francii.“

R5: „Jak to říkáte, tak to jsem taky četla, a to že moc válečný nemám ráda.“

Vzpomenete si na 3 nejoblíbenější knihy, které jste četly/půjčovaly si v knihovně?

R5: „No já u sebe to беру tak, že, jak jsem se taky vyvíjela, tak jako dítě jsem měla ráda Káju Maříka a takové tyhle knihy, pak pohádky, westerny pěkný, od Karla Máje a Vinnetou, no a Nick Gray [Nik Grej] to byl taky dobrej spisovatel, a časem si to člověk vytříbí a má oblíbené autory. Třeba můj oblíbený je Sidney Sheldon, Sandra Brownová, Norra Robbins, tenhle styl. A taky historický a detektivky.“

R3: „Někdy jsou ty historické hezky napsané, že tomu i člověk rozumí.“

R4: „Já čtu všechno možný. Autory si moc nepamatuju, děj taky ne, takže mám vždycky rychle vybráno. Mám taky knížku, kterou jsem četla vícekrát, a to jste mi připomněli, ta je taky o pohraničnících. A nějakou konkrétní, to si moc nevzpomínám.“

R3: „U mě se ta hraničářská objevuje asi proto, že mi to připomíná dětství.“

R6: „Co se mi líbilo, byla... Bílá pláň? Bílá planina, mlha... teď nevím. To bylo o pohraničnících ze Šumavy. Ještě jedna byla o pohraničnících... ale co to bylo, to si nepamatuju.“

R5: „Já jsem si teď vzpomněla, Doktorka Samantha se mi líbila. To bylo z lékařského prostředí. Emancipaci, jak měli.“

Měli jste (máte) v domácnosti osobní knihovnu?

R6: „No já mám knížek...“

R6: „Mám tam hodně, tady jich je v knihovně dost. Norra Roberst.“

R5: „No, tak ta se taky zhoršila. Já nemám ráda když je to otlemený (ve smyslu zamilovaný příběh - pozn. řeš.) Steelovou bytostně nesnáším.“

R4: „Já jsem si ní začala, když jsem se přihlásila do Knižního klubu.“

R5: „A když mluvíme o těch českých, tak Jakoubková.“

R3: „Já mám taky radši ty knihy, kde je to podle skutečnosti, než když je to nadsazené, když člověk ví, že v životě je to trochu jinak.“

R5: „Doma jsem knížky jako dítě neměla. Ale byl to můj sen. Pak jsem teprve začala chodit do knihovny, kde jsem teprve přišla na chuť knížkám, a pak jsem si to brala od těch autorů, ty knihy, pokračování, to jsem si koupila.“

R3: „Určitě jsme si víc půjčovali, než knihy kupovali.“

R4: „Ohledně toho Knižního klubu... tak to jsem měla třikrát, čtyřikrát do roka, tak to jsem si kupovala i víc, ale dopůjčovavávala jsem si knížky. Ale třeba že se mi líbily v knihovně, tak jsem si na základě toho knihy objednala. Ale když dostávám, tak se většinou netrefí. Já když si vybírám, tak českou literaturu.“

Vybavujete si, jak knihovna a knižní fond vypadal v 80. a 90. letech?

R3: „Tak knížky... tak tam byla jediná pravda. A taky jediná vydávaná pravda. Nikdo se tam neosočoval. Kdo napsal knížku jinak, tak to muselo vyjít tajně. To, že to tak bylo, jsme se dozvěděli až později, nebyli jsme žádní politici, takže...“

R5: „Určitě tam nebylo tolik zahraničních autorů. Rozhodně jich bylo míň, přece jsme nemohli číst něco od západoněmeckých soudruhů...“

R3: „Byla tam hodně ruská literatura.“

R5: „Politickou literaturu jsme nečetli.“

R2: „Já si pamatuju, že když člověk si šel půjčit knížku, tak na ní nečekal. Když to byla třeba povinná četba, že to tam bylo v řadě vícekrát, seřazený vedle sebe. Tak tam byli i ty zahraniční, v té povinné četbě, Hemingway, Remarque, Anna Karenina.“

R5: „To se taky číst dalo, ale v těch letech byla pro mě tak nasáklá, že jsem ji nechtěla číst, protože se mi to nelíbilo.“

R4: „A my mladší, my jsme to ani tolik nevěděli, nějakou tu nasáklou politickou, nám to bylo jedno. My jsme to brali, že to tak prostě je a když to byla povinná četba, tak se to má přečíst a že to tak prostě je.“

R3: „V tom jsme tak vyrůstali.“

R4: „Mě se ale stalo, že když se mi ten autor líbil z té povinné četby, tak Remarqua jsem přečetla celého.“

R6: „A museli se z toho dělat výpisky.“

R5: „Čtenářské deníky. Já jak si nic nepamatuju, tak jsem měla takovej blok, a tak jsem si vždycky napsala spisovatele, název knížky, stručně o čem to bylo a hvězdičky jak se mi to

líbilo. A to mi vydrželo do střední školy. Tehdy jsem to nosila s sebou, protože tehdy byli knížky hodně drahý a tak jsem si nechtěla koupit knížku, kterou už jsem četla, když jsem si tedy napamatovala, že jsem ji už četla...“

R5: „A teď jsem si vzpomněla, že jednou jsem dostala u sestřenice úplavici a to jsem za dva dny přečetla Cirkus Humberto. Nikdo mi to nevěřil, tehdy, a to se mi hrozně líbilo.“

Popište rozdíly a změny, které v knihovně proběhly po roce 1989?

R5: „Já jsem nějakou změnu nepostřehla.“

R4: „Moc se knížky nedávaly pryč, jako že tohle se číst nebude a podobně.“

R5: „Určitě se vyhazovaly ty manifesty a spisy komunistický, ale jinak ne. Možná jo, možná se to změnilo, ale nijak jsme to nevnímaly.“

R5: „Třeba ale Hrabala nebo Vievega jsem začala číst až potom. Až po tom roce. Hrabal byl asi zakázaný, ne? To jsem četla až potom. V té době jsem měla tříletou dceru no a na čtení stejně nebyl čas.“

R6: „Já jsem četla pořád. Když jsem měla čas.“

R3: „Já četla v lidech. Protože každý měl jiný názor, pamatuju si v práci jednoho, který byl našťvaný, že studenti v tý Praze to a to, tátu měl asi někde víc, o jednu čepici... a pak přišel změněnej, jako když utne. Se vším potom souhlasil. Takže já četla v lidech, člověk si udělal obrázek o lidech.“ R5: „Pravda je, že dneska si neumím představit, že bych si nelehla do postele a něco si nepřečetla... to jako dřív šlo, když byli děti malí, člověk neměl čas.“

Co pro vás znamená čtení?

R6: „Že se člověk něco dozví... že není blbej, potom, tak.“

R5: „Oddych, relax. Zábava.“

R4: „Taky tak, nečtu nic náročnýho, čtu, aby se mi to líbilo. Nechci číst oškliví věci... myslím, že toho už bylo dost v životě.“

Co pro vás znamená knihovna?

R3: „Já si myslím, že je to vzdělávací dílo, pro ty co chodí, co chodili nebo co přišli na chuť knížkám. Myslím, že na knihovně není nic závadného, protože člověk má slovosled, myšlenkové pochody jednoznačnější...slovní zásobu.“

R5: „A taky to má význam, že člověk nemusí v dnešní době tolik utrácet, protože jsou knížky čím dál dražší a je možnost většího výběru. Víc si knih přečtu.“

R5: „Pro nás dříve narozené tak knihovna význam měla, má, zábavy a relaxu.“

R4: „Spíš na odpočinek, poučené už jsme. (smích) Dřív jsem třeba četla při vaření... ale teď a to mám klid, nespíchám s tím. Když mě ta kniha už nebaví, tak ji nedočtu. Což jsem dřív nedělala.“

R5: „To já taky, to jsem dřív musela taky dočíst celou, do konce.“

Vzpomenete si na knihy, které jste měly oblíbené a naopak na knihy, které se Vám nelíbily?

R3: „Stalo. Ale když se mi knížka nelíbila, tak jsem jí vrátila a nikdo se na nic neptal. Ale zase není možnost si v knihovně sednout, aby si člověk řekl, jestli jo nebo ne.“

R5: „To je ta výhoda knihovny - když se to nelíbí, tak se to mohlo vrátit.“

Četlo se u Vás doma, v rodině? (původní či současné)

R3: „Pro děti jsem četla. Rodiče to neuměli.“

R4: „Moje maminka nikdy nečetla, ta začala až v poslední době. Tatínek četl celý život. A my se sestrou taky. Můj manžel nikdy nepřečetl nic, děti jen dokud museli.“

R3: „Můj muž taky četl jen ty noviny.“

R5: „Mě četla babička od sousedů, ta mě naučila té lásce ke knihám. Moje děti ne. Manžel také nečetl. V naší rodině jsme četla jenom já. Moje velké děti už jo, víc, nejsou tak vášnivé čtenářky jako my.“

R6: „Dcera četla hodně, syn jenom povinnou četbu. Moji rodiče... no, u táty si nepamatuju, ale maminka četla.“

R5: „Můj tatínek četl hodně, pak jak stárl, tak už na to neviděl a tak ho to mrzlo, že by

uvítal tehdy ty audioknihy.“

Kolik knih za rok přečtete?

R5: „Já si vedu, co si přečtu... rok a půl, to mám 280. Dřív to bylo méně, teď čtu víc.“

R6: „Já jsem to nikdy nesledovala.“

R4: „Dřív jsem četla hodně, do knihovny jsem chodila každých čtrnáct dní, ale tak... 70 za rok. A v posteli nemůžu, to bych měla okamžitě knížku na obličej.“

Vyjmenujte alespoň 5 knih, které si pamatujete, že jste v tomto období četly nejvíce?

R5: „Samantha a lékařské prostředí. A taky Phil Marlow, Perry Mason a takovéhle detektivky. A třikrát S.“

R3: „To bylo také u mě, z lékařského prostředí, pak se to jmenovalo *Bez dcerky neodejdu*.“

R5: „Ale to už bylo na mě moc.“

R4: „Mě dívčí romány... a pohádky. A *Neználka*.“

R5: „A *Ferda Mravenec*.“

R3: „A ilustrované knihy byly lepší.“

R6: „*Memento* se mi líbilo. *Bílá masajka*.“

R5: „*My děti ze stanice Zoo*.“

R4: „A taky nebyl moc výběr, jako je dneska výběr. Četlo se, co bylo.“

R3: „Ale teď ta moderna je taky hrozná. Většina knížek je postavená na okrádání druhých, na sexu“

R5: „Tenkrát to nebylo povolený, určitě.“

R3: „Třeba v televizi byla hvězda, když se tam děly nějaké necudnosti. Zakrývala půlku obrazovky. Dneska...No, děti na to koukají, na ty lechtivé filmy, kde je potom morálka?“

R4: „Asi to tam bylo taky tak, tohle téma, ale ne v takové míře. Nebylo to tam tak jako vulgárně, surově.“

R6: „No v některé knížce, když to sám čte, tak by se i sám styděl...“

R5: „Možná... že když je to v těch knížkách, tak to tak musí bejt. Proto spolu lidi i takhle mluví, protože si myslí, že to tak má být.“

R3: „Občas ty knihy předkládají, co má a nemá být.“

Pokud to je možné, dokážete popsat, co pro Vás znamená knihovna?

R3: „Jsem ráda, že knihovna pokračuje. Je to osvobození od toho, co je venku.“

R5: „Neumím si představit, že by knihovny nebyly.“

8.3 Přepis rozhovoru s R7

Jaká je Vaše první vzpomínka na knihovnu v obci?

R7: „První vzpomínku si nevybavuji. To opravdu nevím. Možná když jsme tam šli se školou na exkurzi, to si pamatuju paní knihovnici H., že tam byla. Ale jinak opravdu nevím. Bylo to spíše místo, kam jsem chodila ráda a hrozně jsem se těšila na nové knihy.“

Jak v době, kde jste knihovnu navštěvovala, knihovna vypadala? (vybavení, knihy) R7: „Asi tam bylo dětské oddělení. V jedné místnosti. Ale nevybavuji si, jak to tam přesně vypadalo. Asi tam bylo dětské oddělení, pak pro dospělé, tam jsem už asi chodila jako dospělá, nevím. Pamatuju si že to bylo v patře, ale jestli tam v tom patře byla i dětská? Nevím. Pamatuju si na poličky, kde byly časopisy, pamatuju si na křesílka, na stolečky, regály, takový starý, no. Tam na náměstí to bylo, asi ta knihovna, jak je lékarna, tam někde v té řadě.“

Jak často byla knihovna otevřena pro veřejnost a jak často jste ji navštěvovala?

R7: „To si nevybavuji. Ani jak často, ani jak často jsem tam chodila.“

Co jste si v době, kdy jste knihovnu navštěvovala, půjčovala nejvíce? A jaké tituly jste si naopak nepůjčovala vůbec?

R7: „To vůbec nevím. Tři knížky? Já si akorát pamatuju, že první, co jsem četla, byla knížka *Děti z Bullerbynu*. A v knihovně? To jsem si asi půjčovala časopisy, knížky o přírodě, a pohádky, ale nevím, moc si to nevybavuji. Jako malá jsem četla Rumsajse a Neználka. Nepůjčovala jsem si sci-fi.“

Pokud to jde popsat, co pro Vás jako pro čtenáře znamená knihovna?

R7: „Místnost plná knížek a občas přednášky pro školu.“

Jaký byl vztah Vašich rodičů, sourozenců nebo kamarádů ke čtení? Četlo se u Vás v rodině?

R7: „Doma se moc nečetlo.“

Měli jste (máte) v domácnosti osobní knihovnu?

R7: „Měla jsem doma knihovničku. Jedna polička to byla.“

Jaký byl Váš vztah k povinné četbě při školní docházce?

R7: „To jsem četla, protože jsem musela, snažila jsem se to přečíst, ale nebavilo mě to.“

Jaký byl Váš postoj k nákupu knih?

R7: „Jako malá nebo jako mladá, jsem si knihy nekupovala, ale dostávala.“

Vzpomenete si na knihy, které jste měli oblíbené (alespoň tři) a naopak na knihy, které se Vám nelíbily (půjčené z knihovny, z domácí knihovny)?

R7: „Co jsem si tam nejvíce půjčovala, to si teď opravdu nevybavím, ani tři věci ne. Víím, že jsem neměla ráda takový ty ruský. Ty byly blbý. Jo a neměla jsem ráda tu knížku *Finist, jasný sokol*, ta se líbila manželovi, ale mě ne.“

Pokud to jde popsat, co si vybavíte, když se řekne čtení? Co to pro Vás osobně znamená?

R7: „Relax, zábava.“

Vybavíte si, jak knihovna a knižní fond vypadal v 80. a 90. letech? Zkuste popsat (knihovna, žánr, počet knih).

R7: „No, to bylo tak nějak v době, kdy jsem tam chodila, takže to bylo tak, jak jsem už popsala. Knihy byly rozdělený podle abecedy, podle písmen, knihovna byla teda menší, bylo tam méně knih v porovnání s dneškem. Ale byla to útulná místnost, se starším vybavením. A byly tam všechny žánry, takový obyčejná knihovna se vším možným.“

Co jste si v období 80. a 90. let v knihovně nejčastěji půjčovala?

R7: „Beletrii a časopisy. Často takový ty dívčí a pak pro ženy. *Praktická žena*, to bylo. Ale to úplně nevím, jestli to bylo v té době, nebo později.“

Vyjmenujte 5 knih, které si pamatujete, že jste četla z knihovny v tomto období.

R7: „To si asi moc nevybavím, jako abych mohla říci přesně.“

Jaký byl Váš postoj ke čtení v 90. letech?

R7: „Jako jestli se nějak změnil? Pořád mě to baví, relax, až to teďka.“

Pokud jste čtenářkou knihovny i současnosti, jaké jsou rozdíly mezi knihovnou v minulosti a v současnosti?

R7: „No, zavedli se počítače, už v těch knihách nejsou kartičky a už se ty knihy zapisují do počítače a na nich jsou ty čárové kódy, když se to půjčuje a vrací. Víc je ta knihovna, jak to říci, digitální, oproti minulosti. A také je o hodně větší výběr.“

8.4 Přepis rozhovoru s R8

Jaká byla Vaše první vzpomínka na knihovnu?

R8: „No vím, že jsem tam chodil. Ale jak to tam vypadalo, co tam bylo, nebo co jsem si jako malý půjčoval, tedy pokud to bylo tady ve vsi, to nevím, to si moc nepamatuju. To je jako když jsem byl menší a šel jsem s rozbitou hlavou do místního kina - to si taky pamatuju jenom proto, že jsem měl čepici na hlavě, aby na mě nefoukalo. Ale co tam bylo v tom kině, co se promítalo, to si nepamatuju, jen mi to s tou čepicí utkvělo v hlavě. A to je jako s tou knihovnou. Byl jsem tam. Ale to je celé, to jsou takové útržky. Když jsem pak chodil na gymnazium, tak jsem chodil do knihovny v Tachově. Tu si pamatuju. To jsem potřeboval povinnou četbu. A tady v obecní knihovně moc nebyla. A v Tachově byl větší výběr. To byla knihovna, plus mínus jak je teď. Akorát byla nahoře, v horních patrech. Myslím, že byla úplně nahoře, protože tam jsem viděl ty bedny s těma knihama za 5 korun. 42 svazků Lenina. To jsem si chtěl koupit. To bylo vyřazený, ty knihy. Ale ne všechny byly za pět korun, byly i za jednu korunu, ale některý byly i za víc. To mě jako... odradilo. Některý byly tenký, takový a některý silnější, jsem si říkal, to je ideální na podložení stolu... různý rozměry... Ne, legrace, to jsem opravdu nepotřeboval podložit stůl... Ale tady v obci jsem chodil, když byla knihovna tady nahoře, v kulturním domě.“

Jaké měla knihovna vybavení, jak na Vás působil prostor knihovny?

R8: „Moc si to nepamatuju. Prostě, co na to říct, nevím. Tady byl stůl uprostřed a tady regály.“

Jaký byl Váš postoj k nákupu knih (dnes x v minulosti)?

R8: „Tak ten se samozřejmě měnil. Když to bylo v těch 90. letech, nebo v těch 80., tak to mi bylo pět let, třeba a to nikdo vůbec nepřemýšlel, že bych si nějaké knihy vůbec kupoval.“

Jaká byla Vaše nejoblíbenější kniha z knihovny, kterou jste si půjčil?

R8: „O tom Abakusu. To nebyl název knihy, abakus je počítač, to by sem se musel podívat.¹ Bylo to kreslený, a bylo tam o prvních počítačích. To jsem chodil do první třídy, už nevím, prohlížel jsem si ty obrázky. A pak ještě *Neználek*. A *Krása nesmírná*. To byly ruský pohádky. Měla červenožlutý obal, a na začátku je tam Ivan na bílém koni, a má s perutí takový meč. To jsem si hodně půjčoval a to měla pak i babička, myslím. *Neználka* jsem si půjčoval od babičky, protože bratranec měl *Neználky*, ale já jsem neměl ani jednoho.“

Doma jste tedy neměli nějaké knihy?

R8: „Jako malej? Žádný, asi. Tak dětský, ale žádnou dětskou knížku si nepamatuju. To jsem měl až potom, co jsem chodil do školy. Tak jsem měl doma encyklopedie. Ty mám ještě do dneška. Pak jsem si je i kupoval. *Dějiny lidstva*, *Starověké civilizace*, *Vesmír*, takže většinou to byly jakoby naučný. Beletrii jsem žádnou neměl. Žádnou jsem nečetl. To mě nelákalo, co s tím, tam se nic nedozvím.“

Četlo se u Vás v rodině?

R8: „No, ono je to těžký... My jsme pak po revoluci začali stavět dům, takže... to bylo po revoluci, už, a to už na nic čas nebyl, to bylo každej den prostě ze školy a na stavbu. Takže... knížky jsme měli. *Muž bez vlastností*, *Kubičkova kráva*. To někde v knihovně doma máme dodneška... Ale nebyl čas na čtení. To zase ale neberte, že to bylo třeba oblíbené, to jenom je tak divný název, že si to pamatuju, že to v knihovně doma bylo, byly to dva díly, šedivý obal... Takže tak.“

Knihovnu v Tachově jste pak navštěvoval proč (se školou, s kamarády)?

R8: „Tam jsem chodil kvůli škole. Půjčoval jsem si tam, *Letectví a kosmonautiku*.² To jsem si i kupoval. Ale se třídou jsme tam na exkurzi nebyli. Chodil jsem tam se spolužáky. To jsme tam chodili jen tak. Po škole, jen tak se podívat na knížky. Do knihovny v Tachově jsem chodil... no přestal jsem, když jsem skončil na gymplu. Tam jsem chodil pro povinnou literaturu, kde jinde se dala sehnat... To byla asi jediná beletrie, co jsem četl, protože jsem musel. To bylo strašné.“

¹Při dohledání na místě byl titul nalezen v katalogu Národní digitální knihovny - *Můj první počítač, 1988*.

²Periodikum, pozn.řešitele.

Co bylo nejhorší, co jste četl? Co se Vám vůbec nelíbilo?

R8: „Nejhorší na tom bylo, že si máte přečíst knížku, vy jí přečtete až do konce a na literatuře ve škole vám učitelka řekne, “No a co tam bylo?” To tam vůbec nebylo... “A co ten konec?” Ten tam vůbec nebyl... “No, ale takhle to tam bylo,” řekla učitelka. Tak, co vám na to mám říct. Když jste neřekla, že tam byla kritika stereotypů a maloměšťáctví, tak to bylo špatně – i když to v té knize třeba vůbec nebylo...Ale tohle, jak jsem teď řekl, pasovalo na všechny knížky kromě Eposu o Gilgamešovi. Jak se řeklo kritika maloměšťáctví a stereotypů, tak to tak bylo... Nevím dodneška, co to znamená.“

Takže bylo nepohodlné číst tyto knihy?

R8: „No, utrpení bylo spíš dělat závěr z beletristických knih. “Co tím chtěl autor říct?” No, nevím, psal své fantazie...a vždy učitelka, “To mělo nějaký hlubší smysl.” Nevím. Mě to tak nepřišlo. Ještě jsem četl... takovou knihu, jmenovalo se to... Jan Cimbura. Byl podle toho i film. To byl nějaký sedlák. Z toho si pamatuju akorát, že opustil svou starou ženu, která neuklízela. A hlavní hrdina umřel ve Vídni na konci první světové války. Byla to česká kniha. Relativně klasika. To jsem musel číst. Na to jsem měl referát. Vlastně... všechno jsem nečetl. Většinou tam byly v té povinné četbě takové ty klasiky..., no, *Král krysa* a podobně. *Petr a Lucie*, ano, to je přesně ta kniha kde bylo “A na začátku tam spadla bomba.” No já jsem to četl, a nic takového tam nebylo... Tak nevím, co jsem si o tom měl myslet. *Romeo, Julie a tma*, to jsem si taky půjčil v knihovně, abych měl do školy, protože školní knihovnu jsme neměli. Ale vzpomínám si, že později všichni mluvili o těch knihách... *Kája Mařík*, ale to jsem já nikdy nečetl. Nikdy se to ke mě nedostalo, ale taky mě to nikdy nelákalo.“

Jak na Vás působil knižní fond, v době, když jste chodil do knihovny? Byl podle Vašich představ? R8: „Tak jako, co si představujete... Jste v knihovně a koukáte, co tam mají. Nebo...mě se stalo třeba jenom jednou, že jsem chtěl knížku *Kterak se naučit kečuánsky*, to jsem nikde nenašel. Dodneška, to snad ani neexistuje. Ajmarštinu jsem našel, ale to nebylo v knihovně...“

To, co jste si vybral v knihovně, později jste si třeba koupil?

R8: „Určitě. Beletrii jsem si nekoupil ale nikdy. To byly ty odborné. Ale třeba v poslední době se mi stalo, že jsem takovou knihu, která se mi líbila, viděl v knihovně, ale pak mi byla koupena.“

Považujete se za vášnivého čtenáře?

R8: „Ani ne. Při tom se člověk vůbec nerozváší (smích). Ale když je kniha zajímavá, a člověk se něco chce dozvědět, tak ho to chytne i na dlouho, čtu pak několik hodin v kuse.“

8.5 Přepis rozhovoru s R9

Jaká je Vaše první vzpomínka na knihovnu v obci?

R9: „Bylo mi tak deset nebo dvanáct let, to si už přesně nepamatuju, a s babičkou jsme chodili do knihovny ve městě, která byla u zámku, v podzámčí. Ta první vzpomínka není úplně ta krásná, právě... protože tam když se otevřeli dveře, tam byly všude široký zdi, zatuchlý, plesnivý a mě to jako dítěti připadalo hrozně tmavý. Byly tam i malý okýnka, tak mi přišlo že je tam i málo světla, paní knihovnice ta byla strašně fajn, co si pamatuju. Víím že babička jí měla hrozně ráda, protože jí dávala nejenom ty knížky z těch regálů, tak jako to bylo, protože tam byly samý ty ruský knížky, ale vždycky šla ještě někam do skládku, a tam vyťahla něco takovýho čtivýho a babička mi to tom vyprávěla, že to jsou supr knížky, a že paní knihovnice je skvělá.“

Jak v době, kde jste knihovnu navštěvovali, knihovna vypadala? (vybavení, knihy)

R9: „Velikostně mě přišla jako dítěti hrozně malá, ale byla to jedna veliká místnost, plus nějaký ten sklad. Já to odhadnu na, třeba já nevím, pět na šest, dohromady 30m³? Paní knihovnice tam měla stůl u okýnka, aby viděla, jinak všude byly regály, pak byly dvě křesla a stoleček... A víím, že jsme tam chodili i se školou, ale už si vůbec neuvědomuju, jestli jsme si jako prohlíželi ty knížky, ale že jsme tam na exkurzi jakoby chodili, se základkou.“

Jak byste shrnuli knižní fond, který se v knihovně nacházel? (tématika, žánr, vizuální podoba, počet)

R9: „To já si právě už moc neuvědomuju, že jakoby tehdy jsem si ty knížky z dětského oddělení moc nepůjčovala, nebo jestli paní pro ně chodila, to už si vůbec neuvědomuju. Spíš si pamatuju, že pro ty dospěláky to měla takhle, ale jestli někde byli dětský a v druhém ne, to si nepamatuju.“

Jak často byla knihovna otevřena pro veřejnost a jak často jste ji navštěvovala?

R9: „Babička byla velká čtenářka, takže jsme tam chodili určitě jednou za měsíc. Dokud jsem ještě chodila na základku, tak určitě jsme chodili tam. Potom na střední škole to jsem byla v Domažlicích, tak to jsem chodila do knihovny tam. A zase sem jsem pak začala po škole, když už jsem měla děti. A to už byla knihovna přestěhovaná v tomhle místě, jako jsme teď. To je tak... rok.. odhadem '98. Po revoluci. Do té doby to bylo na zámku.“

Co jste si v době, kdy jste knihovnu navštěvovali, půjčovali nejvíce? A jaké tituly jste si naopak nepůjčovali vůbec?

R9: „Když už jsem si začala půjčovat sama, tak to byly dívčí romány, ale když jsem si půjčovala s babičkou, jako dítě, tak jsem měla strašně ráda Verneovky. Ty tam byly. Ty jsem přečetla všechny, tak to bylo fajn. A pak jsem přečetla další dívčí romány, třeba Stanislava Rudolfa, takový ty základní, Lenku Lancovou, takový ty dívčí do dvaceti let, tak to třeba.“

Jaká byla Vaše první kniha, kterou jste přečetla?

R9: „*O letadélku Káněti*, to bylo jako dítě, asi v osmi letech. To byla moje strašně oblíbená, Bohumil Říha.“

Pokud to jde popsat, co si vybavíte, když se řekne knihovna?

R9: „Pro mě to bylo takový (v dětství -pozn. řešitele)... jak bych to řekla... já jsem měla ráda knížky už jako dítě, takže to pro mě byl takovej tajemnej prostor, kde si můžu toho spoustu načerpat právě z těch knížek. Asi tohle by bylo takový... nej, pro mě.“ A jak to vnímali ostatní Vaši vrstevníci? Chodili jste do knihovny se spolužáky, s kamarády? R9: „Jo, s dětma z ulice. Tam jsme chodili třeba jen tak, to jsme si tam prohlíželi chvilku, pak jsme jakoby šli domů, ale tenkrát... my jsme hodně knížek dostávali jakoby od rodičů, takže já jsem neměla potřebu si je půjčovat. Ale zase babička tak ta byla taková, že si ty knížky nekupovala, tý to stačilo, že si to přečetla, vrátila a zase vyměnila. Aby měla toho hodně, toho čtiva.“

Jaký byl vztah Vašich rodičů, sourozenců nebo kamarádů ke čtení? Četlo se u Vás v rodině?

R9: „Rodiče četli hodně. I jako děti, se sestrou a bráchou, tak jsme jako děti četli opravdu hodně. To jsme si ty knížky jakoby prostřídali. Od mala se to u nás podporovalo. Většinou

četla jenom mamka, ale ta, protože jsme byli tři děti, tak neměla tolika času, ale pak když už jsme byli velký tak začala jako hodně. Ale zase, teď už si ty knížky taky nekupuje, a chodí si do knihovny.“

Měli jste (máte) v domácnosti osobní knihovnu?

R9: „Ano. Docela velkou. Dřív taky, naši měli vždycky. Tam jsem měla právě ty Verneovky, a ty co mi nekupovali naši, tak jsem si dopůjčovala v knihovně. A pak ještě toho Stanislava Rudolfa jsem měla ráda a vím že tenkrát jsem jako povinnou četbu první musela přečíst *Bídničky*, to byly dvě tlustý knížky. Víím, že film se mi hrozně líbil a ta knížka byla strašně rozvláčná, protože tam byla ta francouzská revoluce, a pak až ten kratičkej příběh hezkej, takže *Bídničky* víím, že naši mají, že to jsem četla z domácí knihovny.“

Jaký byl Váš vztah k povinné četbě při školní docházce?

R9: „I něco z toho, co jsme museli číst (na střední škole), se mi jakoby líbilo, ale mám radši když si můžu vybrat já a ne když mi někdo diktuje. Ale to co byla povinná četba na střední škole tak jsme přečetli, protože tenkrát nebyl internet a nikde sis to jinde nenašla, takže si to musela přečíst. Na základce povinná četba sice nebyla, tam to bylo takový dobrovolný, ale spíš jakoby paní učitelky chtěli, aby jsme četli, ale nebylo to jinak povinný, jako tolik a tolik toho přečteš za rok, to bylo spíš takový dobrovolný, ale bylo to velký plus. Člověk nahnal dobrý známky potom z toho čtenářskýho deníku na základce. Ten kdo nebyl zas tak jak na češtinu, tak tímhle se daly nahnat dobrý známky. Ten čtenářský deník už ale nemám. Ani ten ze střední školy. Já víím, že jsem ho ještě dala ségře, ta z toho čerpala, brácha k maturitě, tak že se takhle zdědilo.“

Jaký byl Váš postoj k nákupu knih?

R9: „To bylo jako mála, to jsem většinou dostávala. Dárky to byly. Ale je pravda, že kupovala mamka že tenkrát to bylo *Klub mladých čtenářů*, to jsme dostávali takové reklamní letáčky, brožurky a z toho jsme si přes školu mohli objednávat knížky. Teďko to má takhle Albatros. Tam si hodně děti ze třídy si právě objednávali. To funguje i dneska.“

Vzpomenete si na alespoň 3 knihy, které jste si v knihovně půjčovali nejčastěji (tři oblíbené) a naopak 3 nejméně oblíbené knihy?

R9: „Ty oblíbené byli: *O letadélku Káněti*, když už jsem byla větší tak se mi líbil nejvíc *Dvacet tisíc mil pod mořem* od Jula Verna a pak *Metráček*, od Stanislava Rudolfa. A taky *O pejskovi a kočičce*, Čapek. Ale to co se mi nelíbilo, byl *Malý princ*, to pro mě byla španělská vesnice. A pak třeba ani *Gulliverovy cesty*, to bylo pro mě taky takový zmatený. Tak tyhle si pamatuju doteďka, ale možná že kdybych je přečetla teď, že bych na to měla jiný názor. Spousta lidí to takhle říká, ale tyhle se mi nelíbili...“

Pokud byste měli označit v životě jedno období, které pro Vás bylo čtenářsky významné, jaké by to bylo?

R9: „Tak... když jsem byla v létě na brigádě, a čekala jsem než přijedou traktory, a já jim tam naberu vzorky obilí, tak jsem si mezitím četla. Takže jedny celý prázdniny, a to bylo úplně nejlepší, to mi bylo 15, 16, a to bylo úplně supr, protože jsem na to měla tak jako klid, byla jsem sama v takový budce a tam jsem si četla, protože jsem tam měla tu brigádu od 11 do 23 do večera, takže v mezičase, kdy jsem nedělala, to co jsem měla, tak jsem si četla. To bylo takový krásný klidný období, nikdo nerušil.“

Kolik knih jste přečetli za jeden rok? (odhadem) Jaký počet to byl v porovnání se současností? (méně, více)

R9: „Teď je to určitě víc. Když byli děti menší, tak nebylo tolik času, ale teď už jsou větší a přečtu knížek víc. A řekla bych třeba... že přečtu knížku za týden? To jo, to dám.“

Vybavíte si, jak knihovna a knižní fond vypadal v 80. a 90. letech? Zkuste popsat (knihovna, žánr, počet knih).

R9: „To jsem sice byla na střední škole jinde ve městě, ale tam jsem chodila do normální knihovny. Řekla bych ale, že tam byly takový jiný knížky. Že tam bylo spousta takových jiných autorů, těch evropských, ne těch ruských. Že to bylo větší... ten sortiment. Nabídka knih byla taková větší, než předtím. Ty ruský dřív v té knihovně byly více upřednostňované, protože tam byly v těch regálech, asi tam být musely. A ty bokovky měla paní ve skladu. A teď už se ty z toho skladu právě dostali do normálních regálů, že to bylo takový... větší výběr. Ty ruský tam sice taky pak byly, ale myslím, že to byla i dřív, taková ta povinná četba, že to bylo takové

už z donucení. Někdo tomu třeba propadl, že je má rád do teď. Ale pro mě to bylo dřív z donucení, většinou bichle, na 16-ti leté dítě takový, složitý.“

Co jste si v období 80. a 90. let v knihovně nejčastěji půjčovali?

R9: „Mě v téhle době strašně zajímaly takové ty co se týkaly drogově závislých, a takových těch... například *My děti ze stanice Zoo*, pak to byla... Christiane F, to byla taky feťačka, nedopadla moc dobře a teď o tom vydala i další knížku před pěti lety, *Můj druhý život*. Ale od Radka Johna jsem četla *Džínový svět*, tak ty se mi v té době líbily, protože byly takový ty náctiletý, drog, alkohol, nebo různý takový věci, ale to nevím jak se to jmenovalo, o holkách co měly anorexii, takový ty problémový, mě zajímaly v té době.“

Popište rozdíly a změny, které v knihovně proběhly po roce 1989? Pokud došlo ke změnám, popište k jakým a jak se tyto změny dotkly prostředí knihovny.

R9: „Jak jsem řekla, ty starý knížky tam byly v knihovně pořád, ale přibalily se takoví ti, dřív asi zakázaný autoři, že se teď (nebo po tom roce) mohli už číst. Že se tam ve fondu objevovali víc. Ale ten fond se taky nějak musel obměňovat, takže něco se vyřadilo a prodávalo se za symbolický poplatek, ty knihy za korunu...“

Změnil se Váš postoj ke čtení (využití volného času apod.)? Pokud ano, jak?

R9: „Ten postoj se nezměnil, četla jsem pořád stejně, ale akorát před tím rokem 1989 byli ti autoři takoví vyhraněný, že ty dívčí romány, to byl jenom Rudolf, a moc velký široký výběr nebyl, ale potom, už jste zjistila, že je spousta těch autorů. Že byl takový lepší výběr, že těch autorů je víc.“

Pokud to jde popsat, jaký je Váš postoj ke čtení? Co to pro Vás znamená?

R9: „Pro mě je to obrovskej koníček. Nedovedu si představit, že bych jakovy nečetla. Pro mě je to taková ta... každý večer před spaním, pro mě to takový to, že musím, ale ne ve zlém, ale velkej koníček, nedovedu si představit, že bych nečetla. A i ráda diskutuju s těma lidma o knížkách, že mě to baví, doporučím ráda, nechám si doporučit.“

A co pro Vás v této souvislosti znamená knihovna?

R9: „No pro mě to znamená hodně. Já jsem do knihovny chodila i předtím, než jsem sama začala číst, že jsem půjčovala i babičce, že jsem měla takovej rozhled, co čtou starší, co mladší,

takže to bylo takový... pro mě znamená hodně. Já hodně čtu trillery, a psychotrillery, ty mě fakt baví, a nedovedu si představit, že bych si tu knížku koupila a ještě bych se k ní vrátila, když vím, jak dopadne. Takže pro mě je to hrozně fajn, že já si vlastně nemusím kupovat knížky a tady si ji můžu napůjčovat... desítky. Takže pro mě je to velký plus, kor ještě takhle klasická co se týče knížek, že to nejsou ty e-knihy.“

8.6 Přepis výpovědi R10

Je mi úplně jedno, jestli bude nebo nebude mé jméno, příp. adresa, uvedeno u mých poznámek, nestyděla bych se za ně. Miluji příběhy v knihách a vždy se hlásím k těm, co se mi líbily. A za 86 let jich byla celá přehršle. Jen lituji, že už se mi pletou jejich tituly i jména autorů. První z nich si ani nepamatuji – buď nestály za mnoho nebo je přehlušily válečné neustálé návštěvy krytu a strach z padajících bomb. Zato mi nezmizí z paměti první příspěvky do mé knihovničky, ke kterým došlo po válce, v mých 11ti letech. Byly to knihy „Cesta ke slávě“ a „Sirotek lowoodský“. Ta druhá je přepracování díla spisovatelky Bronteové speciálně pro mládež a hluboce mě oslovila. Neustále jsem si opakovala jednotlivé kapitoly a toužila po dalších knihách. Rodiče to viděli a vždycky o Vánocích se mi snažili vyjít vstříc.

Protože tím se moje knihovnička moc nerozšiřovala, naučila jsem se knihy si vypůjčovat. Od koho, nevím, ale pravděpodobně už tehdy byly z tachovské knihovny, protože pochybuji, že by někteří z mých kamarádů a kamarádek mohli vlastnit takovou krásu, jakou pro mne tehdy znamenali Tři mušketýři, Patnáctiletý kapitán nebo trosečníci apod.

Bylo samozřejmé, že do tachovské knihovny jsem chodila i jako vdaná paní, protože tam jsem si mohla vybrat podle svého vkusu z určitě většího množství knih, než jsem měla doma. Nedělila jsem knihy podle momentálního úsudku jiných lidí nebo podle kritiky, protože poučení i zábavu jsem mohla čerpat opravdu z kteréhokoliv příběhu. Dala jsem ale i na doporučení přátel a knihovnice, a málokdy jsem byla zklamaná. Po přestěhování do Boru jsem okamžitě začala navštěvovat zdejší knihovnu a nelitovala jsem, i když jsem očekávala, že výběr bude daleko menší než v Tachově. Mé očekávání se nesplnilo.

Knihovna byla a stále je doplňována novými tituly, je z čeho vybírat. Po změně režimu to bylo ještě zřejmější, přibylo děl předtím vydávaných jen na západě. Příliv stále pokračuje, přibývá i našich a slovenských nových autorů. Jen mě trochu zaráží, kam se pozornost často obrací. Osobně se mi zdá, že podrobný popis sexuálních zážitků zaujímá spisovatele daleko víc než ostatní problémy nebo příběhy a vývoj postav děje. Není však mým úkolem soudit, jestli je to v knihách to nejpodstatnější.

Na závěr musím napsat, že jsem byla a stále jsem knihovně velmi vděčná celý dlouhý život a mohu doplnit, že tomu tak je i v posledním období. Děkuji za všechny krásné chvíle, které jsem s knihami nebo s jejich opatrovicemi zažila a přeji do dalších let jen to nejlepší.

Kapitola 9

Příloha 3

Směrnice Ministerstva kultury ČSR o zvláštních fondech tiskovin v knihovnách jednotné soustavy

Ministerstvo kultury ČSR

V Praze dne 31. května 1972

Čj. 9695/72

Jen pro služební potřebu

Směrnice ministerstva kultury ČSR o zvláštních fondech tiskovin v knihovnách jednotné soustavy

K zabezpečení jednotného postupu při získávání, zpracování a práci s tiskovinami s protistátním nebo závadným politicko-ideovým obsahem v knihovnách jednotné soustavy stanoví ministerstvo kultury v dohodě s příslušnými ústředními orgány podle §3 odst. 5 zákona č. 53/1959 Sb., o jednotné soustavě knihoven (knihovnický zákon):

§1

187

1. Za tiskoviny s protistátním obsahem se považují tiskoviny, které porušují ústavu a zákony Československé socialistické republiky a svým zaměřením napadají marxismus-leninismus a politiku socialistických států a marxisticko-leninských stran. Jde o tiskoviny:
  - (a) hanobící ČSSR nebo jiný stát socialistického společenství a jejich představitele (tiskoviny se štvavými útoky, pamflety, atd.), tiskoviny emigrantské, zaměřené proti našemu zřízení,
  - (b) trockistické a bělogvardějské, zaměřené proti SSSR a státům socialistického společenství,
  - (c) fašistické, nacistické, kolaborantské, revanšistické,
  - (d) propagující národnostní nebo rasovou diskriminaci,
  - (e) tiskoviny, které jsou v hrubém rozporu se zásadami socialistické morálky.
2. Ostatní tiskoviny, které jsou v rozporu se základními zásadami politiky socialistických států, se považují za tiskoviny se závadným politicko-ideovým obsahem.
3. Ústřední orgány, které spravují základní síť knihoven jednotné soustavy, zajistí, aby tiskoviny se závadným politicko-ideovým a protistátním obsahem byly podle pokynů ministerstva kultury ČSR vyřazeny z půjčování všech knihoven jednotné soustavy a soustředěny ve zvláštních fondech.

§2

1. Zvláštní fondy tiskovin s protistátním obsahem se zřizují pouze ve Státní knihovně ČSR a v Knihovně Ústavu marxismu-leninismu ÚV KSČ.
2. Zvláštní fondy tiskoviny se závadným politicko-ideovým obsahem se zřizují ve Státní knihovně ČSR, v Knihovně Ústavu marxismu-leninismu ÚV KSČ, ve všech státních vědeckých knihovnách, krajských knihovnách a v městských knihovnách v Praze, v Brně, v Ostravě a v Plzni.
3. V dalších knihovnách jednotné soustavy zřizují zvláštní fondy tiskovin se závadným politicko-ideovým obsahem příslušné orgány těchto knihoven výlučně se souhlasem¹ ministerstva kultury.

---

¹překlep - originální znění

§3

1. Při evidenci zpracování a uskladnění tiskovin s protistátním („P“) a závadným politicko-ideovým („Z“) obsahem je nutno v knihovnách postupovat takto:
  - (a) tiskoviny budou vedeny v přírůstkových seznamech s označením „P“ nebo „Z“
  - (b) u periodických tiskovin se za závadné považují jednotlivě označená čísla. Při společné vazbě označených a neoznačených čísel periodických tiskovin je třeba považovat za závadný celý svazek;
  - (c) zvláštní fond se ukládá v místnostech, které nejsou veřejně přístupné.

§4

1. Tiskoviny se závadným politicko-ideovým obsahem se půjčují zpravidla presenčně politickým, vědeckým a odborným pracovníkům podle společenského významu práce žadatele a výjimečně studentům vysokých škol se souhlasem děkana příslušné fakulty, a to presenčně.
2. Tiskoviny s protistátním obsahem se půjčují zpravidla presenčně:
  - (a) členům ÚV KSČ a členům vlád bez zvláštního povolení;
  - (b) jiným politickým pracovníkům a vědeckým a odborným pracovníkům se souhlasem ministerstva kultury ČSR.

§5

1. V rámci meziknihovní výpůjční služby je možno půjčovat tiskoviny ze zvláštního fondu jen těm knihovnám, v nichž byly zřízeny zvláštní fondy.
2. Jakékoliv rozmnoženiny tiskovin závadného politicko-ideového obsahu nebo protistátního obsahu nebo jejich částí lze zhotovovat jen výjimečně, a to pouze pro knihovny, v nichž byly zřízeny zvláštní fondy. S kopiemi nutno zacházet jako s originálem tiskovin.

§6

1. Státní knihovna ČSR (oddělení zvláštních fondů):
  - (a) spravuje ústřední fond tiskovin se závadným politicko-ideovým a protistátním obsahem,

- (b) zpracovává a vede celostátní souborný katalog tiskovin se závadným politicko-ideovým a protistátním obsahem a po schválení ministerstva kultury ČSR vydává seznamy těchto tiskovin pro potřeby knihoven jednotné soustavy,
- (c) provádí podle pokynů ministerstva kultury ČSR kontrolu činnosti zvláštních fondů knihoven jednotné soustavy, poskytuje metodickou a poradenskou pomoc knihovnám jednotné soustavy v otázkách tiskovin se závadným politicko-ideovým a protistátním obsahem a v práci zvláštních fondů.

§7

1. Ředitel knihoven a vedoucí pracovníci institucí, orgánů a organizací, v nichž dříve byly zřízeny zvláštní fondy²:

- (a) provedou přehodnocení celého knihovního fondu jimi spravované knihovny a zařadí do zvláštního fondu veškeré tiskoviny se závadným politicko-ideovým a protistátním obsahem podle §1 odst. 1 a 2 směrnice. Do 31. 12. 1972 zašlou oddělení zvláštních fondů Státní knihovny ČSR hlášení o složení zvláštního fondu, a to ve dvojím vyhotovení na evidenčních lístcích mezinárodního formátu s popisem tiskoviny, který bude obsahovat: příjemní a jména autora, název tiskoviny, místo vydání, označení nakladatele a rok vydání, označení značkou „Z“ u závadné tiskoviny a „P“ u protistátní tiskoviny; tiskoviny označené „P“ vyřadí až do rozhodnutí oddělení zvláštních fondů Státní knihovny ČSR z půjčování. Obdobným způsobem hlásí každé nové nabytí tiskovin se závadným politicko-ideovým nebo protistátním obsahem;
- (b) požádají neprodleně ministerstvo ČSR o další zachování zvláštních fondů a neobdrží-li do 30.9.1972 kladné vyřízení žádosti, zastaví jejich půjčovní činnost. Při zamítnutí žádosti ministerstvo kultury ČSR současně rozhodne o tom, jak bude s tiskovinami zvláštního fondu naloženo.

---

²Usnesení vlády ze dne 8. října 1958 č. 916

§8

Ustanovení těchto směrnic se vztahují i na tiskoviny s protistátním a závadným politicko-ideovým obsahem, vypůjčené z knihovných fondů zahraničních knihoven v rámci mezinárodní výpůjční služby.

§9

1. Tyto směrnice se vztahují na všechny knihovny jednotné soustavy na území České socialistické republiky.
2. Směrnice nabývají účinnosti dnem 1. června 1972.

Ministr:

PhDr. Miloslav Brůžek, CSc., v.r.

Kapitola 10

Příloha 4

10.1 Aktiv dobrovolných knihovníků – doslovný přepis

Střediskový systém v okrese Tachov

Společenské změny v našem státě přinesly zcela nový pohled také na celé české knihovnictví. Nezastupitelnost a potřebnost knihoven je zřejmá a historicky ověřená. Nejasné jsou zatím legislativní a organizační otázky knihovnictví a nepochybná [nepochybně] i jeho ekonomika. Situace v knihovnictví je o to složitější, že jako nevýrobní sféra bude muset být oblast informačních služeb a kultury i nadále do značné míry dotována. Začínají se sice objevovat možnosti, kdy si knihovny mohou "přivydělávat", ale vzhledem k celkovým nákladům na provoz knihoven (nájem, elektřina, topení, voda plus stoupající ceny knih, časopisů a ostatních informačních materiálů), budou muset být dotace na činnost knihoven zachovány. Finanční částky, které knihovny získají formou placených služeb, nebo činností, která by měla úzce souviset s hlavním posláním knihovny - to je zprostředkováním informací a kulturními službami, by měly být opět použity k dalšímu zkvalitnění služeb uživatelům knihovny.

Knihovnický zákon č. 53/1959 Sb. stanovil zřízení veřejné knihovny v každé obci s cílem zabezpečovat uspokojování kulturních, vzdělávacích a informačních potřeb jejích občanů. V současné době je tento zákon již překonán a je nanejvýš nutné, aby byl co nejdříve zpracován a schválen nový knihovnický zákon. Zatím jsou zpracované zásady a zákon o knihovnách připravuje MK. Stále je kolem přípravy zákona dost nejasností.

Na okresní úřady se podle zákon č. 429/1990 Sb. přenáší působnost, která dříve příslušela podle citovaného zákona č. 53/1959 Sb. o JSK ONV. Výkon státní správy na úseku zřizování a řízení veřejných knihoven všech stupňů přísluší podle zákona ČNR č. 429/1990 Sb. (příloha I., položka 106) okresním úřadům.

Zákon ČNR 367/1990 Sb. o obcích ze dne 4.9.1990 značně posílil pravomoc obcí. Tento zákon umožňuje obcím (dle paragrafu 14, odstavce 2, písmeno b) "zřizovat a spravovat zdravotnická, kulturní a sportovní zařízení sloužící k uspokojování potřeb občanů. "Zároveň"- obce mohou zakládat a zřizovat organizace sloužící k uspokojování potřeb více obcí v dohodě s nimi"(paragraf 14 odstavec 2 písmeno a). Tato ustanovení umožňující fungování centralizovaných knihovnických systémů, bez problémů umožňují práci střediskových knihoven, pokud se zúčastněné obce dokáží dohodnout.

Okresní knihovna – zřizovatelem je Okresní úřad – plní zároveň funkci městské knihovny v místě svého sídla a funkci střediskové knihovny pro MLK v obcích, které tvoří určitý celek - středisko. Okresní knihovna v Tachově je ústřední knihovnou okresu pro MěK v Boru, v Plané a Stříbře a pro MLK v 64 obcích okresu. V roce 1965 se v okr. Tachov začal realizovat střediskový systém. Okres byl rozdělen do 4 středisek při MěK - B., P., S., T. V současné době máme 3 střediska - P., S., T. - MěK v Boru plní pouze funkci MěK. Budování střediskového systému bylo v okrese Tachov dokončeno v roce 1974. V dlouhodobém vývoji okresu došlo ke změnám jak v počtu knihoven, tak obyvatel v některých obcích, naopak přírůstek obyvatel ve městech a větších obcích - to vše se projevilo i v činnosti knihoven.

Domnívám se, že je třeba zachovat všechno pozitivní co bylo v průběhu minulých let vykonáno. V síti veřejných knihoven je tím pozitivním střediskový systém a celookresní knihovnické systémy.

Pracuji v okresní knihovně od roku 1971 a mohu potvrdit jak výrazný je rozdíl mezi původním stavem tj. existencí jednotlivých MLK a střediskovým systémem, pokud jde o odbornost přístupu k fondům, ke kulturní funkci knihovny, nesrovnatelná je i úroveň umístění a vybavení MLK a mnohé další skutečnosti. Bylo by dobře a v zájmu věci zachovat působnost dnešní okresní metodiky (odd. poradenských a odborných služeb), která v knihovně nikdy neměla formální ráz, ale vždycky byla podložena konkrétní činností - zajišťováním a montováním regálů

počínaje a přípravou besed, soutěží, rozhl. relací apod. konče. Ani do budoucna by se činnost odd. okr. met. při zachování této funkce příliš nezměnila. Je třeba vzít v úvahu, že služby knihoven by se měly rozšiřovat a postupně také automatizovat. Veřejné knihovny jsou nejrozsáhlejší a také nejkonsolidovanější knihovnickou sítí, která bude i v příštích letech plnit funkci knihoven kulturních, výrazně se podílejí a informační s využitím dosud netradičních služeb.

Centralizace knihovnictví je oblast, kde zcela jasně převládají výhody nad nevýhodami. V době první republiky byly obce ze zákona povinny zřizovat knihovny. Jejich úroveň však byla ve srovnání se současností nevalná. Platilo – čím menší obec, tím horší knihovna. Prostředky na nákup literatury byly přidělovány ve velmi omezeném množství a budou, pokud se zruší knihovnické systémy, opět. Odborná úroveň těchto knihoven byla rovněž problematická. Většinou se knihy nakupovaly nárazově koncem roku, pokud bylo možné věnovat určitou finanční částku a pak se za tuto částku nakoupilo najednou to co zrovna bylo na pultech prodejny Kniha. A tak jsme se v knihovnách setkávali s hromadami neuspořádané literatury nejrůznějšího původu a kvality, která nebyla evidčně podchycena, nedalo se mluvit o knihovnickém uspořádání sbírek a většinou ani nikdo nemohl říct jakou literaturu knihovna vlastní. Ke knihovnickému uspořádání těchto fondů došlo až s profesionalizací MěK, s vytvářením středisek, a centralizací. I když i zde byly výjimky – patrný vliv osoby knihovníka - např. Chod. Újezd a Chod. Planá. Během budování středisek a ani v průběhu dalších let nikde nebyly uzavírány knihovny na náš návrh, vždy se jednalo o návrh MNV (OÚ) - a z různých důvodů. Naopak, my jsme ochotni kdykoliv knihovnu v obci, kde by o ní měli zájem otevřít – jediné co od OÚ potřebujeme je vhodný prostor pro umístění MLK a typ na osobu, která by byla ochotna vykonávat funkci dobrovolného knihovníka.

Jen namátkou - 1990 MLK Bernartice uzavřena z důvodu prodeje domu, kde MLK byla umístěna, nové vybavení; MLK v Erpužicích střediska Stříbro byla uzavřena k 1.3.1990 - od roku 1985 byla "půjčovna" knih v bytě knihovnice, základní vybavení pro knihovnu – nové regály, jsou na OÚ v Erpužicích, termín dokončení opravy budovy, kde by měla být jedna místnost pro MLK se již 6 let neustále odsouvá. MLK Slavice – středisko Planá - 1987 uzavřena, nemají knihovníka – nové vybavení z roku 1985 - několik nedodržení termínů dokončení opravy. Několik MLK bylo uzavřeno, protože fungovali pouze jako půjčovny knih v bytě knihovníků - Čečkovice, Borovany, Skviřín, Ostrov u Tc. apod.

Z hlediska ekonomického představuje centralizace knihovnictví velké úspory. Jen pro Vaši představu – průměrná cena knihy v roce 1990, vypočtená jako podíl celkové částky vynaložené na nákup knih a ostatních informačních materiálů v OK Tachov a počtu zakoupených knihovních jednotek, na základě údajů z přírůstkového seznamu je 28,80 Kčs. Dotace na nákup literatury je 5,16 Kčs na 1 obyvatele okresu. Během roku uskutečnilo 219 metod. návštěv, bylo rozvezeno 212 souborů knih - tj. celkem 13 975 knihovních jednotek. Z důvodu stěhování OK v Tachově byl tento počet o něco nižší než v roce 1989. Porovnáme-li možnosti OÚ a možnosti střediskové knihovny, počet obyvatel v obcích a částku, kterou by obecní úřady mohli vyčlenit na nákup literatury na 1 obyvatele v obci a množství knih, které by dnes za částku nakoupili a na druhé straně možnosti střediska, kdy jsou knihy v MLK průměrně 3x v roce obměňovány - posuďte sami výhody či nevýhody střediskového systému. Pravda je, že do souborů nejsou včleňovány pouze knižní novinky, ovšem dostupnost literatury a ekonomická úspornost výměnného knihovního fondu je zcela zřejmá. Otázkou zůstává, jak velká částka, přepočteno na jednoho obyvatele obce, by knihovně byla poskytnuta, byla-li by dnes přidělována přímo. Faktem je, že před zavedením střediskového systému NV přidělovaly na nákup knih částku dvojnásobně menší, zcela výjimečně vyšší a některé knihovny nedotovaly vůbec. O prostředcích na vybavení knihoven, zvláště těch menších nemohlo být ani řeči. Pracovnice střediskové knihovny dodá jakoukoliv knihu z fondu vlastní knihovny prostřednictvím MVS, takže čtenář i v té nejmenší obci může dostat kteroukoliv potřebnou knihu, pokud i ni projeví zájem. Z hlediska dostupnosti literatury – čím menší knihovna, tím je střediskový systém výhodnější.

Úspory vniklé při zpracování fondu ve střediskových nebo okresní knihovně nelze už tak jednoduše vyčíslit. Knihovník MLK v kterékoliv obci dostává fond kompletně zpracovaný - knihy zapsané, obalené, doplněné knižními lístky a připravené k půjčování. Postupně se podařilo v rámci okresu ve všech MLK sjednotit základní rozdělení knihovního fondu, knihovnickou techniku, tiskopisy, formuláře, statistické deníky a činnost dobrovolných knihovníků soustředit se na práci se čtenářem. Střediskové knihovny zajišťují MLK všechny pomůcky knihovnické techniky, tiskopisy a propagační materiály a další potřebné věci. I nadále se pracovnice střediskových knihoven snaží zlepšovat podmínky MLK - hlavním úkolem pracovníků střediskových knihoven a okresní knihovny je zlepšovat a rozvíjet všechny formy knihovnické práce, pomáhat a usnadňovat práci dobrovolným knihovníkům a činnost MLK směřovat tak, aby co nejlépe sloužily čtenářům.

Závěrem můžeme říci, že střediskový systém se osvědčil a jeho zrušení by v knihovnictví znamenalo krok zpět minimálně o 50 let. Doufejme, že tuto skutečnost budou mít na zřeteli i tvůrci nového knihovního zákona. Skutečnost těchto a zdá se i mnoha příštích dní, nepřináší knihovnám příliš růžové perspektivy. Přesto – knihovny byly, jsou a budou, obrazně řečeno, bankami dobře uložených vědomostí a informací pro dnešní i budoucí generaci a dotace knihovnám - to je vlastně investice do vzdělání lidí a tedy dobře uložený kapitál. (Doslovný opis ze archivního fondu Okresní knihovna Tachov).

Seznam obrázků

2.1	Kartogram Zpráv zemského statistického úřadu Království českého z roku 1905	21
2.2	Výseč oblasti zahrnující Tachovsko (kartogram 1905)	21
2.3	Kartogram Zpráv zemského statistického úřadu Království českého z roku 1905	22
2.4	Výseč oblasti zahrnující Tachovsko (kartogram 1905)	22
2.5	Kartogram Zpráv zemského statistického úřadu Království českého z roku 1905	23
2.6	Výseč oblasti zahrnující Tachovsko (kartogram 1905)	23
2.7	Kartogram Zpráv zemského statistického úřadu Království českého z roku 1905	24
2.8	Výseč oblasti zahrnující Tachovsko (kartogram 1905)	24
2.9	Fotografie místní části spolku Bund der Deutschen in Böhmen.....	25
2.10	Fotografie žáků ve školní třídě při četbě	28
3.1	Fotografie tachovského náměstí:	50
3.2	Řez A-A´ - stavební plány Okresní knihovny Tachov	54
3.3	Čtenáři, výpůjčky a MLK (1980-1995):	58
3.4	Mapa okresu Tachov s vyznačením střediskových knihoven	60
3.5	Interiér nových prostor Okresní knihovny v Tachově:	68
3.6	Grafové znázornění počtu místních lidových knihoven:	71
3.7	Rozdělení knihovního fondu dle tematických skupin	76
3.8	Počet registrovaných čtenářů v MLK Dlouhý Újezd za období 80. a 90. let).....	78
3.9	Umístění MLK v obci Dlouhý Újezd.....	79
4.1	Vývoj počtu veřejných knihoven na území okresu Tachov ve 20.-21. století	131

Seznam tabulek

2.1	Zjištěné všeobecně přístupné knihovny okresu do 1. poloviny 20. let - rok 1905	33
2.2	Zjištěné všeobecně přístupné knihovny okresu do 1. poloviny 20. let - rok 1910	34
4.1	Profilace účastníků výzkumu	92
4.2	Prof1	122
4.3	Prof1	132
4.4	Prof2	133
4.5	Prof3	134